CUMHURİYET'İN 75. YILI ARMAĞANI

Atatürk'ün Bütün Eserleri

Cilt: 5

(1919)

KAYNAK YAYINLARI

Atatürk'ün Bütün Eserleri

Cilt: 5

(1919)

KAYNAK YAYINLARI

Atatürk'ün
Bütün Eserleri

Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama Ltd. Şti. Adına Sahibi
İsmet Öğütücü

Genel Yönetmen
Şule Perinçek

Yönetmen
Fikret Ulusoydan

Redaksiyon
Em.Tnk.Kd.Alb. Ercan Güner, Prof.Dr. Nejat Kaymaz, Feyza Perinçek, Hasan Hüseyin Yalvaç

Ankara Temsilcisi
Kemal Şenoğlu (1. Basım: Sarper Yiğit)

Arşiv-Araştırma
Ercan Dolapçı, Hüseyin Eşki, Musa Sarıkaya, Kemal Şenoğlu, Sultan Şenoğlu, Hâdiye Yılmaz

Çevrimyazı
Ercüment Hüsnü Baki, Muazzez İlmiye Çığ, Ahmet Hezarfen, Necdet Kurdakul, Sadık Perinçek, Memet Türkkan

Sayfa Düzeni ve Dizgi
Aslı Yazıcıoğlu, Semra Karabulut Ok

Kapak Tasarımı
Emre Şenoğlu, Sistem Ofset

Montaj
Analiz

Baskı
Özyılmaz Matbaası

Cilt
Cansın Mücellit

Satış ve Pazarlama
Mesut Barış, Gürbüz Çuhadar, Şinasi Gökçe, Nizamettin Şen

Dağıtım
Muhammet Düdükçü, Fethi Kişioğlu

Abone
Sevgi Sivaslı

Muhasebe
Saniye Yalçın
© 2007

Bu eserin yayın hakları
Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama Ltd. Şti.nindir
Birinci Basım: Nisan 2001
İkinci Basım: Nisan 2002
Üçüncü Basım: Temmuz 2004
Dördüncü Basım: Ocak 2007

Kaynak Yayınları: 328

ISBN: 975-343-235-6 (Tk. No)
975-343-327-1 (5. Cilt)

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM UYGULAMA LTD. ŞTİ.
Meşrutiyet Cad. Kardeşler Han No: 12/3-4 34430 Galatasaray-İstanbul
Telefon: (0212) 252 21 56 - 252 21 99 - 292 21 08 Faks: 249 28 92
Ankara: (0312) 231 56 64 Web: www.kaynakyayinlari.com
E. Posta: iletisim@kaynakyayinlari.com
suleperincek@ataturkuneserleri.com

Atatürk'ün Bütün Eserleri Danışma Kurulu

(Alfabetik soyadı sırasına göre)

M. Türker Acaroğlu

Prof. Dr. Feroz Ahmad

Prof. Dr. Sina Akşin

Talip Apaydın

Prof. Dr. Zeki Arıkan

Prof. Dr. İlhan Arsel

Ercüment Hüsnü Baki

Nejat Birdoğan

Muazzez İlmiye Çığ

Ali Dündar

Yrd. Doç. Dr. İsmet Görgülü

Prof. Dr. Tahir Hatipoğlu

Prof. Dr. Alpaslan Işıklı

Suphi Karaman

Prof. Dr. Nejat Kaymaz

Necdet Kurdakul

Em. Tümg. Turhan Olcaytu

Emin Özdemir

Sadık Perinçek*

Dr. Doğu Perinçek

Prof. Dr. Tülin Sağlamtunç

Zeki Sarıhan

Prof. Dr. Taner Timur

Prof. Dr. Şerafettin Turan

Gürbüz Tüfekçi

Memet Türkkan

*Yaşamının son anına kadar zamanını, emeğini, birikimini *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'nin yayımına katan M.Sadık Perinçek'i 13 Eylül 2000 tarihinde kaybettik. Binlerce sayfa eski yazı belgeyi büyük bir titizlikle okudu. Yayımlanmış ve yayımlanacak ciltlere büyük emeği geçti. Saygıyla anıyoruz.

Bu Cilde Katkıda Bulunanlar

(Alfabetik soyadı sırasına göre)

Doç. Dr. Hüsamettin Aksu, Servet Bayoğlu, Ali Rıza Cihan, Ahmet Cevdet Geçkili, Rasih Nuri İleri, Prof. Dr. Ali Sarıkoyuncu, Uğur Tönük, Turhan Yılmaz, Çetin Remzi Yüregir, Yalçın Remzi Yüregir.

Adana İl Halk Kütüphanesi, Alman Arkeoloji Enstitüsü Kütüphanesi, Amasya İl Halk Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Kütüphane ve Arşivi, Antalya İl Kültür Müdürlüğü, Antalya İl Halk Kütüphanesi, Aziz Berker Kütüphanesi, Beyazıt Devlet Kütüphanesi, Bostancı Kırtasiye çalışanları, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Çukurova Üniversitesi Kütüphane Dokümantasyon Dairesi Başkanlığı, Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, Galatasaray Lisesi Kütüphanesi, Gaziantep İl Halk Kütüphanesi, Harp Akademileri Komutanlığı Kütüphanesi, Hatay İl Halk Kütüphanesi, Havza Kaymakamlığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü Atatürk Kitaplığı, İstanbul İl Halk Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Konya İl Halk Kütüphanesi, Konya İl Kültür Müdürlüğü, Milli Kütüphane, Mülkiyeliler Birliği, Samsun İl Halk Kütüphanesi, Selçuk Üniversitesi Rektörlüğü Kütüphane ve Dokümantasyon Dairesi, TBMM Kütüphanesi, TC Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Arşiv Hizmetleri Şube Müdürlüğü, Tokat İl Halk Kütüphanesi, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi ve Arşivi, Yeni Adana Gazetesi.

Atatürk'ün Bütün Eserleri

Cilt: 5

(1919)

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 17

Müdafaai Hukuk Cemiyeti Teşkilat Nizamnamesi'ne Ek (28 Ekim 1919) 19
Heyeti Temsiliye Kararı (28 Ekim 1919) 22
Heyeti Temsiliye Kararı (29 Ekim 1919) 23
Erzurum'da 15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa'ya,
Ankara'da 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'ya,
Diyarbekir'de 13. Kolordu Kumandanı Cevdet Beyefendi'ye,
Konya'da 12. Kolordu Kumandanı Fahri Beyefendi'ye (29 Ekim 1919) 24
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (29 Ekim 1919) 25
İleri Gazetesi Başyazarı Celal Nuri Bey'e (29 Ekim 1919) 26
Heyeti Temsiliye Kararı (30 Ekim 1919) 27
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (30 Ekim 1919) 28
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (30 Ekim 1919) 31
12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey'e (30/31 Ekim 1919) 33
Heyeti Temsiliye Kararı (31 Ekim 1919) 34
Adapazarı Kaymakamı Tahir Beyefendi'ye (31 Ekim 1919) 38
İzmit Mutasarrıflığı'na,
İzmit'te 1. Fırka Kumandanlığı'na (31 Ekim 1919) 39
Bolu Mutasarrıfı Haydar Beyefendi'ye (31 Ekim 1919) 40
Tamim (31 Ekim 1919) 41
Edirne'de 1. Kolordu Kumandanı Miralay Cafer Tayyar Beyefendi'ye,
Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Trakya Paşaeli Heyeti Merkeziyesi'ne (31 Ekim 1919) 42
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (31 Ekim 1919) 43
Maraş Mutasarrıflığı'na (31 Ekim 1919) 44
Elbistan'da Ali Rıza Bey'e (31 Ekim 1919) 45
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (31 Ekim 1919) 46
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (31 Ekim 1919) 47
Bursa'da Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye (31 Ekim 1919) 48

Urfa Müftüsü'nc ve Eşrafına (31 Ekim 1919) 49
Erzurum Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Merkeziyesi Riyasetine (31 Ekim/1 Kasım 1919) 50
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (31 Ekim/2 Kasım 1919) 51
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (31 Ekim/2 Kasım 1919) 52
Heyeti Temsiliye Kararı (1 Kasım 1919) 53
Erzurum'da 15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa'ya,
Ankara'da 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'ya,
Diyarbekir'de 13. Kolordu Kumandanı Cevdet Beyefendi'ye (1 Kasım 1919) 54
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye (1 Kasım 1919) 55
Dersaadet: Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendi'ye (1 Kasım 1919) 56
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Miralay Bekir Sami Bey'e (1 Kasım 1919) 59
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (1 Kasım 1919) 60
Everek Belediye Riyaseti'ne (1 Kasım 1919) 62
Malatya Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Merkeziyesi'ne (1/2 Kasım 1919) 63
Heyeti Temsiliye Kararı (2 Kasım 1919) 64
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (2 Kasım 1919) 66
Kolordu ve Fırka Kumandanlarına (2 Kasım 1919) 67
Ahmet İzzet Paşa'ya Cevap (2 Kasım 1919) 69
Ahmet İzzet Paşa'ya Gönderilen Telgrafa Ek (2 Kasım 1919) 72
14. Kolordu Kumandanlığı'na (2 Kasım 1919) 73
Kayseri'de Tekelioğlu Sinan Bey'e (2 Kasım 1919) 74
Heyeti Temsiliye Kararı (3 Kasım 1919) 75
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (3 Kasım 1919) 76
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (3 Kasım 1919) 77
Elaziz Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesi'ne (3 Kasım 1919) 79
Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Bey'in Telgrafına Düşülen Not (3 Kasım 1919) 80
Bursa'da 56. Fırka Kumandanlığı'na (3 Kasım 1919) 81
Boğazlıyan'da Adana Türk Gücü Reisi Ahmet Remzi Bey'e (3 Kasım 1919) 82
12. Kolordu Kumandanı Miralay Fahreddin Beyefendi'ye (3 Kasım 1919) 83
Heyeti Temsiliye Kararı (4 Kasım 1919) 84
Dersaadet Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendi'ye (4 Kasım 1919) 86
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (4 Kasım 1919) 88

Vilayet, Bağımsız Liva, Bağlı Liva Heyeti
Merkeziye ve İdarelerine (4 Kasım 1919) 90
Canik Mutasarrıflığı'na (4 Kasım 1919) 91
Kilikya Mıntıkası Kuvayi Milliye Kumandanı
Binbaşı Kemal Bey'e Gizli Talimat (4 Kasım 1919) 92
15. Kolordu Kumandanlığı'na (4/5 Kasım 1919) 94
Heyeti Temsiliye Kararı (5 Kasım 1919) 96
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (5 Kasım 1919) 97
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (5 Kasım 1919) 98
Edirne'de Cafer Tayyar Bey İle
Telgraf Başında Haberleşme (5 Kasım 1919) 99
Milli Kongre Umumi Kâtipliği Namına
İmza Koyan Esat Paşa'ya (5 Kasım 1919) 101
12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Efendi'ye (5 Kasım 1919) 103
Bursa'da 56. Fırka Kumandanlığı'na (5 Kasım 1919) 104
15. Kolordu Kumandanlığı'na (Kasım 1919) 105
Heyeti Temsiliye Kararı (6 Kasım 1919) 106
Diyarbekir, Erzurum, Van, Bitlis, Harput Vilayetlerine,
13. ve 15. Kolordu Kumandanlıklarına (6 Kasım 1919) 108
Erkânıharbiyei Umumiye Reisi Cevat Paşa'ya (6 Kasım 1919) 109
12. Kolordu Kumandanlığı'na (6 Kasım 1919) 110
Heyeti Temsiliye Kararı (7 Kasım 1919) 111
Bursa'da 56. Fırka Kumandanlığı'na (7 Kasım 1919) 113
Heyeti Temsiliye Kararı (8 Kasım 1919) 114
15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir'e (8 Kasım 1919) 115
Edirne, Balıkesir, Bandırma, Bursa ve Diyarbekir'deki
Kumandanlara (8 Kasım 1919) 116
56. Fırka Kumandanlığı'na (8 Kasım 1919) 117
Urfa Mutasarrıfı Ali Rıza Beyefendi'ye (8 Kasım 1919) 118
Erzurum Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Merkeziyesi'ne (8 Kasım 1919) 119
Dersaadet Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı
Şevket Beyefendi'ye (8 Kasım 1919) 120
Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Siirt Heyeti Merkeziyesi'ne (8 Kasım 1919) 121
Heyeti Temsiliye Kararı (9 Kasım 1919) 122
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Bekir Sami Beyefendi'ye (9 Kasım 1919) 123

56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye (9 Kasım 1919) 124
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Bekir Sami Beyefendi'ye (9 Kasım 1919) 125
Antep, Adana, Sis, Mersin, Cebelibereket Müdafaai Hukuk Cemiyetlerine
Sivas'tan Çekilen Telgraf (9 Kasım 1919) 126
15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir'e (9 Kasım 1919) 127
Harput Vali Vekili Servet Beyefendi'ye (9 Kasım 1919) 128
Heyeti Temsiliye Kararı (10 Kasım 1919) 129
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Bekir Sami Beyefendi'ye (10 Kasım 1919) 130
Heyeti Temsiliye Kararı (11 Kasım 1919) 132
Heyeti Temsiliye Kararı (11 Kasım 1919) 133
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (11 Kasım 1919) 134
Sobranya Üyelerinden Celâl Beyefendi'ye (11 Kasım 1919) 135
Trakya-Paşaeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Riyaseti'ne (11 Kasım 1919) 136
Heyeti Temsiliye Kararı (12 Kasım 1919) 137
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (12 Kasım 1919) 138
Kilikya Garp Cephesi Kumandanlığı'na (12 Kasım 1919) 140
Demirci Mehmet Efe'ye 141
Ayıntap, Maraş ve Urfa'nın İşgali Üzerine (12 Kasım 1920) 142
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (12/13 Kasım 1919) 144
Heyeti Temsiliye Kararı (13 Kasım 1919) 146
Eskişehir Mutasarrıf Vekili Sabri Bey'e (13 Kasım 1919) 148
Canik Mutasarrıfı Hamit Beyefendi'ye (13 Kasım 1919) 149
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (13 Kasım 1919) 150
Heyeti Temsiliye Kararı (14 Kasım 1919) 151
Tamim (14 Kasım 1919) 152
Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Erzurum Heyeti Merkeziyesi'ne (14 Kasım 1919) 154
Erzurum Müdafaai Hukuk
Heyeti Merkeziyesi'ne (Kasım 1919) 155
Heyeti Temsiliye Kararı (15 Kasım 1919) 156
Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Merkeziyesi'ne (15 Kasım 1919) 157
Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Merkeziyesi'ne (15 Kasım 1919) 158
Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Merkeziyesi Riyaseti'ne (15 Kasım 1919) 159

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Bekir Sami Beyefendi'ye (15 Kasım 1919) 160
Mister Frew'ya (Kasım 1919) 161
Heyeti Temsiliye Toplantı Zaptı/ 16 Kasım 1919 Toplantısı 163
Heyeti Temsiliye Kararı (16 Kasım 1919) 170
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (16 Kasım 1919) 172
Protestoname (16 Kasım 1919) 173
Dersaadet'te Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendi'ye (16 Kasım 1919) 175
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Bekir Sami Beyefendi'ye (16 Kasım 1919) 177
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (16/17 Kasım 1919) 181
Heyeti Temsiliye Toplantı Zaptı/ 17 Kasım 1919 Toplantısı 182
Çürüksulu Mahmut Paşa'ya (17 Kasım 1919) 195
Heyeti Temsiliye Kararı (17 Kasım 1919) 196
Heyeti Temsiliye Toplantı Zaptı/ 18 Kasım 1919 Toplantısı 197
Heyeti Temsiliye Kararı (18 Kasım 1919) 210
Sivas Valisi Reşit Paşa'ya (18 Kasım 1919) 211
Heyeti Temsiliye Toplantı Zaptı/ 19 Kasım 1919 Toplantısı 212
Mebusları Aydınlatmak İçin Verilen
Malumat ve Talimat (19 Kasım 1919) 225
Heyeti Temsiliye Kararı (19 Kasım 1919) 228
Heyeti Temsiliye Kararı (19 Kasım 1919) 229
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye (19 Kasım 1919) 230
Heyeti Temsiliye Toplantı Zaptı/ 20 Kasım 1919 Toplantısı 231
Heyeti Temsiliye Kararı (20 Kasım 1919) 237
Bursa'da 56. Fırka Kumandanlığı'na (20 Kasım 1919) 238
Heyeti Temsiliye Kararı (21 Kasım 1919) 239
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Miralay Bekir Sami Bey'e (21 Kasım 1919) 240
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye (21 Kasım 1919) 241
Heyeti Temsiliye Toplantı Zaptı/ 22 Kasım 1919 Toplantısı 242
Heyeti Temsiliye Kararı (22 Kasım 1919) 248
Erzurum'da Heyeti Merkeziye'ye (22 Kasım 1919) 249
Heyeti Temsiliye Toplantı Zaptı/ 23 Kasım 1919 Toplantısı 250

Heyeti Temsiliye Kararı (23 Kasım 1919) 260
Heyeti Temsiliye Kararı (24 Kasım 1919) 261
Dersaadet Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendi'ye (24 Kasım 1919) 263
İzmit Merkezi Vasıtasıyla Kuşçalı Telgrafhanesinde
Yahya Efendi'ye (24 Kasım 1919) 264
Cemal Paşa'nın 20 Kasım 1919 Tarihli Mektubun
Cevap (24 Kasım 1919) 265
Bursa'da 56. Fırka Kumandanlığı'na (24 Kasım 1919) 266
Urfa Jandarma Kumandanı Binbaşı Ali Rıza Bey'e (24 Kasım 1919) 267
Heyeti Temsiliye Kararı (25 Kasım 1919) 268
İzmit'te 1. Fırka Kumandanı Rüştü Beyefendi'ye (25 Kasım 1919) 269
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye (25 Kasım 1919) 270
Emir (25 Kasım 1919) 271
Maçka'da Kaymakam Halit Bey'e (26 Kasım 1919) 272
Heyeti Temsiliye Toplantı Zaptı/ 26 Kasım 1919 Toplantısı 273
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye (26 Kasım 1919) 289
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Bekir Sami Beyefendi'ye (26 Kasım 1919) 290
Heyeti Temsiliye Toplantı Zaptı/ 27 Kasım 1919 Toplantısı 291
Heyeti Temsiliye Kararı (27 Kasım 1919) 294
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (27 Kasım 1919) 295
Kayseri'de Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi
Rifat Beyefendi'ye (27 Kasım 1919) 297
Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Merkeziyesi'ne (27 Kasım 1919) 298
Erzurum Heyeti Merkeziyesi'ne (24/27 Kasım 1919) 299
Heyeti Temsiliye Toplantı Zaptı/ 28 Kasım 1919 Toplantısı 300
Heyeti Temsiliye Kararı (28 Kasım 1919) 307
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (28 Kasım 1919) 309
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Miralay Bekir Sami'ye (28 Kasım 1919) 310
Protesto (28 Kasım 1919) 311
Heyeti Temsiliye Kararı (29 Kasım 1919) 312
Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya Siyasi Temsilcilerine,
Tarafsız Sefaretlere (29 Kasım1919) 313

Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (29 Kasım 1919) 314
Heyeti Temsiliye Kararı (30 Kasım 1919) 316
16-29 Kasım 1919 Toplantısından Çıkan
Neticeler ve Kararlar Zaptı (30 Kasım 1919) 317
Suriye Valisi Tahsin Beyefendi'ye (Kasım 1919) 320
Heyeti Temsiliye Kararı (1 Aralık 1919) 323
Heyeti Temsiliye Kararı (1 Aralık 1919) 324
Heyeti Temsiliye Kararı (2 Aralık 1919) 325
Salihli Cephesi Hakkında (2 Aralık 1919) 326
Heyeti Temsiliye Kararı (3 Aralık 1919) 327
Mardin'de 5. Fırka Kumandanı Kenan Beyefendi'ye (3 Aralık 1919) 328
Muş'ta Heyeti Temsiliye Üyelerinden
Mirza Beyzâde Hacı Musa Bey'e (3 Aralık 1919) 329
Heyeti Temsiliye Kararı (4 Aralık 1919) 330
Padişah'a (5 Aralık 1919) 331
Sadrazam Ali Rıza Paşa'ya (5 Aralık 1919) 332
Heyeti Temsiliye Kararı (7 Aralık 1919) 333
Demirci Efe'ye (7 Aralık 1919) 334
15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir'e (7 Aralık 1919) 335
Heyeti Temsiliye Kararı (8 Aralık 1919) 337
Urfa Müftüsü Hüsnü Efendi'ye (8 Aralık 1919) 339
Salihli Harp Cephesi Kumandanlığı'na (8 Aralık 1919) 340
Kilikya Mıntıkası Kuvayi Milliye Kumandanı
Binbaşı Kemal Bey'e (8 Aralık 1919) 341
Dersaadet Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendi'ye (8 Aralık 1919) 342
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (8 Aralık 1919) 343
Dersaadet Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendi'ye (8 Aralık 1919) 344
12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey'e Mektup (8 Aralık 1919) 345
Adana Müdafaai Hukuk Cemiyeti Hakkında
Ahmet Remzi Bey'e (8 Aralık 1919) 348
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Bekir Sami Beyefendi'ye (9 Aralık 1919) 349
Heyeti Temsiliye Kararı (10 Aralık 1919) 350
Adana Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Merkeziyesi'ne (10 Aralık 1919) 351
Ali Rıza Bey'e (10/11 Aralık 1919) 352

Heyeti Temsiliye Kararı (11 Aralık 1919) 353
Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya (11 Aralık 1919) 355
Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Merkeziyesi'ne (11 Aralık 1919) 357
Sivas Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Merkeziyesi'ne (11 Aralık 1919) 358
Heyeti Temsiliye Kararı (12 Aralık 1919) 359
15. Kolordu Kumandanlığı'na (12 Aralık 1919) 360
Heyeti Temsiliye Kararı (13 Aralık 1919) 362
Anadolu Kadınları Müdafaai Vatan Cemiyeti'ne (13 Aralık 1919) 363
Kilikyalılar Cemiyeti'ne (13 Aralık 1920) 365
Fransız Generali Querette'nin Beyannamesine Not (13 Aralık 1919) 367
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye (14 Aralık 1919) 368
Erzurum Müdafaai Hukuk
Heyeti Merkeziyesi'ne (14 Aralık 1919) 370
Urfa Mutasarrıfı Ali Rıza Bey'e (15 Aralık 1919) 371
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Bekir Sami Beyefendi'ye (16 Aralık 1919) 372
Tamım (17 Aralık 1919) 373
Nazilli'de Heyeti Temsiliye Üyesi
Refet Bey'e (17 Aralık 1919) 374
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı
Bekir Sami Beyefendi'ye (17 Aralık 1919) 375
Sivas Valisi Reşit Paşa'ya (18 Aralık 1919) 376
Şehirkışla'dan Sivas Heyeti Merkeziyesi'ne (18 Aralık 1919) 377
Adana'dan Gönderilen Telgrafa Not (18 Aralık 1919) 378
Kayseri Ahalisine Beyanname (21 Aralık 1919) 380
Kırşehir Gençler Derneği'ndeki Hitabe (24 Aralık 1919) 381
Kırşehir Gençler Derneği Hatıra Defterine
Yazılan Yazı (24 Aralık 1919) 383
Tamim (27 Aralık 1919) 384

DİZİN 387

SUNUŞ

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye halkının ulusal demokratik devrimi'nin önderidir. O'nun hayatı, daha 1908 Devrimi öncesinden 1938'de hayata göz yummasına kadar toplumumuzun devrim süreçleriyle iç içedir.

Atatürk, çağımızın iki büyük devrim dinamiğinden birini oluşturan Mazlumlar Dünyası'nın başarıya ulaşan ilk devrimine önderlik etmiştir. Bu nedenle, O'nun başında bulunduğu eylem, yalnız ulusal tarihimize damgasını vurmakla kalmamış, insanlık tarihinin yaratılmasına da önemli katkıda bulunmuştur. Kurtuluş Savaşı'mızın ve Cumhuriyet Devrimi'mizin, bir bütün olarak, bütün dünyada Kemalist Devrim diye bilinmesi, başka deyişle O'nun adıyla anılması doğaldır.

Bu gerçekler ışığında, Atatürk'ü bilmek ve anlamak, 20. yüzyıl Türkiye'sini ve dünyasını inceleme ve açıklama çabasının bir gereğidir. Oysa O'nun önderliğindeki büyük devrimci eylemi ateşleyen ve yönlendiren düşünce birikiminin belgeleri, çeşitli kitap, dergi, gazete, yayın ve arşivlere dağılmıştır. Bu nedenlerle, araştırmacılar ve ilgililer, Türkiye Devrimi'ni bütün yönleri ve derinliğiyle inceleme ve açıklama olanağından yoksundur.

Atatürk'ü kaybetmemizden bu yana 60 yıl geçtiği halde, yazı ve konuşmalarını, bir arada ve asıllarına uygun olarak yayımlama görevi, ne yazık ki, bugünlere kalmıştır.

Kaynak Yayınları, tamamı 15 ciltte toplanacak olan *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'ni yayımlama görevini üstlenmekle tarifsiz bir onur duymaktadır ve yaptığı işin bilincindedir.

Kuvvet kaynağımız, Türkiye halkının devrimci pratiğini özetleyen bu büyük birikimi, önümüzdeki devrimci atılımların enerji kaynağına dönüştürme iradesidir. Biricik güvencemiz ise, Türkiye devriminin yaratıcısı ve sahibi olan Türkiye halkıdır ve onun aydın birikimidir.

Atatürk'ün Bütün Eserleri, yalnız bir derleme ve özgün metinlere göre düzeltme çalışması sınırları içinde kalmamış, bir araştırma ve keşif faaliyeti boyutlarına ulaşmıştır. Kaynak Yayınları, Atatürk'e ait ülkemiz ve yabancı ülkeler arşivlerinde gizlenen belgelere ulaşmak için hiçbir fedakârlıktan kaçınmamış ve özel bir çalışma yürütmüştür. Bu çabalarımızın ürünlerini toplamaktayız. Özellikle Türkiye ve eski Sovyetler Birliği arşivlerinde bulduğumuz, yüzlerce yeni belge, yazı, mektup, demeç, tutanak, görüşme ve konuşma, Türkiye devrim tarihinin bazı aşamalarını yeniden yazmayı gerektiren bilgileri ve kanıtları içermektedir.

Atatürk'ün Bütün Eserleri'ni yayımlama görevi, kuşkusuz ancak Türkiye devrim tarihine ve Atatürk araştırmalarına emek vermiş aydın ve uzman birikimiyle başarılabilirdi. Bu anlayışla oluşturulan Atatürk'ün Bütün Eserleri Danışma Kurulu, araştırmaların yürütülmesinde ve eserin oluşturulmasında izlenecek yöntemleri tartışmış ve anlayış birliğine varmıştır. Buna göre:

- Bu çalışmayla, Atatürk'ün yazdığı, söylediği ve imzaladığı bütün metinler ve belgeler bir araya getirilecektir.
- *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'nde, yalnız Atatürk'e ait olduğu kanıtlanmış olan metinler yer alacaktır. Hatıralardaki aktarmalar, *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'ne konmayacaktır.
- Hataların ve tahrifatların düzeltilmesi yanında, eksiklerin giderilmesi için, yayımlanmış metinler, asılları ve özgün belgelerle karşılaştırılacaktır.

• Belgenin kaynağı, konuşmanın nerede, hangi tarihte yapıldığı gibi nesnel bilgiler, yorumsuz olarak verilecektir.

• Metinler, eserde tarih sırasına göre yer alacaktır. Çünkü, Atatürk'ün görüşleri, tarihsel akış içinde anlamlıdır.

• Eser, günümüz Türkçesiyle yayımlanacaktır. Dildeki tarihi hava korunurken, artık anlaşılmayan sözcük ve deyimlerin yerine bugünkü karşılıkları konulacaktır.

Bu çerçevede binlerce kitap, gazete, dergi ve belge taranmış, incelenmiş, yayımlanmış metinlerle karşılaştırılmış; eski yazı metinler Latin harfli Türkçe yazıya yeniden aktarılmış; Rusça, İngilizce, Fransızca, Almanca ve diğer yabancı dillerden metinler, yeniden çevrilmiştir. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'nde yer alan bütün metinler ve tarihleri, belgelerin asıllarına ya da ilk kaynaklarına başvurularak teker teker incelenmiş, araştırılmış, karşılaştırılmış ve defalarca kontrol edilmiştir.

Böylesine ağır ve yorucu olan bu çalışma sırasında, Osmanlıca metinler eski Erzincan Milletvekili Sayın Sadık Perinçek, Sumerolog Sayın Muazzez İlmiye Çığ, Eğitimci ve Yazar Sayın Memet Türkkan, Emekli Kütüphane Müdürü Sayın Celalettin Kişmir; Sayın Ercüment Hüsnü Baki; Almanca metinler Sayın Fatma Artunkal ve Sayın Şule Perinçek, Fransızca metinler Sayın Ercüment Hüsnü Baki ve Sayın Kiraz Perinçek tarafından okunup yeniden çevrilmiş ve yüzlerce hata saptanıp giderilmiştir. Yanlış okuma, çeviri ve tarih hatalarından tipik olan birkaçı dipnotlarda belirtilmiştir.

Metinlerin günümüz Türkçesiyle yayımlanması için çok özenli bir çalışma yürütülmüştür. Bu konudaki deneyimiyle ve güvenilir uzmanlığıyla bilinen Sayın Emin Özdemir'e değerli katkıları için ne kadar teşekkür edilse azdır.

Yardımcı Doçent Doktor Sayın İsmet Görgülü, Atatürk'ün özellikle askeri yazılarını inceledi ve çok değerli katkılarda bulundu.

Dipnotlarda, metinlerin daha önce yer aldığı kaynaklar ile belgelerin bulunduğu arşiv belirtilmiştir.

Rumi tarihlerin yanında miladi karşılıkları gösterilmiştir.

Öğle vaktini esas alan 12 saat sistemi korunmuştur. Örneğin; "saat 2 sonra'da", "saat 14'te"; "saat 6 evvel'de", "saat 06'da" anlamındadır.

Kişi ve yer adlarının yazılışına müdahale edilmemiş, farklılıklar korunmuştur. ("Saip, Sâip, Saib", "Saffet, Safvet" ya da "Kanlı sırt, Kanlısırt" gibi.)

Sonunda "Y.N." (Yayımlayanın Notu) imzası bulunan notlar Kaynak Yayınları tarafından konulmuştur.

***

Atatürk'ün Bütün Eserleri'ni en başta O'nun önderliğinde Türkiye Devrimi'ni gerçekleştiren Türkiye halkına, Birinci Dünya Savaşı'nın, özellikle Çanakkale Direnişi'mizin, Kurtuluş Savaşı'mızın silahlı kuvvetlerine, şehit ve gazilerine, Cumhuriyet Devrimi'mizin Aydınlanma savaşçılarına, Devrim şehitlerine, Kubilay'lara, "Cumhuriyet bize emanet" diyen devrim gençliğine, ulusal demokratik devrimimizi tamamlamak için mücadele eden emekçi ve aydınlarımıza borçluyuz. Bu büyük eserin gerçek yaratıcıları, başta Atatürk, onlardır.

20. yüzyılın devrimci yükselişinde, Ezilen Dünyanın ayağa kalkışını ateşleyen ve 21. yüzyılın büyük devrimci atılımlarına olağanüstü katkılarda bulunacak olan Türkiye halkına ve aydınlarına, *Atatürk'ün Bütün Eserleri*'ni, Cumhuriyet'in 75. yılı armağanı olarak, derin saygı ve bağlılıkla sunuyoruz.

Ekim, 1998

KAYNAK YAYINLARI

MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ TEŞKİLAT NİZAMNAMESİ'NE EK*

(28 EKİM 1919)[1]

Müdafaai Hukuk Cemiyeti Teşkilat Nizamnamesi'ne Ektir (1)

Yalnız Alakadarlara Mahsus ve Gizlidir

1. Bağımsızlıklarını muhafaza uğrunda kurulmuş ve şekillenmiş olan milli kuvvetler her türlü müdahale ve tecavüzden masundur. Devlet ve milletin mukadderatında milli irade etken ve hâkimdir. Ordu, yüce hilâfet makamının dokunulmazlığına dahi kefil olan işbu milli iradeye tabi ve onun hizmetindedir.

2. Ordu bir tecavüz vukuunda planına uygun olarak harekâtını idare edeceğinden ayrıca aşağıdaki teşkilat yapılır.

3. Milli teşkilatımızla ordu arasındaki irtibatı Heyeti Temsiliye muhafaza eder. Ancak bir tehlike anında her merkez komşusu olan kıta kumandanlarıyla dahi irtibatta bulunur.

Milli Müfrezeler

4. Milli müfrezeler, Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin heyeti idare ve heyeti merkeziyeleri tarafından teşkil olunur. Bu hususta icap eden yardımı ahzı asker[2] reisleri ve

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika, hafi, mühim, 188, s.220-222; Kemal Atatürk, Nutuk, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 188, s.1143-1145. Ayrıca bkz. *Türk İstiklâl Harbi*, II nci cilt Batı Cephesi 2 nci Kısım, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.26-27; Utkan Kocatürk, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988, s.112.

1 *Nutuk*'ta belgenin üzerinde tarih ve imza bulunmamaktadır. Mustafa Kemal şöyle demektedir:

> "Efendiler, bu münasebetle hatırıma gelen bir noktayı da arz etmiş bulunayım: Sivas Kongresi'nden sonra, kongreler nizamname ve beyannamelerinden başka, Heyeti Temsiliye, mesuliyeti üzerine alarak Sivas Kongresi Nizamnamesi'ne ek olmak üzere 'Müdafaai Hukuk Cemiyeti Teşkilat Nizamnamesi'ne Ektir (1)' başlıklı, yalnız alakadarlara mahsus ve gizlidir kayıtlı, milli silahlı teşkilata mahsus gizli bir talimat tanzim etti. Düşmanla temasta bulunulan mahallerde bu talimata göre silahlı müfrezeler, kıtalar teşekkül etti." Bkz. Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.I, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.199.

Türk İstiklâl Harbi'nde şöyle denmektedir: "Heyet-i Temsiliye Sivas'ta kalarak kendisine tanınan yetkilerle çalışmalarına devam etti. Bu çalışmalar sırasında, tüzüğe ek olarak hazırlanan yönetmeliği çok gizli kaydıyla 28 Ekim 1919 tarihinde yayınladı."
Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi'nde de, 28 Ekim 1919'un olayları sıralanırken, "Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti tüzüğüne ek olarak hazırlanan yönetmeliğin Mustafa Kemal Paşa'nın imzası ve gizli kaydıyla teşkilata tamimi" denilmektedir. (Y.N)

2 Askerlik şubesi. (Y.N.)

mıntıka kumandanları yaparlar. Bu teşkilatta aşağıdaki hususlar nazarı dikkate alınır:

a) Müslüman olmayan unsurların çokluğu;

b) İhtilalci harekâtta özel kuvvetleri;

c) Sırf soygunculuk ve intikamcılık ve saire gibi sebepler ile cinayetler işleyen ve eşkıyalık icra eden Müslüman ve Müslüman olmayan çetelerin azlığı ve çokluğu.

5. Milli müfrezeler sabit ve seyyar olmak üzere iki türlüdür. Genellikle mücadele ve emniyet ve asayişi temin ve idame icabında ordunun harekâtını kolaylaştırma maksadıyla seyyar müfrezeler teşkil olunur. Bundan başka eşkıyanın taarruzundan ve Müslüman olmayan unsurların ihtilal ve tecavüzlerinden kasaba ve köyleri muhafaza ve müdafaa için mahalle, köy ve mıntıkalarda sabit müfrezeler vücuda getirilir.

6. Seyyar müfrezeler silah altında vazife yapan erlerden başka bütün milletin eli silah tutan gençlerinden teşkil olunur. Bir tehlike anında vuku bulacak davet üzerine orduyu seferber edecek olanlar orduya iltihak eder.

Geri kalan kuvvet mahalli tehlikelere karşı olup bunlara lüzumunda makineli tüfek ve top dahi ilhak olunur. Erlerin muharebe görmüş olması tercih edilir. Amir, zapturapta kadir ve maharetli ve müfrezeler eşkıyalık yapan bir kuvvet olmayıp, memleket ve millet selametine hizmetini ve hayatını vakfetmiş kanaatkâr, hamiyetperver zevattan meydana gelmelidir. Müfrezelerin teşkili ve emir, kumanda ve idaresi tıpkı askeri manga, takım ve bölük gibidir.

Mükâfat, cezalandırma dahi tıpkı askerlikteki gibi olur.

7. Müfrezeler yalnız kendi bölgelerinde değil icap ettiğinde komşu bölgelerin müfrezeleriyle çalışmaları birleştirmek için diğer bölgelere de geçerler.

Bu vazifeler, mahalli heyeti idare ve merkeziyetlerin emriyle olur. Ancak mühim ahvalde müfrezeler kendiliklerinden yardıma koşmakla mükelleftirler. Yalnız bu halde mensup oldukları heyeti idare ve merkezleri haberdar ederler. Mühim görülen mevkilere icabında askeri bir kıta dahi yardımcı kuvvet olarak gönderilir.

8. Vilayet heyeti merkeziyeleriyle Heyeti Temsiliye lüzum gördüğü bölgelerin müfrezelerini tehlikede bulunan herhangi bir komşu bölgeye sevk edip toplayarak vazife yapmaya davet edebilir. Bu halde bölgeler, kendilerine mensup müfrezelerin noksanlarını tamamlamak ve sevk etmekle mükelleftir.

9. Sabit müfrezeler, seyyar müfrezeleri teşkil edenlerden başkasından teşekkül eder ve bunlar tarafından lüzum görülen köylerde, nahiyelerde; kasabalarda, kasaba ve şehirlerin her mahallesinde müdafaa tertibatı yapılarak Hıristiyanların katliam yapmak ve asayişi ihlal gibi melunca maksatlarına ve eşkıya çetelerinin taarruz ve cinayetlerine karşı tedbirler alınır.

10. Sabit ve seyyar milli müfrezelere lazım gelen çeşitli silahların tedarikinin temini mühimdir, eşkıyadan alınan silahlar, zenginler tarafından para, tedariki mümkün olan tüfek, rovelver, bomba silahlandırmaya yarayabilir. Bu hususta ordunun dahi yardımı talep olunur. Hayatlarını ve işlerini temin dahi aynı tarzda olur.

11. Her tür fazla silah, mühimmat ve malzeme münasip mahallere depo edilir. Yabancılar eline, düşman eline geçmesi muhtemel depolar tehlikeli bölgelerde gizlice nakil veya mecburiyet anında, yağma halinde kaldırılıp emin mahallere depo edilir veyahut tehlikeli bölgelerde ahaliye dağıtılır.

12. Silahlar daima milletin malı ve kaybı, millet hazinesinin zararı demek olduğundan, silah dağıtımı askeri kıtalardaki usule uygun olarak icra olunacağı gibi, seyyar ve sabit müfrezeler dağıtımda kefaletle ve muntazam numara altında kaydedilerek, müfreze amirlerinin sorumluluğu altında icra olunur.

13. Milli müfrezeleri teşkil edecek her ferde Kur'an'ı azimüşşan üzerine el basarak yemin ettirilir.

14. Müfrezelerin sıhhiye işleri için evelce askerlikte ders görmüş olanlardan istifade olunmalıdır. İcap eden silah ve sargı takımları ordudan talep olunur.

15. İşbu ek, bir talimatname mahiyetinde olup mahallin icap ve şartlarına uygun olarak tatbik olunur.

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(28 EKİM 1919)

28.10.335 [1919]

Müdafaai Hukuk Cemiyeti kararname ve beyannamesine muhalif olduğundan, hiçbir zatın adaylığını koyamayacağından bu hatanın bir daha tekrar edilmemesi, bir zatın ahali tarafından adaylığının ilanı üç yüz kişinin imza koymasıyla bir belgenin vücudu ile mümkün olduğu.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.35.

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(29 EKİM 1919)

29.10.335 [1919]

Seçimlere, evvelce olduğu gibi müdahale etmemek esasına riayet edileceği ve Milli Meclis'in toplanma mahalli hakkındaki görüş tafsilatlı olarak arz edilecek ise de, evvelemirde, İtilaf devletleri tarafından şahıslarına karşı bir muamele vukuu muhtemel olan ve esasen pek sınırlı olduğu işaret buyurulan zevatın kimler olduğunun ismen belirtilmesi ve bahsedilen kabine beyannamesi hakkında yayın sebebi ve metni hakkında özel bir fikri olmadığından bu konuda heyetin aydınlatılması, cevaben Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya bildirildi.

Milli Meclis'in Dersaadet'ten başka bir mahalde toplanması lüzumu hakkında Heyeti Temsiliye'nin çeşitli deliller üzerine dayanmakta olan Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya bildirildi. Ve bu konudaki görüşleri, ayrıca vilayetlerin heyeti merkeziyelerinden soruldu.

Milli Meclis'in toplanma mahalli, toplantıdan sonra Heyeti Temsiliye ve milli teşkilatın faaliyet şekli ve tarzı, Paris Sulh Konferansı'nın hakkımızda olumlu veya olumsuz bir karar vermesi haline karşı hareket tarzı gibi mühim kararlar hakkında fikir alışverişinde bulunmak üzere, 15., 20., 13., 12. Kolordu Kumandanları Sivas'a davet edildi.

Görüşünde kazalardan çağrılacak ikişer delegeyle livalarda birer Mebusan seçimi danışma heyeti teşkili ve Bursa'daki milli teşkilata ve ora heyeti merkeziyesinden on bir zatın gönderilmesi hakkındaki fikirlerde tamamen ortak bulunulduğu, pek esaslı olan bir iki nokta hakkında düşünce ve kararların daha sonra bildirileceği, Hazım Bey'e yazıldı.

Mustafa Kemal Paşa hazretleri, arkadaşları Heyeti Temsiliye üyelerine Amasya Mülakatı hakkında izahat verdi. Neticede, bilhassa kabinenin şekil ve mahiyeti hakkında, enine boyuna münakaşa cereyan eyledi. Başta Sadrazam Rıza Paşa olmak üzere cümlesinin âciz, nazarı şahanede[1] bir mevki tutmak isteyen zevattan oldukları, kısmen milli harekâta lehdar ve kısmen de aleyhtar bulundukları, bununla birlikte, zatı şahanenin ilk fırsatta bunları düşürerek yerine istibdadı devam ettirebilecek bir heyet getirmek isteyeceği için, Milli Meclis teşekkül edip kanun yapma vazifesini yapmaya başlayıncaya kadar Heyeti Temsiliye'nin bu kabineyi muhafaza etmesinin, vatan ve millet için en hayırlı bir şekil olduğu kabul olundu.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal. *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara. İkinci Basım: 1989, s.35-36.

1 "Padişahın gözünde". (Y.N.)

ERZURUM'DA 15. KOLORDU KUMANDANI KÂZIM KARABEKİR PAŞA'YA ANKARA'DA 20. KOLORDU KUMANDANI ALİ FUAT PAŞA'YA DİYARBEKİR'DE 13. KOLORDU KUMANDANI CEVDET BEYEFENDİ'YE KONYA'DA 12. KOLORDU KUMANDANI FAHRİ BEYEFENDİ'YE*

(29 EKİM 1919)

Şifre
Zata mahsustur
Gayet aceledir

Sivas, 29.10.1919

Erzurum'da 15. Kolordu Kumandanı Kâzım Kara Bekir Paşa Hazretleri'ne
Ankara'da 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretleri'ne
Diyarbekir'de 13. Kolordu Kumandanı Cevdet Beyefendi'ye
Konya'da 12. Kolordu Kumandanı Fahri Beyefendi'ye

Meclisi Mebusan'ın toplanma mahalli, toplantıdan sonra Heyeti Temsiliye ve milli teşkilatın alacağı şekil ve faaliyet tarzı, Paris Sulh Konferansı'nın hakkımızda olumlu veya olumsuz bir karar vermesi haline karşı hareket tarzı gibi mühim kararlar hakkında, 15., 13., 12., 20. ve 3. Kolordu Kumandanlarıyla fikir alışverişinde bulunulması İzmit'te görüşülmüştür.[1] Sizce bir sakınca görülmediği takdirde, mıntakai âlilerini[2] teftiş bahanesiyle merkezden ayrılarak, Kasım'ın yedisi ile onuncu günü arasında Sivas'ta bulunmak üzere hareketinizin bildirilmesini rica ederiz. (Yalnız Cevdet Bey'e; son vaziyetten dolayı Diyarbekir'den ayrılmak imkânı mevcut olmadığı takdirde, Erkânıharbiye Reisinizin gönderilmesi yüksek görüşlerinize bağlıdır). Telgrafın ulaştığının bildirilmesi istirham olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 185, s.217-218; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 185, s.1139-1140. "15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretlerine" başlıklı örnek için bkz. Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960, s.365.

1 *Nutuk*'un 1927 basımında da yukarıdaki gibi olmakla birlikte, Kâzım Karabekir'in *İstiklâl Harbimiz* adlı kitabında, "... İzmit'te görüşülmüştür" sözcükleri yerine "... tahtı elzemiyette görülmüştür" sözcükleri vardır. *Nutuk*'un sonraki basımlarında ise, yalnızca "görüşülmüştür" şeklindedir. (Y.N.)

2 "Yuce şahsınızın yönettiği bölge" anlamında. (Y.N.)

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(29 EKİM 1919)

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

Milli Meclis'in emin bir mahalde toplanması hakkında kabinenin görüşlerini ihtiva eden 27-28 Ekim tarihli ve biri diğerine ek olan iki kıta telgrafname Sivas'a varışımızda alındı. Milli Meclis'in toplanma mahalli hakkındaki meseleden başka, bütün fikirlerde görüş birliğine varıldığına şüphe kalmamıştır. Mebusan seçimi hakkında, Salih Paşa hazretlerinin münasip gördükleri surette, bu defa kabine tarafından aynı görüşü destekleyerek gelen cevapta bazı farklar görüldüğünden, seçimlere, başlangıçta olduğu gibi müdahale etmemek esasına riayeti muhafaza eylemeyi desteklemekteyiz. Kabinenin görüşleri, Milli Meclis'in toplantı mahalli hakkındaki görüşümüzü değiştirecek emniyeti henüz bahşetmemektedir. Buna dair olan düşüncelerimizi tafsilatıyla arz etmek üzere, evvelemirde İtilaf devletleri tarafından şahsiyetlerine karşı bir muamele vukuu muhtemel olan ve esasen pek sınırlı olduğu işaret buyurulan zevatın kimler olduğunun ismen belirtilmesini ve haklarında müdahaleyi icap ettirecek sebep ve etkenlerin neden ibaret bulunduğunun açık olarak bildirilmesini bekler, bahis buyurulan beyanname hakkında ise, yayın sebebi ve metni hakkında özel bir fikriniz ve malumatımız bulunmadığından, bu konuda aydınlatılmamızı hassaten istirham ederiz.

1. Ziya Paşa hakkında Nazır Paşa Hazretleri'nin son bildirimleri üzerine yeniden Ankara ile haberleşiyorum. Yirmi dört saat müsaade buyurmalarını çok rica ederim. Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal.

* Başbakanlık Arşivi, Siyasi Karton 34/64, Heyet-i Temsiliye İle Cereyan Eden Muhabere Evrakı, Numara 14, 29 Teşrinievvel 1335'ten aktaran: M. Tayyip Gökbilgin, *Milli Mücadele Başlarken*, c.2, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1965, s.114-115.

İLERİ GAZETESİ BAŞYAZARI CELAL NURİ BEY'E*

(29 EKİM 1919)

Mustafa Kemal Paşa, Sivas'tan dün matbaamıza şu telgrafı göndermiştir:

Deraliye'de *"İleri"* Gazetesi Başyazarı Celal Nuri Bey'e

Ankara ahvali hakkında *Alemdar*'ın yayımlamak cüretinde bulunduğu isnatları kati şekilde tekzip edebilirsiniz. Bu ara zulüm uydurma sebebinin mahiyetinin keşfi pek kolay bir garazkârlıktan ibarettir. Ankara'nın vaziyeti, bu isnatlardan tamamıyla uzak olduğu gibi, Ali Fuat Paşa Hazretleri de henüz Ankara'da değildir. Memleketin her noktası hakkında hakiki malumatı almak hususundaki vatanperverane endişenizden dolayı sizi tebrik ile bütün vatan evladının da, memleketle alakalı olan hakikatleri aynı şekilde araştırmalarını, vatanın selameti namına temenni ederim.

Mustafa Kemal

29 Teşrinievvel 335
[29 Ekim 1919]

* *İleri* gazetesi, 31 Ekim 1919, sayı 650.
Eski yazı metin Ercüment Hüsnü Buki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(30 EKİM 1919)

30.10.335 [1919]

İzmir'de dayanılmaz bir hale gelen Yunan zulmü hakkında hükümeti seniyenin tesirli siyasi teşebbüslerde bulunması ve İzmir yolu ile İstanbul'a giden Malatya vakası faillerinin kanunun pençesine teslimleri ve milletin nefret ettiği İzmir Valisi İzzet Bey'in zararlarının yok edilmesi vasıtalarının tamamlanması, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı ve vaziyet hakkındaki tafsilatın lüzumlu makamlara aynen iletilmesi ve gazetelerle yayımlandığı ve her fırsat çıktığında malumat verilmesinden geri kalınmaması, cevaben İzmir Heyeti Merkeziyesi'ne yazıldı.

Aziziye ve Everek'in işgali haberinin esassız bulunduğu hakkındaki bildirimin pek çok memnuniyet verici olduğu ve Urfa, Ayıntap, Maraş'ın işgal olunacağı hakkındaki söylentilerin dahi tekzibinin ve Kilikya'daki işgalin geçici olduğunun ilanının, Fransız milletine karşı eskiden beri beslediğimiz muhabbetin tazelenmesi pek münasip olacağının Mustafa Kemal Paşa hazretleri tarafından Adana administratörü Kolonel Bermon'a[1] cevaben özel bir şekilde bildirilmesi kararlaştırıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.36-37.

1 Adana işgal kuvvetleri yöneticisi Albay Bermon. (Y.N.)

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(30 EKİM 1919)[1]

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne:

C. 27/28 Teşrinievvel 1335 [27/28 Ekim 1919] tarihli ve (300, 301) numaralı şifrelere:

Bugün saltanatın payitahtı ve İslami hilafetimizin merkezi olan İstanbul düşman donanması topları ve işgal kuvvetleri altında, düşman polis ve jandarmasının fiili müdahale ve iştiraki altında bulunuyor. Matbuat İtilafçılar tarafından denetim altında, şahsi ve toplumsal haklarımız bunların baskısı altında, muhterem kabine erkânına varıncaya kadar giren ve çıkanlar yabancı muayene ve teftişine tabi bulunmaktadır. Bütün manası ile saltanat ve hilafetin payitahtı kuşatma altında olup hâkimiyetimiz burada manen ve fiilen geçersizdir. Buna bir de Rum ve Ermenilerin hükümeti tanımamalarını ve İtilaf devletlerine dayanarak adeta isyan halinde ve birtakım fesatçı teşkilatta bulunduklarını ilave edersek payitahtımızın içinde bulunduğu acı vaziyeti ve tehlikeyi tamamen vasıflandırmış oluruz.

Dolayısıyla bütün bu haksız muameleleri ve halleri tafsil ve izah ile Avrupa'dan cihan kamuoyundan hak ve adalet talep edecek ve teminine çalışacak olan Milli Meclis'in İstanbul'da vazife yapmasına bizce imkân tasavvur olunamaz.

İtilaf devletleri meşruti birer hükümet olduğu dolayısıyla Milli Meclis'imiz aleyhinde teşebbüslerde bulunmayacakları hakkındaki görüşleri tamamen bir iyi düşünçe kabul eylemeye mecburuz. Ancak Avrupa devletleri milletimizi meşrutiyet ve hürriyeti müdrik, reşit bir millet olarak saymış ve kabul etmiş bulunsalardı bu görüş varit ve doğru olabilirdi. Halbuki vaziyet tamamen bu iyi düşüncenin aksine tecelli etmiş ve etmektedir.

İmza koydukları Mütareke hükümlerine aykırı icraatları ve hükümetin yargı hakkına tecavüzleri bizi insan kabul eylemediklerine, verdikleri söze riayet etmemeyi bize karşı namusa karşı bir şey saymadıklarına delildir.

* El yazısı belgenin kaynak gösterilmeden yayımlanmış fotokopisi için bkz. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Kasım 1968, Sayı 14, s.39-41. Ayrıca bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, Hazırlayan: TBMM Zabıt Kalemi Müdürlüğü, c.1, Devre: 1, 2. basılış, Ankara, 1940, s.23-25; *Türk Parlamento Tarihi/ Millî Mücadele ve T.B.M.M. I. Dönem 1919-1923*, Hazırlayan: Fahri Çoker/ Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu, c.1, s.63-66; *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1997, s.44-48.
Eski yazı belge. Doç Dr. Hüsamettin Aksu tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Belge, *Zabıt Ceridesi*'nde ve *Türk Parlamento Tarihi*'nde "Sivas, 29 Ekim 1919" tarihlidir. (Y.N.)

Birkaç kişinin şahıslarına karşı vukuuna ihtimal verilen muamelenin sebebi bu zevatın millet ve devlete saltanat ve hilafet makamının bağımsızlığı ve bütünlüğü uğrundaki mücahede ve mesaileri ve bunlardan başka aynı ruh ve kanaatte bulunan başka zevatın da taarruz hedefi olmayacağını kestirmek ve temin eylemek bittabi mümkün olamaz. Dolayısıyla bu hal tekmil Milli Meclis aleyhinde vaki olabilir.

Esasen yukarıda arz ve tafsil eylediğimiz gibi İstanbul işgal edilmiş ve tehlike fiilen mevcuttur. Milli Meclis'in toplanmasının ise mutlak emniyet içinde bulunması şartı, evvel ve esasidir. Bu sebeple taşrada tam emniyet mevcut olan bir mahalde toplanma, kati bir zaruret halinde görülmektedir.

Meclis'in toplanmasına ve barışa kadar geçici olarak taşrada toplanması halinde izah buyurulan sakıncalardan vekillerin kısmen ve boyuna Dersaadet'i terk etmeleri zarureti mevcut değildir. Bazı nazırların gidip gelmeleri veya komiser bırakmaları hükümet merkezinin nakli manasını hiçbir zaman taşıyamaz. Bundan başka Milli Meclis'in taşrada toplanması kati bir zarurete dayalı olacağından, İstanbul'dan başka bir merkez daha meydana getirilmesi manasını da taşımaması lazım gelir. Bilhassa mukadderatınızın merkezi olan İstanbul'un ancak mukadderatı malum ve mutlak emniyet içinde bulunan bir mahalden kurtarılmasına çalışılması maksadı temin edebilir. Venizelos'un, Atina'yı emin göremediğinden icra heyetini bile Selanik'te teşkil ve tesis eylemesi Yunan payitahtını tehlikeye koymayıp bilakis kurtardığı kati olan vakalar ile malumdur. Ferit Paşa'nın Sadrazam ve Hariciye Nazırı iken Avrupa'da aylarca kalması hükümet muamelelerince sakıncalı kabul edilmediğine göre fevkalade zaruret yüzünden mevcut hükümet ricalinin icap ettikçe Milli Meclis'in bulunacağı mahalle gelip gitmelerinde hiçbir sakınca olmayacağı tabiidir. Hariçte toplanılmasından dolayı Venizelos ve emsali düşmanların propagandada bulunacakları pek tabii görülmektedir. Çünkü bu toplantının kendi zararlarına olacağını şimdiden görmekte oldukları şüphesizdir. Salih Paşa Hazretleri'yle bu bapta görüşüldü iki gün olduğu halde toplanma mahallinin daha evvel yabancı mahfillerinde dahi iddialı konuşmalara sebep olmuş bulunduğu anlaşılıyor ki, aynı bakış açısından bu da pek tabiidir. Her halde yabancıların milletimizin idrak derecesini anlamak hususunda incelemelerde bulundukları muhakkaktır.

Meşrutiyet hukukunu müdrik olan hiçbir milletin düşman içinde, düşman baskısı altında kendi hukukunu müdafaa etmek üzere toplanmak isteyeceğini kabul etmek doğru olamaz. Bugün İstanbul'da toplanmak istemek, bütün memleket kuvvetlerini burada toplamak, bu kuvvetleri felçli kılmak, neticede intihara kasteylemek demektir. Bundan başka, Milli Meclis'in bu vaziyet altındaki payitahtta toplanması, milletin, İstanbul'un şimdiki işgalini tatbik mevkiine konmuş olan İtilafçıların haksızlıklarını aynen kabul eylemesi demektir. Halbuki hariçte toplanılması, aynı zamanda payitahtın şimdiki acı vaziyetinin de cihana karşı alenen ve fiilen protesto edilmiş olması yüce faydasını sağlayabilir.

Zatı akdesi hilafetpenahinin İstanbul'da bulunmaları bakımından Milli Meclis'in taşrada bulunmasından dolayı hilafet makamı itibariyle İslam âleminin bakışlarında bir değişiklik ve tesir vukuu gayri varittir. Çünkü Milli Meclis, milletinizi temsil eden heyetten ibarettir. Hatta açılması için zatı hümayunun bir vekil tayin buyurmaları da mümkündür. Hem bu suretle İslam âlemi Milli Meclis'in hilafet merkezinde toplanmaya cesaret edemediğini görmekle bu mukaddes makamın düşman tehlikesi altında bulunduğunu hissedecektir ki, faydası aşikârdır.

Müslüman olmayan unsurlara gelince, bunlar daha Tevfik Paşa kabinesi zamanında seçimlere katılmayacaklarını ilan eylemişlerdir. Bunların katılmamaları kendi zararlarından başka bir netice vermez. İnşallah vatan ve millet bağımsızlığa nail olunca, ister istemez aynı hukuk dahilinde Osmanlı vatandaşı olarak oturmaya mecburdurlar.

Siyasi partilerimizden bazılarının Anadolu'yu istememeleri bittabi Kuvayi Milliye tesiri altında kalmak endişesinden olacaktır. Halbuki milletin asıl ezici çoğunluğunu temsil eden milliyetperver mebuslar da İngilizlerin tesiri ve baskısı tehlikesinden dolayı İstanbul'u istemeyeceklerdir. İstanbul'un çıkaracağı sınırlı miktarda mebusların mühim kısmı hiç şüphesiz milletle beraber olacağına göre taşraya geleceklerdir. Hatta hiç gelmeyeceğini farzetsek ve Meclis'in ikiye ayrıldığını kabul eylesek bile, yeterli sayı hususunun İstanbul'a mı yoksa taşraya mı ait bulunacağını tabii şimdiden kestirmek mümkündür. Esasen bu gibi zan ve tereddüte düşecek mebusların memleket ve millet menfaatleri uğrunda istifa suretiyle fedakârlık göstereceklerini de ümit edilmekte ve beklenmektedir. Aydın taraflarından da seçimlere dair vaki olduğu bildirilen şikâyet Yunan işgali altındaki memleket kısımlarımızdan ise, bunun Rumlar tarafından yapıldığına hiç şüphe edilmemekte ve pek tabii görülmektedir. Haksız işgal olunan bu muazzez vilayetimizin Milli Meclis'e mebus gönderebilmesi başlıca emelimizdir. Bu suretle millet fiilen işgali tanımadığını ve bu zengin toprağımızdan ayrılmaya razı olmayacağını dünyaya ispat edecektir. Buna hükümetin de resmen müdahale etmesini, İzmir Valisi'ne, Adana, Musul vilayetleriyle Maraş, Antep, Urfa sancaklarına seçimler için katı emirler vermesini şimdiki siyasetin makul icaplarından sayar ve kabul eyleriz. Heyetimizin, verdiği sözü tutan zevatan teşekkül etmiş olduğuna itimat buyurulmasını hassaten istirham eyleriz. Daha anlaşma husul bulduğu gün bütün mevcudiyetimizle yardım ve desteği arz ve vaat etmiş, keyfiyeti bütün millete tamim eylemiştik. Aradan 25 gün geçti. Bu müddet zarfında bütün fiillerimizle ve harekâtımızla hükümet vazifelerini kolaylaştırmaya, hükümet kuvvetini artırmaya çalışıyoruz. Buna rağmen kabinenin hâlâ niyetimizin temizliğinden şüpheli bulunması, henüz icraat namına adım atmamış bulunması üzüntümüze sebep olmaktadır, bittabi milli teşkilattaki maksadın meşruiyetini kabul ve hükümlerine uygun olarak hükümet idaresini vaat eden ve kefil olan hükümetin teşkilatın kaldırılmasını ve Nizamname'mizde açıklanmış olan Heyeti Temsiliye'nin şimdiki faaliyetinin tatilini talep edeceğini hatıra getirmiyoruz. Bu halde nasıl yardım ve destek talep buyuruluyor? Bu tarafın aydınlatılarak izahını istirham eyleriz.

Bilakis Heyeti Temsiliye, Ferit Paşa kabinesinin yapmış olduğu haksızlıkların tamiri yoluna henüz gidilmemiş olduğunu görmekle üzgün bulunmaktadır. Milli Meclis hakkında Heyeti Temsiliye'mizin görüşlerini yukarda arz eyledik. Bununla beraber hareket hattınızı milletin görüşleri üzerine dayandırmak bizce hareket ilkemiz olduğundan bütün vilayetlerin heyeti merkeziyesinin bu konudaki görüşleri ayrıca sorulmuştur. Neticeye göre hareketimiz tabiidir efendim.

30 Teşrinievvel 335
[30 Ekim 1919]

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(30 EKİM 1919)

Şifre
Acele

Sivas
30.10.35 [1919]

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne
Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesi'nden

İzmir'den 26.10.35 [1919] tarihiyle alınan bir telgrafnamede Yunanlıların zulmünün gittikçe arttığı, Jandarma Kumandanı, Müstantik[1], daha bazı memurlarla kaza eşrafından kırk, elli kişi tutuklanarak işkence edilmekte bulunduğu, Ödemiş, Tire kazaları jandarmalarının silahları alındığı, bu ahval karşısında Tire kazası ve Torbalı nahiyesi ahalisinin göç etmekte bulundukları, Manisa taraflarında, Ahmetli'de bin bir türlü zulüm icra edilmekte olduğu ve ahalinin mal ve mülkleri yağma edildiği ve Heyeti Tahkikiye'nin dönüşünden sonra, İzmir şehrinde bile Yunanlılar ilk işgal günlerindeki vaziyetlerini takındıkları, muhtelit[2] sansürün yayınına müsaade ettiği bir makalesinden dolayı Doktor Yunus Vehbi Bey'in bir sene hapis iki bin drahmi para cezasıyla mahkûm edildiği, *Şark* gazetesi sahibi Halil Zeki Bey'in de aynı derecede ve Mesul Müdürü Kenan Efendi'nin üç ay hapis ve üç yüz drahmi para cezasına mahkûm edildiği, hemen her Müslümanın birer bahane ile tutuklanmaya başladığı, şehir içinde alenen soyguculuk hüküm sürdüğü, İzmir'in Karşıyaka mahallesinde tüccardan Ali Bey'in hanesine zevali saat altıda on kişi hücum ederek, adı geçenin burnunu ve kulaklarını kestikten sonra tekmil servetini zapt ettikleri ve ayrıca hanesini yakmak tehdidi ile otuz bin lira talep eylemekte oldukları, *Medeniyet* gazetesi sahibinin Yunan Fevkalade Komiserliği'nin tehdidi ile gazetesini tatile mecbur olduğu, Yunanistan'dan, son olarak iki bin kadar yardım kuvveti talep olunduğu, Malatya va-

* Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, Arşiv No: 1-105, Dolap 94 (2107), Göz 1, Klasör 257, Dosya 12, Fihrist 10, 10-1'den fotokopisiyle birlikte aktaran: *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Ocak 1992, yıl 41, sayı 93, s.110-113. Aynı belgenin "Harbiye Nazırı Paşa Hazretleri'ne" başlıklı ve 1 Kasım 1919 tarihli örneği için bkz. Osmanlı Arşivi Daire Bakanlığı, Dosya 841, Gömlek 67, Vesika 1. Belgenin fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir.
Askeri Tarih Belgeleri Dergisi'ndeki belge Ercüment Hüsnü Baki, Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'ndaki belge de Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Sorgu hâkimi (Y.N.)

2 Muhtelit sansür: Karma sansür.

kası faillerinden Bedirhanilerden Kâmuran ile arkadaşlarının ve bir İngiliz subayının Halep, İskenderun, İzmir yoluyla İstanbul'a geçtikleri, Vali ile muhitinin birliği ve teşkilatı aleyhinde duyuruda bulundukları bildirilmektedir.

Zulümler ve vakalar hakkında hükümeti seniyenin tesirli siyasi teşebbüslerde bulunmasını istirham, Malatya vakası faillerinin yakalanmalarıyla kanunun pençesine teslim olunduklarının millete duyurulmasını ve vatana hıyaneti malum olan ve milletin nefretini kazanmış Vali İzzet Bey'in zararsız hale getirilmesi vasıtalarının bir an evvel tamamlanması, muhterem heyetlerinin vatani hamiyetlerinden beklenmektedir.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

12. KOLORDU KUMANDANI FAHRETTİN BEY'E*

(30/31 EKİM 1919)[1]

Şifre
Aceledir

C. 30'da

c. Konya gibi bugünün en mühim bir mıntıkasında zatıâlileri gibi kıymettar bir kardeşe sahip olduğumuzdan dolayı fevkalade memnun olduk. Âcizane hakkımızda muhabbet ve samimiyete bütün kalbimle teşekkürlerimi takdim eylerim. Ortak olan meşru maksadımızın elde edilmesiyle, vatanımızı parçalanmaktan, devlet ve milletimizi esaretten kurtarmak hususundaki biraderlerinin vaadi, büyük bir şükranla karşılandı. Bütün arkadaşlarla beraber, hürmet ve muhabbetle gözlerinizden öperiz kardeşim.

Mustafa Kemal

Selahattin
3. Kolordu Kumandanı

Kapattım: 31'de
Mülazımısani[2]
Abdurrabınan

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, Arşiv No: I/105, Dolap 5, Göz 1, Klasör 256, Dosya 5, Fihrist 16'dan aktaran: *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Eylül 1978, yıl 27, sayı 77, s.60. (Y.N.)

1 Yukarda belirtilen kaynağa göre, metin, Konya'da 12. Kolordu Kumandanlığı görevine yeni başlayan Fahrettin Bey'in 25 Ekim 1919 tarihli telgrafına cevaptır. Üzerindeki notlardan, şifrenin 30 Ekim'de yazıldığı ve 31 Ekim'de kapatıldığı anlaşılmaktadır. (Y.N.)

2 Teğmen. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(31 EKİM 1919)

31.10.335 [1919]

İzmir vilayeti dahilinde işgal altında bulunan mahaller İslam ahalisine Yunanlılar tarafından katliam tatbik olunmaya başladığı gelen haberlerden anlaşılmakla, İtilaf devletleri temsilcileri nezdinde tesirli teşebbüslerde bulunulması lüzumu, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Seçilecek mebusların, Müdafaai Hukuk Cemiyeti esaslarını kabul etmiş, milliyetperver, namus ve iktidar sahibi olmalarının son derece mühim olduğu ve asayişsizliğe, kanunsuz muamelelere, tahakküm ve cebir gibi zorbalığa meydan verilmemesi, 1. Fırka Kumandanı Rüştü Bey'e yazıldı.

Milli harekâta muhalif hareketlerde bulunan mülkiye memurları reisleri hakkında seri ve kati karar verilmesi ve dahili vaziyetin şimdilik olduğu gibi devamının en isabetli tedbirler olduğu hakkında, Sadrazam ve Dahiliye Nazırı'nın nazarı dikkatlerinin çekilmesi, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Meşru ve mukaddes maksadın elde edilmesi için mevcut vasıtalardan iyi istifade edilmesi ve milli teşkilatın tamamlanması ve Mütarekename hilafına vaki her tür teşebbüslerin kanuni ve medeni bir şekilde protesto edilmesi, cevaben Ayıntap Mutasarrıflığı'na yazıldı.

Adapazarı meselesinin tertipçi ve teşvikçileri olan Damat Ferit Paşa ile eski Dahiliye Nazırı Âdil ve daha evvelki Dahiliye Nazırı Ali Kemal Beyler ve Sait Molla'nın melanetkârane teşebbüslerinden, güya zatı akdesi hümayunun da malumattar olduğunu yaydıklarından, bu hususun resmen hükümetçe tekzibini ve adı geçenler hakkında kanuni takibat yapılması, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Kuvayi Milliye'ye mensubiyetlerini iddia eden bazı şahısların, kendi menfaatlerini temin için tahakküm teşebbüslerinde bulundukları haber alınmakla, İzmit, Adapazarı, Bursa, Konya, Balıkesir heyeti merkeziyelerine yazılan bir tamim ile, meşru ve kanuni olmayan harekâtın milli teşkilatta yeri olmadığı bildirildi.

Musul vilayetinden, vatani ve milli emellere uygun zevattan mebus seçilerek gönderilmesi için teşebbüslerde ve yol göstermede bulunulması, Cizre Kaymakamı Mehmet Sultan Bey'e cevaben yazıldı.

Hainane maksadı ile caniyane fiillere teşebbüs eden eski İzmit Mutasarrıfı Anzavur Ahmet Bey'in zararlarının ortadan kaldırılması vasıtalarına girişilmesi ve yol gösterilmesi, Bandırma'da 61. Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey'e yazıldı.

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.37-41.

Ankara Valiliği'nc tayin edilen Ziya Paşa'nın Eskişehir'den izin talep ettiği haber alındığından, desteklenmesi, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Hâcım Bey'in, eski İzmit Mutasarrıfı Ahmet Anzavur Bey'in ihanetkârane teşebbüslcri dolayısıyla kuvvet talebi hakkındaki telgrafnamesinin alındığı ve Fırka Kumandanı Kâzım Bey'e yazıldığı, bununla birlikte, seçilmiş kimselerin oraya gönderilmesi ile düşman parasına din ve vatanını satmış olan bu şahsın zararlarının giderilmesi ve dindaşlar arasında kan dökülmesine meydan verilmemesi, Salihli Cephesi Kumandanı Edhem Bey'e cevaben yazıldı.

İşgal bölgesinde, Yunanlıların Kuvayi Milliye'ye yardım edecekleri bahanesiyle İslamlara yaptıkları zulüm ve baskı devam edecek olursa, aynen karşılık vermeye mecbur kalınacağı ve tutuklanmış olanların kurtarılması hakkında hükümeti seniyenin teşebbüslerde bulunması ve neticesinin bildirilmesi, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

İstanbul gazetelerinin milli harekât mensuplarının resimlerini yayımlamalarının sakıncalı olacağı hususunda görüşleri ile tamamen hemfikir bulunduğu, Heyeti Temsiliye'nin bir kusurundan kaynaklanmayan bu hallerin önüne geçmek için teşebbüslerde bulunulduğu, bununla birlikte kati olarak engellenmesi vasıtalarının tamamlanması için kendilerince daha ne gibi çareler tasavvur edildiğinin hemen tatbik edilmek üzere bildirilmesi, Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Erzurum Heyeti Merkeziyesi'nden gelen telgrafa cevaben adı geçen heyete bildirildi.

13. Kolordu Kumandanlığı'nın yazısı üzerine Amasya'da Salih Paşa Hazretleri'yle de fikir birliği hasıl olan Diyarbekir Valisi Faik Âlî Bey'in süratle değiştirilmesine kılavuzluk edilmesi ve yerine eski Van Valisi Haydar Bey'in tayini ve olmadığı takdirde vekâletle idaresi, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı. Ve keyfiyet, 13. Kolordu Kumandanı Cevdet Bey'e cevaben bildirildi.

Maraş, Urfa, Ayıntap işgali hakkında siyasi ve askeri tedbirlere başvurulduğu, ahalinin manevi kuvvetinin takviyesiyle göçe meydan verilmemesi, 3. Kolordu'dan Aziziye'den hareket ettirilen süvari bölüğü ile irtibat kurularak, milli teşkilata dayanarak bu haksızlığa karşılık vennede tereddüt edilmemesi, ihaneti tahakkuk edecek kimseler hakkında lüzum görülecek muamelenin tatbiki, cevaben Elbistan'da bulunan Sulh Hâkimi Ali Rıza Bey'e yazıldı. Bu ikinci işgal haksızlığına karşı her türlü yardımın nazarı dikkate alındığı, Maraş Mutasarrıflığı'na ve Kilis Belediye Riyasetine cevaben yazıldı. Her türlü müdahale ve işgali mümkün olan her yolla engellemenin şart ve esas olduğu, Ayıntap Heyeti Merkeziyesi'ne cevaben yazıldı.

Milli emellere riayetkâr ve Cemiyetin esaslarına sadık, namus ve iktidar sahibi olmak üzere, seçimler hususunda serbest bulunduğu, Yozgat'ta Madenli Bahri Bey'e yazıldı.

Hükümetin birliğini ve milli teşkilatı ihlale çalışan hıyanet ve fesat erbabının şiddetle takip ve kanunun pençesine teslim edileceklerinin, kati ifadeli bir beyanname ile ilan eylemesi ve bu şekilde, dahil ve harice tam uyumun gösterilmesi zaruri görüldüğü ve bu şekilde hareket etmemeleri halinde vatan hainlerinin aleyhinde mahalli ve milli takibat ve icraat baş göstereceğinin kuvvetle anlaşıldığı ve bu suretle tatbikatın şiddetli ve sıkı bulunacağı tabii olduğu, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Memurlardan Cemiyetimizin program ve görüşlerini kabul etmiş olan zevat, sekizinci maddc icabınca Heyeti İdare ve Temsiliye üyelerinden sayılarak, danışmak için lüzumunda davet olunabilir. Şu kadar ki, memurların vazifeleri müsaade edemeyeceğinden, Cemiyet daimi üyeliğine kayıtları uygun olamaz. Bu sebeple, heyeti idare ve merkeziye üyelerinin, sadece milli vazifeler ile meşgul olmaya vakti olan ve memur bulunmayan vatandaşlardan seçilmesi zaruri bulunduğu hakkında, Erzincan Heyeti Merkeziyesi'ne cevap yazıldı.

Vilayatı Şarkiye Müdafaai Hukuk Cemiyeti namının Sivas Kongresi'nin ardından Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti genel namı altında birleştirildiği ve bu hususun Dersaadet'teki Ahmet Nedim Beyefendi'ye anlatılması, Bitlis'te bulunan Heyeti Temsiliye üyelerinden Sadullah Bey'e cevaben yazıldı.

İradei milliyenin[1] Heyeti Temsiliye ile alakası olmadığı, milli harekâttan dolayı tutuklu olanların adalete teslimleri lüzumunun tamimi Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın müracaatları üzerine vaki olduğu, Bozkır hadisesinin tamamen bastırıldığı, hükümetin eski Konya Valisi Cemal Bey'in tutuklanması ve sorgulanması lüzumu, Dr. Rasim Ferit Bey ve Yüzbaşı Ali Şevket Efendi'ye lüzumlu hazırlıkların icrası, Dersaadet'te Miralay Şevket Bey'e yazıldı.

Ankara-Eskişehir trenlerinin seyrüseferinin süratle temini ve Kilikya'ya naklolunacak sekiz Ermeni yetiminin Kayseri Ulukışla yoluyla nakilleri lüzumu, Ankara'dan vaki olan müracaat üzerine, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Kabinedeki mesai arkadaşları arasında, milli birlik ve teşkilatı çöküntüye uğratmak özel arzusu bulunup bulunmadığına dair kanaati, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'dan soruldu.

İzmir işgali ve faciaları aleyhinde Dersaadet'te yapılmasına teşebbüs olunan mitinge engel olunduğu haber alınmakla, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın nazarı dikkati çekildi.

Geğbüze'de[2] Kuvayi Milliye Kumandanı Yahya Kapudan'ın[3] refakatine Manastırlı Yüzbaşı Agoş Ali Efendi'nin lüzumlu talimat verilerek gönderilmesi, İzmit'te 1. Fırka Kumandanlığı'na yazıldı. Ve kendisine asayişsizliğe meydan verilmemesi bildirildi.

Adaylığını koyacak zevatın Cemiyet namına olarak ve milli esaslara sadık olduklarını göstermek suretiyle eylemelerine cevaben, Kütahya Kuvayi Milliye Kumandanı Süleyman Server Bey'e yazıldı.

Bandırma Çerkeslerinden bazı arkadaşlarıyla Adapazarı havalisine karışıklık çıkarmak üzere geçtiği haber alınan Bekir Sıtkı hakkında, engelleyici tedbirler alınması İzmit, Bolu Mutasarrıflıklarına ve 1. Fırka Kumandanlığı'na yazıldı.

Sivas'a temsilci olarak bir zatın gönderilmesi ve Sivas Kongresi'nde kabul edilen esaslar dahilinde teşkilatın tamamlanmasına çalışmaları, Karesi'de Hâcim Bey'e rica edildi.

Nigehbân Cemiyeti'nden Karabiga ve Bandırma taraflarına gönderilen subaylar hakkında, Balıkesir'de Fırka Kumandanı Kâzım Bey'in dikkati çekildi.

1 Heyeti Temsiliye tarafından Sivas'ta çıkarılan gazete olabilir. (Y.N.)
2 Gebze. (Y.N.)
3 Yahya Kaptan. (Y.N.)

Bozkır'da yeniden ortaya çıktığı ehemmiyetle bildirilen ayaklanmanın söndürülmesi hususunun tamamlanması hakkında, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yardım için bir kuvvetin hazırlanması Niğde'de Fırka Kumandanı Mümtaz Bey'e ve keyfiyet Konya'da Miralay Refet Bey'e yazıldı.

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'yle Rauf Beyefendi ve diğer zevat hakkında düşük hükümetin yapmış olduğu kanunsuz muamelelerin düzeltilmesi lüzumu Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

ADAPAZARI KAYMAKAMI TAHİR BEYEFENDİ'YE*

(31 EKİM 1919)

Tel

Sivas, 31.10.1919

Adapazarı Kaymakamı Tahir Beyefendi'ye

C: 27.10.1919

Yabancı parası ve vatan hainlerinin teşvikleriyle fesatçılık icra etmeye kalkışanlara karşı, hükümetin ezici kuvvetini göstermesi hususundaki yüksek gayretleri yüceltilmeye layıktır. Tutuklananlar kimlerdir? Sorgulamanın neticesinden ne anlaşılmıştır? O taraflara milli teşkilatın teftişi maksadıyla Dersaadet'ten gönderilen Erkânıharp Yüzbaşı Cemal Bey'le temas edilmiş midir? Bildirilmesi rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 167, s.200; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 167, s.1119-1120.

İZMİT MUTASARRIFLIĞI'NA
İZMİT'TE 1. FIRKA KUMANDANLIĞI'NA*

(31 EKİM 1919)

Şifre
Acele

Sivas, 31.10.1919

İzmit Mutasarrıflığı'na
İzmit'te 1. Fırka Kumandanlığı'na

Bandırma Çerkeslerinden Bekir Sıtkı namında birinin, maiyetinde iki subay ve kırk silahlı arkadaşı olduğu halde Adapazarı civarındaki Abaza köylerine gelerek ahaliyi milli hareket ve mevcut hükümet aleyhinde teşvik ve bu uğurda birçok para sarf edilmekte olduğu ve meselede yabancı parmağı bulunduğu tahakkuk eylediği ve Düzce kazasında bulunan Çerkes, Abaza ve Laz köylerinin bu teşviklere eğilimli oldukları, Bolu Mutasarrıfı Haydar Bey tarafından ve mevcut jandarmanın nicelik ve nitelik itibariyle maksadı temine kâfi olmadığı bildirilmektedir. Adı geçenle derhal temas edilerek bu azılıların bir an evvel zararlarının defi ve vatan ve millet haini yabancıların bu gibi teşebbüslerine kati olarak engel olunması vasıtalarının tamamlanması hususunda ortaklaşa hareket edilmesi ve fiili yardımda bulunulması ve icraatın neticesinden malumat verilmesi, ehemmiyet ve aciliyetle rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 170, s.202-203; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 170c, s.1122-1123.

BOLU MUTASARRIFI HAYDAR BEYEFENDİ'YE*

(31 EKİM 1919)

Şifre
Acele

Sivas, 31.10.1919

Bolu Mutasarrıfı Haydar Beyefendi'ye

C: 27.10.1919 şifre.

Bekir Sıtkı ve maiyetinin takip ve cezalandırılmaları ve bu gibi yabancı teşebbüslerinin kati olarak zararlarını def etme vasıtalarının tamamlanması hususunda zatı devletleriyle temas ederek, ortaklaşa kararlaştırılacak bir plan dahilinde hareket edilmesi ve fiilen yardımcı olunması lüzumu, büyük bir ehemmiyet ve aciliyetle İzmit Mutasarrıflığı'na ve İzmit'te bulunan 1. Fırka Kumandanlığı'na bildirilmiştir. İcraatın neticesinden peyderpey malumat verilmesi rica olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından. *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 170, s.202; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 170b, s.1122.

TAMİM*

(31 EKİM 1919)

Tel

Sivas, 31.10.1919

İzmit, Adapazarı, Bursa, Konya, Balıkesir Heyeti Merkeziyelerine

Kuvayi Milliye'ye mensubiyetlerini iddia eden bazı şahısların, kendi menfaatlerini temin maksadıyla hareket ve tahakküm etmek teşebbüslerinde bulundukları işitildi. Meşru olmayan ve kanunsuz harekâtın milli teşkilatta yeri yoktur. Bu gibiler hakkında, hükümetin kanunu tatbik eyleyeceği muhakkaktır.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 175, s.207; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 175, s.1127.

EDİRNE'DE I. KOLORDU KUMANDANI MİRALAY CAFER TAYYAR BEYEFENDİ'YE ANADOLU VE RUMELİ MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ TRAKYA PAŞAELİ HEYETİ MERKEZİYESİ'NE*

(31 EKİM 1919)

Şifre Sivas, 31.10.1919

Edirne'de 1. Kolordu Kumandanı Miralay Cafer Tayyar Beyefendi'ye
Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Trakya Paşaeli Heyeti Merkeziyesi'ne:

Batı Trakya ahvali ne şekil kazandı? Göçmenlerin nakli meselesi ne haldedir? Hükümeti seniye yeniden paraca yardım yaptı mı? Bildirilmesi istirham olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Trakya Teşkilatına Ait Vesikalar, s.341; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 291, s.1272.

HARBİYE NAZİRİ CEMAL PAŞA'YA*

(31 EKİM 1919)

Şifre

Sivas
31.10.1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

Adapazarı havalisinde, hükümet ve milli teşkilat aleyhinde cereyan eden vaka yüksek malumlarıdır. Bu vaka, milli birliğin azmi ve yüce hükümetin kati ve isabetli tedbirleri sayesinde bertaraf edilmiş ise de, henüz oralarda fesat tohumu mevcut bulunmaktadır. Milletin birliği karşısında, tamamen mahv ve yok olacağına şüphe yoktur. Ancak bu fesatkârane harekâtta, Damat Ferit Paşa, eski Dahiliye Nazırı Âdil ve daha evvelki Dahiliye Nazırı Ali Kemal Beyler ve Sait Molla'nın teşvikçi ve tertipçi oldukları anlaşılmıştır. Kendi vatani hıyanetlerinden başka, isimleri arz olunan zevat, gayet büyük ve tehlikeli bir hata daha işlemişlerdir. O da, melanetkârane teşebbüslerinden güya zatı akdesi hümayunun da malumattar olduğunu yaymak gibi büyük bir alçaklıktır. Muhterem kabine heyetinden, büyük bir samimiyetle rica ederiz. Vakti zamanıyla keyfiyeti münasip bir şekilde, zatı paki hümayuna[1] arz eylesinler. Milletin ve teşkilatının bu gibi yalanlara elbette ehemmiyet atfeylemeyeceği meydandadır. Fesat erbabının, yalanlarla, milli birliği lekedar etmek istediklerini ileri sürerek, mahallinde hükümeti seniye tarafından resmen tekzibi suretiyle, her türlü yanlış anlamanın giderilmesi ve bu zararlı şahıslar hakkında lüzumlu inceleme yapılarak kanuni takibata girişilmesi hayati bir mesele sayılmaktadır, Efendim.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.I, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.189; Kemal Atatürk, Nutuk, c.I, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü,1961, s.264.

1 Padişah kastediliyor. (Y.N.)

MARAŞ MUTASARRIFLIĞI'NA*

(31 EKİM 1919)

Tel

Sivas
31.10.35 [1919]

Maraş Mutasarrıflığı'na

C: 30.10.35 [1919] Tele.

Her türlü siyasi tedbirlere girişilmiştir. Hukuki ve siyasi müracaatlara, protestolara ehemmiyet vermedikleri takdirde fiilen müdafaa ve karşılık verme için, milli teşkilat hazırlık derecesinin süratle bildirilmesi.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
M. Kemal

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Atatürk Arşivi, Koleksiyon İST., Klasör 255, Dosya 6-2, Fihrist 36'dan fotokopisiyle birlikte aktaran: *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara Genelkurmay Basımevi, Ocak 1997, sayı 103, s.60-61.
Eski yazı belge, Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

ELBİSTAN'DAALİ RIZA BEY'E*

(31 EKİM 1919)

Sivas
31 Teşrinievvel 335 [31 Ekim 1919]
Saat 4.5 sonra

Elbistan'da Ali Rıza Bey'e

C. Maraş, Ayıntap, Urfa hakkında, gerek zatıâlinizden ve gerek mahallerinden gelen bütün telgrafları aldım ve derhal siyasi ve askeri tedbirlere girişildi. Hükümetle haberleşme cereyan etmektedir. Hükümet, henüz kati görüşünü bildirmedi. Ancak esas işbu haksız işgali katiyen ve icap ederse fiilen reddetmek tabiidir. Göç asla doğru değildir. Ahalinin manevi kuvvetine halel getirmemek için, icap eden nasihatlerde ve teminatta bulununuz. 3. Kolordu'dan iki makineli tüfenk ve bir bölük süvari, üç gün evvel, Aziziye mevkiinden Elbistan üzerine hareket halindedir. Bunların hareketlerini takip ediniz ve Darende, Gürün telgrafhaneleri vasıtasıyla araştırarak irtibat kurunuz. Başka taraflardan da size kuvvet göndermeye çalışıyorum. Her halde ahali milli teşkilata dayanarak bizzat ve tam bir azim ve metanetle, bu haksızlığa karşılık vermede tereddüt göstermemelidirler. Fransızların girmelerini kolaylaştıracak ve Kuvayi Milliye'ye muhalefetlerini araştıracak insanlar hakkında, idarece lüzum görülecek muamelenin tatbikine girişilmesi tabiidir. Heyecansız, göç etmeden, maksada ulaşıncaya kadar çalışmak üzere hazırlanmanız lazımdır. Orada Kaymakam Bey ve Mevki Kumandanı daha kimlerdir? Şüphesiz bu meşru harekette sizlere yardımcılardır. Herkese metanet ve sebat tavsiye ediyorum. Siyasi teşebbüsler ve askeri kuvvet vesaire hususundaki yardımlara dair yine size malumat vereceğim. Mühim vaziyet ortaya çıktığında, doğrudan doğruya makine başına davet ediniz. Şimdiye kadar makine başında görüşülememesinin sebebi, bizim burada olmayışımızdandır. Daha yeni Amasya'dan döndük.

Mustafa Kemal

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Atatürk Arşivi, Kol. İST, Klasör 255, Dosya 6-2, Fihrist 42'den fotokopisiyle birlikte aktaran: *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara Genelkurmay Basımevi, Ocak 1997, sayı 103, s.63-65. Eski yazı belge. Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(31 EKİM 1919)

Şifre

Sivas
31.10.35 [1919]

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

Muğla'dan bildirildiğine İzmir vilayeti dahilinde işgal altında bulunan mahaller İslam ahalisine Yunanlılar tarafından katliam tatbik olunmaya başlamıştır. İtalyanların iki günden beri yolculara belge vermemeleri bu haberin sağlamlığını teyit ettirmekte olduğundan bahisle, İtilaf temsilcileri nezdinde kati ve tesirli teşebbüslerde bulunulması istenmektedir. İcabının icrasına devletlerinin yol göstermesi istirham olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Atatürk Arşivi, Arşiv No: 1-105, Dolap 94, Göz 1, Klasör 257, Dosya 12, Fihrist 11'den fotokopisiyle birlikte aktaran: *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara Genelkurmay Basımevi, Ocak 1992, sayı 93, s.106-107.
Eski yazı belge, Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(31 EKİM 1919)

Şifre

Sivas
31.10.35 [1919]

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

Uşak Kuvayi Milliye Kumandanlığı'ndan gelen raporda; Ödemiş, Bandırma, Tire, Salihli kazalarında beş yüzden fazla Müslümanın Yunanlılar tarafından Kuvayi Milliye'ye yardım edecekleri bahanesi ile tutuklandığı ve işkence edilmekte olduğu, işgal bölgesinde İslamlar aleyhinde yeniden başlamış olan zulüm ve baskılar bu şekilde devam edecek olursa aynen karşılık vermeye mecbur kalınacağını bildirmekte ve tutuklanmış olan Müslümanların tahliyesi vasıtalarına hükümeti seniyenizin teşebbüs ederek neticenin bildirilmesi istirham kılınmaktadır.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Atatürk Arşivi, Arşiv No: 1-105, Dolap 94, Göz 1, Klasör 257, Dosya 12, Fihrist 12'den fotokopisiyle birlikte aktaran: *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara Genelkurmay Basımevi, Ocak 1992, sayı 93, s. 108-109.
Eski yazı belge, Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

BURSA'DA FIRKA KUMANDANI BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(31 EKİM 1919)

Sivas
31.10.35 [1919]

Bursa'da Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye

Yenişehir'den gelen telgrafname aynen aşağıda arz olunur. Kendisine kumandan makamından alacağı talimata göre hareket etmesi tebliğ olunmuştur, Efendim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge, Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

URFA MÜFTÜSÜ'NE VE EŞRAFINA*

(31 EKİM 1919)

Sivas 113

Belde Müftüsü Hazretleri'ne ve İtibarlı Şerefli Eşrafa

C.29.10.35 [1919] telgrafa

Dini ve vatani hissiyata şeref [...][1] duyulur. Bağımsız bir millet, meşru ve meşruti bir hükümet olarak yaşamaya azmetmiş olan milletimiz, isterse geçici olsun hiçbir yabancı işgal ve denetimini kabul edemez. Göç doğru değildir. Bilakis aziz topraklarınızda kalarak milli teşkilatınızı genişletiniz. Mütarekename hükümlerine aykırı ve her türlü haksızlığı protesto, icabında fiilen reddeylemeniz meşru ve mukaddes maksadınızın elde edilmesi için esas şarttır. Asil milletimiz, maksadına nail oluncaya kadar [...][2] devam edecektir. 31 Teşrinievvel 35 [31 Ekim 1919]

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti ve
Heyeti Temsiliye namına
M. Kemal

* Müslüm Akalın. *Milli Mücadele'de Urfa.Anılar-Belgeler*. Özlem Kitabevi, Urfa. 1985. s.16-17 ve s.155. Ayrıca bkz. Doç. Dr. İsmail Özçelik, *Milli Mücadele'de Güney Cephesi (Urfa)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,1992. s.152-153.
Eski yazı belge Sadık Perinçek ve Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur.
Müslüm Akalın, bu telgrafın Urfa Müftüsü'ne ve Urfa eşrafına yazıldığını belirtmektedir. (Y.N.)

1 Bir kelime okunamamıştır. (Y.N.)

2 Bir kelime okunamamıştır. (Y.N.)

ERZURUM ANADOLU VE RUMELİ MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ HEYETİ MERKEZİYESİ RİYASETİ'NE*

(31 EKİM/1 KASIM 1919)

Çıkış yeri: Sivas
Tarih: 1.11.35 [1919]

Erzurum Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Merkeziyesi Riyaseti'ne

İstanbul gazetelerinin, milli harekât mensuplarının resimlerini yayımlamaları ve teşhir eylemeleri hususunda bildirilen görüş ve düşüncelerle tamamen hemfikiriz. Hiçbir tesir ve müdahalemiz olmayan bu halin önüne geçmek için teşebbüslerde de bulunulmuştur. Bundan başka, kati şekilde önlenmesi vasıtalarının tamamlanması için sizce ne gibi çareler tasavvur ediliyor ise tatbik olunmak üzere bildirilmesini bekliyoruz, Efendim.

31/1.10.35 [1919]

Teşekkür edilerek beyanname ile hem matbuata ve hem de şubelere tebliğ edilmesi yazılsın.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi, Kutu 28, Belge 147. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1964, s. 109-110.
Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(31 EKİM/2 KASIM 1919)

Takdim edildi
2 Teşrinisani 35
[2 Kasım 1919]

Müsvedde

Sivas'tan Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne gelen şifre.

Zata mahsustur.

Mesai arkadaşlarınız muhterem kabine erkânının her birinin milli harekât ve teşkilatına vicdanen taraftar ve milli bağımsızlık uğrunda samimi hissiyat beslemekte olduklarına şahsen itimat beslenip beslenmediği ve milli birlik ve teşkilatı çöküntüye uğratmak özel arzusunu besleyenler mevcut bulunup bulunmadığına dair gizli ve zati olarak ve isim belirterek malumat verilmesini herkesçe bilinen hamiyetlerinizden istirham eylerim.

Mustafa Kemal

31 Teşrinievvel 335 ve 2 Teşrinisani
[31 Ekim 1919 ve 2 Kasım]

* Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, Koleksiyon: İstiklâl Harbi-5, Kutu 200, Gömlek 199, Belge 199-1'den fotokopisiyle birlikte aktaran: *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Ocak 2000, yıl 49, sayı 109, s.15-16. Eski yazı belge, Ercümend Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*
(31 EKİM/2 KASIM 1919)

Sivas'tan

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne Gelen Şifre

Vatanın kurtuluşunu, milletin bağımsızlığını temine yönelik milli birliğe ve teşkilata kabine kabul edilmiş ve hükümetin adilane fikrinin bu meşru kuvvetin yegâne bir dayanak teşkil edilmekte bulunmuş iken, bu birliği ve teşkilatı ihlal etmeye çalışan vatan hainlerinin mevcut olduğu yüksek malumlarıdır. Hükümeti seniyenin, bu gibi cinayet ve fesat erbabının şiddetle takip olunacakları, kanunun pençesine teslim edilecekleri kati ifadeli bir beyanname ile ilan edilmesi, icraatta da bulunmasını, hükümet ile millet arasındaki tam uyumun dahile ve harice karşı gösterilmesi ve kabineye karşı genel itimadın teyidi için zaruri ve mühim görünmektedir. Hükümetin bu şekilde hareket etmemesi halinde, arz edilen vatan hainleri aleyhlerinde mahalli ve milli takibat ve icraat da baş göstereceği kuvvetle anlaşılmakta, tabii hal bu dereceye gelirse, tatbikatın şiddetli ve sıkı bulunacağı da şüphesizdir. Bu konudaki kararların cevabı beklenir, Efendim. Heyeti Temsiliye namına.

31 Teşrinievvel 335 ve 2 Teşrinisani 335
[31 Ekim/2 Kasım 1919]

Mustafa Kemal

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, Koleksiyon: İstiklâl Harbi-5, Kutu 200, Gömlek 197, Belge 197-1'den fotokopisiyle birlikte aktaran: *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Ocak 2000, yıl 49, sayı 109, s.12-14. Eski yazı belge, Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(1 KASIM 1919)

1.11.335 [1919]

Meclisi Mebusan'ın toplanma mahalli hakkındaki Heyeti Temsiliye'nin görüşü, cevaben Dersaadet'teki heyete bildirilmek üzere Çanakkale Müstahkem Mevki Kumandanı Miralay Şevket Bey'e yazıldı.

Kilikya Kuvayi Milliye Kumandanlığı'na Topçu Binbaşısı Kemal ve muavinliğine Yüzbaşı Osman Nuri Beylerin tayini ve alakadarlara malumat verilmesi kararlaştırıldı.

Erkânıharbiye Yüzbaşısı Cemal Bey'in, tarafımızdan vuku bulan bildirim üzerine İstanbul'dan gönderildiği ve Heyeti Temsiliye'nin sayısının artırılması doğru olmadığından, adreslerinin ona göre düzeltilmesi, cevaben İzmit Heyeti Merkeziyesi Riyaseti'ne yazıldı.

Gümülcineli İsmail Hakkı tertip ettiği çetelerin tamamen cezalandırılması Bursa'da Fırka Kumandanı Bekir Sami Bey'e yazıldı.

Milli harekâtın İngilizler aleyhinde olmadığı ve İngilizlere fazla eğilimin onların planlarını tatbike yardım edeceği, Avrupa'da lehimizdeki cereyanın cezri-radikal harekât sayesinde husul bulduğu ve buna göre İstanbul aydın kamuoyunun aydınlatılması ve mevki hırsı içinde olduğu bildirilen eski nazır Ferit Bey'in, zamanında layık olduğu mevkii bulacağı için, milli harekâtı ihlalden çekinmesinin kendisine anlatılması, Dersaadet'te Miralay İsmet Bey'e yazıldı.

[Ayrıca üç imza.] Mustafa Kemal

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basını: 1989, s.41.

ERZURUM'DA 15. KOLORDU KUMANDANI KÂZIM KARABEKİR PAŞA'YA ANKARA'DA 20. KOLORDU KUMANDANI ALİ FUAT PAŞA'YA DİYARBEKİR'DE 13. KOLORDU KUMANDANI CEVDET BEYEFENDİ'YE*

(1 KASIM 1919)

Şifre

Sivas, 1.11.1919

Erzurum'da 15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri'ne
Ankara'da 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretleri'ne
Diyarbekir'de 13. Kolordu Kumandanı Cevdet Beyefendi'ye

Amasya'da Bahriye Nazırı Salih Paşa Hazretleri'yle vaki görüşme neticesinde esas kararlar ve ekler, teklif ve görüşlerin özetleri olarak kararlaştırılan maddeler aynen aşağıda arz edilmiştir. Sulh Konferansı'na gönderilecek zevatın, lüzumlu şartları sahip bulunması şartıyla seçimi tamamen hükümete terk olunmuştur. Hükümet tarafından gönderilmek üzere tasavvur olunan zevat isimleri de eklenmiştir.

Bu malumatın temasta bulunulan Müdafaai Hukuk Heyeti Merkeziyesi'ne bildirilmesini ve ulaştığının yazılmasını rica ederiz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 158, s.192-193; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 158, s.1111.

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(1 KASIM 1919)

Şifre Sivas 1.11.1919

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye

Bursa havalisinde Gümülcineli İsmail Bey'in tertip ettiği çetelerin faaliyet halinde olduğu Dersaadet'ten bildiriliyor. Bunlar tamamen cezalandırıldı mı? Vilayet dahilinde milli harekât aleyhinde hiçbir fesat tohumu bırakılmayacağı herkesçe bilinen yüksek anlayış ve gayretinizden beklenmektedir.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 172, s.204; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 172, s.1124. Ayrıca bkz. Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Bekir Sami Arşivi 2. Defter'deki eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. İki metin arasında küçük farklar vardır. (Y.N.)

DERSAADET: ÇANAKKALE MEVKİİ MÜSTAHKEM KUMANDANI MİRALAY ŞEVKET BEYEFENDİ'YE*

(1 KASIM 1919)

Şifre Sivas, 1.11.1919

Dersaadet: Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendi'ye

C: 20.10.1919 tarih 108/812 numaraya.

1. Mebusların Dersaadet'te toplanması, tamamen tehlikeli ve sakıncalıdır. Çünkü millet ve memleket mukadderatı hakkında söz söyleyecek mebusların mutlak emniyeti olan bir mahalde toplanmaları şarttır. Halbuki, ahalisine alelade bir miting yapmaya bile müsaade olunmayan, camilerinde halinden yakınmaya mecbur olan bir şehirde, bilhassa İngilizlerin her türlü tesiri altında olan İstanbul'da, hür bir Meclisi Mebusan toplanması imkânsız görülmektedir. Avrupalılar, milletimizi meşrutiyeti müdrik ve reşit bir millet olarak tanımış olsalardı, o zaman Milli Meclis'e karşı bir tecavüz ve taarruz belki beklenmezdi. Halbuki İtilaf devletleri, milletimizi insan yerine saymamakta, Mütareke'den beri türlü haksızlıklarla, Türke karşı verilen ahd ve sözün tutulmamasını bir namussuzluk saymadıklarını fiilen ispat eylemektedirler. Gerçi, hariçte toplanmanın birtakım propagandalara yol açacağı açıktır. Fakat bunu yapacaklar, başta Venizelos olmak üzere mebuslar heyetinin emin bir mahalde kararlar alınasından endişeli olan İtilafçılar olacaktır. Buna karşılık hariçte toplanma ile millet, hilafet merkezini ve saltanat tahtını tehlike altında saydığını ve oradaki vaki işgali asla kabul eylemediğini ve tanımadığını bütün cihan kamuoyuna ve İslam âlemine fiilen göstermiş ve protesto eylemiş olacaktır. Bu konuda vaki olan müracaat üzerine Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne delilleriyle ve tafsilatıyla vaki olan cevabi yazılarımızın mühim hatlarının özeti aşağıdadır.

a) Düşman donanma topları tesirinde, işgal kuvvetlerinin ayakları altında, polis ve jandarmasının ortak müdahale ve tahakkümü içinde, matbuatı düşmanların kontrolü altında, kabine erkânına varıncaya kadar giren çıkanlar düşman denetim ve teftiş ve engellemeleri karşısında bulunan payitahtı saltanatı sonuna, tam manasıyla bugün kuşatılmıştır. Osmanlı hâkimiyeti, burada manen ve fiilen geçerli değildir. Buna Rum, Ermenilerin isyankâr vaziyetlerini eklersek, İstanbul'da Millet Meclisi'nin emin olamayacağını, iş göremeyeceğini anlamakta tereddüt edilmez.

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 181, s.212-214; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 181, s.1133-1136.

b) Birkaç kişinin şahıslarına vaki olacak yabancı taarruzu, aynı ruh ve kanaatte bulunan diğer mebuslara da vaki olabileceği muhakkaktır. Hatta tekmil Meclis'in aynı akıbete uğramayacağına dair bizi temin edecek elimizde hiçbir şey yoktur. İyi düşünce, tehlikenin bertaraf edilmesine kâfi gelmez.

c) Bazı nazırların gidip gelmesi veya komiser bırakması mümkündür. Esasen mukadderatı şüpheli olan İstanbul, mukadderatı malum ve emin bir mahalden kurtarılabilir. Venizelos'un Selanik'te icra kuvveti bile teşkil eylemesi, Atina'yı kurtarmış ve hiçbir vakit payitahtın nakli manasını taşımamıştır.

d) Zatı padişahinin hilafet merkezleri İstanbul olmak itibariyle sırf milleti temsil eden heyetin taşrada toplanmış bulunması, ayrılık manasını taşıyamaz. Zatı hümayun, açılış için arzu ederlerse bir vekil de tayin buyurabilirler.

e) Diğer siyasi partilerimizden bir kısmının harici istememeleri, Kuvayi Milliye tesirinde kalmak endişesinden ibarettir. Halbuki, asıl milletin temsilcileri olarak, mebusların büyük kısmı da, yabancı tesirinde kalmamak için taşrayı istemektedirler. Ezici çoğunluk nerede ise, yeter sayı oradadır. Fazla zan ve tereddüde düşecek bu kabil mebusların memleket ve millet menfaatleri namına istifa eylemeleri de umulur ve beklenir.

2. Meclisi Mebusan var iken ayrıca bir milli kuvvetin faaliyet halinde olması, memleket menfaatlerine zararlı olur. Meclis'in Dersaadet'te toplandığı faraziyesine göre, tesir altında bulunacak mebusların memleket menfaatlerine aykırı bir karar tasdik eyledikleri halde, taşradaki Kuvayi Milliye bunu tabii tanımayacak ve bu suretle milletin kendi vekillerine karşı isyan etmiş bulunması gibi garip ve mantıksız bir şekil hasıl olacaktır. Vatanımızın kurtarılması ancak meşru ve meşrut[1] bir tarzda mümkündür. Bu ise milletin bağımsızlığını, vatanın bütünlüğünü gaye edinmiş zevatın istisnasız mebus olması ve mesai sarf eylemesi ile mümkündür. Bugün vatana ve millete yapılacak en son ve büyük iyilik, memleketi kurtarmaya azmetmiş şahısların emin bir mahalde, meşru bir vaziyette Milli Meclis'e girmelerine mesai sarf etmektir. Bunu bilhassa Dersaadet'te sizler gibi hamiyetli, aydın arkadaşlarımızdan bekleriz.

3. Teşkilatınızın genişletilmesi ve sağlamlaştırılması hususundaki güzel mesaileri, övgü ve şükrana değerdir. Vaziyetin hasıl eylediği fırsat pek büyüktür. Bundan istifade ile sarsılmaz, yıkılmaz, kuvvetli, temiz bir milli teşkilatın Dersaadet'te kökleşmesi hayati bir meseledir. Milli harekâtı idare edenler ve bizler gibi talih eseri bunun başında bulunmak ilahi mazhariyetine nail olanlar hakkındaki fikrinize, başlangıçta topluca katılınmakta idi. Yalnız, vakaların doğurduğu daha sonraki vaziyet, Heyeti Temsiliye'nin bu kanaatini haklı olarak tamamen değiştirmiştir. Barış yapılıncaya kadar İstanbul'a ayak basmamak, değil bizim için hatta yukarda arz eylediğimiz gibi bütün millet vekilleri için nazarı dikkate alınacak bir meseledir. Fakat bir millet ferdi olarak mebus olmak ve Meclis'te aynı ruh ve kanaatin hâkim olmasına çalışmak, milli hâkimiyet ve vatanın bağımsızlığı için semereler toplanacak bir zamanda azami gayret ve fedakârlığı sarf eylemek, bugün için Heyetimizce farzı ayn[2] kabul edil-

1 "Meşru ve anayasal" anlamında. (Y.N.)
2 Her Müslüman'ın yerine getirmesi gereken Allah emri. (Y.N.)

mektedir. Bunda yegâne saik, vatan endişesi ve milletin geleceğidir. Çünkü Heyeti Temsiliye, yukarda arz ettiğimiz üzere, Milli Meclis'in üstünde bir kuvvet tanımamakta ve bunu vatan için tehlikeli saymaktadır. Dolayısıyla hal böyle iken, yine âcizleri ile Rauf Beyefendi ve Refet Bey'in ve daha kimler varsa bu zevatın seyirci mevkiinde kalması mutlaka arzu buyuruluyor ve hassaten milletin selameti bu noktada görülüyorsa, icabı irdelenmek üzere gerekçesiyle bildirilmesini hassaten rica ederiz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI MİRALAY BEKİR SAMİ BEY'E*

(1 KASIM 1919)

Sivas
1.11.35 [1919]
2.11.35 [1919] gelişi

Gayet Aceledir.
Bursa Heyeti Merkeziyesi'ne verildi.
Yaver Salahattin

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Miralay Bekir Sami Bey'e

Harbiye Nezareti eski kalem memurlarından Fahrettin Hayri Bey, Müdafaai Hukuk Cemiyeti esaslarına sadık olmak üzere, Ertuğrul Sancağı'na verildiğini bildirmiştir. Bu adı geçenin, her halde Bursa vilayetinden mebus seçilmesi arzuya değer bulunmaktadır. Kendi Dersaadet'te[1] nezdi âlinize gelecektir. *(HRT)*[2]âlilerini hassaten rica ederiz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 "Dersaadet'ten" olmalı. (Y.N.)

2 Çözülmemiş şifre olmalı. (Y.N.)

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(1 KASIM 1919)

Acele

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

1. Altı haftadan beri mani kalmadığı ve otodirezineler[1] işlemekte bulunduğu halde, Eskişehir İzmit arasında henüz trenlerin gidip gelmeye başlamamış olması ise iktisadcn son dercce zarar vermektedir. Kasım ayı başında yine büyük bir miting yapılacağı mahallindcn bildirilmektedir.

2. Sekiz, yüz Ermcni, asker muhafazasında Kayseri'den Kilikya'ya kadar naklolacağı vc bunların işgal bölgesine asker muhafazasında sevk olunacağı duyulmuş olup, bu halin haklarında bugün türlü türlü zulümler cereyan eden ve bütün Adana Müslüman kamuoyuna pek büyük kötü tesir yapacağı muhakkak olduğundan, Kayseri Ulukışla yoluyla şimendiferle sevkinin münasip olacağı düşünülmektedir. Keyfiyetin ona göre değiştirilmesine devletlerinin yardımı ehemmiyetle rica olunur.[2]

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

1.11.35 [1919]
Kapatıldı
Rccep

* Aydınlık Arşivi, No: 20. Aynı belgenin Cumhurbaşkanlığı Arşivi'ndeki kayıt numarası: D: 335-18, F: 23. Eski yazı belge. Doç. Dr. Hüsamettin Aksu, Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Demiryolunda kendi kendine yürüyen küçük araç. (Y.N.)

2 El yazısı belgedeki üstü çizilmiş bölümler aşağıda siyah olarak gösterilmiştir:

"2. **Yirminci Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'nın bildirdiğine göre,** sekiz yüz Ermeni, asker muhafazasında Kayseri'den Kilikya'ya kadar naklolacağı ve bunların işgal bölgesine asker muhafazasında sevk olunacağı duyulmuş, **İngiliz Fevkalade Komiserliği'nin ricasına lütfen nezareti celilesinin** olup, bu halin haklarında bugün türlü türlü zulümler cereyan eden ve bütün Adana Müslüman kamuoyuna pek büyük kötü tesir yapacağı muhakkak olduğundan, Kayseri Ulukışla yoluyla şimendiferle sevkinin münasip olacağı düşünülmektedir. **Bizce en salim yol bu olduğunda şüphe yok.** Keyfiyetin ona göre değiştirilmesine devletlerinin yardımı ehemmiyetle rica olunur."

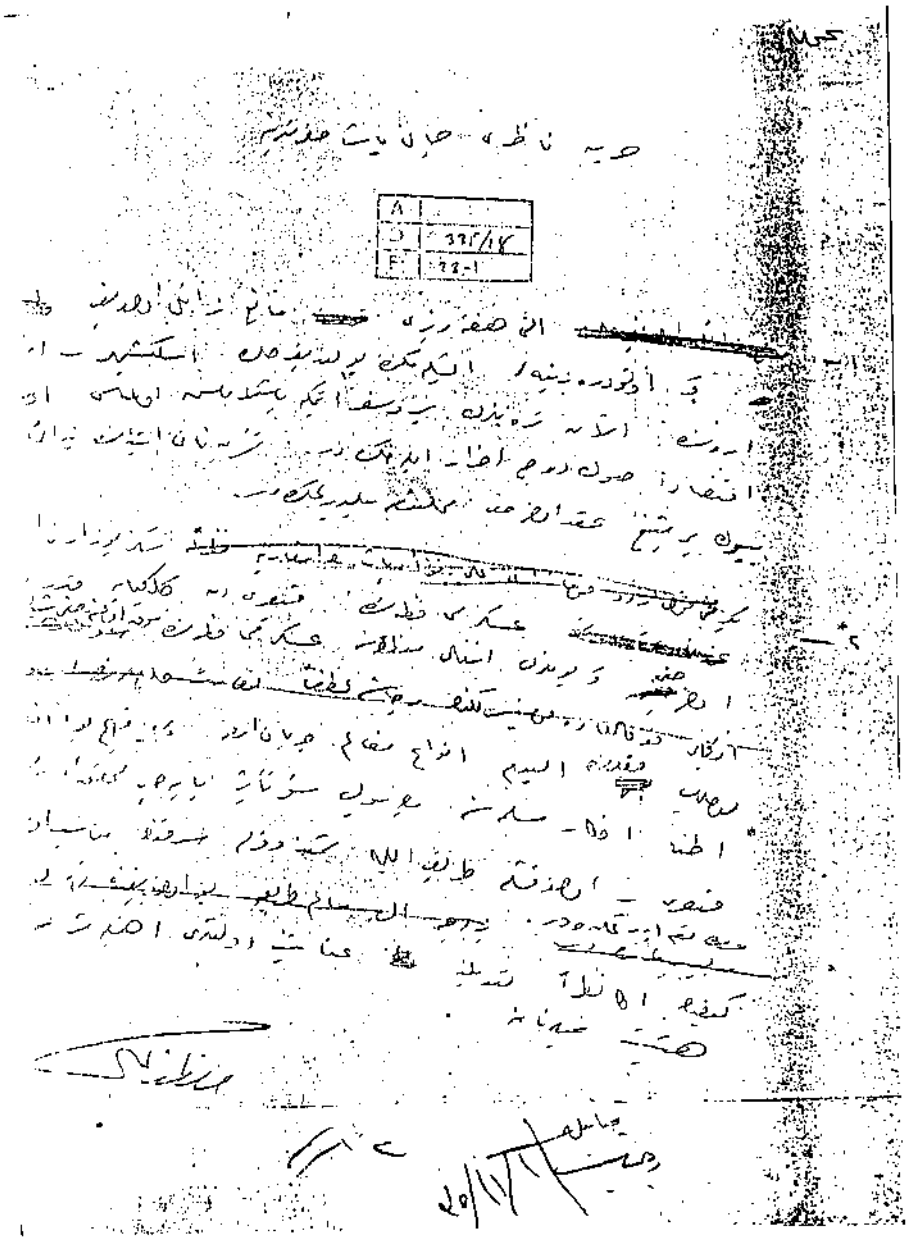

1 Kasım 1919 tarihli ve "Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne" başlıklı belge.

EVEREK BELEDİYE RİYASETİ'NE*

(1 KASİM 1919)

1.11.35 [1919] Sırdır

Everek Belediye Riyaseti'ne

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi, Kilikya Kuvayı Milliye Kumandanlığı'na Binbaşı Kemal Bey'i tayin, muavinliğe Yüzbaşı Osman Bey'i tefrik[1] eylemiştir. Milli vazifelerinin devamı müddetince Kemal Bey, "Kozan oğlu Doğan Bey"; Osman Bey de "Aydınlı oğlu Tufan Bey" takma adını taşıyacaklardır. Milli vazifelerinde, tarafınızdan her suretle yardım ve güvene mazhar olunmasını chemmiyetle rica eyleriz.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Fotokopisiyle birlikte aktaran: Mehmet Özdemir, *Milli Mücadele'de Develi*, Sümer Matbaası, Kayseri, 1973, s.16.
Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Tefrik: Ayırma, seçme. (Y.N.)

MALATYA ANADOLU VE RUMELİ MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ HEYETİ MERKEZİYESİ'NE*

(1/2 KASIM 1919)

Elbistan'da malumat için Mehmet Ali Rıza Bey'e
Elbistan'da Ali Efendi

Malatya Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Merkeziyesi'ne

Dakika gecikmesi mesuliyet icap ettirir.
1/2.11.35 [1919]

Mütareke şartlarına muhalif olarak İngiliz işgal kuvvetinin tahliye ettiği Maraş'a Fransız kuvvetleri girmekte ve oradaki Ermeniler vasıtasıyla Müslüman kardeşlerimize karşı bir katliam icra etmekte oldukları haber alındı. Cemiyetimizin Nizamnamesi doğrultusunda haksız işgale karşı birlikte ve ittifakla müdafaa esası kabul edilmiş olduğundan, oradan imdat isteyen din kardeşlerimize karşı Malatya'nın münasip coğrafyası hasebiyle derhal yardım icrası icap ettiğinden, Elbistan kazasıyla orada toplanan milli kuvvetlere yardım edilerek, Kuvayi Milliye'nin civar mahallerde takviyesiyle milli müdafaanın muvaffakiyetinin temini lazımdır. Mühimmat ve mitralyöz buradan yarın sevk edilecektir. Düşmanın imdat kuvveti almadan önce uzaklaştırılması gereklidir. Her halde, Osmanlının fiili hâkimiyetinin temini hususunda, her fedakârlık icrasını talep ve neticenin bildirilmesini rica ederiz.

Mustafa Kemal

* Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, Kol: İST., Klasör 255, Dosya 6-2, Fihrisi 44'ten fotokopisiyle birlikte aktaran: *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Ocak 1997, sayı 103, s.72-73.
Eski yazı belge, Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(2 KASİM 1919)

2.11.335 [1919]

İstinaf Müddeiumumisi[1] Asım Bey'in Menteşe Livası mebusluğuna adaylığını koyması ve muvaffakiyetleri temenniye değer bulunduğu, Kastamonu Vali Vekili Defterdar Ferit Bey'e yazıldı.

Dersaadet'te kabinenin düşürülmesi ile milli harekât aleyhine bir heyetin iktidar mevkiine geçirilmek istenildiği haber alınmakla, hiçbir suretle kabinenin iktidar mevkiinden çekilmemesi, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya bildirildiği gibi, alınan malumat kumandanlar vasıtasıyla heyeti merkeziyelere bildirildi.

İzmir'de seçimler yaptırılmayacağı Yunan kumandanlığı tarafından bildirildiği vaki olan yazıdan anlaşılmakla, hükümetin şiddetle müdahalede bulunması ve milli kamuoyunda suçlu bulunan Vali İzzet Bey'in namuslu ve azim sahibi muktedir bir zatla değiştirilmesi, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya ve ahali açıkça muvaffak olamazsa, mutlaka gizli bir şekilde seçimler yapılması lüzumu da, İzmir Telgraf Başmüdürü Edhem Bey'e cevaben yazıldı.

Binicilik Mektebi Müdürü Esat ve emekli Miralay İsmail Hakkı Beylerden birisinin seçilmesinin seçmenlerin takdirlerine terk edildiği, cevaben Burdur Talim ve İhtiyat Heyeti subaylarına ve eczacı Hüseyin Hüsnü Efendi'ye yazıldı.

Adana Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin Kayseri'de teşkilinin uygun bulunduğu, Boğazlıyan'da Adana Türkgücü Reisi Ahmet Remzi Bey'e cevaben yazıldı.

İngilizlerin tertibi ile otuz Nigehbâncı subayın bir yabancı işgalini vücuda getirmek maksadı ile, Hıristiyanlara karşı cinayet vakaları meydana getirmek için Trabzon ve Samsun'a çıkacakları haber alınmakla, 15. Kolordu Kumandanlığı ile Canik Mutasarrıflığı'nın nazarı dikkati çekildi.

Heyeti Merkeziye'nin tereddüt etmeden derhal teşkiliyle, bağlı yerler ile sıkı bir irtibat tesis edilmesi, cevaben Çanakkale Belediye Riyaseti'ne yazıldı.

Seçimler münasebetiyle bazı memurlar hakkında tatbik edilmekte olduğu haber verilen muameleler ve değiştirmeler hakkında, Bitlis Vilayeti'nden izahat talep edildi.

Kendi kuvvetinin miktarını açıklamayarak İtalyanların silah, cephane, elbise gibi maddi yardımlarını kabul etmesi, cevaben Demirci Mehmet Efe'ye yazıldı.

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.42-43.

1 Osmanlı yargısında ilk mahkemelerle Temyiz Mahkemesi arasında İstinaf Mahkemeleri bulunuyordu. İstinaf Müddeiumumisi: İstinaf Savcısı. (Y.N.)

İzmir'den alınan malumatta Yunanlıların ve yerli Rumların İslamları katliam ile tehdit ederek zulümler icra eylemekte oldukları anlaşılmakla, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın nazarı dikkati yeniden çekildi.

Meclisi Mebusan'ın toplanma mahalli hakkında Heyeti Tenisiliye'nin görüşü, cevaben Ahmet İzzet Paşa Hazretleri'ne yazıldı.

Rıza Nur Bey'in şikâyeti üzerine, seçimlerde şikâyetlere ve münakaşalara meydan verilmemesi Kastamonu Vilayeti Vekâleti'ne yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(2 KASIM 1919)

Şifre
Gayet acceledir.

Sivas, 2.11.1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

Dersaadet'ten aldığımız sağlam malumata göre Kiraz Hamdi Paşa ile zatı şahanenin istişare yaparak Müşür Zeki Paşa riyasetinde bir kabine hazırladıkları ve Sadrazam Paşa'ya istifa etmesini teklif edeceği bildirilmiştir. Buna asla ihtimal vermemekle beraber millet düşmanı şahısların iktidar mevkiine gelmesi yüzünden bütün Osmanlı memleketinin İstanbul ile kati surette alakayı kesmesi mecburiyetini icap ettirecektir. Sadrazam Paşa Hazretleri'nin hiçbir sebep ve bahane ile mevkilerini terk etmemeleri kati lüzumunun münasip surette arz buyurulması istirham olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 176, s.207; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 176, s.1128.

KOLORDU VE FIRKA KUMANDANLARINA*

(2 KASIM 1919)

Şifre
Aceledir
Zata mahsustur

Sivas, 2.11.1919

Ankara'da 20. Kolordu Kumandanlığı'na
Erzurum'da 15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa Hz.
Diyarbekir 13. Kolordu Kumandanı Cevdet Beycfendi'ye
3. Kolordu Kumandanı Salâhaddin Beyefendi'ye (Tezkere)
Konya'da 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Beyefendi'ye
Amasya'da 5. Fırka Kafkas Kumandanı Cemil Cahit Beyefendi'ye
Torul'da Kaymakam Halit Beyefendi'ye
61. Fırka Kumandanı Kâzım Beyefendi'ye
Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye[1]
Edirne'de 1. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'e
Mardin'de 5. Fırka Kumandanı Kaymakam Kenan Bey'e

1. Pek sağlam bir kaynağa atfen Dersaadet'ten bildirildiğine göre, iki üç günden beri emekli feriklerden Kiraz Hamdi Paşa mabeyni hümayuna giderek saatlerce huzuru şahanede kaldığı ve aşağıdaki kararın alındığı:

a) Milli teşkilatı imha maksadıyla eski 4. Ordu Müşürü Zeki Paşa riyasetinde bir kabine teşkili, Kiraz Hamdi Paşa Harbiye Nazırı, Prens Sabahattin Hariciye, Tevfik Hamdi Dahiliye Nazırı, Eşref ve Mahir Sait vesair zevatın diğer nezaretlere tayini.

b) Zatı şahanenin[2] mevcut sadarete bugünlerde istifa etmesini teklif etmek niyetinde olduğu.

2. Heyeti Temsiliye tarafından Harbiye Nazırı Cemal Paşa vasıtasıyla Sadrazam'a hiçbir sebep ve bahane ile istifa etmemesi anlatılmıştır.

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 177, s.208; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 177, s. 1128-1129.

1 Telgrafın, "56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye" başlıklı örneği için bkz. Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi. 2. Defter. Bekir Sami Arşivi'ndeki eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

2 Padişah. (Y.N.)

3. Dersaadet'te Âyandan Müşür Fuat Paşa siyasi işlere müdahale etmemesi hakkında zatı şahaneye maruzatta bulunacaktır.

4. Temasta bulunulan Müdafaai Hukuk Cemiyeti heyeti merkeziyelerine, lüzumu üzere ve münasip şekilde malumat verilmesi uygun olur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

AHMET İZZET PAŞA'YA CEVAP*

(2 KASIM 1919)

Şifre

Sivas
2.11.35 [1919]

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

Ahmet İzzet Paşa Hazretleri'nin 31.10.35 [1919] tarihli olup bugün gelen şifreli telgrafnamelerinin cevap yazısıdır. Milli Meclis'in harici ve dahili düşmanlara karşı hiçbir tesir altında bulunmaksızın millet ve memleket hukukunu hakkıyla müdafaa edebilmesi, mutlak emniyet şartına bağlı olduğu kanaati, Anadolu ahalisince geneldir. Bu sebeple, Erzurum ve Sivas Kongrelerine katılan delegelerden başka hemen genellikle her taraftan gelen değerlendirmelerde, İstanbul'un mevcut şartlarına göre talep edilen emniyetin mevcut olup olmadığı meselesi, irdelenecek nokta gösterilmiştir. Buna dayanarak, Amasya'da aynı hissiyat ve fikirler ile tamamen mütehassis ve mütehalli olan[1] Salih Paşa Hazretleri'yle de bu emniyet meselesi söz konusu olmuş, enine boyuna münakaşa neticesinde emniyetin mevcut olmadığı ve hükümetçe bu konuda fiili teminat gösterilmesine de imkânı bulunamayacağı belli olmuş olduğundan, hatıra gelen bütün sakıncalara rağmen Milli Meclis'in, İstanbul haricinde hükümeti seniyenin münasip göreceği emin bir mahalde toplanması zaruri olduğu teslim edildi. Bu zaruret karşısında hükümeti seniyeden beklenen şey, milli teşkilat ile hükümet arasında mevcut tam birliği katiyen ihlal etmemek için bu zarureti takdir ve icaplarını devletçe irdeleme ve temindir. Bununla birlikte, mevcut hükümeti hiçbir sebep ve suretle müşkülata düşürmek, istifasına sebep olmak katiyen arzu edilmemektedir. Buna mani olmak için elimizden gelebilecek her türlü fedakârlığı yapmaktan kaçınılmayacaktır. Fakat arz ettiğim bu fedakârlıklar, şahsınıza ve şahsi kanaatlerinize ait bulunmak tabiidir. Yoksa milletin tecelli edecek fikirlerinin neticesini ve bundan doğacak milli kararı değiştirmek ve bozmak mümkün ve doğru olamaz. Bu

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Arşivi, Klasör 21, Dosya 1335/5, Fihrist 7, 7-1'den fotokopisiyle birlikte aktaran: *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Ekim 1982, sayı 82, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1982, s.61-70. Ayrıca bkz. Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım*, c.2, Nehir Yayınları, İstanbul, 1993, s.326-327.
Askeri Tarih Belgeleri Dergisi'nde yer alan eski yazı belge, Ercümend Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 "duygulanmış ve donanmış" anlamında. (Y.N.)

meselede milletin ve seçilecek millet vekillerinin haklı olarak endişeye hakları vardır. Çünkü yüksek malumlarınız olacaktır ki, memleket menfaati ve milleti kurtarma gayesine yönelik olduğu için İtilaf devletleri, bilhassa İngilizler, Erzurum ve Sivas'taki milli toplantıları vücuda getirmek ve vücuda geldikten sonra imha etmek ve katılanları her türlü zor akıbetlere düşürmek için, hatır ve hayale gelmeyen esbabı vesaile[1] girişmişlerdir. Mesela, bu toplantıları yasaklamak için ve katılanları tutuklamak hatta nakil[2] için, hükümeti hatta padişahı vasıta kılmışlardır. Doğrudan doğruya yine İslam ahaliyi aldatarak, İslam arasında boğazlaşmaya sebebiyet verecek tarzda aynı maksadı gütmek için teşebbüsten geri durmamışlardır. Kanun üstünde, divanıharpler teşkil ettirmek ve gelişigüzel namus erbabı ve hamiyetten olan birçok zevatı bu divanıharplere sevk ettirmek, bununla da yetinmeyerek siyasetleri icap ettirdikçe alenî ve elbette medeni olmayan bir tarzda hükümetin yargı hakkına tecavüz ederek, istediklerini Malta'ya sürebilmiştir. Belki bundan daha acı olan hareket tarzları da, Arapyan hanında İslam topluluğuna tatbik eyledikleri ve eylemekte bulundukları engizisyon zulümleridir. Bu konuda, yakından hale vâkıf olanlardan malumat talep buyurulursa, payitahtı saltanatı seniyemizde vaki olmakta bulunan facialar tamamen ortaya çıkar. Belirtmeye değer değil midir ki, Harbiye Nazırı Paşa Hazretleri Konya'dan izinli olarak İstanbul'a gittiği zaman, İngilizler tarafından bir daha harice çıkmasına müsaade edilmemiş ve ne yazık ki, İngiliz esiri olmuştur. Acaba bugün Nezaret makamını işgal etmekle o esaretten kurtulmuş olduğu sayılabilir mi? Ve İngilizlerin memleket ve milletimize karşı reva gördükleri zulümleri ve haksızlığı korkusuzca[3] söylemeye kalkışsa[4] İngilizler kendisine ne muamele ederler? Gerek Cemal Paşa Hazretleri ve diğer yüce vekiller hazretleri, hatta zatı devletiniz, milli ve vicdani vazifenizi yerine getirirken tesir altında bulunmadığınızı iddia edebilir misiniz? Vatanı ve milli bağımsızlığımızı kurtarmak üzere toplanacak mebusların aynı tesirlerden uzak kalacağına ve uzak kalmadığı takdirde kayıtsız şartsız kanun yapma vazifesini yerine getirebileceğine nasıl emniyet edilebilir? Bittabi Ferit Paşa kabinesine dahil bulunmuş olmaları itibariyle malumu samileri olacaktır ki, İtilaf devletlerinin hükümete verdiği bir notada, vuku bulacak yabancı taleplerine karşı hiçbir düşünce ortaya konmaması ve kayıtsız şartsız taleplerin kabul olunması lüzumu ihtar edilmiş ve zorlanmıştır. İstanbul'da toplanacak olan Milli Meclis locaları İngiliz subayları ve koridorları da İtilaf devletlerinin polis ve jandarmalarıyla dolu görülürse, öyle bir Meclis'te ne dereceye kadar serbest görüşmeler icra olabilir? Rumlar ve Ermeniler, Meclisi Mebusan'ın önünde Meclis'in bütününe karşı ve şurada burada mebusların şahıslarına karşı gösterilerde ve hakaretlerde bulunurlarsa, bunu kim ve nasıl engelleyecektir? Ve bunların vaki olmayacağına dair hükümetin elinde ne gibi delil ve siyasi teminat mevcuttur? Netice, bu mesele hakkında gerek hükümetin ve gerek zatı devletlerinin görüş-

1 Ahmet İzzet Paşa'nın *Feryadım* adlı kitabında "esbab ve vesaile" (sebep ve vesilelere) şeklindedir. (Y.N.)
2 *Feryadım*'da "tenkil" (cezalandırmak) şeklindedir. (Y.N.)
3 Bu sözcüğün karşılığı, *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*'nde hatalı olarak "bimahaba" şeklinde yer almıştır. Doğrusu "bimuhaba"dır. (Y.N.)
4 *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*'nde hatalı olarak "kalkışsan" şeklinde okunmuştur. (Y.N.)

leri üzerine, bütün heyeti merkeziyelerimizin görüş ve kararlarına müracaat ettik. Neticesini hükümete arz edeceğiz. Ondan sonra yine hükümetin görüşünü alarak meselcyi halle gayret edeceğiz. Hükümetin muvaffakiyetini temine bütün mevcudiyetimizle çalışmakta olduğumuza ve bunun için şahsi her türlü fedakârlığı iftiharla icrada tereddüt etmeyeceğimize emniyet buyrulmasını hürmet ve tazimle ellerinizden öperek arz ederiz, Efendim.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

AHMET İZZET PAŞA'YA GÖNDERİLEN TELGRAFA EK*

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne (Şifre suretlidir)

Çıkış yeri: Sivas

2/3.11.35 [1919] tarihli şifreye ektir: Ahmet İzzet Paşa Hazretleri'ne;

Milli Meclis'in toplanıp kanun yapma vazifesini tamamen yerine getinneye başlamasından sonra da Heyeti Temsiliye'nin barış yapılıncaya değin Anadolu'da kuvvet başında ve faaliyet halinde devam etmesi lüzumu bildirilmektedir. Nasıl bir vazife ile nasıl bir şekilde kalmasını ve ne şekilde vatan ve millete faydalı olunabileceği hakkında izahat verilerek aydınlatılmamızı istirham ederiz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım*, c.II, Nehir Yayınları, İstanbul, 1993, s.324.

14. KOLORDU KUMANDANLIĞI'NA*

(2 KASIM 1919)

14. Kolordu Kumandanlığı
Adet
Çıkış yeri: Sivas

14. Kolordu Kumandanlığı'na

Nigehbancılar hakkında 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretleri'nin Dersaadet'ten aldığı istihbarat aşağıda arz olunur.

1. Bayazıt'ta Sadr Kıraathanesi'ne gelenleri genellikle Nigehban Cemiyeti mensupları için sivil kıyafette Hüseyin Hüsnü Bey namında bir binbaşı kahvede üye kaydetmekte ve kayıt muamelesi yapılmış olanlara, Nigehban Cemiyeti emellerine hizmet edeceğine dair bir kâğıt imza ettiriliyormuş. Araştırmaya göre Topçu Kaymakamı Sami ve Köse Muhittin ve emekli Tayyar Paşa ve Hamdi Paşa'nın yaveri Yüzbaşı Kemal, Nigehban'ın faal üyelerinden imiş.

2. İçlerinde hazır olduğu halde toplam yedi subay, altı memur, özel vazifeyle Karabiga, Bandırma taraflarına gönderilmiştir. İçlerinde bir kaymakam bulunduğunu ve bunun da Köse Muhittin olduğunu zannedildiği bildirilmektedir. Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal.

2 Teşrinisani sene 35 [2 Kasım 1919]

3. Kolordu Kumandanı
Selâhattin[1]

* Orgeneral Kâzım Özalp, *Millî Mücadele 1919-1922*, c.I, Türk Tarih Kurumu Yayınlarından Seri XVI-Sa.13, Ankara, 1971, s.69-70. Belgenin fotokopisi için bkz. *aynı eser*, c.2, Ankara, 1972, s.159. Eski yazı belge. Doç. Dr. Hüsamettin Aksu tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Mustafa Kemal'in imzası şifreye dahil edilmiştir. (Y.N.)

KAYSERİ'DE TEKELİOĞLU SİNAN BEY'E*

(2 KASIM 1919)[1]

Mukaddes milli emeller için sarf edilen yüksek gayretlerinize teşekkür ederim. Bu sırada oraya bir heyetin gönderilmesine imkân yoktur. Milli teşkilatın bütün köylere varıncaya kadar genişletilmesi fevkalade mühim olduğundan, memleketin selameti bakımından bu hususun teminine vatanperver mesailerinizin kâfi olacağını ümit ediyorum. Vatanperverane hizmetleri geçen Kâtipzade Nuh Naci, *Erciyes* gazetesi sahibi Ahmet Hilmi Beylere de selam ve hürmetlerinin tebliğini ve muvaffakiyetinizin devamını temenni ederim, Efendim.

* Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, Arşiv No: 5/7723, Dosya No: 228'den aktaran: *Türk İstiklâl Harbi*, IV üncü Cilt, Güney Cephesi, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmî Yayınları, Seri No: 1, Ankara, 1966, s.69-70; Tekelioğlu Sinan, "Adana Cephesi Hatıratından", *Dirlik* gazetesi, 30 Nisan 1965, yıl 2, sayı 564.

1 *Dirlik* gazetesinde 12 Ekim 1919 tarihiyle yayımlanmıştır. "Tekelioğlu Sinan", Kayseri Jandarma Kumandanı Yüzbaşı Ali Ratip Bey'in takma adıdır. *Türk İstiklâl Harbi* adlı kitapta, Kayseri'de milli hareketin gelişmesi için çalışan Tekelioğlu Sinan Bey'in, Osmanlı hükümeti taraftarlarının kendisiyle mücadeleye başlaması üzerine durumu Mustafa Kemal'e bildirdiği ve Kayseri'ye bir soruşturma heyeti gönderilmesini istediği belirtilmektedir. Aynı kaynak, yukardaki metnin, "Heyeti Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal'in 2 Kasım 1919'da yazdığı cevap" olduğu bilgisini de eklemektedir. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(3 KASIM 1919)

3.11.335 [1919]

Ferit Paşa kabinesi zamanında iradei seniyeye bağlattırılmak suretiyle icra edilmiş olan kanunsuz muameleler ile kanuna aykırı verilmiş emirlerin ve kararların mevcut hükümetçe hâlâ düzeltilmesi yoluna gidilmemesinin sebepleri, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'dan soruldu.

Bristol ile özel surette görüşülüp görüşülmediği Vasıf Bey'den soruldu.

Milli Meclis'in toplanma mahalli hakkında 30.10.335 [1919] tarihli tafsilatlı cevapnamede görüş noktası ve kamuoyu yoklandığından, ancak bunun neticesinde kati bir maruzatta bulunulabileceği ve her halde dini ve vatani hamiyetin icap ettirdiği fedakârlığın tamamıyla icra olunacağı cevaben Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya bildirildi.

Merkez livası mebusluğuna adaylığını koyan Konyalı Mümtaz Bahri Bey'in namuskâr ve muktedir gençlerimizden olduğu, vaki olan bildirim üzerine Konya Heyeti Merkeziyesi'ne cevaben yazıldı.

Milli harekâta muhalefeti ve vazife yapmakta rehaveti görülen memurlar hakkında kabinenin nazarı dikkatinin çekilmesi ve Bozkır hadisesi hakkında Heyeti Temsiliye'ce bir beyannamc yayunlanmamış olduğu Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya cevaben yazıldı.

Eski Müsteşar Ahmet Fevzi Paşa'nın Aydın cephesini teşrif buyurmakta oldukları haber alınmakla, seyahat maksadı ve vazifeleri Harbiye Nazırı'ndan soruldu.

Anadolu'da milli teşkilat hakkında incelemelerde bulunmak üzere hareket edeceği haber alınan yabancılardan meydana gelen heyetin, teşkilatın kuvvet ve kudreti hakkında kati kanaatle dönmelerinin temini, alakadarlara yazıldı.

Heyeti Temsiliye'nin barış yapılmasına kadar faaliyet halinde kalması hakkındaki görüşlerinin açıklanarak bildirilmcsi, Ahmet İzzet Paşa Hazretleri'nden cevaben istirham edildi.

İcap edenlere lüzumlu tebligatta bulunulmak üzere Aydın cephesini teşrif buyuracağı haber alınan Fevzi Paşa'nın vazife ve seyahat maksatlarının, kendisinden sorulmasına karar verildi.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.43-44.

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(3 KASIM 1919)

Şifre

Sivas
3.11.1335 [1919]

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

Cevap. 2.11.35 [1919]. Hükümeti müşkül vaziyete düşürmemek esası, en birinci arzumuzdur. Buna riayete devam edeceğimize zerre kadar şüphe olunamamalıdır. Milli Meclis'in toplanma mahalli hakkındaki 30.11.35 [1919] tarihli tafsilatlı cevapnamemizde de arz ve izah olunduğu gibi, bütün merkezler vasıtasıyla kamuoyunun eğilimini araştırdık. Bunun neticesi anlaşılmayınca, Heyeti Temsiliye'nin kati maruzatta bulunmaya imkân ve salahiyeti olmadığı, nezdi samilerince de bilinmektedir. Her halde vatani ve dini hamiyet icaplarının her türlü fedakârlığı yaparak tam olarak icra olunacağına itimat buyurulmasını istirham eyleriz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Harp Tarihi Başkanlığı Atatürk Arşivi, Klasör 21, Dosya 1336/5, Fihrist 6-1'den aktaran: *Atatürk Haftası Armağanı 10 Kasım 1977*, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları Atatürk Serisi, No. 6, Ankara, 1977, s.75.

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(3 KASIM 1919)

Şifre
Acele

Sivas, 3.11.1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

C: 2.11.1919 tarih 501 numaralı şifre:

1. Hükümetle milli teşkilat arasında samimi bir anlaşma, hakiki bir birlik esası kabul eyledik. Zatı devletleri vasıtasıyla pek mühim bir istirhamımız var idi. O da, maksadı meşru milli teşkilatı halelden korumak için bütün memur reislerinin bu bakış açısıyla seçilmesi, muhalif olanların değiştirilmesi idi. Bunlara ait mükerrer istirhamlarımıza cevap alamadık. Trabzon, Diyarbekir Valileri, Antalya Mutasarrıfı hakkında ne yapıldığını henüz bilmiyoruz. Bilakis mahalli vaziyeti incelemeksizin, Dahiliye Nezareti, Konya'ya gayet zayıf, âciz, Muhipler Cemiyeti üyelerinden Suphi Bey'i vali olarak gönderdi. Dahiliye Nazırı'nın bu meselelerde bizimle hiçbir temas ve münasebet kabul etmediği, adeta milli teşkilata muhalefetkâr hareket eylediği zehabı hasıl oluyor. Bu fikrimizde yanılıyorsak düzeltilmesini ve aydınlatılmamızı rica ederiz. Ankara Valisi Ziya Paşa'nın arzusu ile izin aldığını arz etmiştim. Tabii yine kendisi, resmen Ankara Valisi sayılmaktadır. Fakat arz ettiğim noktadaki şüphe ve zan yok edilinceye kadar, adı geçen valinin izinden istifadeye devam eylemesi en hayırlı şekil olarak kabul olunmalıdır. Polis Müdiriyeti'nin halen Nurettin Bey gibi bir zat elinde bulunmakta olması, zatı devletinizin de, bu pek mühim noktaya karşı lakayt davranmakta olduğunuza dair bir fikir vermektedir. Halbuki bu kayıtsızlığın neticesi hem hükümete, hem de milli teşkilata zararlı olacaktır. Heyeti Temsiliye'mizin milli teşkilatı ve birliği ihlal edecek en ufak bir hale karşı hoşgörülü davranamayacağını, elbette mazur görürsünüz.

2. Bozkır hadisesi hakkında, Heyeti Temsiliye tarafından matbuata bir beyanname verilmemiştir. Bunda bir yanlışlık olacaktır. Muhtemeldir ki, bu yazılar, *İrâdei Milliye* gazetesinin istihbaratı olacaktır. Heyeti Temsiliye'nin bir gazeteyi sansüre sa-

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.I, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.200; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.I, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, s.279-280.

lahiyeti olmadığı malumu samileridir. Bununla birlikte, nazarı dikkat çekmek üzere, bu ajans muhteviyatında, hükümetle aramızdaki anlaşmaya aykırı görülen noktaların izah buyurulmasını istirham eyleriz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

ELAZİZ MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ HEYETİ MERKEZİYESİ'NE*

(3 KASIM 1919)

Telgraf
Aceledir

Sivas
3.11.35 [1919]

Elaziz Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesi'ne

C.3.11.35 [1919]

Maraş hakkında mahallinden verilen malumat, üzüntü vericidir ki, teyit edilmektedir. Vaktiyle İngilizler tarafından Maraş, Ayıntap, Urfa'yı işgal suretiyle reva görülen haksızlık, bu defa haksız olarak Adana havalisini işgal etmiş olan Fransızlar tarafından, adı geçen mevkilerde tekrar ve devam edilmektedir. Buna karşı, milletin hükümete müracaat ve İtilaf devletlerinin temsilcilerini protesto etmesi lüzumu tabii olmakla beraber, bir taraftan da, Maraş'ın canhıraşane imdatlarına mümkün olan maddi yardımları dahi hızlandırmak icap eder. Fransız hükümeti arasında, birtakım Ermeni fedaileri dahi mevcuttur. Hükümetin aldığı siyasi tedbirler hakkında elde edilecek malumat arz edilecektir.

Efendim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, Kol: İST., Klasör 255, Dosya 6-2, Fihrist 53'ten fotokopisiyle birlikte aktaran: *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Ocak 1997, sayı 103, s.80-81.
Eski yazı belge, Ercümend Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

ÇANAKKALE MEVKİİ MÜSTAHKEM KUMANDANI MİRALAY ŞEVKET BEY'İN TELGRAFINA NOT*

(3 KASIM 1919)

Pangaltı
1.11.35 [1919]
K.3.K.

Nuh Bey'e[1]

Sait Molla'nın mektupları (LSYNY), İtilaf kuvvetlerini ve konuşlanmasını gösterir haritayı, vesair mühim evrakı taşıyan Topçu Mülazımı[2] *Celal Efendi, Yeni Dünya vapuruyla evrakı bizzat takdim etmek üzere hareket etmiştir, Efendim.*

Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket

C. 3.11.35 [1919]
Hamit Bey'e, İsmail Hakkı Bey'e yazalım
Süratle bu tarafa sevk etsinler.

Mustafa Kemal

* Bir örneği Aydınlık Arşivi'nde No: 20 sırasında kayıtlı bulunan belgenin Cumhurbaşkanlığı Arşivi'ndeki kayıt numarası D: 335/18, F: 23-1'dir.
Eski yazı belge, Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Kâzım Karabekir, "Nuh Bey"in Mustafa Kemal'in takma adı olduğunu belirtmektedir. Karabekir şöyle demektedir: "Kemâl Paşa'ya Ali Fuad Paşa haberleşmede takma ad olarak bu ismi vermiş. Kemâl Paşa da bilmiyordu. Sorduk, öğrendik." Bkz. Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960, s.135. (Y.N.)

2 Mülazım: Teğmen. (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANLIĞINA*

(3 KASIM 1919)

Sivas
3.11.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanlığı'na

Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa'nın, kabinenin değişikliği sırasında tekrar Kolordu'ya iltihak eylediğini mevcut vaziyetin bildirilmesinden duyarak, tebriklerini beyan eylemektedir. Heyetimiz kendisiyle haberleşmiyor. Münasebetiniz nasıldır, bildirilmesi rica olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

BOĞAZLIYAN'DA ADANA TÜRK GÜCÜ REİSİ AHMET REMZİ BEY'E*
(3 KASIM 1919)

Boğazlıyan'da Adana Türk Gücü Reisi Ahmet Remzi Bey'e

Sivas
No. 115.

C. 1.11.1335 [1919] tele:

Kayseri pek uygundur. Esasen adı geçen mahalde bu uğurda mesai sarf eden zevat mevcuttur. Adana Cemiyeti'ni teşkil için Kayseri'ye varışınızda, adı geçen zevatla tanıştırılmak üzere keyfiyetin bildirilmesi rica olunur. 3.11.1335 [1919][1]

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Ahmet Remzi Yüregir. "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana* gazetesi, 21 Ocak 1953, s.2. Bu telgraf, Boğazlıyan'da Adana Türk Gücü Reisi Ahmet Remzi Bey'in 1.11.1335 [1919] tarihli telgrafına cevap olarak gönderilmiştir; Ahmet Remzi Bey'in, *Yeni Adana* gazetesinin aynı sayısında yer alan telgrafı şöyle:

"Sivas'ta Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi Riyaseti'ne: Merkezi Kayseri veya Niğde olmak ve milli teşkilatı Adana'ya yaymaya çalışmak üzere, Adana Müdafaai Hukuk Cemiyeti teşkiline müsaade edilmesi ve yardımda bulunulması istirham edilir." (Y.N)

1 2 Kasım 1919 tarihli Heyeti Temsiliye Kararı'nda, "Adana Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin Kayseri'de teşkilinin uygun bulunduğu, Boğazlıyan'da Adana Türkgücü Reisi Ahmet Remzi Bey'e cevaben yazıldı" denilmektedir. Turihteki bu farklılığın, *Yeni Adana* gazetesindeki bir dizgi hatasından ya da telgrafın sonraki tarihte gönderilmiş olmasından kaynaklanması ihtimali vardır. (Y.N.)

12. KOLORDU KUMANDANI MİRALAY FAHREDDİN BEYEFENDİ'YE*

(3 KASIM 1919)

"Ali Fuat ve Kâzım Karabekir Paşaların yola çıktıklarını, kendisinden bir karşılık alınamamış olmakla birlikte, Konya olayları dolayısıyla ayrılmalarında bir sakınca varsa, kurmaylardan birini göndermesini"[1]

* *Atatürk Komutan, İnkılâpçı ve Devlet Adamı Yönleriyle*, Hazırlayan: Cihat Akçakayalıoğlu, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1998, s.265.

1 Yukarda belirtilen kitapta, metin, bu şekliyle yayımlanmış ve kaynak belirtilmemiştir. Kitapta, "Albay Fahrettin'den bir haber alınamayınca, 3 Kasım 1919'da gönderdiği bir şifreyle..." açıklaması yapılmıştır. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(4 KASIM 1919)

4.11.335 [1919]

Hukuk kaidelerine ve Mütareke şartlarına muhalif olarak İngilizler tarafından işgal ve bu kere tahliye olunan Maraş, Urfa ve Ayıntap'ın Fransızlar tarafından işgalinin bütün Müdafaai Hukuk Cemiyeti heyeti merkeziye ve idareleriyle belediye riyasetleri tarafından İtilaf devletleri temsilcileri ve Avrupa ve Amerika kamuoyu nezdinde protesto edilmesi kararlaştırıldı.

Dersaadet'te Yunan ve Rum fesatkârane mesaisine karşı tedbirler alınması için, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya ve bütün kumandanlıklar vasıtasıyla heyeti merkeziyelere bildirilmesi kararlaştırıldı.

Hiçbir şekilde seçimlere müdahale edilmeyeceğine dair hükümete söz verdiğinden, topçu ..... İhsan ve Emekli Tabip Kaymakam Rasim Beyler hakkında bir şey yapılamayacağı, cevaben Miralay Şevket Bey'e bildirildi.

Bozkır hadisesi münasebetiyle hükümetin mahalline kati ve şiddetli emirler vermesi ve idari işlerin azimkâr memurlara verilmesi lüzumu Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Bozkır hadisesi münasebetiyle 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey'den, fesat tohumunun kökünün yok edilmesi ve asayişin tamamen yerleştirilmesi ve milli teşkilatın ve birliğin kurulması ve yaygınlaştırılması hususunda mesai sarf edilmesi rica edildi.

Asayişin teminine mesai sarf edilmesi, örfi idare ilanının siyaseten sakıncalı sayıldığı, valinin değiştirilmesi için Dersaadet'e yazıldığı, mebusların muktedir ve namuslu zevattan seçilmesinin temini en mühim görüş olduğu, Amasya Mülakatı'na dair Kolordu'ya kâfi izahat verildiği ve nizamname ve beyannamelerin posta ile gönderildiği, cevaben Konya Mevki Kumandanı Binbaşı Nazım Bey'e bildirildi.

Urfa ve Ayıntap ve Maraş işgali ile beraber İzmir ve Adana ve Antalya işgallerinin de hükümetçe protesto edilmesi ve Fransız işgalinin arzu edildiği gibi icap eden makamlardan protesto edileceği ve Heyeti Temsiliye'ce ayrıca protesto edilmesi hakkında hükümetin görüşünün bildirilmesi, cevaben Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Teşkilat reislerinden hangilerinin ve ne sebepten ötürü Dersaadet'e gelmelerinin sakınca doğurduğu Harbiye Nazırı Cemal Paşa'dan soruldu.

13. Kolordu Kumandanı Miralay Cevdet Bey'in yerine talep edilen vasıflara sahip bir kumandan bulmak müşkül olduğundan, şimdiye kadar olduğu gibi yüksek va-

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.44-46.

zifesine devamı ve davet telgrafının münasip görüldüğü üzre Cevdet Bey'e verilmemesi. 13. Kolordu Erkânıharbiye Reisi Binbaşı Halit Bey'e cevaben yazıldı.

Müdafaai Hukuk Cemiyeti esaslarını müdafaa edecek ve mümkün olduğu kadar İstanbul'da olmayıp memleket dahilinde bulunan zevatın tercihan seçilmelerinin münasip olacağı ve uygun görecekleri bu gibi zevata yardımın yerinde olduğu, cevaben 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey'e bildirildi.

Meclisi Mebusan'ın Dersaadet'te veya başka bir mahalde toplanması halinde varit olan sakıncalar yazılarak, kumandanlar vasıtasıyla heyeti merkeziyelerin bu konudaki görüşleri soruldu.

Eski Beyrut Valisi Azmi Bey vasıtasıyla İtalyanların vuku bulan teklifine verdiği cevabın uygun görüldüğü, Nazilli'de bulunan Miralay Refet Bey'e cevaben bildirildi.

Her halde milli şekilde olmak suretiyle, Kilikya, Urfa, Ayıntap ve Maraş havalisini işgal eden Fransızlara müşkülat çıkarma hususunda tereddüt gösterilmemesi, cevaben 13. Kolordu Kumandanı Cevdet Bey ile 5. Fırka Kumandanı Kenan Bey'e yazıldı.

Rauf Ahmet, Ferit Beylerle Ahmet İzzet, Harbiye Nazırı Cemal, Ahmet Ayuk, göz tabibi Esat Paşaların şahısları hakkında, Heyeti Temsiliye'nin kanaati ile Meclisi Mebusan'ın toplanma mahalli hakkındaki görüşleri, delilleriyle Vasıf Bey'e cevaben bildirildi.

Göz tabibi Esat Paşa, Heyeti Temsiliye'ye hitaben, Milli Kongre Kâtibi Umumiliği namına imza koyduğu bir telgrafname ile Edirne, Bursa vilayetleriyle başka birtakım livalarda seçimlere müdahale olunmakta bulunduğunu belirterek, ilan edilen mebus adaylarının Kuvayi Milliye'den edinilen tesirler dahilinde yine birtakım bilinen İttihatçılarla küçük rütbede birtakım subaylardan ibaret olduğu tahakkuk derecesinde bir söylenti ile malum olması sebebiyle bu konuda aydınlatılmayı talep eylediğinden, kendisine söylentilerin doğru olup olmadığının anlaşılmasının müşkül olduğu, kendisi hakkındaki, İttihatçılığı canlandırmakta olduğuna dair rivayetlerin mevcut olduğu ve Heyeti Temsiliye'nin şahısları tanımaması dolayısıyla asla müdahale eylemediği, seçimlerin tamamen milletin arzu ve iradesine tabi olduğu cevaben bildirildi. Kendi telgrafnamesi ile bu cevabın payitaht matbuatına verilmesi talep olundu.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

DERSAADET ÇANAKKALE MEVKİİ MÜSTAHKEM KUMANDANI MİRALAY ŞEVKET BEYEFENDİ'YE*

(4 KASIM 1919)

Şifre 4.11.1919

Dersaadet Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı Miralay Şevket Beyefendi'ye

C: 30.10.1919 tarih 230 numaralı şifre:

1. Vasıf Beyefendi'ye: a) Görüşüldüğü bildirilen zevattan Rauf Ahmet ve Ferit Beylerin İstanbul'un ancak İstanbul'dan kurtulacağı fikrinde bulunduklarını zannederiz. Ahmet İzzet Paşa Hazretleri de, esasen milli harekâtın da İstanbul'da katliama sebep olabileceği zannında idi. Sözlerinin işitilmiş olması evvelcmirde bu inançlarının değişip değişmediğini bilmekle kaimdir. Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne gelince, adı geçenin de tereddütlü olduğu mcçhulünüz değildir. Abuk Paşa da aynı vasıflar ve ruh halindedir. Göz tabibi Esat Paşa hakkında ise kati bir fikrim yoktur. Yalnız kendisini yakından tanıyan bir kısım arkadaşlarımız, bu zatı son derece dar görüşlü. pek fazla şan ve şöhret hırslısı gösteriyorlar. Kısacası azim ve fikirlerinde istikrar ve isabet mevcut olmayan ve İstanbul'da düşman baskısı altında düşünen rical ve işaret edilen ve adı geçen zevatın nasihatleri incelenmeye değerdir. Tekraren arz cdelim ki, Meclisi Mebusan'ın her bakımdan emniyetli bir mahalde toplanması, ilk ve esas şarttır. İstanbul'da emniyet olmadığını ve olamayacağını gerek Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne ve gerekse Ahmet İzzet Paşa Hazretleri'ne tafsilatıyla ve hatta Şevket Bey biraderimize de özetle izah ettik zannederiz. Gerçi birçok sakıncalar inkâr edilemez. Fakat kati zaruret karşısında bunların ne dereceye kadar nazarı dikkat ve hesaba alınması lazım geleceğini sağduyunuza ve mantıklı muhakemenize havale ederiz. Asıl şaşılacak nokta isimleri malum üç kişiyi teminde acz gösteren hükümetin diğer mebusları nasıl koruyabileceği meselesidir. Bizde yavaş yavaş hasıl olmaya başlayan fikir ve kanaat maalesef yabancılar değil, belki onlardan ziyade mevcut hükümet ricali ile, diğer zevattan bazılarının yukarıda arz edilen üç kişiyi sakıncalı kabul etmeleridir. Hakkımızda geçmişte gayri kanuni, gayri meşru ahnmış kararlar ve emirlerin halen düzeltilmesi yönüne gidilmemiş olması da, bu fikir ve kanaatimizi takviye eylemektedir. Bununla beraber, Meclis'in toplanma mahalli hakkındaki görüşler, Heyeti Temsiliye'nin fikirleri olup bu konuda heyeti merkezi-

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 182, s.214-215; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 182, s.1136-1137.

ye vasıtasıyla genel olarak milletin fikri sorulmakta olduğundan, fikirlerin bileşkesine ve bundan doğacak karara göre hareket tabiidir. Siz de pek iyi biliyorsunuz ki, bütün gayret ve mesaimiz, mevcut hükümeti mevkiinde tutmak, onu haricen ve dahilen kuvvetli kılmaktır. Aksi hatırımızdan geçmedi.

b) Nispi temsilin kabulü zarureti karşısında Meclis'in dağıtılmasını şimdiden düşünen bir muhite ve etkenlerin tesiri altında, Meclisi Mebusan'ın toplanmada mazeret beyan edeceği de tabii görülmek gerekir zannındayız. Nispi temsili bizim esaslarımızın dördüncü maddesi kabul etmediğinden, bizim prensiplerimizi müdafaa edecek mebusların öncelikle dağıtılacağı meydandadır.

c) Hükümetin iyi niyetinden şüphe etmek istemeyiz. Ve dileriz ki, icraatı ile bizim bu arzumuzu sağlamlaştırsın ve takviye eylesin. Fakat çekindiği kaydından bir şey anlayamadık. Gaye, birleşik olarak ve ittifakla bu vatana hakiki hizmet etmek midir, yoksa müşkül zamanlarda bizi yalnız bırakmak mıdır? Bunun şimdiden aydınlanması lazımdır. Muhaliflerin iktidar mevkiine geçmesinden korkmak fayda vermez. Dolayısıyla bundan dolayı meslek ve karakter değiştirilemez.

2. Seçimler hakkında tuttuğumuz taraf sızlık çizgisi, birlikte çalıştığınız için sizce malumdur. Arzı hürmet ederiz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(4 KASIM 1919)

Sivas'tan Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne Gelen Şifredir

Dersaadet'te Rumlarla Yunanlıların fesatkârane mesaileri hakkında elde edilen malumat, özetle aşağıda arz edilmiştir. Hükümeti seniyece karşı tedbirler alınması arz olunur.

4 Teşrinisani 35
[4 Kasım 1919]

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

SURET

1. Geçen ay kiliselerin idare heyetleri seçimleri yapılmış, birçok Yunani zevat, idare heyeti üyeliğine seçilmiştir.

2. Rum Patrikhanesi, Yunan sefaretinden aldığı emir üzerine kilise mütevelli heyetlerinden başka kırk kişilik bir heyet seçtirmiş ve bunlara "İstanbul Rum Mebusları" namını vermiştir. Bu heyetin vazifesi, İstanbul meselesi Konferans'ta mevzu olunca, propaganda için münasip görülecek şahısların Paris, İngiltere, İsviçre, Yunanistan'a gönderilmesiyle tahriklerde ve teşviklerde bulunmak, bütün Rumlar namına İstanbul'un ilhakını talep ve hiç olmazsa uluslararası idareye nail olması hakkında mesai sarf etmek ve Yunanistan'dan gelen emirleri tatbik ve sevk edilen çeteleri icap eden yerlere göndermek, velhasıl Osmanlı hukukunun hâkimiyeti ile birleştirilemeyecek ahval ve harekâtı idare etmektir. Heyet İzmir'e de gönderilecektir.

3. Yunanlı Miralay Aleksandros Simrafaki,[1] on iki gün evvel buraya gelerek, Sefarethane'de Yunan hafiye zabıtasının İstanbul teşkilatına memur olmuş ve işe başlamıştır. Vazifesi bitince Atina'ya gidecektir. Bunun bir kaymakam, iki mülazım,[2] iki yüzbaşı yardımcısı vardır. Bu yardımcılardan Yüzbaşı Dirikis Kolokilas,[3] bugünler-

* Fotokopisiyle birlikte aktaran: *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, E.U. Basımevi, Ankara, Mart 1955, sayı 11, Vesika No: 256.
Harp Tarihi Vesikaları Dergisi'ndeki belge Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur.
Bu metnin 5 Kasım 1919'da Bursa'da 56. Fırka Kumandanlığı'na gönderilen bir özeti için bkz. Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Bekir Sami Arşivi, 2. Defter'de "Yunan Miralaylarından Aleksandros Zahiraki". (Y.N.)

2 Kaymakam: Yarbay; Mülazım: Teğmen. (Y.N.)

3 Bekir Sami Arşivi 2. Defter'de "Dimitros Tolodidas". (Y.N.)

de "Zalpili"[1] nam torpido ile Pontus Cumhuriyeti hükümetinin jandarma teşkilatını düzene sokmak üzere, Trabzon tarafına hareket edecektir.

4. Pontus hükümetini teftiş etmek üzere, geçenlerde buradan sekiz kişilik bir heyet gitmiş. Bunların Patrikhane'ye verdikleri raporun özeti: Yunanistan'dan muntazaman asker, cephane ve silah geliyonmuş. Rumlar da iane gönderiyorlarmış. Yunanlılar Türk kuvvetlerine karşı cesaret gösteriyorlarmış. Bu yardımların daimi şekilde devamını istiyorlarmış. Patrikhane bunun üzerine sefarethaneye müracaat ederek, ahvali incelemek için yukarıda ismi geçen zabıta jandarma işlerinde yardım eden Mülazım Dimitri ve Giritli Yüzbaşı Yenikslatosma'yı[2] Trabzon civarına göndermeye karar vermiştir.

5. Venizelos tarafından, İstanbul'da bulunan bütün cemiyet ve kulüplerini birleştirerek bir idare heyeti tarafından Yunanistan'dan gelecek emir dairesinde hareket ettirmek ve maddeten burada propaganda yapmak üzere özel memuriyetle, hariciye memurlarından Jorj Sakliyari namında birisi gelmiştir. Bu, şimdiye kadar, Tatavla'daki[3] kara *aoşy. malnıksa*[4] ve Makri köyündeki[5] Neyazoniki *myar*[6] kulüplerini birleştirmiş ve bunlara şimdiye kadar güya yirmi yedi bin altı yüz seksen fedai yazmışlardır.[7]

1 Bekir Sami Arşivi 2. Defter'de "Alpay". (Y.N.)
2 "Mülazım Dimitri ve Giritli Yüzbaşı Yenikslatosma'yı" yerine. Bekir Sami Arşivi'nde. "Yüzbaşı Likidas ile birlikte Giritli Yüzbaşı Bitetelokos'u" sözcükleri vardır. (Y.N.)
3 İstanbul'daki Kurtuluş semtinin o zamanki adı. (Y.N.)
4 Çözülmemiş şifre olabilir. (Y.N.)
5 Makri köyü, Bakırköy'ün o zamanki adıdır. (Y.N.)
6 Çözülmemiş şifre olabilir. (Y.N.)
7 Yukardaki 4. ve 5. maddelerin çevriyazısı, *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*'nde yer almamıştır. (Y.N.)

VİLAYET, BAĞIMSIZ LİVA, BAĞLI LİVA HEYETİ MERKEZİYE VE İDARELERİNE*

(4 KASIM 1919)

Tamim 4.11.35 [1919]

Vilayet. Bağımsız Liva, Bağlı Liva Heyeti Merkeziye ve İdarelerine

Esasen hukuki kaidelere ve Mütareke şartlarına muhalif olunarak işgal edilmiş olan Urfa, Ayıntap ve Maraş'ın bu kere de İngilizlerin tahliyesi ile Fransızlar tarafından işgal edilmesi üzerine hükümeti seniye, bu haksız harekâtı İtilaf devletleri nezdinde protesto eylemiş ve adı geçen memleketler ahalisi muazzam mitinglerle Osmanlı vatanının ayrılmaz parçasından bulunduklarını cihana ilana başlamışlardır.

Dolayısıyla, bütün Müdafaai Hukuk cemiyetleri heyeti merkeziye ve idareleri, belediye riyasetleri, Osmanlı ülkesinin bir parçasından olan bu mahallerin bu defa da Fransızlar tarafından işgal edilmiş olmasını telgrafnamelerle İtilaf devletleri temsilciliklerine, Avrupa ve Amerika kamuoyuna ulaştırmasıyla protestolarda bulunulması ve bu haksızlığın düzeltilmesini kati şekilde talep eylemesi lüzumu tamim kılınır.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, Arşiv No:1/105, Klasör 256, Dosya 4, Fihrist 4'ten fotokopisiyle birlikte aktaran: *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Şubat 1989, yıl 38, sayı 87, s.20-21. Aynı metnin, 6 Kasım 1919'da "Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesi'ne" gönderilen örneği için bkz. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi, Kutu 28, Belge 148.
Askeri Tarih Belgeleri Dergisi'ndeki eski yazı belge Ercümend Hüsnü Baki, TİTE Arşivi'ndeki ise Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

CANİK MUTASARRIFLIĞI'NA*

(4 KASIM 1919)

Sivas, 4.11.35 [1919]

Canik Mutasarrıllığı'na
Samsun'da Fırka Kumandanı İsmail Hakkı Beyefendi'ye

Yeni Dünya vapuruyla Dersaadet'ten mühim evrak getirmekte olan Topçu Mülazımı Celâl Efendi'nin hızla Sivas'a gönderilmesi vasıtalarının [.....][1] istirham olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Bir örneği Aydınlık Arşivi No: 48'de bulunan belgenin Cumhurbaşkanlığı Arşivi'ndeki kayıt numarası: Vesika No: 455, A/III-2, D/14 , F/63-16.
Eski yazı belge, Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 6 harfli bir sözcük okunamamıştır. (Y.N.)

KİLİKYA MINTIKASI KUVAYİ MİLLİYE KUMANDANI BİNBAŞI KEMAL BEY'E GİZLİ TALİMAT*

(4 KASİM 1919)[1]

1. 11. Tümen Kumandanı ile Kayseri Askerlik Şubesi Başkanı Yb. Emrullah Bey, resmi vazifeleri dışında mıntıkalarındaki milli teşkilatın gelişip kuvvetlenmesine çalışmakla beraber, İskenderun, Osmaniye, Sis, Feke ve Haçin hattı dahil, bu hattın batısındaki 20. Kolordu'ya verilen işgal mıntıkasında tatbik edilecek gerilla alanına geniş mikyasta yardım edecekleri gibi, miktarları tespit edilen silahları ve cephaneyi, Kemal Bey'in göstereceği yerlere naklettirmekle de mükelleftirler.

2. Adana havalisindeki 20. Kolordu'ya verilen işgal mıntıkasında gerilla planı tatbikine ve idaresine Kemal Bey memur edilmiştir. Kemal Bey, verilen planı tatbike çalışacak ve her hafta 20. Kolordu Kumandanı'na, başarı dereceleri hakkında rapor verecektir.

3. Kemal Bey, 20. Kolordu'dan alacağı yardım ve planla, genel bir harekete başlayacaktır.

4. Kemal Bey, kendisine verilen işgal mıntıkasını ikiye bölerek çalışacaktır.

a) Birinci mıntıka: Ramantsuyu-Adana-Yumurtalık hattı dahil, bu hattın doğusunda kalan kısımdır. Buranın kumandasına "İbrahim oğlu Şahin" takma adıyla gönüllü Yb. Osman Efendi memur edilmiştir.

b) İkinci mıntıka: Bu hattın batısındaki kısım olup kumandasına "Hasan oğlu Mete" takma adıyla gönüllü Yb. Raşid Efendi memur edilmiştir.

5. Şimdiki gaye: Mümkün olduğu kadar gerilla planının gizli bir surette tatbikine çalışmaktır. Bunun için küçük mıntıka kumandanlarından Şahin ile Mete, yani Osman ile Raşid Efendiler kumandalarındaki küçük milis kuvvetleri ile işgal mıntıkalarına girmeleri lazımdır.

6. Her iki küçük mıntıka, kumandanları Kemal Bey'in direktifi ile süratle teşkilatlanacaklardır.

* Tahsin Ünal, "Atatürk ve Gerillacılık", *Hayat Tarih Mecmuası*, 1966, sayı 10, s.5-6.

1 Albay Tahsin Ünal, yukarda belirtilen makalesinde, bu gizli talimatın Kilikya Mıntıkası Kuvayi Milliye Kumandanı Binbaşı Kemal Bey'in eline verildiğini ve 4 Kasım 1919 tarihli olduğunu belirtmektedir. Ünal, kaynak olarak "Arşiv: Dolap 49, Dosya 6" notunu düşmüştür. Metni yukardaki sadeleştirilmiş biçimiyle aktaran Ünal, aslını yayımlamamıştır. (Y.N.)

7. İlk tertip olmak üzere Yb. Emrullah Bey, 713 Martin, 16 Alman, 16 Rus tüfeği ile yeteri kadar cephaneyi Everek'e nakledecektir.

8. Ayrıca 1500 Martin ve 500 Alman tüfeği ile yeteri kadar cephaneyi ikinci tertip olmak üzere Everek'e göndereccktir.

9. Makineli tüfek ihtiyacı 20, gönüllü subay ve 3 000 kadar olan bomba ihtiyacı 12. Kolordu'dan temin edilecck ve bunları 11. Tümen Kumandanı Mümtaz Bey Niğde'ye sevk edecektir.

10. Bu gerilla planını Kcmal Bey, Emrullah Bey vc Ali Fuat Paşa tatbik etmeye memur edilmiştir.

15. KOLORDU KUMANDANLIĞI'NA*

(4/5 KASIM 1919)

Sivas: 4/5.11.35 [1919]

Gayet aceledir.

15. Kolordu Kumandanlığı'na

Aşağıdaki maddelerin temasta bulunulan heyeti merkeziye ve idarelere gizli olarak ulaştırılması ile alınacak cevabın ve bu konudaki kendi görüşlerinizin ayrı ayrı süratle bildirilmesi ehemmiyetle istirham olunur.

1. Bugün, yüce saltanatın payitahtı ve İslam hilafetimizin merkezi olan Dersaadet'in vaziyeti özetle aşağıdaki gibidir:

Kendileriyle henüz barış yapılmamış, dolayısıyla düşman vaziyetinde bulunan İtilaf devletlerinin donanma topları tesirinde, işgal kuvvetlerinin ayakları altında, polis ve jandarmalarının müdahale ve tahakkümü içinde, matbuatı bunların sıkı ve şiddetli denetimi altında, ahalisi İzmir'de Yunanlıların devam edegelen facialarına ve kötülüklerine karşı bile medeni ve kanuni hakkı olan aleni bir miting yapmaktan yasaklanmış, camii şerifler dahilinde sızlanmaya mahkûm bir halde; Harbiye Nazırı, Ferit Paşa zamanında Konya'da mü'ettiş iken milli harekât taraftarı olduğundan İngilizler tarafından memuriyet mahalline iade edilmemiş bir Osmanlı Kumandanı; Bahriye Nazırı Salih Paşa ise, Amasya'ya teşriflerinde bindikleri Altay Vapuru Kızkulesi açıklarında İngilizler tarafından kırk sekiz saat durdurulmuş ve yabancı teftiş ve denetimine tabi tutulmuş ve ancak bu münasaade ile milletle temas etmek üzere harekete muvaffak olmuş hükümetin bir nazırı, Âyan üyelerinden eski bir ordu kumandanı olup; özetle İstanbul bugün tam manası ile kuşatılmıştır. Burada yargı hakkına varıncaya kadar taarruz olunan hükümetimizin manen ve maddeten hâkimiyeti geçersiz, haysiyet ve izzetinefsi her vesile ile yaralanan milletimizin meşru hakları düşmanların ayakları altındadır. Osmanlı tabiiyetini notalarla reddeden Rum ve Ermeni unsurlarının isyan vaziyetlerini de bu vaziyete ilave etmek lazım gelir.

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, Kutu 31, Belge 105. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.111-113. Belgenin "Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye" gönderilen örneği için bkz. Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi 2. Defter.
Aynı metin, 16 Kasım'da "Sivas Vilayeti Celilesi'ne" de gönderilmiştir. Bkz. *Reşit Paşa'nın Hatıraları*. Neşreden: Cevdet R. Yularkıran. Tan Matbaası, 1939, s. 153-155.
Eski yazı belgeler Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

2. Seçimleri sonuçlanmak üzere olan Meclisi Mebusan'ımızın en birinci vazifesi, toprak bütünlüğünüzü ve milli bağımsızlığımızı kurtarmak ve milli hâkimiyetinizi temin için çalışmak olacaktır. Bu da İtilaf devletlerinin haksız muamelelerini ret, Müslüman olmayan unsurların hemşerilik hukukundan fazla imtiyazlara nail olmalarını engelleme gibi, en ruhlu esaslarını ihtiva eder. Müslüman olmayan unsurların seçimlere katılmamaları, Milli Meclis aleyhinde her türlü teşebbüslere ve gösterilere kalkışacaklarına, İslam unsurun zararına olarak İtilaf devletlerinin desteğine dayanarak, nispi temsil usulünü hükümete kabul ettirmeye çalışacaklarına ve bu yüzden neticede Milli Meclis'in, memleketin mukadderatını ve milleti kurtarmaya muvaffak olmadan feshi yönüne gidileceğini de nazarı dikkate almak lazımdır.

3. İki maddede özeti arz olunan sebepler dolayısıyla İstanbul'un emin bir mahal olmadığı tezahür etmektedir. Halbuki vatan ve millet mukadderatı uğruna söz söyleyecek, her türlü haksızlıklara, kanunsuzluklara karşı müdafaalarda bulunacak mebusların, ne olursa olsun, mutlak emniyeti olan bir mahalde toplanmaları ve her türlü tehlike ve tesirden uzak, hür bir vicdan, salim bir fikir ile kanun yapma vazifelerini yapmaları meşrutiyetin esas ve yüce şartıdır. İtilaf devletlerinin meşruti birer hükümet oldukları; dolayısıyla Osmanlı Meclisi Mebusan'ına karşı hürmetkâr ve tarafsız bir vaziyet alacakları hatırası da, maalesef İtilaf devletlerinin milletinizi reşit bir millet olarak kabul edememekte olması, imzaladıkları Mütarekename hükümlerine aykırı sözlere ve haksız muamelelere ve her türlü tecavüz ve taarruzlara kalkışmalarıyla ortaya çıkmış olduğundan, varit olamamaktadır.

4. Buna rağmen Meclis'in İstanbul'dan başka bir mahalde toplanması halinde hatıra gelebilen başlıca sakıncalar da düşünülmüştür: Vekillerden icap edenlerin gidip gelmesinin müşkülatı, çoğu pek ihtiyar olan Âyan üyelerinin İstanbul'dan çıkması, başta Venizelos olmak üzere düşmanlarınızın zararlı propagandalar yapmaları, yani bunu; İstanbul'dan vazgeçtiğimize yormak isteneleri, İtilaf devletleri ile Rum ve Ermenilerin ortak ve yardımcıları bazı vatan haini siyasi partimizin Meclisi Mebusan'a gitmekten korkarak, bunun sırf milli teşkilat mensuplarına ait olduğuna dair haberler yaymaları, düşmanlarımızın, bunun milli birliğinizin yokluğuna hükmetmek istemeleri:

5. Cemiyetinizin son maddesinde Milli Meclis için mutlak emniyet şart koşulduğuna göre, bu pek mühim olan meseleye dair ne düşünüldüğünün açıkça bildirilmesini rica eyleriz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Selâhattin

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(5 KASIM 1919)

5.11.335 [1919]

Trabzon seçimleri hakkındaki görüşünün tamamen tasvip edildiği, Halit Bey'e cevaben bildirildi.

Ankara, Erzurum ve Sivas'a gönderildiği Dahiliye Nezareti'nden Sivas Vilayeti'ne gelen bir şifrede bildirilen Ferik Ahmet Fevzi Paşa heyeti hakkında, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'dan izahat talep edildi. Ve adı geçen heyetin gelişinde, güzergâhta milli gösteriler icrasıyla beraber özel temaslarına mani olunmaması ve istirahat vasıtalarının temini ve milli maksatlar aleyhinde telkinleri tahakkuk ederse, zararlarının sınırlandırılması, Ankara'da 20. Kolordu Kumandan Vekili Kaymakam Mahmut Bey'e bildirildi.

Siyasi partilerin seçimlerde baskı yapıldığı iddiasının kati olarak esassız olduğu ve Meclisi Mebusan'ın toplanma mahalli hakkında son görüşün heyeti merkeziyelerden gelecek cevaplar üzerine bildirileceği, hükümet işlerine nerelerde ve kimler tarafından müdahale edildiğinin bildirilmesi, cevaben Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Dersaadet'ten getirilerek Adana istikametine sevk edileceği Niğde'den bildirilen on beş bin İtilaf devletleri askeri hakkındaki malumatın bildirilmesi Miralay Şevket Bey'e yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.46.

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(5 KASIM 1919)

Sivas, 5.11.1919

Şifre
Seryaver Salih Bey tarafından
açılacaktır

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

Aşağıdaki hususlar, sırf zatı devletleri kabinede Heyeti Temsiliye'miz delegesi bulunmaları itibariyle arz edilmekte ve sorulmaktadır. Ahmet Fevzi Paşa riyasetinde Temyiz Mahkemesi üyelerinden Cafer İlhami ve Fetva Emini Hasan Efendilerden meydana gelen bir heyetin Ankara, Sivas, Erzurum vilayetlerine gönderilmiş olduklarına dair, Heyeti Temsiliye, tarafı devletlerinden haberdar edilmemiştir. Bu heyetin gönderiliş maksadı ve bilhassa Fetva Emini ile Kâmil Paşa kabinesi zamanında polis müdürü olan zevatın böyle bir heyetteki varlık nedenleri anlaşılamamıştır. Daha bu gibi heyetler gönderilmiş veya gönderilecek midir? Aydınlatılmamızı istirham ederiz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 189, s.222-223.; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 189, s.1145-1146.

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(5 KASIM 1919)

Şifre Sivas, 5.11.1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

C: 4/5.11.1919.

1. Müslüman olmayan unsurlar ile, bu vatan ve bu millet için Müslüman olmayan unsurlardan daha zararlı olan bazı siyasi partilerin seçimlere katılmamasını, onların bile bile yaydıkları sebeplere dayandırmak elbette doğru olamaz. Hıristiyan unsurlar, daha milli teşkilatın ismi yokken, seçimlere katılmayacaklarını ilan eyledikleri malum değil midir? Yaygara koparan siyasi partilere gelince, bunlar yalan söylüyorlar. Çünkü her tarafta seçimlere katılmışlardır. Ancak beşer onar kişiden ibaret olan bu partilerin millet nezdinde bir mevkileri olmadığından ve millet, bu defa İstanbul'daki politikacılardan değil, kendi sinesindeki öz vatandaşlardan mebuslarını seçmekte olduğundan, kendilerinin muvaffak olamayacaklarını anlayarak telaş ediyorlar. Buna karşı bizim elimizden ne gelebilir? Bu noktadaki hakikatte, kabinenin müstereddit bulunuşu şaşırtıcıdır. Bahsolunan baskı nerede, kimin tarafından ve nasıl vaki olmuştur? Lütfen izah buyurulmalıdır ki, Heyeti Temsiliye vazifesini yapabilsin. Boş iddialara ehemmiyet atfederek telaşa düşmek doğru değildir.

2. **Toplantı mahalli hakkındaki görüşte hükümetin sebatında isabet veya isabetsizlik olduğunu, zaman ve vakalar ispat edecektir. Bu konudaki son görüşlerimizin, merkezlerden alınacak cevaplar üzerine arz edileceğini bildirmiştik.**[1]

3. Milli teşkilat namına hükümet işlerine, nerede ve kimin tarafından müdahale edilmişse derhal bildirilmelidir ki, icap eden muameleye girişmek mümkün olsun. Ancak, Dahiliye Nazırı Paşa Hazretleri'nin şüphe ilham edebilecek tarzdaki muamelelerine nazarı dikkati samilerini çekmeye lüzum görürüz, Efendim.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.I, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.201-202.; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.I, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, s.281-282.

1 *Nutuk*'un 1927 basımında, ikinci maddenin başından "alınacak" sözcüğüne kadar olan kısmın altı çizilidir. 1934 basımında ise ikinci maddenin tamamı siyah dizilmiştir. (Y.N.)

EDİRNE'DE CAFER TAYYAR BEY İLE TELGRAF BAŞINDA HABERLEŞME*

(5 KASIM 1919)

Edimc'de Cafer Tayyar Bey İle Telgraf Başında Haberleşme

5.11.1919

Cafer Tayyar Beyefendi'ye

-Muhabbet ve hasretle gözlerinizden öperim. Arif Bey'e ve Trakya-Paşaeli Müdafaai Hukuk Heyeti Merkeziyesi'ne ve zatıâlinize son takdim olunan yazılar alındı mı?

Mustafa Kemal

-Cümlesi alınmıştır. Arzı tazimat ederiz, Efendim.
Cafer Tayyar

-İstanbul'da Kara Vasıf Bey'le haberleşiyor musunuz? İstanbul'da kötü niyetliler çok zararlı cereyanlar yapmaya çalışıyorlar. Bilhassa İtilaf ve Hürriyet ve Nigehbancılar İngilizlerle beraber pek hainane teşebbüslerde bulunuyorlar. Bunlara karşı Anadolu'da her türlü imha edici tedbirler alındı. Şüphesiz oraca da böyledir değil mi? Batı Trakya'nın bildiğimiz vaziyetinde bir değişiklik var mıdır? Trakya-Paşaeli Müdafaai Hukuk Heyeti Merkeziyesi hükümetten arzu olunan yardıma mazhar oldu mu?

-Buranın genel vaziyeti, dünkü gün şifre ile arz edilmiştir. Trakya-Paşaeli Müdafaai Milliye Cemiyeti vazifesini iyi yapmaya çalışıyor. İstanbul ile ara sıra haberleşiyoruz. Ve vaziyeti takip ediyoruz. Tedbir bizden muvaffakiyet Allah'tan. Batı Trakya için henüz arzu olunan yardım elde edilmemiştir, Efendim.

[S][1]. Mebusların İstanbul'da toplanması hakkındaki tehlikelere dair tafsilatlı görüşlerimizi şifre olarak takdim edeceğiz. Bunun irdelenmesinden sonra gerek zatıâlinizin ve gerek Heyeti Merkeziye'nin görüşünün süratle bildirilmesini rica ederiz.

2. Mebus seçimi ne dereceye ulaştı? Mebus seçimi sona erdikten sonra, Trakya namına asgari iki temsilcinin Heyeti Temsiliye'ye üye olmak üzere Edirne Heyeti Merkeziyesi'nce seçilmesi ve Heyeti Temsiliye'ye gönderilmesi lazım gelecektir. Şimdiden bu yönün incelenmeye alınmasını arz ederim.

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Trakya Teşkilatına Ait Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.341-343; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 292, s.1272-1274, 1989 (Türk Tarih Kurumu) basımı *Nutuk/Söylev* c.3'te bu belge "[293]"numara ile yayımlanmıştır. (Y.N.)

1 Soru. (Y.N.)

3. Talep edilen yardım için, söz vermiş olan merkezi hükümete maruzatta bulunulacaktır.

4. Teşkilat nizamnamesi ve ekleri, Vasıf Bey tarafından gönderilecekti. Henüz alınmamış ise talep buyurulmasını rica ederiz.

5. Çatalca livası Trakya'ya tamamen bağlandı mı; Tekirdağ ve Gelibolu livalarında teşkilat kuvvetli midir?

6. Arif Bey cevabımızı aldıktan sonra bir görüş ve harekette bulunmadı mı? Ve kendisi orada mıdır?

7. Bursa'da Bekir Sami, Bandırma'da Kâzım[1] Beylerle haberleşiyor musunuz?

C[2] 1. Şifre alındıktan sonra bu konudaki görüşler arz edilecektir.

2. Mebusan seçimi günden güne ilerliyor. Merkez Edirne'de Trakya-Paşaeli Müdafaai Hukuk Heyeti'nden Şeref, Faik, Galip Bahtiyar Beyler mebus olmuşlardır. Bağlı yerlerden de Trakya-Paşaeli Heyeti'ne bağlı olan zevatın kazanması ihtimali ziyade olduğu merkeze göre hükmediliyor. Talep edilen temsilcilerin gönderilmesi Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyeti'ne söylenecektir.

3. Batı Trakya göçmenleri Fransızlar tarafından müşkülat görüyorlar. Bunun için delegeler İstanbul'a gitmişlerdir.

4. Teşkilat Nizamnamesi vardır. Ekleri gönderilmemiştir.

5. Çatalca livası merkeze bağlanmıştır. Seçim meseleleri, şimdiye kadar teşkilat lüzumu kadar genişletilememiş olduğunu ve bu hususta Trakya-Paşaeli Müdafaai Milliye Cemiyeti'nin nazarı dikkati çekildiğini arz eylerim.

6. Arif Bey'e cevabınız elden gönderildi. Çünkü kendisi burada değildir.

7. Yusuf İzzet Paşa ve Bekir Sami Beylerle icap ettikçe haberleşme icra ediliyor, Efendim.

-Fazla rahatsız etmeyeyim. Yalnız bizi sık sık aydınlatmanızı hassaten rica ederiz, kardeşim.

5.11.1919

Mustafa Kemal

1 Kâzım Özalp.(Y.N.)
2 Cevap. (Y.N.)

MİLLİ KONGRE UMUMİ KÂTİPLİĞİ NAMINA İMZA KOYAN ESAT PAŞA'YA*

(5 KASIM 1919)

Sivas:
5.11.35 [1919]

Milli Kongre Umumi Kâtipliği Namına İmza Koyan Esat Paşa Hazretleri'ne

C. 3.11.35 [1919]

Namına imza koyduğunuz altmış kadar cemiyetle, Milli Abrar, Sulh ve Selâmeti Osmaniye, Ahali, İktisat ve Sosyalist Birliği siyasi partilerine, Mebusan seçiminde, millet ve memleket mukadderatını hakkıyla kurtarmaya yönelik bir maksatla devamlı uğraşmalarından dolayı hassaten teşekkürlerimizi takdim eyleriz. Ağızdan ağıza dolaşan söylentiler üzerine ortaya konmasına lüzum gördüğünüz görüşler, bizce de pek ziyade ehemmiyetli görülmüştür. Bu gibi söylentilerin sıhhat ve sıhhatsizliğini ortaya çıkarmak müşkül oluyor. Fakat bir taraftan zatıâlinizin de güya Çiftçi Derneği namı altında İttihat ve Terakki devamı[1] olan Teceddüt Fırkası'nın üyelerini mebus yaptırmak için Eskişehir, İzmit, Kastamonu, Kütahya, Bursa, Trabzon, Erzurum, Sivas gibi muhitlere birçok mektuplar ve hatta özel memurlar gönderdiğiniz ve bazı zevata Teceddüt Fırkası'nın aday listesini yolladığınız ve bu suretle milletin birliğini temine hizmet eden Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin milli teşkilatını karışıklığa düşürmeye ve bugün kendi lisanınızla beğenmemekte olduğunuz bir heyetin vücut bulmasına çalışmakta olduğunuz hakkında şikâyetler olmuştur.

* *İradei Milliye*, 10 Kasım 1919; *Tasviri Efkâr*, 10 Kasım 1919, sayı 2897. Ayrıca bkz. *İkdam*, 10 Kasım 1919; *Yeni Gün*, 10 Kasım 1919, sayı 234; *Türk Dünyası*, 10 Kasım 1919, sayı 70; Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Atatürk Arşivi, Klasör 19, Dosya 1336 (3-1), Fihrist 13/3-3'ten aktaran: Doç. Dr. Yücel Özkaya. "Ulusal Bağımsızlık Savaşı Boyunca Yararlı ve Zararlı Demekler", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c.IV, sayı 10, Kasım 1987, s.158-160; *Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri IV*. Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1964, s.113-115.
İradei Milliye Sadık Perinçek; *Tasviri Efkâr*, *İkdam*, *Yeni Gün* ve *Türk Dünyası* ise Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur.
Metinler arasında küçük farklar vardır. Yücel Özkaya'nın yayımladığı ve belgenin fotokopisinin yer almadığı metinde, Mustafa Kemal tarafından üstü çizilmiş kısımlar da aktarılmıştır. (Y.N.)

1 *Tasviri Efkâr*, *İkdam*, *Yeni Gün*, *Türk Dünyası* ve *İradei Milliye*'de "maklubu" (devamı, şekil değiştirmişi), Özkaya'nın yayımladığı metinde ise "matlubu" (talep olunanı) şeklindedir. (Y.N.)

Millctin seçeceği mebusların lüzumlu ahlak ve vasıflara sahip bulunmaları, bittabi bizce de pek ziyade temenni edilmektedir. Ancak bu hususta tecrübeli kimseleri tanımadığımız için işi doğrudan doğruya milletin saflığına ve vicdanına terk etmeyi lüzumlu bulduk. Dolayısıyla bu suretle milletin seçeceği mebuslardan meydana gelen heyete, ne dahilen ve ne de haricen hiç kimsenin itiraza hak ve salahiyeti olamaz. Bazı mebus adaylarının, Kuvayi Milliye'den elde ettikleri tesirler dahilinde seçilmelerinin teminine çalıştıkları teyide muhtaçtır. Heyeti Temsiliye'nin hiçbir yerde temsilcisi mevcut olmadığından, bu konudaki istihbaratınız doğru değildir. Bu haberi verenlerin muradı, Müdafaai Hukuk Cemiyeti'ne mensup olan herhangi bir zatın veya fertlerin, Mebusan seçiminde kanunen kendilerine bahşolunmuş hakkı veya vazifeyi, her millet ferdi gibi kullanmakta olmalarını söylemek ise, bu pek tabiidir. Mebusan seçimi hakkındaki beyannamemizin bahşeylediği itimadın teyidi ve tahakkuku için bizden fiiller bekleniyorsa, bunda mazur olduğumuzu arza müsaadenizi rica eyleriz. Çünkü, teklifinizi yerine getirmek için seçime fiilen müdahale etmek lazımdır. Halbuki Cemiyetimiz siyasi bir parti olmayıp bütün partilerin görüşlerine hürmetkâr, ancak belli maksatlar için milletin birliğini temine yönelik bulunduğundan, seçimlere bilhassa fiilen müdahale halinde, bir tarafı tutmak ve diğer tarafla kavga etmeyi kabul etmek icap edecektir ki, bu da cemiyetin gayesine aykırıdır. Mevcut hükümet dahi, Cemiyetimizin Mebusan seçimine fiilen müdahale etmemesinde isabet görerek, bu hususu heyetinizden talep eylemiş ve o yolda taahhüt edilmiş olması da, Cemiyetimizi bu tedbirden bir kere daha alıkoymuş bulunuyor. Dolayısıyla mebusların şöyle veya böyle seçilmekte bulunmasından ve vücuda gelecek Meclisi Mebusan'ın şunun veya bunun hoşuna gidip gitmeyeceğinden dolayı Cemiyetimiz hiçbir mesuliyet kabul etmez. Mebusan seçiminde milleti uyarmak için bütün siyasi partilere faaliyet meydanı açılmıştır. Böyle meşru bir faaliyete muhalefete kalkışanlar olursa, o gibiler hakkında, hükümeti seniyeyi, kanuni icapları tatbikten kimse alıkoyamaz. Cemiyetimiz namına kanunsuz fiillerde ve harekâtta bulunanlar mevcut ise, bu gibilerin nerede ve ne türlü kanunsuz işlerde bulunduklarının maddeten açıklanması halinde, Cemiyetimizce tedbirler alınmasında gecikilmeyeceğine emniyet buyurulmalıdır. Bununla beraber, telgrafnamei âlileriyle arz olunan cevapnamemizin içindekilerin herkesçe bilinmesi, fikirlerin aydınlanmasına hizmet edeceğinden, her ikisinin payitaht matbuatına verilmesini rica ve buraca da yayımlanacağı ve tanzim olunacağı arz olunur. Efendim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

12. KOLORDU KUMANDANI FAHREDDİN EFENDİ'YE*

(5 KASIM 1919)[1]

12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Efendi'ye

Vilayetin atalet ve beceriksizlik yüzünden Karaman'da yakında bir ateş isyanı parlamak üzere bulunduğu istihbar kılındığı memleketin asayişinin muhafazasını gelecekten ve millet namına ne derecelerde önemli olduğunu lüzumsuz görürüm.

Vilayet makamı nezdinde tesirli teşebbüsler ile mülkiye tarafının ve askeriyenin el ele vererek, eski vali hain Cemal Bey ve hempaları Zeynel Abidin, biraderi Ziya gibi fesatçıların atmış oldukları tohumu fesadını kökünden imhası asayişin tamamen temini, teşkilat ve milli birliğin menfaati ve yayılması konusunda, vatanperver gayretlerinin sarf olunmasını rica ederiz.[2]

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, K. 304, D. 54-19, F. 10-11'den aktaran: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Avanas, *Milli Mücadele'de Konya*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998, s.66-67.

1 Ahmet Avanas, telgrafın 5.11.1335 (1919) tarih ve 560 numaralı olduğunu belirtmektedir. (Y.N)

2 Cümle bozukluklukları, yukarda belirtilen kitaptan kaynaklanmaktadır. Avanas'ın kitabında, belgenin fotokopisi yayınlanmamıştır. (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANLIĞI'NA*

(5 KASIM 1919)

Sivas
5.11.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanlığı'na

Yabancılardan meydana gelen bir heyet, Anadolu'da milli teşkilat hakkında incelemelerde bulunmak üzere Dersaadet'ten hareket edeceği bildirilmektedir. Bu heyetin her yerde, milli birliğimiz ve teşkilatın kuvvet ve kudreti hakkında kati kanaatle dönmesi, vatan ve milletin geleceği açısından ehemmiyete sahip olmakla, temasta bulunulan heyeti merkeziye ve liva heyeti idarelerinin lüzumu gibi aydınlatılması ve ikazı istirham olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarih Kurumu Arşivinde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

15. KOLORDU KUMANDANLIĞI'NA*

(KASIM 1919)[1]

15. Kolordu Kumandanlığı'na

Meclisi Mebusan'ın toplanma mahalli hakkında kabine tarafından ortaya konulan görüşler, Heyeti Temsiliye tarafından verilen cevap aşağıda arz olunur. Vilayet Heyeti Merkeziyesi ile bu konuda görüşülerek, görüşme sonucunun bildirilmesi istirham olunur. Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Selâhattin[2]

* Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*. Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960, s.366.

1 *İstiklâl Harbimiz*'de bu telgrafın tarihi belirtilmemiştir. Karabekir, 5 Kasım 1919 akşamı Bayazıt'a geldiğini, 6 Kasım sabahı istasyon binalarını ve müesseseleri gezdiğini, daha sonra trenle Karakilise'ye gittiğini, "Bayazıt'a gelen mühim şifreleri trende okuduğunu" belirttikten sonra, bu telgrafa yer vermektedir. Telgraf 6 Kasım 1919'dan önce yazılmış olmalıdır. (Y.N.)

2 Mustafa Kemal'in imzası şifreye dahil edilmiştir. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(6 KASIM 1919)

6.11.335 [1919]

Sait Molla'nın elde edilen mektuplarından birisinde bulunan bir fıkradan, Ankara havalisinde Türkçeye aşina bir yabancının bulunduğu anlaşıldığından, takibat icrası ve engelleyici tedbirler alınması, 20. Kolordu Kumandan Vekili Mahmut Bey'e yazıldı.

Esas defterlerin tanzimine bağlı olarak ertelendiği anlaşılan seçimlerin, nizami son değişiklikler icabınca süratle icrası, Malatya Mutasarrıflığı'na yazıldı.

Eski Kütahya Mebusu Ferit Bey'in görüşünün meçhul bulunduğu, cevaben Uşak'ta Süleyman Efendi'ye yazıldı.

Geçen harpte tecrübe görmüş genç kurmaylardan seçilmiş dört beş subayın, Nazilli'ye ulaşan Miralay Refet Bey'in nezdine gönderilmesi, Erkânıharbiyei Umumiye Reisi Cevat Paşa'dan istirham ve işbu teşebbüs Miralay Refet Bey'e yazıldı.

Milli harekâta muhalefetlerinden dolayı işten el çektirilmiş ve Dersaadet'e tehlis kılınmış olan Niğde Muhasebecisi Salim ve Polis Komiseri Lütfi Efendilerin memuriyetlerine iade edilmemeleri için yol gösterilmesi, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Nigehbân Cemiyeti mensuplarından Bozkır'a gönderildiği ve gönderileceği haber alınan subaylar hakkında engelleyici tedbirler alınması, 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey'e yazıldı.

Polis Müdiri Umumisi ile Jandarma Umum Kumandanı'nın değiştirilmeleri, milletimize ve vatanımıza reva görülen bütün anlaşmayı bozucu haksızlıklara lakayt kalınmaması, milletin işten el çektirdiği memurların mahallerine iade edilmemeleri, Erzurum Heyeti Merkeziyesi'nin teklifi üzerine Harbiye Nazırı Cemal Paşa'dan talep edildi. Ve tekliflerinin ve görüşlerinin nazarı dikkate alındığı, cevaben adı geçen Heyeti Merkeziye'ye bildirildi.

Yunanlıların topraklarımızı işgal etmelerinin tesirli ve şiddetli bir lisanla İtilaf devletleri temsilcileri ve merkezi hükümet nezdinde şiddetle protesto edilmesi lüzumu tamim edildi.

Elbistan'daki Kuvayi Milliye ve Sulh Hâkimi Ali Rıza Bey'le temas edilerek, silah ve cephane ve gönüllü gibi talep eyleyecekleri her türlü milli yardımın yapılmasına elden geldiği kadar ihtimam gösterilmesi, Elaziz Vali Vekili Servet Beyefendi'ye cevaben yazıldı.

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.46-47.

İngilizlerin teşviki ve Kürt Teâvün Cemiyeti'nin ayrılıkçı[1] faaliyetiyle, Kürtlerin milli hareket aleyhinde olduklarına dair Dersaadet'te pek zararlı propaganda yapılmakta olduğu haber alınmakla, bu hareketi telin ettiklerine dair ilcri gelen Kürt ağalarının ve eşrafının hükümete ve temsilcilere telgrafnameler çekmesinin temini kolordulara ve vilayetlere yazıldı.

Samsun, Trabzon, Sivas havalisini dolaşacak olan İtalyalı (Luviçi Villari) ile münasip fırsatlarda milli azmin katiyetinin anlatılması, alakadarlara yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

1 Bekir Sıtkı Baykal'ın kitabında "iftiracûyâne". Aslı "ifürakcüyâne" (ayrılıkçı) olmalı. Bkz. sonraki sayfada yer alan 6 Kasım 1919 tarihli şifre. (Y.N.)

DİYARBEKİR, ERZURUM, VAN, BİTLİS, HARPUT VİLAYETLERİNE 13. VE 15. KOLORDU KUMANDANLIKLARI'NA*

(6 KASIM 1919)

Şifre

Sivas
6.11.35 [1919]

Diyarbekir, Erzurum, Van, Bitlis, Harput Vilayetlerine
13. Kolordu, 15. Kolordu Kumandanlıklarına

İngilizlerin el altından teşviki ve Kürt Teâvün Cemiyeti'nin ayrılıkçı faaliyeti ile Kürtlerin milli harekât alcyhinde olduklarına dair pek zararlı propagandalar yapılmakta olduğu İstanbul'dan bildiriliyor. Doğu Anadolu'nun asil bir unsuru olan Kürt kardeşlerimizin, Osmanlı memleketinin ayrılmaz bir kıtasında, mukaddes hilafet makamına bütün iman ve sadakatleriyle bağlı bir milleti oldukları, milli harekât ve teşkilatın en sadık ve kuvvetli bir uzvu bulundukları meydanda iken, yine bu kabil zararlı propagandaların yüce saltanatın payitahtında revaç bulabilmesi üzüntü vericidir.

Bütün heyeti merkeziyelere ve Kürt ağalarına ve eşrafına keyfiyetin anlatılması ile, Kuvayi Milliye ile birleşmiş olduklarına, Osmanlı camiasından hiçbir şekilde ayrılmayarak, mukaddes hilafet makamına tam bir sadakatle bağlı kalacaklarına ve Kürt Teâvün Cemiyeti'nin ayrılıkçı hareketini lanetlediklerine dair hükümete, temsilcilere telgrafnameler çektirilmesi rica olunur. Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal.

M. Kemal

3. Kolordu Kumandanı

* Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Özel Arşivi, Klasör 10, Dosya 1335/25-33, Fihrist 19'dan fotokopisiyle birlikte aktaran: *Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler IV*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s. 154-155.
Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (YN.)

ERKÂNIHARBİYEİ UMUMİYE REİSİ CEVAT PAŞA'YA*

(6 KASIM 1919)

Şifre

Sivas
6.11.1335 [1919]

Erkânıharbiyei Umumiye Reisi Cevat Paşa Hazretleri'ne

Cevap, 31.10.35 [1919]

1. Milli Meclis hakkında, Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri vasıtasıyla Heyeti Temsiliye'nin görüşünü kabineye arz eylemiştik. Bunların burada tekrarını lüzumsuz sayarım. Millet vekillerinin şahısları, her türlü yabancı müdahale ve tesirinden uzak, Meclisi Mebusan mutlak emniyet içinde iş görecek bir halde bulunmadıkça, hatıra gelen sakıncalara rağmen İstanbul'da toplanmanın uygun ve doğru olamayacağına kaniyim. Bununla birlikte, heyeti merkeziyeler vasıtasıyla, bütün milletin fikirleri ve görüşleri sorulmuş olduğundan, bu konudaki fiiliyat, milletin dilediği gibi olacaktır.

2. İngilizler hakkındaki devletlerinin görüşlerini bekleriz. Arzı hürmet

(Mustafa Kemal)

3. Kolordu Kumandanı

* Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Atatürk Arşivi, Klasör 21, Dosya 1336/5, Fihrist 4-1'den aktaran: *Atatürk Haftası Armağanı 10 Kasım 1977*, Genelkurmay Harp Tarih Başkanlığı Resmi Yayınları Atatürk Serisi No. 6, s.77.

12. KOLORDU KUMANDANLIĞI'NA*

(6 KASIM 1919)[1]

12. Kolordu Kumandanlığı'na

Nigahban Cemiyeti mensubundan Binbaşı Köse Muhiddin, Bandırma Sevkiyat Reisi Topçu Binbaşı Çopur İsmail Hakkı, Yüzbaşı İsmail Hakkı namındaki subaylar, Bozkır'a doğru hareket etmek üzere bulundukları haber alındı. Daha başka ihtiyat ve muvazzaf subayların Bozkır'a gönderilmesi tasavvur ediliyormuş. İcap eden engelleyici tedbirler alınarak ve teyakkuza geçerek, hıyanetlerinin engellenmesi sebeplerinin istihmal[2] buyrulması asil gayretlerinizden beklenmektedir.

* Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, K. 304, D. 59-19, F. 12-13'ten aktaran: Yrd. Doç. Dr. Ahmet Avanas, *Milli Mücadele'de Konya*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1998, s.104.

1 Yukardaki kaynakta metin tarihsiz olmakla birlikte, Avanas, bu telgrafın 6.11.1335 [1919] tarihinde gönderildiğini belirtmektedir. (Y.N.)

2 İstihmal: Yükletme, yükleme, havale etme, havale edilme. Sözcüğün yanlış okunmuş olması ihtimali vardır. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(7 KASIM 1919)

7.11.335 [1919]

İtalyanların oynamaya başladıkları roller dolayısıyla İslam ahalinin tamamen İtalyanların eline geçeceği bakımından, buna mani olacak ehliyette bulunmayan Antalya, Burdur, Menteşe Mutasarrıflarının süratle değiştirilmeleri hakkındaki Miralay Refet Bey'in yazısından bahisle, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın nazarı dikkati çekildi.

Kasaba, Urla ve Karaburun'da Yunan kumandanlarının seçimlere muhalefet etmelerinden ve engel olmalarından dolayı, tesirli teşebbüslerde bulunulması, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Art arda gelen malumata göre, Bitlis Vali Vekili Mektupçu Vehbi Bey'in işten el çektirilmesi lüzumu tahakkuk eylemekte olduğundan, Defterdar veya Siirt Mutasarrıfı'nın vekil yapılmasına yol gösterilmesi, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Eski Van Valisi Haydar Bey'in Diyarbekir'e tayininin son derece uygun olduğu ve Fevzi Paşa hakkındaki evvelki maruzatın kendi yazılarından evvel vaki olduğu ve her iki heyetin iyi karşılanmaları hakkında icap edenlere tebligatta bulunulduğu, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya ve söz konusu heyetler hakkında iyi karşılanması, milli birlik ve teşkilat hakkında en doğru kanaatlerle dönmelerinin temini, alakadar olanlara yazıldı.

Mardin ve Cizre'den gönüllü toplamak üzere kendisine yardım edilmesini rica eden Karacadağ Müdürü Haydar Efendi hakkında araştırma yapılarak, hakikaten hizmet bekleniyorsa icabının icra edilmesi, 13. Kolordu Erkânıharbiye Reisi Halit Bey'e yazıldı.

Maraş, Urfa, Ayıntap'ın Fransızlar tarafından işgalinin mahalli ahali ve milli teşkilat tarafından protestoda devam olunması, mutasarrıflıklara yazıldı.

İngilizlere husumet ilanının uygun olmayacağı ve esasen Heyeti Temsiliye'nin bunu yapmamakta olduğu, ancak teklifleri gibi anlaşmak hususu ne gibi esaslar dahilinde mümkün olacağı hakkında *İleri* gazetesi başyazarı Celal Nuri Bey'den cevaben sorulması münasip görüldü.

Mebusan seçimi hususunda münasip görülen tarzın en makbulü olduğu, Maçka'da Kaymakam Halit Beyefendi'ye cevaben yazıldı.

Malatya Mutasarrıf Vekili Binbaşı Tevfik Bey'in değiştirilmesi uygun olduğu,

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.48-49.

Elaziz Vali Vekili Servet Bey'e yazıldı.

Tüccar Haşım ve Binbaşı Rıza Beylerle birlikte süratle Sivas'a gelmesi, Dersaadet'te bulunan Heyeti Temsiliye üyelerinden Vasıf Bey'e cevaben yazıldı.

Zeynelâbidin Efendi'nin biraderi Ziya Efendi'nin refakatinde Konya'ya bazı gizli talimatla gelecekleri haber alınan zararlı şahıslar hakkında, 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey'in nazarı dikkati çekildi.

Düzce'de Maan Ali Bey'in Nigehbân Cemiyeti lehindeki teşebbüsleri hakkında, Harbiye Nazırı'nın ve alakadarların nazarı dikkati çekildi.

Civar Müslüman köylerine eziyet eden ve tecavüzde bulunan Dersim'in Ovacık Kürtlerine lazım gelen nasihatlerin yapılması ve Hilali Ahmer'e tecavüzlerinin tamiri vasıtalarının tamamlanması, Elaziz Vilayeti'ne, 11. Kolordu[1] Ahzı Asker Riyaseti'ne ve Sağza'da eski Mebus Halit Bey'e yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

1 "13. Kolordu" olmalı. (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANLIĞI'NA*

(7 KASIM 1919)

Sivas
7.11.1335 [1919]

Bursa'da 56.Fırka Kumandanlığı'na

1. Maraş'tan alınan sağlam malumatta, Maraş'ı işgal eden Fransız kıtalarının yüzde yirmisi Fransız Cezayirli olup, geri kalanı Osmanlı Ermenilerinden meydana gelen fedailerdir. Bunlar şehirde namuslu İslam kadınlarına taarruz etmekte ve Müslüman ahaliye zulüm ve işkence yapmaktadır. Dükkânlar bütünüyle kapalı, ahali heyecandadır. Fransız askerleri, kendi yerlerine Afrika askeri geleceğini ve kendilerinin Malatya, Sivas taraflarına gideceklerini söylüyorlarmış.

2. Temasta bulunulan Müdafaai Hukuk Cemiyet ve heyeti merkeziyelerine ve idarelerine malumat verilmesi rica olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Selahattin

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge, Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(8 KASIM 1919)

8.11.335 [1919]

Teşkilatın tamamlanmasına ve yayılmasına gayret gösterilmesi, Van 3. Kolordu Erkânıharbiye Riyaseti ile ve 5. Fırka Kumandanlığı'yla münasebet tesis edilmesi, Urfa Mutasarrıfı Ali Rıza Bey'e yazıldı.

Mebusan seçimi hakkındaki görüşlerinin uygun olduğu, müdahale şekli gösterilmemek şartıyla bu bakış açısının elde edilmesi için lüzumlu teşebbüslerde bulunulması, 13. Kolordu Kumandanı Cevdet Bey'e yazıldı.

Yabancı parasıyla bazı aldatmalara ve icraata teşebbüs eylemek istedikleri haber alınan Bedirhaniler hakkında, milli birlik ve din kardeşliğinin halelden korunması emrinde basiretkâr bulunulması, Siirt Heyeti Merkeziyesi'ne yazıldı.

Bozkır hadisesinin teşvikçi ve tertipçilerinin kanunun pençesine teslimleri lüzumlu delillerin elde edilmesine bağlı olduğundan, bu hususa ehemmiyet atfedilmesi, Afyon Karahisarı ve Havalisi Kuvayi Milliye Kumandanı Arif Bey'e cevaben yazıldı.

Şu sıralarda oralarda bulunmaları pek uygun olduğu ve vatanperverane mesailerinde muvaffakiyet temenni edildiği Heyeti Temsiliye'nin diğer kumandanlarla vaki olacak görüşmelerin mühim esaslarının haberleşerek yüksek fikirlerinin sorulacağı, Binbaşı Nazım Bey'in evvelce arz olunduğu gibi Sivas'a gelmesinde büyük ve mühim bir sebep olmadığı halde Re'fet Bey'in nezdine gönderilmesinin yüksek fikirlerine bağlı olduğu, 2/3. 11. 335 [1919] şifresine cevaben 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey'e yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.49-50.

15. KOLORDU KUMANDANI KÂZIM KARABEKİR'E*

(8 KASIM 1919)[1]

Şifre

15. Kolordu Kumandanı Kâzım Paşa Hazretleri'ne

Fuat Paşa geldi. Gözlerinizden öper. Hasretle hareketiniz haberini bekliyoruz. Yeni ve pek mühim bir vaziyet karşısındayız. Hepimiz hürmetlerimizi takdim ederiz.

Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 186, s.218; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 186, s.1140-1141.

1 *Nutuk*'un 1927 ve 1934 basımlarında yer alan belgede tarih yoktur. 1961 basımında ise, yukardaki telgrafın üzerinde "Sivas, 8.11.1919" yazılıdır. (Y.N.)

EDİRNE, BALIKESİR, BANDIRMA, BURSA VE DİYARBEKİR'DEKİ KUMANDANLARA*

(8 KASIM 1919)[1]

Şifre

Edirne'de Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Beyefendi'ye
Balıkesir'de Kumandan Yusuf İzzet Paşa Hazretleri'ne
Bandırma'da Fırka Kumandanı Kâzun Beyefendi'ye
Bursa'da Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye
Diyarbekir'de 13. Kolordu Kumandanı Cevdet Beyefendi'ye
Halit Beyefendi'ye

Görüşmek için Ali Fuat Paşa Sivas'a geldi. Kâzım Karabekir Paşa geliyor. Zatıâlilerini mesafe uzaklığından ve bölgenizin ehemmiyetinden ötürü davete cesaret edemedik, görüşeceğimiz hususları birer birer zatıâlinize de arz ederek kıymettar görüşünüzü soracağız. Hepimiz hürmet arz ederiz. Kardeşim.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 186, s.218; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 186, s.1140-1141.

1 *Nutuk*'un 1927 ve 1934 basımlarında yer alan belgede tarih yoktur. 1961 basımında ise, yukarıdaki telgrafın üzerinde "Sivas, 8.11.1919" yazılıdır.
Telgrafın, Bursa'daki 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye gönderilen örneğindeki tarih "9.11.35" (9 Kasım 1919)'dur. Bu telgraf için bkz. Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter, Metin, Sadık Perinçek tarafından Latin harflerine çevrilmiştir. (Y.N.)

56. FIRKA KUMANDANLIĞI'NA*

(8 KASIM 1919)

Sivas
8.11.35 [1919]

56. Fırka Kumandanlığı'na

Birinci Ferik Hurşit Paşa Hazretleri'nin riyasetinde, eski Sadaret Müsteşarı Emin, Temyiz Mahkemesi üyelerinden Ömer Lütfü Beylerden meydana gelen bir heyetin, mahalli ahval hakkında araştırmada bulunmak, seçimlerin serbest cerayanını araştırmak, Müslüman-Müslüman olmayan teba arasında iyi ilişkilerin mevcudiyetini anlamak ve memuriyetlerine devamı uygun görülemeyen memurlar hakkında görüşlerini bildirmek üzre "İzmit, Eskişehir, Konya, Karahisar, Aydın, Karesi, Hüdavendigâr"[1] taraflarını dolaşacağı, buna başlıca sebep de İstanbul'daki düşmanların yalanlarının ve fesatlıklarının esassızlığını, Kuvayi Milliye'nin meşruiyetini ve temizliğini artırmak ve sağlamlaştırmak olduğu anlaşılmıştır. Hürmete değer ve eski bir kumandan olan Hurşit Paşa'nın riyasetindeki bu heyetin her tarafta iyi karşılanması ve milli birlik ve teşkilat hakkında en doğru kanaatlerle dönmelerinin temin edilmesi, hem vatanperveranenizden beklenmektedir, Efendim.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi 2. Defter. Eski yazı belge. Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Hüdevendigâr. Bursa vilayeti. (Y.N.)

URFA MUTASARRIFI ALİ RIZA BEYEFENDİ'YE *

(8 KASIM 1919)

Şifre
Jandarma anahtarı

Sivas
8.11.35 [1919]

Karaçoruk Merkez Vasıtasıyla
Urfa Mutasarrıfı Ali Rıza Beyefendi'ye

Hamiyet ve vatanperverane gayretlerine teşekkürler olunur. Teşkilatın tamamlanmasına ve yayılmasına son derece gayret edilmesi, Diyarbekir'deki 13. Kolordu Erkânıharbiye Riyaseti ve Mardin'deki 5. Fırka Kumandanlığı ile münasebet tesis edilmesi rica olunur. Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı[1]

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, Koleksiyon: İST., Klasör 255, Dosya 6-2. Fihrist 66'dan fotokopisiyle birlikte aktaran: *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Ocak 1997, sayı 103, s.83-85.
Eski yazı belge, Erciiment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Mustafa Kemal'in imzası şifreye dahil edilmiştir. (Y.N.)

ERZURUM ANADOLU VE RUMELİ MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ HEYETİ MERKEZİYESİ'NE*

(8 KASIM 1919)

1334

Erzurum Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Merkeziyesi'ne

Çıkış yeri: Sivas
Numarası: 190

Aşağıdaki maddelerin ehemmiyetle nazarı dikkate alınarak, icabının icrasıyla süratle cevap verilmesi rica olunur.

1. Merkez ile merkeze bağlı mahaller teşkilatının son genişlemesi[1] ve Nizamname ve ekin alınmış olup olmadığı ve alınmış ise nerelere gönderildiğinin bildirilmesi.

2. Teşkilat kuruldukça ve yayıldıkça muntazaman bildirilmesi,

3. Nerelerde heyeti merkeziye ve heyeti idare varsa mahalleri ve bu heyetleri teşkil eden zevatın isimlerinin bildirilmesi ve bundan böyle muntazaman bildirilmesi,

4. Söz edilen hususlar hakkında yazıya ve istişareye hacet bırakılmaması ve işin ehemmiyeti nazarı dikkatten uzak tutulmaması rica olunur.

8.11.35 [1919]

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, Kutu No: 28, Belge No: 152. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.116.

1 El yazısı belgede "vüsati" denmektedir, "genişleme" anlamına geliyor. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*'te bu sözcüğün yerine,"sa'yı" (gayret, emek, çaba) sözcüğü vardır. (Y.N.)

DERSAADET ÇANAKKALE MEVKİİ MÜSTAHKEM KUMANDANI ŞEVKET BEYEFENDİ'YE*

(8 KASIM 1919)

Şifre

Sivas
8.11.35 [1919]

Dersaadet Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı Şevket Beyefendi'ye

C. 6.11.35 [1919]

Aydın Cephesi'ndeki Reddi İlhak ve Trakya Paşaeli cemiyetleri, esasen Erzurum ve ardından Sivas kongreleriyle, Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti namı altında birleştirilmiştir. Bunlar evvelden beri bizlerle aynı fikir ve aynı kanaatteydi. Dersaadet'deki Vilayâtı Şarkiyye Cemiyeti ismindeki heyete gelince, bunların Erzurum Kongresi'nden sonra varlık sebebi kalmamıştır. Bu zevatın Kürdistan'la münasebeti olamaz. Heyeti Temsiliye'mizin Bitlis'te ve Mutki'de de nüfuzlu üyeleri vardır ki, onlar da, Mutki Aşiret Reisi Mirza Beyzâde Hacı Musa Bey ve Sadullah Efendi'dir. Gerek bunlar ve gerekse Müdafaai Hukuk merkezleri vasıtasıyla bir kere daha Osmanlı camiasından ayrılmayı kabul etmeyeceklerine[1] ve hilafet makamına bağlılıklarına dair müracaatta bulunmaları, tarafımızdan[2] [...][3] tebliğ edilmiştir.

Kürt Teâvün Cemiyeti'nin mevkii ancak İstanbul olabilir. İngilizlerin himayesini düşünen bu vatansızların Kürtlerle hiçbir münasebeti yoktur.

Bu gibilere hoşgörülü davranmaya da lüzum yoktur, Efendim.

Hürmet arz ederiz. Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal.

3. Kolordu Kumandanı[4]

* Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Özel Arşivi, Klasör 4, Dosya 1335/6-2-10, Fihrist 47-2, 47-3'ten fotokopisiyle birlikte aktaran: *Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler IV*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s.146-148.
Eski yazı belge, Ercümend Hüsnü Baki ve Doç. Dr. Hüsamettin Aksu tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 *Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler IV* adlı kitapta, bu sözcüğün yerine hatalı olarak "edemeyeceklerine" sözcüğü yer almıştır. (Y.N.)

2 *Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler IV* adlı kitapta, bu sözcüğün yerine hatalı olarak "tarafımızdan" sözcüğü kullanılmıştır.

3 Bir sözcük okunamamıştır. (Y.N.)

4 Mustafa Kemal'in imzası şifreye dahil edilmiştir. (Y.N.)

ANADOLU VE RUMELİ MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ SİİRT HEYETİ MERKEZİYESİ'NE*

(8 KASIM 1919)

Sivas
8.11.35 [1919]

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Siirt Heyeti Merkeziyesi'ne

Bedirhanilerden bazı vatan hainlerinin yabancı parası ile bazı aldatmalara ve icraata teşebbüs eylemek istedikleri haber alınmıştır. Milli birliğin ve din kardeşliğinin halelden korunması emrinde son derece basiretkâr bulunulması rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Özel Arşivi. Klasör 10, Dosya 1335/25-33, Fihrist 18-3'ten fotokopisiyle birlikte aktaran: *Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler IV*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s.149-150.
Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(9 KASIM 1919)

9.11.335 [1919]

Hükümeti devirme teşebbüsünde bulundukları anlaşılan Ali Kemal, Mehmet Ali, Sadık Beylerle Zeynelabidin Efendi'nin tutuklanmaları yönüne gidilmesi Dersaadet'ten tavsiye edildiği için, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya ve hükümeti seniyece tutuklanmaları sebeplerinin hazırlanması, Mevkii Müstahkem Kumandanı Miralay Şevket Bey'e yazıldı.

Göz tabibi Esat Paşa'nın yaptığı harekâtın tamamen hatalı olduğu, çünkü Milli Kongre'nin siyasi bir cemiyet olmayıp, sırf ilmi bir encümenden ibaret olduğu, kendisinin en koyu bir İttihatçı olduğu, Çiftçi Derneği altında Teceddüd Fırkası adaylarının kazançlarına çalıştığı, teşebbüslerimizde İttihatçılık görmek istemesi bunun vücut bulmadığına en büyük bir delil olduğu, kendisine verilen basit cevap kâfi görülmediği takdirde, bütün mahiyeti meydana koyacak belgeler dahi yayımlanabileceği eski Nazır Ferit Bey'e cevaben yazıldı.

Kendisinin Heyeti Temsiliye üyelerinden bulunması itibariyle, Dersaadet'te toplu olarak verilecek karar ve tekliflerin naklinde, varsa ayrıca kendi görüşlerinin bildirilmesi ve görüşmeye katılan zevatın isimlerinin bildirilmesi, Dersaadet'te Vasıf Bey'e yazıldı.

Bozkır hadisesinden dolayı zan altında olanların, mahalli hükümet tarafından soruşturma evrakının tanzimi ile mahkemeye verilmeleri hususuna yol göstermeleri, 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey'den rica edildi.

Dersaadet'teki Milli Kongre ile hiçbir alakamız olmadığı, vuku bulan soru üzerine, Niğde'de 11. Fırka Kumandanı Mümtaz Bey'e yazıldı.

Eski Van Valisi Haydar Bey'in Diyarbekir'e tayini ve Ali Fuat Paşa'nın ifadesine göre, Dr. Tevfik Rüştü Bey'in asla İttihatçılık propagandası yapmadığı ve asıl İttihatçılığı canlandırmak isteyen göz tabibi Esat Paşa olduğu ve mevki tutmak gayretiyle adı geçenin, milli teşkilat ve birliğimiz aleyhine çalıştığı, Dersaadet'te Vasıf Bey'e cevaben yazıldı.

Dersim'de mevki tuttuğu anlaşılan Kürdistan Teali Cemiyeti gibi zararlı bir teşkilat münasebetiyle bu kabil ayrılıkçı[1] cereyanlara meydan verilmemesi, Harput Valisi Vekili Servet Bey'e yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara. İkinci Basım: 1989, s.50-51.

1 Metinde, iftiracûyâne diye geçiyor. Ancak benzer metinlerden de bilindiği üzere "iftirakcûyâne" (ayrılıkçı) olması gerekir. (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(9 KASIM 1919)

Sivas
9.11.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye

Milli birliği halelden korumak, halkın fikirlerini aydınlatmak hususunda gösterilen güzel mesailerine şükran arz olunur. Pek mühim bir bölgede, zatı biraderlerinin vücudu, millet için sefabahş muvaffakiyettir. Cenabı Hak milli ve vatani işlerde hayırlı muvaffakiyetler buyursun.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Turih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge, Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

56. FIRKA KUMANDANI BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(9 KASIM 1919)

Sivas
9.11.35 [1919]

56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye

Milli Meclis'in toplantı mahalli hakkında 1.11.35 [1919] ve 4.11.35 [1919] tarihli iki kıta şifrenin ulaştığının ve hangi merkezlerde bu alakadar zevata tebliğ edilmiş olduğunun süratle bildirilmesi beklenmektedir.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge, Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(9 KASİM 1919)

Sivas
9.11.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye

C: 2.11.35 [1919]

Bursa vilayetinin emniyet ve asayişinin yerleşmesi hakkındaki güzel mesaileri, büyük bir kıvanç ve şükranla okundu. Heyeti Temsiliye, zatıâlilerinin fazilet ve ahlaki ve ruhi metaneti ile sıhhatli bir kumandanın, Bursa gibi nazik ve mühim bir mevkide bulunması, vatan ve milletin selameti için bir hayır hali saydım, Efendim.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge. Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

ANTEP, ADANA, SİS, MERSİN, CEBELİBEREKET MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETLERİNE SİVAS'TAN ÇEKİLEN TELGRAF*

(9 KASIM 1919)

Evvelce Mütareke maddeleri hilafına olarak İngilizler tarafından işgal olunan Antep, Maraş ve havalisi teslim edilmek suretiyle Fransızlar tarafından işgal olunmak üzere tahliye olundu. Buraları bugün Fransızların işgali altındadır. Hükümet, bu mevkiler ahalisinin hukukunu ayaklar altına alan bu işgali muhtelif hükümetler nezdinde protesto etmekle beraber, Türk hükümetinin en küçük parçasının bile olsun kendisinden sökülüp alınamayacağını muazzam mitingler suretiyle cihana ilana başladılar. Dolayısıyla Türk hükümeti kısımlarından olan işbu mevkilerin Fransızlar tarafından işgalinin bütün hükümet memurlarıyla Müdafaai Hukuk heyeti merkeziyeleri ve belediye reisleri tarafından kamuoyu ve Amerika nezdinde protesto edilmesi ve bu haksızlığın düzeltilmesinin talep olunması tamimen tebliğ olunur. 9 Teşrinisani 1335 [9 Kasım 1919]

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
İcra Kısmı Reisi
Mustafa Kemal

* Ali Nadi Ünler, *Türkün Kurtuluş Savaşında Gaziantep Savunması*, Kardeşler Matbaacılık, İstanbul, 1969, s.177.

15. KOLORDU KUMANDANI KÂZIM KARABEKİR'E*

(9 KASIM 1919)

Şifre çözümü Sivas: 9.11.35 [1919]

15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri'ne

1. Amasya'da Bahriye Nazırı'yla vuku bulan anlaşma zabıtnamesinin özeti, hükümetin: Cemiyetimizin beyannamesi ve nizamnamesini kabul ettiğini izahtan başka bir şey değildir. Yalnız, fazla olarak nazarı dikkate alınan aşağıdaki maddeyi ehemmiyetine binaen aynen arz ediyoruz.

2. "Milli Meclis'in, İstanbul'da tamamen emniyet halinde serbest olarak vazife icra edebilmesi şarttır. Bunun mevcut şartlara göre ne dereceye kadar temin edilebileceği irdelendi. İstanbul'un yabancı işgali altında bulunması hasebiyle mebusların kanun yapma vazifelerini hakkıyla yapmaya pek müsait olmayacağı fikri hasıl oldu. 70 seferinde Fransızların Lyon'da ve daha sonra Almanların Weimar'da yaptıkları gibi barışın imzalanmasına kadar geçici olarak Milli Meclis'in Anadolu-i şahanede[1] hükümeti seniyenin münasip göreceği emin başka bir mahalde toplanması uygun görüldü. Bahriye Nazırı Salih Hulûsi"[2]

3. İkinci madde, aynen, bütün heyeti merkeziye idarelerine ve alakadarlara verilecektir.

4. Bu şifrenin alındığı ve verildiği merkezler ve zevatın süratle bildirilmesi rica olunur.

3. Kolordu Kumandanı
Selâhattin

Heyeti Temsiliye namına
M. Kemal

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi, Kutu No: 28, Belge No: 150. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*. Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.117.
Aynı telgrafın "Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye" gönderilen örneği için bkz. Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter.
TİTE ve Türk Tarih Kurumu arşivlerindeki eski yazı belgeler Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 "Padişah'ın Anadolu'sunda". (Y.N.)

2 Bu paragraf, Salih Paşa ile imzalanan Amasya 2. Protokolü'nün 5. maddesinde yer almaktadır. Bkz. *Atatürk'ün Bütün Eserleri*, c.4, Kaynak Yayınları, İstanbul, Kasım 2000, s.343. (Y.N.)

HARPUT VALİ VEKİLİ SERVET BEYEFENDİ'YE*

(9 KASIM 1919)

Şifre

Sivas
9.11.35 [1919]

Harput Vali Vekili Servet Beyefendi'ye

Dersim'den 3.10.35 [1919] tarih 787 numara ile Kürdistan Teâli Cemiyeti Şubesi Reisi namına Kâtibi Mesul Mehmet Hayri ve Belediye Reisi Cemil imzalarıyla alınan telgrafnamede; Urfa, Ayıntab, Maraş'ın yeni işgali protesto edilmektedir. Hakikaten, bütün Müdafaai Hukuk Cemiyeti heyeti merkeziyelerinin ve idarelerinin ve belediye riyasetlerinin, hükümeti seniye ve yabancı temsilciler nezdinde protestoda bulunmaları lüzumu tamim edilmişti. Ancak Kürtleri Osmanlı camiasından ayırmak, İngiliz boyunduruğuna sevk etmek, neticede Doğu Anadolu'muzu Ermenilere çiğnetmeye yol açacak olan Kürdistan Teâli Cemiyeti gibi zararlı bir teşkilatın vicdan yerine yabancı parası taşıyan birkaç serserinin memleketimize ekmek istedikleri fesat tohumunun Dersim'de revaç bulmuş olması üzüntü vericidir.

Yüksek malumlarınız olduğu üzere, genel Sivas Kongresi'nden sonra, Osmanlı vatanı dahilinde bütün milli cemiyetler, Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti genel namı altında toplanmış ve milli birliğimiz bu suretle cihana gösterilmiştir. Meselenin layık olduğu ehemmiyetle nazarı dikkate alınarak ayrılıkçı cereyanlara meydan verilmemesi, herkesçe bilinen vatanperver gayretlerinizden beklenmektedir. Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal.

3. Kolordu Kumandanı[1]

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Atatürk Özel Arşivi, Klasör 10, Dosya 1335/25-33, Fihrist 20, 20-1'den fotokopisiyle birlikte aktaran: *Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler IV*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1996, s.151-153.
Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Mustafa Kemal'in imzası şifreye dahil edilmiştir. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(10 KASIM 1919)

10.11.335 [1919]

İtilaf devletlerinden hiçbirisinin dostumuz olduğuna dair delil bulunmadığı, ancak milli birliğimizin ve teşkilatımızın kurtarıcımız olacağı, siyasi vaziyet hakkındaki sorusuna cevaben Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Bey'e yazıldı.

15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa'nın, Suriye'de İngilizlerle uyuşan Fransızların Kilikya'da yerleşmeleri, Urfa, Ayıntap, Maraş'ın işgaline ait son icraatları, Diyarbekir'in hiç olmazsa güney kısımlarının da işgali ile bir emrivaki husule getirerek Küçük-Ermenistan teşkili gayesini hedefledikleri hakkındaki pek isabetli görüşleri üzerine, Küçük-Ermenistan teşkiline ve Kilikya'nın Fransızlar tarafından tamamen işgaline mani olmak için, mülkiye memurlarının ve askeriyenin el ele vererek Adana vilayetinde ve bağımsız sancaklarda karşı koyma vasıtalarını hazırlamaları ve hazır bulundurmaları bütün alakadarlara yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.51.

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*
(10 KASIM 1919)

Şifre
Zata mahsustur.

Sivas
10.11.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye

C. 7.11.35 [1919]

Bu sıralarda siyasi vaziyet o kadar değişken ve kararsızdır ki, uzun zaman için kati bir esas arz etmek mümkün değildir. Bizim gördüğümüze göre, bugün İngilizler, milli teşkilattan, birliğimizden son derece korkmaktadırlar. Çünkü bağımsız bir Türkiya, İngilizlerin hiç işine gelmez. Fransızlar, memleketimizden azamî istifade etmek istiyorlar. Başlangıçta Yunanlıları, bu maksatla başımıza musallat ettiler. Fakat İngilizlerin hâkimiyeti karşısında bunun kâfi olmadığını görerek, Adana havalisine yerleştiler. Şimdi de anlaşarak Urfa, Maraş, Ayıntab'ı işgal ediyorlar. Dolayısıyla, biz Fransızlarla İngilizleri beraber saymaya ve kabule mecburuz. İtalyanlar kendi zaaflarını bildikleri için, memleketimizin kuvvetlenmesini istemezler. Fakat, kuvvetli bir devletin himayesine, müzaheretine[1] girdiğini de arzu eylemezler. Bu sebeple, bağımsızlığımız taraftarıdırlar. Yunanlıların, Fransızların işgallerine karşı da, onlar da Antalya havalisini elden çıkarmamaya gayret etmektedirler. Amerikalılar memleketimizi gezdiler, gördüler. Her halde lehimize rapor verdiklerine şüphe yoktur. Yalnız bu maddi ve menfaatperest hükümetten büyük bir şey beklemek doğru değildir. Dolayısıyla, netice olarak şunu arz edeyim ki, hiçbir tarafı tutmamalıyız. Hepsine maksatları, yani vatanımızı parçalanmaya razı olmayacağımızı, devletimizin bağımsızlığını temin etmek gayemiz olduğunu açıkça söylemeliyiz. Zatıâlinize, Yunanlıları İzmir'den atın diyen Fransız, bunun evvela siyaseten, sonra bizim için şimdilik maddeten mümkün olmadığını bildiği için, dalkavukluk ederek, teveccüh kazanmak için söylemiştir. Haksız yere Adana'da oturan Ermenileri başımıza musal-

* El yazısı belgeyi fotokopisiyle birlikte aktaran: *Atatürk'ün Milli Dış Politikası (Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge) 1919-1923*, c.1, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992, s.107-110; Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter.
Atatürk'ün Milli Dış Politikası'ndaki belge Ercüment Hüsnü Baki, Bekir Sami Arşivi 2. Defter'deki belge ise Sadık Perinçek tarafından Latin harflerine çevrilmiştir.
Ayrıca bkz. Harp Tarihi Dairesi Arşivi, Dolap No: 52, Göz No: 13, Dosya No: 3'ten aktaran: *Türk İstiklâl Harbi*, c.II, 2. Kısım, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1964, s.348;

1 Müzaheret: Yardım etme, arka çıkma, koruma. (Y.N.)

lat eden, şimdi de Urfa, Ayıntab, Maraş'ı işgal eden bir devlet, hiçbir vakit dostumuz değildir. Bugün dostumuz yoktur. Ancak dostumuz, milli birliğimiz, teşkilatımızdır, Efendim. Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal.

3 Kumandanı[1]

1 Bekir Sami Arşivi, 2. Defter'de "3. Kolordu Kumandanı Salahattin" imzası vardır. Mustafa Kemal'ın imzası şifreye dahil edilmiştir. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(11 KASIM 1919)

11.11.335 [1919]

Batı Trakya için oradaki dindaşlarımızın Wilson prensiplerine dayanarak kendiliklerinden haklarını talep ve tarafımızdan icap eden yardım tarzının en münasibi olduğu, göz tabibi Esat Paşa'ya münasip cevabın verildiği, Aydın cephesinden başka mahalde milli müfrezeler faaliyet halinde bulunmadığı, ahaliden para toplanmasının yasak olduğu, cevaben 1. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'e yazıldı.

Gümülcine göçmenlerinin mahallerine sevki ve Batı Trakya'da milli teşkilatın takviyesi için elli bin lira talep olunduğu için hükümetin azami yardımlarına yol gösterilmeleri Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya ve bu hususta gayret gösterilmesi 1. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'e cevaben yazıldı.

Batı Trakya parçasının yabancı sömürgesi olmaya katiyen razı olmaması ve Meriç'in doğusu ile birleştirilerek bağımsız bir hükümet tesisi ise Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin esaslarına aykırı olduğu gibi, bu şekil Edirne vilayetinin de kaybına sebep olacağından, katiyen çekinilmesi ve icap eden nakdi yardımın hükümete yazılmış olduğu, bununla beraber hamiyet sahiplerinin de çare bulabileceği, Sobranya üyelerinden Celal Bey'e cevaben yazıldı.

İtalya'da bulunan Ahmet Rıza Bey için hareket eden Fransız harp gemisiyle maksadımız hakkında talimat verildiği Dersaadet'te Miralay Vasıf ve Şevket Beyler tarafından bildirilmekle, milli maksatlarımız hakkında verilmesi lazım gelen talimatın ancak Heyeti Temsiliye tarafından verilmesi yetkisinin beyanı lüzumsuz olduğundan, bu gibi hususlarda haberleşerek karar alınması lüzumu adı geçene cevaben yazıldı.

Şehzade Osman Fuat Efendi Hazretleri'nin Garden Bar'da İngiliz subayları tarafından hakarete uğradığına dair yazılarının Harbiye Nezareti'nce tekzip edilmiş bulunduğu için, bu gibi pek mühim olan istihbaratın, evvela doğruluk derecesinin tam olarak incelenmesi ve araştırılması vaziyetin belirtilmesi lüzumu, Dersaadet'te Miralay Şevket Bey'e yazıldı.

Talat Paşa'nın Kuvayi Milliye'ye Almanya'dan silah gönderdiğine dair *Tan*[1] gazetesi yayınının alay eder bir şekilde Dersaadet matbuatı ile tekzibi Dersaadet'te Miralay Şevket Bey'e bildirildi.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.51-52.

1 *Le Temps*. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(11 KASIM 1919)

11.11.335 [1919]

Sisam'da toplanan dört bin Rum'un Anadolu sahillerine çıkarak asayişi ihlal edecekleri Antalya'dan haber verilmesi üzerine, vaziyetin incelenmesi ile mahallince alınacak tedbirler hakkında Antalya Heyeti Merkeziyesi'nin uyarılması Nazilli'de bulunan Heyeti Temsiliye üyelerinden Miralay Refet Bey'e ve Refet Bey'le temas *lüzumu* Antalya Heyeti Merkeziyesi'ne yazıldı.

Elde mevcut para bulunmadığından Yahya Kaptan ve maiyetinin hoş tutularak idare edilmesinden başka çare bulunmadığı, İzmit'te I. Fırka Kumandanı Rüştü Bey'e cevaben yazıldı.

Adana vilayeti sınırında Ermeni Fransız askeri tarafından yapılan zulümler dolayısıyla alınacak tedbirler hakkında II. Fırka Kumandanı Mümtaz ve Kilikya Kumandanı Binbaşı Kemal Beylerle irtibat tesis olunması, Niğde Heyeti Merkeziyesi'ne cevaben yazıldı.

Ulukışla milli teşkilat heyeti ile de temas edilmesi lüzumu, Kilikya Kumandanı Kemal Bey'e cevaben yazıldı.

Adaylardan Hilmi Bey'in münasip olduğu, diğer mebuslar için oraca münasibinin seçilmesi, bununla birlikte eski İzmit Mutasarrıfı Süreyya Bey'in vekâlet vazifesini iyi bir şekilde yapabileceği, Menteşe Heyeti Merkeziyesi'ne cevaben yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.52-53.

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(11 KASIM 1919)

Şifre

Sivas, 11.11.1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

Gümülcine göçmenlerinin mahallerine sevki için hükümeti seniyenin vaat buyurduğu on bin liranın bir an evvel ödenmesi mahallinden istirham edilmekte ve zaman geçmesinin Yunanlıların lehine olduğu belirtilmektedir. Batı Trakya milli teşkilatının sürekliliği ve takviyesi için de mümkünse elli bin liranın ayrılması talep edilmektedir. Payitahtımızın emniyet ve vatanımızın geleceği ile son derece alakadar olan bu meselede hükümeti seniyemizin azami yardım ve gayret edeceği şüphesizdir. Salih Paşa Hazretleri, bunun için söz vermişlerdi. Devletlerinin yol göstermeleri hassaten istirham olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından. *Nutuk*. c.III. Trakya Teşkilatına Ait Vesikalar. Devlet Matbaası. İstanbul, 1934, s.347; Kemal Atatürk. *Nutuk*, c.III. Vesikalar. Türk Devrim Tarihi Enstitüsü. İstanbul, 1961, Vesika No: 297, s.1279.

SOBRANYA ÜYELERİNDEN CELÂL BEYEFENDİ'YE*

(11 KASIM 1919)

Sivas, 11.11.1919

Edirne'de 1. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Beyefendi'ye

Ç: 8.11.1919:

Sobranya üyelerinden Celâl Beyefendi'ye: Batı Trakya'nın tamamen İslamların elinde yekpare olarak kalması ve münasip zaman ve fırsatta anavatana iltihak eylemesi hepimizin yegâne gayesidir. Bu sebeple, bu muazzez parçanın hiçbir sebep ve bahane ile yabancı sömürgesi olmaya razı olmaması esastır. Osmanlı hükümetinin siyaseten buralara yardımda bulunması müşküldür. Milli birliği temsil eden Müdafaai Hukuk Cemiyeti, Mütareke zamanındaki sınırı esas kabul etmiş olduğundan, Meriç'in batısını resmi bir lisanla söyleyemez. Bu sebeple, maksadın elde edilmesi için en birinci çare, Batı Trakya'da ezici çoğunluğu teşkil eden dindaş ve ırktaşlarımızın, milli teşkilatlarını tamamlayarak ve takviye ederek, Vilson prensiplerine dayanarak hukuklarını talep ve elde etmeye çalışmalarıdır. Gerek Fransız ve gerek Yunan emellerine asla olur verilmemesi, yabancı işgaline katiyen rıza gösterilmemesi, esas şarttır. Hükümetin mali kuvveti malumdur. Fiilen harp devam eden İzmir cephesi için bile, bir nakdi yardımda bulunacak halde değildir. Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin ise parası yoktur. Dolayısıyla Batı Trakya teşkilatı için gelir kaynağının yine aynı topraklardan tedariki zaruridir. Buna, zatıâlilerı gibi doğrudan doğruya alakadar olan hamiyet sahiplerinin çare bulabileceği kuvvetle beklenmektedir. Bununla birlikte, göçmenin Gümülcine havalisine gönderilmesi için hükümeti seniyeden nakdi yardım talep edilmiş ve bu kere de tekrar istirhamlarda bulunulmuştur. Vaziyeti olduğu gibi görerek, mevcut müşkülata galip gelmeye ve mukaddes maksadın elde edilmesine çalışmaya mecburuz. Cenabı Hak, masum milletimizin yüzünü elbette zatıâlileri gibi hamiyetkâr vatanperver mürşit ve mücahitlerin gayreti ile güldürecektir. Muntazaman aydınlatılmamızı rica ederiz kardeşim.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından. *Nutuk*, c.III. Trakya Teşkilatına Ait Vesikalar. Devlet Matbaası. İstanbul. 1934, s.343-344; Kemal Atatürk. *Nutuk*. c.III. Vesikalar. Türk Devrim Tarihi Enstitüsü. İstanbul. 1961. Vesika No: 294. s.1275.

TRAKYA-PAŞAELİ MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ RİYASETİ'NE*

(11 KASIM 1919)

Şifre

Sivas, 11.11.1919

Edirne'de 1. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Beyefendi'ye

C: 8.11.1919.

Trakya-Paşaeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Riyaseti'ne: Batı Trakya hakkında verilen malumat teşekküre değerdir. En mühim mesele, bu topraklarda ezici çoğunluğu teşkil eden ırktaşlarımızın katiyen hiçbir yabancı idaresi veya himayesine eğilim duymamalarıdır. İlk adım olarak bağımsızlık veya muhtariyetlerini kazanmaya çalışmalıdırlar. Gümüleine Kongresi kararlarından beklenen siyasi netice budur. Osmanlı Devleti'nin mevcut vaziyeti bu ülkeler için siyasi teşebbüslerde bulunmaya müsait değildir. Ancak Vilson prensiplerini ileri sürerek ve tam birliğe ve milli teşkilatlarına dayanarak Batı Trakya bağımsızlığa nail olabilir. Barışın yapılmasından sonra, hasıl olacak vaziyete göre anavatana iltihak fırsatı göz önünde tutulabilir. Her halde şimdilik Yunan propagandasını engelleme, Fransızların yerleşmesine karşı memnuniyetsizlik ikazı mühimdir. Göçmenler hakkında vaat edilen on bin liranın tamamlanması ve mümkünse elli bin lira daha ayrılmasına dair hükümeti seniye nezdinde teşebbüslerde bulunulmuştur. Yalnız hükümetin mali vaziyeti de nazarı dikkate alınmak, asıl gelir kaynağının Batı Trakya'dan elde edilmesine gayret etmek hususunda nazarı dikkati âlilerinin çekilmesini mukaddes gayeye ulaşılması için bir borç sayarız.

Sırası gelmişken şunu da hatırlatmak isteriz ki, Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin takip edeceği siyasi yol da, Meriç'in doğusu, yani Mütareke yapıldığı zamanki sınırımız dahilinde kalmış olan memleket kısımlarımızın, Osmanlı vatanından koparılamaz bir parça kabul olunması pek mühimdir.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından. *Nutuk*, c.III, Trakya Teşkilatına Ait Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.346-347; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 296, s.1278- 1279.

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(12 KASIM 1919)

12.11.335 [1919]

İtilaf devletlerinin, hassaten son zamanlarda Urfa, Maraş ve Ayıntab'ı işgal eden Fransızların yaptıkları haksızlıkların, zulümlerin bütün vasıtalarla yüzlerine vurulmasının ve bu suretle uzlaşma ve riyakârlıktan ibaret olan Babıâli politikasının destekçisi olmadığımızın, Batı zihniyetine göre hakikati söylemenin daha faydalı olduğu, İngilizler aleyhinde bulunarak Fransızları kazanmak politikasını desteklediklerini bildiren İstanbul heyetine cevaben, Dersaadet'te Miralay Şevket Bey'e yazıldı.

Sivas'ta görülen vazgeçilmez lüzum üzerine toplanacak zevat arasında kendisinin de bulunması lüzumu, Canik Mutasarrıfı Hamid Bey'e yazıldı.

Canik Mutasarrıfı Hamîd Bey'le Sinop Şube Reisi Binbaşı Şevket Bey arasında meydana gelen şahsi meselelere müdahale edilmemesinin en doğru bir hareket olduğu, Kastamonu Vali Vekili Ferit Bey'e cevaben yazıldı.

İsmail Fazıl Paşa Hazretleri'nin Yozgat'tan kazanmış olmaları dolayısıyla, Washington Sefiri Kebiri[1] Ahmet Rüstem Beyefendi'nin merkez livasından adaylığının konması ile seçilmesinin temini Ankara Vilayeti'ne yazıldı.

Seçimlere Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin müdahale etmediğinin, Meclisi Mebusan'ın toplanma mahalli hakkındaki görüşün heyeti merkeziyelerden sorulduğu ve neticesinin bildirileceğinin, şahısları vasıtasıyla hükümetin mevkiini sağlamlaştırma arzusu ile vaki olan müracaatların müdahale mahiyetinde anlaşılmasının iyi niyetimizle birleştirilemeyeceğinin, teşkilat ve Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin hükümet ile yaptığı anlaşmaya sadık ve hükümetin emellerine her hususta yardımcı bulunduğunun, şu kadar ki, hükümet milli teşkilatı fazla görüyorsa, ona göre vasıtalarına başvurulmak üzere, teşkilata ihtiyaç olmaksızın memleketi kurtaracak kuvvete sahip bulunup bulunmadığının bildirilmesi talebinin Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazılmasına karar verildi.

Son günlerde ahvalinin kazandığı nezaket hasebiyle, Diyarbekir Vilayeti'ne tayini hakkında teklif olunan eski Van Valisi Haydar Bey'in, bir müddet daha vekâletle idaresinde bir beis görülemeyen Bitlis Vilayeti'ni kabul etmeyeceği Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya cevaben yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca üç imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.53-54.

1 Sefiri Kebir: Büyükelçi (Y.N.)

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(12 KASIM 1919)

Şifre

Sivas, 12.11.1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

C: 8.11 1919 tarih ve 8●84 numara.

Dahiliye Nazırı Paşa Hazretleri'nin, şüphe ilham eden fiillerinden ve harekâtından akla gelenler, aşağıda arz olunur:

1. Ankara gibi bazı vilayetlerde, mülki memur reislerini telgraf başına çağırarak, Ferit Paşa kabinesi aleyhinde milli harekât esnasındaki icraat müteşebbislerinin ahvalini, ithamların sebeplerini, kanuna uygunluk derecesini tehditkâr bir şekilde araştırma.

2. Uzun müddet yatalak iken tifodan vefat eden Tokat Mutasarrıfı'nın ölüm sebeplerinin esrarengiz bir vaka kabul edilerek Sivas Vilayeti'nden şifre ile sorulması..

3. Adliye Nazırı ile birlikte Balıkesir cephesinden gelen milli heyet ile gizli görüşmeleri esnasında Adliye Nazırı'nın milli harekât reisleri aleyhinde icraata imkân olup olmadığını, adı geçenin yanında söz konusu edebilmesi.

4. Vatani hıyaneti maddeten sabit olan eski Dahiliye Nazırı Âdil Bey'in, fikir ve fiillerinin mahremi[1] bulunan Dahiliye Müsteşarı Keşfi Bey'in, nezaret üstlenildiği zaman, ilk milliyetperverane icraat olmak üzere def edilmesi lazım gelirken hâlâ muhafaza edilmesi ve bunun yol göstermesiyle mülkiye memurları değişikliklerinin icra edilmesi.

Tabiidir ki, bu müsteşarın tayin ettireceği memurlar pek haklı olarak milli itimada mazhar olamaz. Mesela milli harekâtın başlangıcından nihayetine kadar bir muhalefet konumu almış ve nihayet ahali tarafından işten el çektirilmiş ve hasta olması sebebiyle o zaman tutuklanması ve cezalandırılması yönünc gidilmemiş olan eski Kayseri Mutasarrıfı Ali Ulvi Bey, idari vasıflardan büsbütün mahrum ve âcizler gürühundan olmasına rağmen, Burdur'a tayin buyurulmuştur.

Keza iktidarsızlığından ve Canik livası için uygun görülmediğinden dolayı arzusunun eklenmesiyle vaktiyle İstanbul'a gönderilen Ethem Bey de, Menteşe'ye tayin

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.I, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.204-205; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.I, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, s.285-287.

1 "Fikir ve eylemlerinin ortağı" anlamında. (Y.N.)

kılınmıştır. Aydın Mutasarrıflığı'na da eski Niğde Mutasarrıfı olup Sivas'a getirilen Cavit Bey tayin olunmuştur. Bunlara rağmen; eski Konya Valisi vatan haini Cemal Bey'in adamı olan Antalya Mutasarrıfı, mükerrer müracaatlarımıza ve ahalinin feryatlarına rağmen, halen yerinde oturuyor.

5. Memurin Müdiriyeti gibi en mühim makam, bir Ermeni elinde bulunduruluyor.

6. Matbuat Müdiriyeti'nde, ajans vaziyetinde bir değişiklik görülememektedir.

7. Memleketin mukadderatını temin edecek yegâne kuvvet, milli birlik olduğu ve bunu devam ettirecek de milli teşkilat bulunduğu malumdur. Bu birlik ve teşkilatın, vatanı bölünmekten kurtarmak, devlet ve milletin bağımsızlığını teminden ibaret olan mukaddes gayesini bozmaya çalışanlar da, İstanbul'daki fesat erbabıdır. Bunların zararlarının engellenmesi, ancak kuvvetli ve ciddi bir inzibata bağlıdır. Bunun da başlıca çaresi; polis müdürünü, namuslu, milliyetperver, muktedir, müteşebbis zevattan seçmek ve tayin etmektir. Halbuki zatı samilerince de malumdur ki, bugünkü Polis Müdiri Umumisi, düşük, millet haini kabinenin ve adamlarının yegâne bekçisidir. Sait Molla'nın Mister Fru'ya yazmış olduğu mektuplar muhteviyatından anlaşıldığına göre de, bu zat, muhaliflere yani millet düşmanı olanlara bugün bir sığınak ve korunak teşkil etmektedir. Amasya'da Salih Paşa hazretleri de, bunu tasdik buyurmuşlardı. Halbuki Dahiliye Nazırı, memleket ve milletin mukadderatını böyle bir şahsın elinde bırakmakta bir sakınca tasavvur etmiyor, belki fayda görüyor demektir. Jandarma Kumandanı Kemal Paşa'nın ise, gerek milli emeller ve gerekse sizler için zararlı bir şahıs olduğu muhakkak iken, halen makamında durması da, Dahiliye Nezareti'nin iyi niyetine mi atfedilmelidir?

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

KİLİKYA GARP CEPHESİ KUMANDANLIĞI'NA*

(12 KASIM 1919)

12.11.1335 [1919]

Kilikya Garp Cephesi Kumandanlığı'na:[1]

1. Mıntıkanızdan, Seyhan supu[2] (dahil) karbi[3] Adana, Tarsus, Mersin (dahil) uzanır.

2. Mıntıkanız dahilinde en evvel arzu edilen şey, Adana'da teşkilat yapmak.

3. Karaisalı mıntıkasından işe başlamak en uygun iş olacaktır.

4. Milli teşkilat Nizamname'ye göre tatbik edilerek ve genişletilerek milli bir ordu teşkil edilecek ve hazırlanacaktır.

5. Mıntıkanız dahilinde, İslam ahalinin silah ve cephane ihtiyacı:

a) Husule gelerek bütün Kuvayi Milliye'ye lazım gelecek silahlar.

b) Evvelemirde silahlandırılması lazım gelen küçük müfrezeler için gerekli silahlar.

6. İçeride kalmak imkân haricinde kalırsa, Bereketlimaden karargâh yapılarak malumat verilmesi.

7. Takma adınız Tekelioğlu Sinan Bey'dir.

Heyeti T. Reisi
Mustafa Kemal

* Sinan Tekelioğlu, "Adana Cephesi Hatıratından", *Dirlik* gazetesi, 2 Mayıs 1965, s.3.

1 Aynı telgrafın, "Batı Kilikya Cephesi Kumandanlığına" başlığıyla ve kısaltılmış olarak yayımlanmış şekli için bkz. Kasım Ener, *Çukurova Kurtuluş Savaşı'nda Adana Cephesi*, Türkiye Kuvayi Milliye Mücahit ve Gazileri Cemiyeti Yayını, Ankara, 1970, s.55.
Ener, Tekelioğlu Sinan'ın Adana Cephesi Hatıraları'nın eski yazı ile 659 sayfa olduğunu ve beş defter halinde Genelkurmay Başkanlığı'na verildiğini belirtmektedir. Ener, belgeleri ile birlikte bu defterlerin, Harp Tarihi Dairesi'nce Arşiv No: 5/7724 ve H.R. No: 1, 2, 3, 4 ve 5 olarak kayda geçirildiğini yazmaktadır. Bkz. *aynı yerde*. (Y.N.)

2 "suyu" olmalı. (Y.N.)

3 "garbi" (batı) olmalı. (Y.N.)

DEMİRCİ MEHMET EFE'YE*

"Kahramanlık ve maharetinizi takdir ederim. Her taraftа sizlere yardım edilmeye başlanmıştır. Ancak gecikmelere, bilinen birçok nedenler etki yapmaktadır. İstediğiniz silah ve cephanenin sevki hususu için ilgililere gereken emirler verilmiştir."[1]

* *Türk İstiklâl Harbi İdarî Faaliyetleri*, VII nci Cilt, TC Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları Seri No: 1, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1975, s.44.

1 Yukarda belirtilen kitapta metin bu şekliyle ve tarihsiz olarak yayımlanmıştır. Demirci Mehmet Efe'nin 12 Kasım 1919 tarihli yazısına Mustafa Kemal'in cevabı olduğu kaydedilmiştir. (Y.N.)

AYINTAP, MARAŞ VE URFA'NIN İŞGALİ ÜZERİNE*

(12 KASIM 1919)

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Temsilcisi sıfatı ile Mustafa Kemal (Paşa) tarafından Sivas'tan gönderilen 12 Kasım 1919 tarihli bir telgrafın çevirisi.[1]

Mütareke hükümlerine aykırı olarak İngilizler tarafından işgal edilip, son zamanlarda tahliye edilen Ayıntap, Maraş ve Urfa yöreleri şimdi de Fransızlar tarafından yeniden işgal edildi. İtilaf kuvvetleri o nedenle, ülkemizin en güzel parçaları olan bu yörelerden milletimizi mahrum bırakma planlarından asla vazgeçmiyorlar ve planlarını, bu işgalin güya geçici ve koruyucu olması sebebiyle, Konferans'ın[2] kararlarını beklemeden uyguluyorlar. Yedi asır öncesine dayanan Osmanlı İmparatorluğu'nun şanlı tarihini ya da onun ani ve güçlü gelişmesinin koşullarını ve unsurlarını ya da onun yeniden doğuşunu dikkate almakta isteksizler. Ülkemizi parçalamak suretiyle kendi aralarında bir menfaat dengesi kurmaya çalışıyorlar. Bu İtilaf kuvvetlerinin yaptıkları insanlık dışıdır ve aslında hak ve hukuka Sulh Konferansı'nda bütün debdebe ve seremoni ile ilan edilen prensiplere ve Wilson prensiplerinin 12. maddesi ile bütün dünyanın huzurunda Türkiye'ye karşı yapılmış vaatlere karşı işlenmiş bir tecavüzdür.

Türkiyenin bölünmesine yol açmak düşüncesi ile Yunanlıların işgaline terk edilen Aydın vilayetinde uygulanan katliamlar, baskı ve zulümler ve imha politikaları, Ermenileri maşa olarak kullanmak suretiyle Fransızlar tarafından işgal edilen Adana vilayeti dolayları ile Maraş ve Urfa mevkilerinde uygulananlarla aynıdır. Bu fiiller, bir politika türünün pek çirkin adaletsizlikler dizisinin en son safhasıdır.

Bugüne kadar süregelen İtilaf kuvvetlerinin hukuk dışı muamelelerini bütün gayretimizle protesto ediyoruz ve onların kendiliklerinden ülkemize karşı ve parçalanmaya ve köleliğe razı olmaktansa emrindeki bütün maddi ve manevi güçlerle varlığını ve yasal haklarını korumak için azimle yoluna devam edecek olan milletimize karşı daha insani ve tarafsız hisler beslemeye başlayacaklarını umuyoruz.

İtilaf kuvvetlerini haberdar etmek isteriz ki, bütün milletimiz, kelimenin en geniş manası ile, bu meşru ve yüce kararda yekvücut olmuştur ve milletimizin meşru sesine kulak tıkayan İtilaf kuvvetlerinin bu insanlık dışı politikayı devam ettirmesi, sadece birkaç ülke için değil, büyük ihtimalle her iki yarıküre için mahvedici sonuçlar doğurabilir.

* FO (Foreign Office-İngiliz Dışişleri Bakanlığı Arşivleri), 406/41, s.391, No: 175/2'den aktarım: *İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938)*, c.I, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s.224-225.
İngilizce metin, Em. Tnk. Kd. Alb. Ercan Güner tarafından Türkçeye çevrilmiştir. (Y.N.)

1 İtalik dizilen bölüm, yukarda belirtilen kaynaktan alınmıştır. (Y.N.)

2 Paris Sulh Konferansı. (Y.N.)

Böylesine bir felaketin Allah ve insanlık huzurundaki mesuliyeti elbette İtilaf kuvvetlerine aittir. Bizler yegâne hedefi mevcudiyet haklarını korumak olan milletimizin, kutsal bildiği birlik arzusunun tercümanıyız. Biz meşru faaliyetlerimizin Avrupa ve Amerika'nın milletlerine ulaşmasını arzu ediyoruz ve onların bütün adaletsizlikleri tasvip etmeyeceklerinden eminiz.

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(12/13 KASIM 1919)

Şifre
Acele

Sivas, 12/13.11.1919

Seryaver Salih Bey tarafından açılacaktır.

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

C: 9.11.1919 tarih ve 325 numara.

Milli teşkilatın memleket ve millet için hayat ve memat meselesi olduğu pek haklı olarak hükümeti seniyece de tasdik ve kabul buyurulmuş ve hatta Milli Meclis'in toplanmasından sonra dahi, kalıcı olması ve devamı arzusu ile vatan endişesine yönelik milliyetperverane hissiyat ve doğru ve geleceği gören fikirler ortaya konmuştur.

Seçim mücadelesi o derece serbest cereyan etmektedir ki, en ileri ve medeni memleketlerde bile bu şekilde müdahalesiz bir seçim vaki olmamıştır zannındayım. Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin ve Heyeti Temsiliye'mizin meşru olmayan bir tesir ve müdahalesi olmamıştır ve olmamaktadır.[1] Her şahıs adaylığını kendisi koymaktadır.

Meclisi Mebusan hakkındaki görüşlerimizi arz etmiştik. Bu görüşün kabul edilmesinde ve edilmemesinde bittabi hükümet tamamen serbesttir. Heyeti merkeziyeler vasıtasıyla milletin genel fikirlerinin araştırıldığı ve neticesinin arz edileceği evvelce bildirilmişti. Bundan sonra da, hükümeti seniyece kararında sebat etmek veya etmemek yine hükümete ait bir hususdur.

Asayiş ve inzibatın teminine, milli birliği ihlal ve milli teşkilatı imhaya çalışan İngilizler ve muhipleri, Nigehbancılar ve Hürriyet ve İtilâf gibi milletin mahvına teşebbüs edenlere dair kabine nezdinde delegemiz olan zatı devletleri vasıtasıyla vuku bulmakta olan maruzatımızın müdahale mahiyetinde kabul edilmesi, herhalde niyetimizin temizliğiyle birleştirilebilir görülmemektedir.

Milli teşkilata muhalif görüşte bulunanlar ancak memleket ve millete düşman olanlardır. Hükümeti seniyenin, bunların memleket menfaatine zarar veren görüşle-

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 192, s.224-225; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 192, s.1147-1149.

1 1934 basımında yanlış olarak "alınmıştır ve alınacaktır" şeklindedir. 1927 Eski Türkçe basımından Erdinent Hüsnü Baki tarafından okunarak düzeltilmiştir. (Y.N.)

rini iyi karşılamaması pek tabii ve lazımdır. Şüphesizdir ki, bu görüşler fiile geçmedikçe müdahale edilemez. Adapazarı, Karacabey, Bozkır hadiselerinin suç fiillerinden olduklarının arzı lüzumsuzdur.

Müdafaai Hukuk Cemiyeti'ne ve teşkilatına gelince; hükümeti seniye ile yaptığı anlaşmaya sadık ve hükümetin emellerine her hususta yardımcıdır. Hükümetin itimada değer göremediği fiillerinin önünü almaya teşebbüs etmesini boyun eğmemekle itham etmek pek haksızlık olur. Mesela Niğde'den ahali tarafından kovulmuş Mutasarrıf Cavit Bey'in Aydın Mutasarrıflığı'na tayin edilmiş olmasını doğru görmemek, dolayısıyla bu pek yanlış ve tehlikeli muamelenin düzeltilmesini istirham eylemek, bu zatın gittiği yerde halk tarafından kabul edilmemesi suretiyle hasıl olacak acı vaziyetin meydana çıkmasına engel olma kaygusundan başka bir şey değildir.

Vaki beyanatlarından anladığımıza göre hükümeti seniye, milli teşkilatın mevcudiyetini ihtimal ki lüzumsuz görüyor. Hakikaten keyfiyet bu merkezde olup, milli teşkilata ihtiyaç olmaksızın memleketi kurtaracak kuvvete sahip bulunuluyorsa, ona göre vasıtalarına girişilmek üzere açıkça emredilip bildirilmesini, arada her türlü yanlış anlamanın giderilmesi için arz ve istirham eyleriz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(13 KASIM 1919)

13.11.335 [1919]

Ulukışla'nın Ömerli köyü civarında yedi Müslümanın, Çiftehan civarındaki Ermeni Fransız askerleri tarafından katli dolayısıyla bu gibi hallerin tekrarına meydan verildiği takdirde aynen karşılığına girişileceğinin Kilikya Fransız Başadministratörlüğü'ne tebliği lüzumu Harbiye Nazırı Cemal Paşa'dan istirham olundu.

Aydın, Menteşe, Burdur livalarına tayin olunan yeni mutasarrıfların milli harekâta muhalif oldukları için, Harbiye Nazırı Cemal Paşa vasıtasıyla hükümetin nüfuz ve haysiyetini muhafaza namına nazarı dikkatinin çekilmesi kararlaştırıldı.

Antalya limanına gelen Sardunya İtalyan vapurunda bulunduğu ihbar olunan eski Elâziz Valisi Kayserili Galip Bey ve evvelce Dersaadet'e geçtikleri bildirilen hempaları hakkında kanuni icaplara başvurulması Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Asayiş temini itibariyle İzmit'te bulunan 1. Fırka Kumandanı Rüştü Bey'le irtibatta bulunulması, Bolu Heyeti Merkeziyesi'ne cevaben yazıldı.

Trakya göçmenleri için nakdi yardım lüzumu Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya cevaben yazıldı.

Batı Trakya'nın kendi dahilinde meydana getirilecek mutlak birlik ve mükemmel teşkilat ile emele nail olması hususunun temini, Edirne'de 1. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'e yazıldı.

Geçenlerde İngilizler tarafından tahliye edilen Deyrizor ahalisinin orada kalan İngiliz yüzbaşısına müracaatla, memleketin, asıl sahibi olan kendilerine teslimini talep etmelerini anlatmasının temini, Diyarbekir'de 13. Kolordu Kumandanı Cevdet Bey'e yazıldı.

Jandarma yüzbaşılarından İzzet Efendi'nin, Heyeti Temsiliye tarafından hiçbir vazife ve memuriyete sahip olmadığı, Aziziye Kaymakamlığı'na cevaben yazıldı.

Ankara'dan, hakkında iyi şeyler söylenen ve Eskişehir'de daha sonra vazife almayacağını vaat etmiş olan merkez memuru Ziya Efendi istifa edip çekilmediği takdirde keyfiyetin süratle bildirilmesi, Eskişehir Mıntıka Kumandanı Abbas ve Mutasarrıf Vekili Sabri Beylere cevaben yazıldı.

İngilizlerle işbirliği yapan Dersaadet'teki fesat heyetinin mensubu oldukları bilinen emekli Nazif ve Komiser Muavini Naim Efendiler hakkında, lazım gelen muameleye başvurulmasının Dersaadet'e bildirildiği ve adı geçenlerin suçlanmasına yarayacak belgelerin özel olarak Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya süratle yollanması, bi-

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.54-55.

rer suretlerinin Heyeti Temsiliye'ye gönderilmesi, Salihli Harp Cephesi Kumandanı Edhem Bey'e cevaben yazıldı. Ve keyfiyet, Cemal Paşa'ya bildirildi.

İtalya delegesi, belediyenin kendisini misafir eylediği binaya bayrak çekmiş. Bu halden ahali üzüntü duyduğu için, Heyeti Temsiliye'den Bekir Sami Beyefendi, münasip şekilde kendisine ihtarlarda bulunmaya memur edildi. Adı geçen, İstanbul'da komiserlikten sorduğunu, olumlu cevap alırsa durmayıp gideceğini söylediğinden, bayrak ininceye kadar Heyeti Temsiliye'nin adı geçen ile temas etmemesi, görüşme talebinin kabul olunmaması kararlaştırıldı.

Sivas'a gelmekte olduğu haber alınan Samsun temsilcisi Jülter'in evvelce Sinop hükümet konağına İngiliz bayrağı çekmesi, haberleşmenin kesilmesi zamanında Ladik Hıristiyanları hakkında zorbalıkla çektiği telgraf dolayısıyla ve genel olarak Levanten ve terbiyesiz olan adı geçen ile de temas edilmemesi kararlaştırıldı.

Her halde hükümeti müşkül vaziyete düşürmekten sakınıldığı ve onun mevkiini muhafaza etmesi için her suretle mesai gösterildiği, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya cevaben yazıldı.

Telgraf Posta Başmüdürü milli harekâta muhalefet etmiş olan Ramiz Bey'in tayini halinde pek haklı olarak kabul edilmemesi Kastamonu Vali Vekili Ferit Bey'e yazıldı.

Çorum livası dahilinde kendi mebusluğu için müdahalelerde bulunduğu bildirilen Merzifon Kaymakamı Mehib Bey hakkında icap eden muamelenin yapılması Ankara Vilayeti'ne yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca dört imza.]

ESKİŞEHİR MUTASARRIF VEKİLİ SABRİ BEY'E*

(13 KASIM 1919)

Çıkış yeri: Sivas (Şifre çözümü)

Eskişehir Mutasarrıf Vekili Sabri Bey'e

C: 9.11.335 [1919]:

Merkez memuru Ziya Efendi hakkında Ankara Vilayeti ve Kolordu Kumandanlığı'nca icra edilmiş olan soruşturma ve Afyonkarahisar Kumandanı'ndan bu konudaki olumlu şahitliğine göre ithamı icap ettirecek bir kusur tespit edilmemiştir. Yalnız, gerek Eskişehir Mutasarrıflığı'nın ve gerekse Heyeti Merkeziye'nin adı geçen hakkında bir kere kötü bir zan kazanmış olduğu için bundan sonra Eskişehir'de bırakılarak hizmet etmesi uygun görülemeyerek, kendisine Dersaadet'e gitmesi ve başka yere memuriyet değiştirmesi ihtar edilmiştir. Adı geçen de buna razı olmuş ve hatta "Madem ki, bir kere benim hakkımda böyle bir kötü zan hasıl olmuştur; devlet memuriyetini kabul etmeyeceğim, doğruca Çanakkale'ye giderek ihtiyarı uzlet edeceğim!" demiştir. Dolayısıyla, adı geçene ona göre hareket etmesinin ihtarı ve kabul etmediği taktirde keyfiyetin süratle bildirilmesi rica olunur.

13 Teşrinisani 335 [13 Kasım 1919]

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, 22/43'ten aktaran: *Atatürk'ün Tanım, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s. 118.

1 "... köşeye çekileceğim" anlamında bir deyim. (Y.N.)

CANİK MUTASARRIFI HAMİT BEYEFENDİ'YE*

(13 KASIM 1919)

Şifre
Acele

Sivas
13.11.1335 [1919]

Canik Mutasarrıfı Hamit Beyefendi'ye

Cevap. 11.11.35 [1919] tarihli şifre ile Sivas'a teşriflerini istirham eylemiştik. Bahis buyurulan meseleler hakikaten pek hayati ve mühimdir. Her halde, istişare için teşrifiniz lazımdır. Zati hususlar için daha sonra Dersaadet'e gidilebilir. Vatani ve milli hususların tercih buyurulacağı şüphesizdir. Arzı hürmet eder, buraya hareketinizi bekleriz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Harp Tarihi Başkanlığı Atatürk Arşivi, Klasör 21, Dosya 1336/4, Fihrist 1-4'ten aktaran: *Atatürk Haftası Armağanı 10 Kasım 1977*, T.C. Genelkurmay Harp Tarih Başkanlığı Resmi Yayınları Atatürk Serisi No. 6, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1977, s.97.

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(13 KASIM 1919)[1]

Geçen çarşamba günü Sadrazam Paşa'ya istifa teklif olundu, adı geçenin de ret buyurduklarını işittik. Bu havadisin sağlamlık derecesi hakkında malumat verilmesini rica ederiz. Şunu arz edelim ki, Sadrazam'ın istifası halinde derhal tekmil vaziyete hakim olmak için icap eden tedbirler tarafımızdan alınmıştır. Tabii bunda tereddüt gösterilmediği, neticenin ne olabileceği takdir buyurulur. Bu konudaki mesuliyetin de bize ait olamayacağı açıktır.

* Prof. M. Tayyip Gökbilgin, *Milî Mücadele Başlarken II*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1965, s.230. Gökbilgin kaynak olarak "Heyeti Temsiliye İle Cereyan Eden Muhabere Evrakı, Numara 23, 13 Teşrinisani 1335" notunu düşmüştür. (Y.N.)

1 Gökbilgin, yukardaki metnin, Sivas'tan, 13 Kasım 1919'da, "Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal" imzasıyla çekilen şifre olduğunu belirtmektedir. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(14 KASIM 1919)

14.11.335 [1919]

İslam ahalinin imhasına yönelik olmaktan başka bir şey olmadığı milletlerarası araştırmayla da anlaşılmış olması lazım gelen Yunan işgali aleyhinde doğrudan doğruya İtilaf temsilcileri nezdinde İzmir'in tahliyesine dair müracaatta bulunulması tamim edildi.

Kilikya'da İngilizleri Fransızlara tercihin yanlış olduğunun, işgal bölgesindeki teşkilatın tamamlanması ve yayılmasına yol göstermelerine Silifke'ye iltica eden Adana eşrafına cevaben tebliği, 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey'e yazıldı.

Kassahı (قصاحی) köyünde Fransızlarla görüşen ve daha sonra köyü yağma eden Millî reislerinden Abdurrahman Bey'le reislerden Salih Abdullah hakkında lüzumlu tedbirlerin alınması, Mardin'de 5. Fırka Kumandanlığı'na yazıldı.

Ancak istifaları hakkındaki sebebin Heyeti Temsiliye'ye bildirilmesinden sonra bir karar alınmasının mümkün olabileceği, cevaben Erzurum'da bulunan Hoca Raif Efendi'ye yazıldı. Ve istifa sebepleri, 15. Kolordu Kumandanı Vekili Kâzım Bey'le[2] Erzurum Heyeti Merkeziyesi'nden soruldu.

İngiliz ve Fransızların Suriye anlaşmasının vatan ve milletimizi alakadar eden maddelerine ve milletimizin bu gibi caniyane kararlara asla boyun eğmeyeceğinin ilan ve tamimine karar verildi.

Mustafa Kemal

[Ayrıca dört imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.56.

1 Urfa bölgesindeki Milli aşiret. (Y.N.)

2 Kâzım Karabekir bu sırada Sivas'ta olduğundan, 15. Kolordu'ya, Erzurum Müstahkem Mevki Kumandanı Mirliva Kâzım Bey (Tümgeneral Kâzım Dirik, 1881-1947) vekâlet etmektedir. (Y.N.)

TAMİM*

(14 KASIM 1919)

Tamim[1]

Sivas
14.11.35 [1919]

İngilizlerle Fransızlar, bin dokuz yüz on altı senesi yapmış oldukları anlaşmayı esas alarak, bu sene Eylül'ünün on beşinci günü "Suriye İtilafnamesi"[2] namıyla milli tarihe yeni bir zulüm ve tecavüz sayfası[3] daha eklediler. Milletimiz, Erzurum ve Sivas kongreleriyle mukaddes ve meşru haklarını müdafaa emrindeki azim ve kararını cihana ilan eylemişti. Dolayısıyla, bu ve bu gibi meşru mevcudiyet ve bağımsızlığına kasteden caniyane kararlara asla boyun eğmeyecektir. Adı geçen İtilafname'nin vatan ve milletimizi alakadar eden maddelerini milli birlik ve teşkilatımızın teyakkuz ve uyanıklığının nazarlarına arz eyliyoruz:

1. Vatanımızda İngilizlerin haksız işgal etmiş oldukları ve bu defa tahliye eyledikleri bölgeleri, Fransızlar haksızlık üzerine haksızlık olmak üzere işgal ile işe başlayacaklar;

2. Halep'i hariçte bırakarak, adı geçen şehrin batısından geçmek ve Urfa, Ayıntap, Maraş ile Adana vilayetimiz gibi, ezici çoğunluğu İslam ve Türk teşkil eden en zengin topraklarımızı zulüm ve baskı havzasına dahil eden ve kuzeye doğru ta Harput'a, Sivas'a kadar uzanıp bu mübarek şehirleri dahiline alarak, ondan sonra Sivas'tan güneye, Mersin batısına kadar uzayan bir sınır ile Doğu Anadolu ile Batı Anadolu'yu yekdiğerinden ayıran bir bölge, Fransız nüfuz ve idaresine girecek;

* *İradei Milliye*, 17 Kasım 1919, Numro: 12; Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi, Kutu 31, Belge 125; Cumhurbaşkanlığı Arşivi, III-2, Dosya 13, Fihrist 14-1 (bir örneği Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'nde); *Açıksöz* gazetesi 16 Kasım 1919, No: 21, s.1. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.119-120; Nurettin Peker, *İstiklâl Savaşının Vesika ve Resimleri*, Gür Yayınları, İstanbul, 1955, s.108. TİTE Arşivi'ndeki belge Sadık Perinçek, Cumhurbaşkanlığı Arşivi'ndeki belge ise Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 TİTE Arşivi'ndeki belge, "Erzurum Müdafaai Hukuk Merkezi'ne" başlıklıdır; "Acele, dakika gecikmez" kaydı ve metnin sonunda "Bütün heyeti idarelere tamimi ve gazetelere verilmesi rica olunur" cümlesi vardır. (Y.N.)

2 "Suriye Anlaşması". (Y.N.)

3 Peker'in kitabında "sahifei" yerine yanlışlıkla "safhai" sözcüğü yer almaktadır. (Y.N.)

3. İtilafname'nin Suriye'ye ait kısmında, tekmil Beyrut vilayetinin Fransızlar tarafından işgal edilmek suretiyle, dindaşlarımızın en zengin sahil kısımlarından mahrum edilmek istendiğini ve güya Araplara kalan Şam, Hama, Humus ve Halep bölgesinin de Fransızların iktisadi, sınai, kültürel nüfuzları altına sokulması kararı verildiğini belirtmekle yetiniriz.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ ERZURUM HEYETİ MERKEZİYESİ'NE*

(14 KASIM 1919)

2284

Müdafaai Hukuk Cemiyeti Erzurum Heyeti Merkeziyesi'ne

Çıkış yeri: Sivas
Numarası: 334
Alındığı Tarih: 14.11

Erzurum Kongresi'nde bütçe hakkında alınan kararlar özetinin telgrafla süratle bildirilmesi rica olunur. 14.11.35 [1919]

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

Cevap verilmiştir.
20 Teşrinisani 35
[20 Kasım 1919]

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi. Kutu 28, Belge 125'teki eski yazı belge. Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*. Hazırlayan: Nimet Arsan. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.121.

ERZURUM MÜDAFAAİ HUKUK HEYETİ MERKEZİYESİ'NE*

(KASIM 1919)[1]

Erzurum Müdafaai Hukuk Heyeti Merkeziyesi'ne

13.11.35 [1919] tarihli şifrenin cevabıdır:

Hoca Fevzi Efendi ve cinsalinin mebusluklarının lüzumlu görüldükleri hakkındaki malum rivayetler hakkındaki faydaların ve sakıncaların münakaşasıyla zaruri neticelerine ait karar tarihinde arz edilmişti. Bu ve buna bağlı mühim kararların alınması için Kâzım Karabekir ve Batı Anadolu Kuvayi Milliye Umum Kumandanı ve 2. Kolordu[2] Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretleri ve 3. Kolordu Kumandanı[3] Salâhattin Bey davet edilerek hazır bulundurulmuştur. Heyeti Temsiliye'nin takviyesi lüzumuna dair olan yüksek görüşlerinize tamamen katılırım. Ancak, Heyeti Temsiliye'ye tayin edilmiş olan çoğu zevatın, şahsi meşguliyetleri yüzünden mahsus zafiyet doğurduklarını belirtmeyi lüzumlu sayarım. Heyeti Temsiliye'nin takviyesi için tavsiye buyurduğunuz zevattan Miralay Kara Vasıf Bey İstanbul'a gönderilmişken bu defa geri çağrılmıştır. Kâzım Karabekir Paşa'nın daimi olarak bulunmasına vaziyeti müsait değildir. Eski Nafıa Nazırı Ferit Bey hakkında alınan sağlam malumat, bu zatta ihtiraslar ve zati menfaatlerine tutkun ve bütün mesaisinin bu noktaya yöneldiği ve İstanbul'da herkesten evvel milli teşkilat aleyhinde parti teşkil ettiği anlaşılmıştır. Aydın Mebusu Veli,[4] Celâlettin Arif, Tevfik Salim ve Seyit Beylerin İstanbul'dan çıkmak ve açıktan açığa muhtemel tehlikelere karşı nefi mevcudiyete[5] karar verebilir vasıfta olduklarına yüksek kanaatleri varsa, kendileriyle işbirliğine hazırız. Ancak adı geçen zevatı tanıyanlarımızca malum oldukları anlaşıldıklarında, Heyeti Temsiliye'ye iltihakları için teşebbüslerde bulunmanızı rica ve mahsus ihtiramlarımı takdim ederim.

Mustafa Kemal

Cevad Paşa pek çok istirhamlarına rağmen ortaya çıkmaktan çekiniyor.

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, Kutu 28, Belge 153'teki belge, Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyanmameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.118-119.

1 Belgenin üzerinde tarih yoktur. 13 Kasım tarihli şifrenin cevabıdır. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyanmameleri IV*'te "14 Kasım 1919" tarihiyle yayımlanmıştır. (Y.N.)

2 "20. Kolordu" olmalı. (Y.N.)

3 Eski yazı belgedeki "ve 2. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretleri ve 3. Kolordu Kumandanı" sözcükleri. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyanmameleri IV* adlı kitapta yer alınamıştır. (Y.N.)

4 Eski yazı belgedeki "Veli" sözcüğü. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyanmameleri IV* adlı kitapta yer alınamıştır. (Y.N.)

5 "Kendilerini feda etmeye, ölümü göze almaya" anlamında bir deyim. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(15 KASIM 1919)

15.11.335 [1919]

Urfa'dan hizmet arz eden Abdürrezzak, Şükrü Nasih ve Saffetizâde Hassan Efendiler hakkında hizmetleri faydalı ise tedbirler alınması 13. Kolordu Erkânıharbiye Reisi Halit ve 5. Fırka Kumandanı Kenan Beylere yazıldı.

Ücretsiz olarak çekilmesi mümkün olmayan protesto telgraflarının çekilmek üzere Heyeti Temsiliye'ye çekilmesi, Mutki'de Heyeti Temsiliye üyelerinden Hacı Musa Bey'e cevaben yazıldı.

Giresun kayıkçılarının Yunan vapurlarına tatbikine başladıkları boykotaj hakkında tamimen malumat verildi.

Milli birlik ve teşkilat aleyhinde çalışmak üzere muhtelif mevkilere gönderildiği haber alınan subaylar hakkında Harbiye Nazırı Cemal Paşa ile Bandırma Kaymakamı'nın ve 12. Kolordu Kumandanlığı'nın nazarı dikkati çekildi.

Ulukışla civarında müdafaasız bir mahalde bulunan silah ve cephanenin diğer bir mahalle nakli, Refet Bey'in bildirmesi üzerine Niğde'de 11. Fırka Kumandanı Mümtaz Bey'e yazıldı.

Jandarma Yüzbaşısı İzzet Efendi'nin Heyeti Temsiliye tarafından memur olmadığı ve Aziziye'deki teşkilatın Kaymakam ile ahzı askere[1] ait bulunduğu, Binbaşı Kemal Bey'e cevaben yazıldı.

Vilayetlerin iki bin, bağımsız livaların bin liradan daha az olmamak üzere acil lüzumundan dolayı azami süratle gönderilmesi ve sonrasında ulaşmaları nispetinde göndermeye devam etmeleri, Batı Anadolu vilayetleri ve sancakları heyeti merkeziyelerine ve hızla takibi alakadarlara yazıldı.

Nakdi taahhütlerinin gönderilmesinin çabuklaştırılması, Eskişehir delegesi Hüseyin Bey'e yazıldı.

Kendi temsilcileri için taahhüt edilen meblağın süratle gönderilmesi, Denizli ve Bursa'ya yazıldı.

Canik Mutasarrıfı Hamid Bey bir gönül alma olmak üzere İngilizlerin kendisini Dersaadet'e nakletmek üzere bir torpido getirteceklerinden bahisle Sivas'a görüşmeye gelemeyeceğini bildiren cevabi telgrafı üzerine, daveti hakkındaki muamelenin iptaline karar verildi.

Mustafa Kemal

[Ayrıca dört imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.56-57.

1 Askerlik şubesi. (Y.N.)

ERZURUM MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ HEYETİ MERKEZİYESİ'NE*

(15 KASIM 1919)

Sivas dosyasına
Tamim kılındı

17.11.35 [1919]

Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesi'ne

Çıkış yeri: Sivas
Numarası: 370
Alındığı tarih: 16
Saat: 11.50

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Giresun Heyeti'nin yazısına göre, İzmir vilayetine haksız yere ayak bastırılan Yunanlıların, oradaki dindaşlarımıza karşı işlemekte oldukları vahşet ve kötülükten içi kan ağlayan ve nefret eden hamiyetli Giresun kayıkçıları, limanlarına uğrayan Yunan vapurlarına yük ve yolcu götürmemeye karar vermiştir. Tamim edilecektir. 15.11.35 [1919]

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, Kutu 28, Belge 155'te bulunan belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. *İradei Milliye*, 17 Kasım 1919; *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.122-123; Bekir Sıtkı Baykal, "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali ve Bu Olayın Doğu Anadolu'daki Tepkileri", *Belleten*, Ekim 1969, c.33, sayı 132, s.559-560.

ERZURUM MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ HEYETİ MERKEZİYESİ'NE*

(15 KASIM 1919)

2525

Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesi'ne

Çıkış yeri: Sivas
Num: 364
Alındığı tarih: 16
Saat: 11 ev. 35 so.[1]

Batı Anadolu'da İslam ahalisinin imhasına yönelik bir maksattan başka bir şey olmadığı milletlerarası araştırmayla da meydana çıkması lazım gelen Yunan işgalinin Aydın vilayetinden kaldırılması yönüne gidilmeyecek olursa, zulümden, türlü türlü tecavüzlerden ve baskılardan kaçan binlerce İslam göçmenlerinin meskensizlik yüzünden bu defa da kışın gelmesiyle tamamen mahvolacaklarından ve bu suretle Yunanlıların kurbanı olan şehitlere, birçok mazlumun daha ekleneceğinden bahisle, doğrudan doğruya İtilaf temsilcileri nezdinde İzmir'in tahliyesine dair müracaatta bulunulması, bütün heyeti idarelere tebliği.

15.11.35 [1919]

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

Sivas dosyasına
15 Teşrinisani 35 [15 Kasım 1919]
Tamim olundu. 17/35

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, Kutu 28, Belge 154'teki belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.121-122.

1 Zevali (öğle vaktini esas alan) saat sistemi, "11 evvel 35 sonra". 24 saat sistemine göre 11.35. (Y.N.)

ERZURUM MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ HEYETİ MERKEZİYESİ RİYASETİ'NE*

(15 KASIM 1919)

Numara
387

Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesi Riyaseti'ne

C. 13.11 ve 6.11.35 [1919] tarihli şifrenin tekrarıdır.

1. Düşünceleriniz pek doğrudur. Biz de tamamen aynı kanaatteyiz. İnzibat işlerinin emin ve namuslu ellere bırakılması hakkında, Harbiye Nazırı vasıtasıyla kabinenin nazarı dikkati çekilmişti. Bu kerre tekrar yazıldı. İstanbul'da olan bir tecrübeli arkadaşımız tarafından teşkilata süratle başlanmıştı. Ayrıca buradan Miralay Vasıf Bey de bu maksatla Dersaadet'e gönderilmiştir. Son alınan malumat da, milli teşkilatınızın günden güne tamamlandığını ve takviye bulduğunu müjdelemektedir.

2. Kabinenin acizkârane konumu bizi de çok düşündürüyor. Fakat yeniden vekiller buhranı çıkarmak, belki bunlardan da fenalarının gelmesine yol açacağından şimdilik münasip görülmüyor. Takip eylediğimiz esas, zaman kazanmak, Milli Meclis'in toplanmasını temin eylemek, milli teşkilatı memleketin her tarafına yaymaktır. Milli Meclis hakkında düşündüklerimizi arz etmiştik. Bu konudaki düşünceleri bekliyoruz. Bütün milletin fikir birliğine göre hareket edilecektir.

[...][1] Kolordu Kumandanlığı vasıtasıyla vuku bulan bildirimler tabii alınmıştır.

3. Âyandan Müşir Fuat Paşa hakkında bir yanlışlık var zannediyoruz. 93 Meclisi Mebusanı feshedilmemiş, bilakis tatil olunarak bir daha Abdülhamit tarafından açılmamıştır. Fuat Paşa'nın o zaman da Milli Meclis ile alakası ve münasebeti olduğunu bilmiyoruz.

4. Vatanperverane uyarılarınıza şükran arzeyleriz. Hissiyat ve görüş teatisinin vatan ve milletin mukadderatı için büyük hayrı aşikârdır.[2] Herkese arzı hürmet ve selam eyleriz.

3. Kolordu Kumandanı
Selâhattin

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, Kutu 28, Belge 149'daki belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.123-124.

1 Burada çözülmemiş şifre vardır. Arsan'ın kitabında bu durum belirtilmemiştir. (Y.N.)

2 Belgedeki karşılığı "derkâr". Arsan'ın kitabında hatalı olarak "dergâr" şeklinde yer almıştır. (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(15 KASIM 1919)

Sivas
15.11.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye

Mitli harekâtın muvaffakiyetle neticelenmesi için birçok masrafların ihtiyarı zarureti malum olunması ve şimdiye kadar hiçbir yerden gönderilmemesi nedeniyle şiddetli bir parasızlık baş göstermiştir. Bir defaya mahsus olmak üzere, iki bin liranın telgraf poliçesi olarak yetiştirilmesini ve her ay [...][1] derecesinde göndermeye devam edilmesini, Heyeti Merkeziye'den rica ederek, acil takibat ve haberleşme icrasıyla, istenilen meblağın gönderilmesinin temini ve bildirilmesi hassaten rica olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Telgrafın, 17 Kasım 1919 tarihli ve "Edirne'de I. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'e" başlıklı fotokopisi için bkz. Cemal Kutay, *Osmanlıdan Cumhuriyete Yüzyılımızda Bir İnsanımız Rauf Orbay (1881-1964)*, c.4, Kazancı Matbaası, İstanbul, 1992, s.648.
Bekir Sami Arşivi'ndeki belge Sadık Perinçek, Cemal Kutay'ın kitabındaki belge ise Ercüment Hüsnü Bakı tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Bekir Sami Arşivi'ndeki Defter'de bir kelimelik boşluk vardır. Kutay'ın kitabında, aynı yerde "vüsati" sözcüğü vardır. (Y.N.)

MİSTER FREW'YA*

(KASIM 1919)[1]

Mister Fru'ya

Zatıâlinizle Mösyö Marten'in yol göstermesiyle vuku bulan görüşmelerimiz hatırasını memnuniyetle muhafaza etmekteyim. Senelerce memleketimizde ve milletimiz arasında yaşamış olan zatıâlinizin, hakkımızda en doğru fikir ve kanaatlerle donanmış bulunacağınızı ümit ederdim. Halbuki, ne yazık ki, İstanbul muhitinde temasınıza gelen bazı gafil ve menfaatperest kimselerin, sizi yanlış istikametlere sevk ettiklerini pek büyük üzüntüyle anlıyorum. Özellikle Sait Molla ile tertip ve tatbikine başladığınız, belgeleriyle haber alınan planın, İngiltere milletinin cidden ayıplayacağı bir mahiyette olduğunu arz etmekliğime müsaadenizi rica ederim. Milletimiz, Sait Molla'nın değil, fakat hakiki vatanperverlerimiz gözüyle görüldüğü takdirde, böyle planların artık memleketimizde ve milletimiz üzerinde tatbik yeri kalmadığına kolaylıkla hükmolunur. Nitekim daha bugünün vakalarından olan Adapazarı ve Karacabey hadiselerinin neticesizlik manzarası, sözümüzü teyide kâfidir. Fakat, buna ne hacet vardı? İngiliz subayı Novill'in Diyarbekir havalisinde, Kürt İslam ahalisini, aşağılamaya birçok çalıştıktan sonra Malatya'da, eski Elâziz Valisi Galip ve Malatya Mutasarrıfı Halil Beylerle Sivas aleyhine meydana çıkarmaya çalıştığı vaka, netice itibariyle bütün medeniyet âlemine karşı utanç verici değil mi idi?

Zatıâlinize büyük bir ciddiyet ve samimiyetle arz ederim ki, İngiliz milleti, milletimizin iltifat ve itimadını kıymetten uzak görüyorsa, bundaki hata pek derindir; aksi takdirde ise, kullandığınız vasıtalar pek hatalı olup, netice ve semere verecek mahiyette değildir. Sait Molla vasıtasıyla Adapazarı'na gönderilen iki bin liranın, yakında verimli netice vereceği hakkındaki vaadin çürüklüğünü, vakalar size ispat etmiş olacağından fazla söze lüzum görmem. Özellikle, sizinle temasa gelen sahtekârlar tarafından Osmanlı Padişahı'nın da, ortak mesai ve meselelerinize karışmış gösterilmesi pek tehlikelidir. Zatıâliniz pekâlâ takdir edersiniz ki, zatı şahane, sorumsuz ve tarafsız olup milli irade ve hâkimiyetimizin alakalı olacağı hakikatleri değiştirmez ve

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.I, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.216-217; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.I, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, s.301-302.

1 *Nutuk*ta mektubun tarihi belirtilmemiştir. Sait Molla'nın Rahip Frew'a yazdığı mektupların Heyeti Temsiliye'ce okunduğu, Heyeti Temsiliye'nin 16 Kasım 1919 tarihli kararında belirtilmiştir. Bu nedenle Mister Frew'ya mektubu 16 Kasım 1919 öncesine koyuyoruz. Heyeti Temsiliye'nin 16 Kasım 1919 tarihli kararında, Sait Molla'nın mektupları hakkında şöyle denmektedir: "Bu vatanı bainlerini kuşkulandırmamak, Dersaadet'teki arkadaşlarımızın takibatlarında müşkülata düşmemeleri maksadıyla, alenen yayımlanması hususunun ertelenmesine ve kezâ evvelce Rahip Frew'ya Mustafa Kemal Paşa tarafından yazılan mektubun dahi aynı maksatla gönderilmemesine karar verildi." (Y.N.)

bozmazlar. Memleketimizde bulunan İngiliz siyasi memurlarının, şüphesiz İngiliz milletinin eğilimlerine ve menfaatlerine aykırı olarak, vatan ve milletimiz aleyhinde insanlık dışı ve medeni olmayan bir tarzda vuku bulmakta olan teşebbüslerini, elimizde mevcut belgeler ile İngiliz milletinin gözüne arz edersek, netice dünyaca takdire değer görülmez zannederim. Fakat, bu hususta garipliği itibariyle şunu da arz etmek mecburiyetindeyim ki, zatıâlileri ruhani mesleğe mensup iken siyaset manevralarında, hele boğazlaşmaya varacak vaziyetlerde rolör olmak sevdasında bulunmamalıydınız. Zatıâlinizle vuku bulan görüşmelerimde, sizi bu kabil bir siyasi rical olarak değil, insanlığa hizmet eden, adalete muhabbetkâr faziletkâr bir zat kabul etmiştim. Bunda ne kadar aldandığımı son belgeli malumatımın teyit etmekte olduğunu bildirmekle şeref duyarım.

Mustafa Kemal

HEYETİ TEMSİLİYE TOPLANTI ZAPTI*

16 KASIM 1919 TOPLANTISI

16 Teşrinisani 335
[16 Kasım 1919]

Birinci Celse

Reis Mustafa Kemal Paşa: Asıl görüşme konusu, Milli Meclis'in toplanma mahalli idi. Ondan evvel şimdi bir mesele ortaya çıktı. O da, Fuat Paşa Hazretleri'nin bugün aldığı bir malumattır ki, o da, 20. Kolordu Kumandanlığı'na Ahmet Fevzi Paşa'nın[1] tayinine iradei seniyesi[2] çıkmış. Ferit Paşa kabinesi zamanında Fuat Paşa Hazretleri, milli harekâta öncü olmaları üzerine, merkezi hükümet, yerine Ferik Hamdi Paşa'yı tayin etmişti. Netice de malumunuzdur. Yeni Harbiye Nazırı ve yeni hükümet tarafından bu kanunsuz harekât ve muamelelerin düzeltilmesini bekliyorduk. Ne yazık ki, bunu düzeltmeceklerine, aynen ve fiilen devam ettirdikleri görüldü.

* *Heyet-i Temsiliye Tutanakları*, Hazırlayan: Uluğ İğdemir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2. Baskı (1. Baskı: 1975), Ankara, 1989.
Uluğ İğdemir, yukardaki kitabın önsözünde, "Cumhurbaşkanlığı arşivinde III/2-13-2 sayılı dosyada bulunan ve üzerinde 'Heyet-i Temsiliye İçtima Zaptıdır' sözcüklerini taşıyan el yazması tutanakların Türk Tarih Kurumu'ndaki fotokopisinden Türk harflerine çevrilerek yayınlandığını" belirtmektedir.
Tutanakların "19 Kasım 1919 Çarşamba Toplantısı" başlığıyla başlayan ve İğdemir'in yayımladığı kitabın 58. ve 108. sayfaları arasına ait eski yazı belgelerin fotokopisi, Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'nde bulunmaktadır. Prof. Dr. Fahrettin Kırzıoğlu'ndan alınan bu kısım, Sadık Perinçek ve Prof. Dr. Nejat Kaymaz tarafından yeniden okunmuş ve yayımlanmış metindeki eksik ve yanlışlar giderilmiştir.
"İkinci Komutanlar Toplantısı", "Gizli Komutanlar Toplantısı" ya da "Sivas Komutanlar Toplantısı" diye anılan, 16-28 Kasım 1919 tarihleri arasında Sivas'ta yapılan toplantılara katılanlar şunlardır:
Mustafa Kemal Paşa, Kâzım Karabekir Paşa (Erzurum'da 15. Kolordu Kumandanı), Ali Fuat Paşa (Ankara'da 20. Kolordu Kumandanı), Selahattin Bey (Sivas'ta 3. Kolordu Kumandanı), Konya'daki 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey'e vekâleten Erkânıharbiyesi Reisi Şemsettin Bey, Rauf Bey (Heyeti Temsiliye Üyesi), Bekir Sami Bey (Heyeti Temsiliye Üyesi), Miralay Kara Vasıf Bey (Heyeti Temsiliye Üyesi), Hakkı Behiç Bey (Heyeti Temsiliye Üyesi), Ömer Müntaz Bey (Heyeti Temsiliye Üyesi), Mazhar Müfit Bey (Heyeti Temsiliye Üyesi), Ratipzade Mustafa Bey (Heyeti Temsiliye Üyesi), Haydar Bey (Van Valisi), Süreyya (Yiğit) Bey (sonra İzmit Milletvekili), Ahmet Rüstem Bey (eski Washington Büyükelçisi), Hilmi Bey (Menteşe Mutasarrıfı), Hüsrev (Gerede) Bey, Hoca Efendi (Heyeti Temsiliye Üyesi Hoca Raif Efendi olabilir) ve Sivas Valisi Reşit Paşa.
Mustafa Kemal, toplantının 16-29 Kasım 1919 tarihleri arasında yapıldığını belirtmektedir. (Bkz. *Nutuk*, c.I, 1934, s.195.) Ancak, Uluğ İğdemir'in hazırladığı *Heyet-i Temsiliye Tutanakları* adlı kitapta son celse 28 Kasım 1919 gününe aittir.
Heyeti Temsiliye kararları ve yazışmalar, bu görüşmelerle ilgili olduğundan, görüşmelerin yapıldığı, günün arkasına kondu. (Y.N.)

1 Ahmet Fevzi Bey, 1876-1947. (Y.N.)

2 Padişahı emri. (Y.N.)

Bu vakayı olduğu gibi kabul edecek miyiz?... Yoksa Harbiye Nazırı'nın nazarı dikkatini çekelim mi? Aramızdaki anlaşmanın hiçbir noktasını yapmıyorlar. Ve hunları fiilen ispat ediyorlar. Müsaade ederseniz görüşelim. Ne buyuruyorsunuz, Bekir Sami Beyefendi?

Bekir Sami Bey: Bendeniz kabine ile aramızdaki anlaşmanın şekilden ibaret olduğuna gönbegün kanaat peyda ediyorum. Nazarı dikkatlerini şiddetle çekelim. Fevzi Paşa'nın şahsının katiyen söz konusu edilmemesi taraftarıyım. Namuslu bir asker ve kumandandır. Ancak hükümet ile aramızdaki anlaşmayı ihlal etmektedir.[1]

Mümtaz Bey: Heyeti Temsiliye milli harekât demektir. Milli harekâtı takdir eden bir kabinenin Fuat Paşa hakkında tatbik ettiği bu muamelenin kabul edilmemesi ve şiddetle reddi taraftarıyım.

Mazhar Bey: Kabine ile anlaşma yapılmadığına misaldir.

Haydar Bey: Muameleyi mümkün olduğu kadar düzelttirmeli. Teşebbüslerde bulunalım. Makine başında görüşelim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Malumu âliniz dir ki kabine, "Biz sizinle anlaşma yaptık. Ya siz varsınız, ya biz varız; o halde bizim icraatımıza, fiillerimize ve harekâtımıza müdahale etmeyeceksiniz. Bize emniyet ve itimadınız varsa, bu tayine ve bu gibi icraata müdahale etmemekliğiniz lazım gelir" diyebilir. Müdahale edersek onları kontrol eden bir heyet halinde kalacağız. Kendilerine şüphe ettirir. Esasen mesele gayet naziktir. Hükümete emniyet ve itimat meselesidir. Kendilerine olan itimadımızın şüphe ile karışması, neticede bu emrivakiyi reddetmek lazım gelir.

Haydar Bey: Onlara şimdiye kadar emniyetimiz kalmadığını hissettirdik. Laf çaktık. Cemal Paşa'ya Dahiliye Nazırı için yazdık.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Vâsıf Bey dahi bize Cemal Paşa'nın imzası ile gizlenen bir şifrede hükümete emniyet ediniz, pek iyi çalışıyorlar, dedi.

Haydar Bey: Ya Fevzi Paşa'yı tayinleri? . Cemal Paşa'yı makine başına çağırarak Fuat Paşa meselesini görüşmeli.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şahıstan bahsetmeyelim. Fuat Paşa Kolordu Kumandanı idi. Hakkındaki kanunsuz muamele milli harekâta öncü olduğundandır. Bu memleket için milli harekâtın elzem olduğunu tasdik ettiler. Bunu da itiraf etmiş oldular. Bu kanunsuz muameleyi de, bunlara reis olanları da kabul ve tasdik etmiş oldular. Bu kanunsuz muameleyi de reddetmesi lüzumunu bildirelim.

Bekir Sami Bey: Paşa Hazretleri iki ay izinlidirler.

Rauf Bey: Kabine değişikliğiyle anlaşma lüzumunu bize tebliğ ettiği halde iyi kabul gördü. Buna karşılık Cemal Paşa bütün söylediklerinden hiçbirisini yapmadı.

1 İtalik dizilen bölümler Mustafa Kemal Paşa dışındaki konuşmacılara aittir. Mustafa Kemal Paşa'nın konuşmalarının tamamına, diğerlerine ise, tartışmaların anlaşılmasına yardımcı olacak ölçüde ve özet olarak yer verilmiştir. (Y.N.)

Şahsı söz konusu değildir. Bugün Cemal Paşa'nın bu halini bir ihanet kabul ediyorum. Cemal Paşa'yı suikast ile itham ediyorum. Cemal Paşa'ya ve vasıtasıyla hükümete dair iyi bir kanaatim kalmamıştır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Fuat Paşa dolaşırken görüşünü aldıktan sonra Cemal Paşa'ya bir şifre yazdık. Fuat Paşa zaten resmi bir vaziyet talep etmiyor, müsaade ederseniz orada bir milli kumandan gibi çalışsın, dedik. Cemal Paşa da cevaben yine 20. Kolordu'nun başında görmesini arzu ediyorum demişti.

Kâzım Karabekir Paşa: Bunlara görünmeli; fakat karışmamalı ve bu vakayı nazikane bir şekilde sorup öğrenmeli. Vaktiyle bu şeyin sebebini sormalı ve bunların bizi endişeye düşürdüğünü hissettirmeli.

Selâhattin Bey: Bu resmi olmayan bir şey değildir. Araştırmaya muhtaçtır. Yazılan ne imiş?

Fuat Paşa: (Eskişehir Mıntıka Kumandanı Abbas Bey'in, 12 Kasım 1919 tarihli gazetelerin 20. Kolordu Kumandanlığı'na Ahmet Fevzi Paşa'nın tayinine dair olan şifreyi okudu.) Gelen malumat bu.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Araştırmaya ve incelemeye muhtaç görüyoruz. Eğer bu hal varit isc iyi niyet görmüyoruz. Asıl mesele biz mevcut hükümeti, bilhassa Harbiye Nazırı'nı, milli harekâtı her ihtimalc karşı muhafazaya taraftar kabul ettik. Onlar da bunu kabul ve teyit ettiklerini gerek Salih Paşa vasıtasıyla şifrelcriyle anlattılar, biz de karşılık olarak rica ettik; Kuvayi Milliye'yi neticeye kadar iyi muhafaza etmek ve kıtalar üzerinde bulunan ve milli harekâtın öncülüğünü kabul eden kumandanları değiştirmeyiniz ve mülki reisleri dahi milli emellere itaatkâr olanlardan seçiniz ve muhalifleri kaldırınız, bunların harekâtını hoş göremeyiz, aksi memur tayin ederseniz bunu reddettirmcyc mecbur oluruz, merkezi hükümetin nüfuzunu kıracağımızı yazdık ve misal olarak Diyarbekir Valisi söz konusu olmuştu. Faik Âli Bey'i değiştireceklerini ve Haydar Bey'i tayin edeceklerini söylediler, olmadı. Antalya Mutasarrıfı'nı değiştirmediler ve sonra bizim hakkımızda yapılmış olan kanunsuz muameleleri yakında düzeltiyorum diyor, olmadı. Daima aksi yapıldı.

Bekir Sami Bey: Fuat Paşa hakkında zaaf gösterir isek yarın Kâzım Paşa ve Selâhattin Bey'i de değiştirmeye kalkarlar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Dahiliye Müsteşarı Keşfî ve polis müdürünü yazdık değiştirmiyorlar. 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa iyi bir adamdır. Fakat tam buhranlı bir zamanda evlcnme vesilesiyle terk ile İstanbul'a gitti. Ferit Paşa kabinesi zamanında Harbiye Nazırı tarafından iade edildi. Konya'daki Fahri Bey[1] tereddüt ve şüpheye meydan vermeyecek eski fiillerimize ve harekâtımıza katılmamıştır. Fakat yeni gelmiştir. Her tarafta yeni, Balıkesir'de yeni, Konya'da yeni. Bu safhada tecrübc etmediğimiz arkadaşlarımız vardır. Fuat Paşa'ya Batı[2] için itimat ediyoruz. Yerinc pek iyi bilmediğimiz, meslek ve meşrebini bilmediğimiz Fevzi Paşa'yı koydular. Yarın diğerlerine de Doğu'ya kadar bu mesele tatbik ediliyor, dikkat çekicidir.

1 Fahrettin Altay. (Y.N.)
2 Batı Anadolu. (Y.N.)

Rauf Bey: Fevzi Paşa yazdığımıza cevap vermemiştir. Bizimle çalışmayacağına kanaatim vardır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İki üç gün sonra Harbiye Nazırı'nın mektubunu alacağız. Milli Meclis toplanma mahalli hakkındaki karara aittir. Salih Paşa kabul ettiği kabinede bu noktada anlaşmadıkça biz kendisine diyebiliriz ki, bu hususu konuşmaya başladık, bu karara dair ..... bir meseleye nazarı dikkatinizi çekeriz. O da 20. Kolordu hikâyesidir. Bunu düzeltsin. Buna olur vermiyoruz.

Kâzım Paşa: Ufak bir şifre ile kendileri sorsunlar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ferit Paşa kabinesi uzaklaştırmadı.

Fuat Paşa: İdam töhmeti verilmiştir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Düzeltildiğine dair malumat versinler. Kararımız düzeltilecektir. Bunlardan bahs ile vaatleri gibi düzeltmeleri lazım gelir. İki güne kadar bu kanunsuz kararın düzeltilmesini ve diğerleri için de.

Kâzım Paşa: Bunları belirterek kati kararı vermek için şimdiden sorulsun ve ek olarak..

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu ahengi bozuyor, şifre yazarız.

İkinci Celse

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Asıl bahis Milli Meclis nerede toplansın. Heyetçe bu mesele zaman zaman ve muhtelif vesilelerle söz konusu olmuştur. Hükümetle, Ahmet İzzet Paşa ile haberleşmeler malumdur; bu mesele Salih Paşa ile de söz konusu olmuştur. İstanbul'daki aydın denilen birtakım zevatın bakış noktaları malumdur. Bu zemin üzerinde muhtaç olduğumuz ..... o da bizim görüşlerimiz ile kamuoyu arasındaki görüş ..... Bunun için heyeti merkeziyelere müracaat ettik. Buna dair belli yerlerden malumat aldık. Edirne'de 1. Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey hariçte, Trakya Paşaeli o da hariçte, Bursa'dan Bekir Sami o da keza, Bandırma'da Kâzım Bey[1] ve alakadarlar başlangıçta İstanbul'da, sonra hükümetin oluruyla hariçte görüşlerini söylediler. Samsun'da Hamit Bey,[2] İstanbul'da toplanması lazımdır, diyor. Erzurum Heyeti Merkeziyesi esas itibariyle hariçte kabul ediyor, bazı şartları var. Burası da keza. Diğer taraftan Van, Bitlis, Diyarbekir, Denizli, Konya... vb. birçok yerlerden açık bir fikir bildirilmedi. Genel fikri özetleyecek kadar haber alamadığımızdan o suretle görüşülebilir. Milli Meclis İstanbul'da mı? Veya Anadolu'nun herhangi emin mahallinde mi toplanmalıdır. Nasıl düşünürsünüz, Mustafa Bey?

Mustafa Bey: Emniyetli bir halde olarak İstanbul'da olması düşüncesindeyim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Süreyya Beyefendi?

1 Kâzım Özalp. (Y.N.)
2 Samsun Mutasarrıfı. (Y.N.)

Süreyya Bey: Bendeniz taşrada daha faydalı olabilir, diyorum. Taşrada zor görüyorum.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Henüz bir karar vermiyorsunuz.

Süreyya Bey: Hariçte olması taraftarıyım, şüpheli görüyorum.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İmkân ve imkânsızlığı nazarı dikkate alalım. Bu iki şıkkın fayda ve sakıncasını nazarı dikkate alalım. Zatâliniz birinci tabii. Fakat, maddeten imkân vasıtaları... buyurursunuz. Hepsinin oyu, görüşleri anlaşılmalı.

Süreyya Bey: Evet.

Mümtaz Bey: Şimdiki vaziyete göre Mebusan'ın İstanbul'da toplanması katiyen doğru değildir. Hariçteki müşkülatı takdir ediyorum. Her halde hariçteki müşkülatı bir tarafa bırakıp yapmalı.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İzah ediniz.

Mümtaz Bey: Şimdiki vaziyete karşı dahilde toplanma bir esarettir. 1) Konuşma serbestisi olmaz. 2) Kontrol altında bir Mebusan demektir. Bugün Dersaadet'te en ufak teferruata kadar hükümet işlerinin yabancı baskı ve müdahalesi altında bulunduğunu zannımca hiç kimse inkâr edemez.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hariçte olabilir mi?

Mümtaz Bey: Âyan ve Mebusan birlikte toplanırlar. Taşradaki sakıncalardan birincisi Âyanın gelmemesidir ki, kanaatim, gelmez. Mebusların birçokları Dersaadet'te bulunuyorlar. Gelmeyeceklerine kaniyim. Gelmedikleri halde üçte iki çoğunluk olamaz. Müşkülat bu noktalardır. Hariçte olması taraftarıyım.

Hakkı Behiç Bey: İstanbul'da Meclisi Mebusan'ın görüşmeleri emin olmaz. Taşrada olsa diğer bir sakınca vardır. Böyle buhranlı zamanlarda milletin mukadderatını eline alacak ve geleceğine uygun hareket edecek bir meclise ihtiyaç vardır. Alacağı şekle göre davet edilir. Bu, asambledir.

Haydar Bey: Mebuslar toplanır, onlar milleti temsil ediyorlar. Dolayısıyla onlar karar versinler. Esas itibariyle İstanbul'da toplanması taraftarıyım.

Bekir Sami Bey: Yazılı olarak arz ettim.[1]

Selâhattin Bey: Kurucu Meclis'in sırası şimdi değildir. Kati sözü Mebusan seçiminden sonra söyleyelim.

Kâzım Karabekir Paşa: Herkes İstanbul'a gidilmesini arzu ediyor. Mebusan hariçte olursa millete İstanbul'dan vazgeçti zannını verir; dolayısıyla İstanbul'u kaybedeceğiz; en mühimi bu. Şu halde İstanbul'a gitmeyi zaruri görüyorum.

1 Bekir Sami Bey, yazılı olarak sunduğu ve toplantıda okunan görüşünde, İstanbul'da toplanmayı kesin olarak reddetmekte, bir Kurucu Meclis'in oluşturulmasını ve geçici bir yönetim kurulmasını önermektedir. Bekir Sami Bey'in yazılı görüşünün tamamı için bkz. *Heyet-i Temsiliye Tutanakları*. Hazırlayan: Uluğ İğdemir. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara, 1989, Ek 1, s.150-156. (Y.N.)

Fuat Paşa: Bendeniz de Milli Meclis'in İstanbul'da toplanmasını zaruri görüyorum.

Rauf Bey: Evvela Milli Meclis halinde İstanbul'da toplanma zarureti vardır.

Rüstem Bey: Bir şey yazdım efendim. (Okundu.)[1]

Mazhar Bey: Milli Meclis'in İstanbul'da toplanmasına imkân tasavvur edemiyorum. Baskı altında bir Milli Meclis olamaz. Taşrada olur mu? Şu sakıncalara göre taşrada olması mümkün müdür? Hakikaten taşrada teşekkül edemez. İki şık kalıyor: Kurucu Meclis, Milli Kongre diyeceğiz. O halde icra kuvvetleri bizim kararlarımızı kabul etmeyecek, ● zaman ihtilal şekline girecek. Burada en mühim hallolunacak mesele, hilafet meselesidir. Bendeniz Kurucu Meclis taraftarıyım.

Hakkı Behiç Bey: Kurucu Meclis bütün kuvvetini milletten alacaktır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bir noktada toplamak istiyorum. Söz konusu olan mesele Milli Meclis'in toplanma mahallidir. Meclis'in bu tarihi ve müşkül zamanda mahiyeti ve müşkülatı nazarı dikkate alınınca ve payitahtımızın tasvir edilen tehlikeli şartları düşünülünce, Milli Meclis'in hilafet merkezinde toplanması ve vazifesini yapması mümkün olmadığı anlaşılıyor. Dolayısıyla, Milli Meclis'in her türlü emniyetli şartları taşıyan bir mahalde toplanması şarttır. Halbuki zatı şahanenin, hükümetin, âyanın ve İstanbul muhitinin buna muhalefetine göre, maddeten hariçte toplanamaz ve kati surette Milli Meclis olarak da toplanamaz. Yalnız Padişah ve mevcut hükümet buna razı olsaydı sakıncaları bir dereceye kadar azaltılmış olurdu. Diğerlerinin chemmiyeti yoktu. Dolayısıyla toplanma mahalli için İstanbul olması kati sureti vardır. Ancak bu şartlar dahilinde toplanan Milli Meclis üzerine alacağı hayati vazifeleri yapmaya devam edebilecek mi, edebilemeyecek mi? Birçok belirtilere göre denilebilir ki, bir şartla, neticeye kadar İtilaf devletlerinin görüşlerini aynen kabul etmek şartıdır. Fakat, acaba bu şartlar ne olabilir? Bizim dahili ve harici hayatımızı ve bağımsızlığımızı korunmuş bulundurmak görüşlerinde merkezlenirse çok iyi. Fakat hiç zannetmiyorum. Kabul edemeyeceği şartlar ortaya konacaktır. Buna göre Milli Meclis'in iki türlü hareketi olur. Birinci, işbu ağır şartları kabul etmek; ikinci, ağır şartlara karşı bu haksızlığı kabul etmez. Bu fikri hallere karşı maruz kalınacak muamele, ya Meclis dağılır veyahut İngilizler tarafından götürülür. Kars vesair malum misallere uygun olarak Meclisi Mebusan'ı ortadan kaldırmak suretiyle büyük bir darbe vurulabilir. Dolayısıyla, bu Milli Meclis'e bel bağlamamak lazım gelir. Hakiki milli maksada göre milli bir toplantı bu olamayacaktır. Buradan milli toplantıya intikal edilmiş olur. Hariçte ve fakat milletin bütün mukadderatını ..... milli bir heyete tasavvur edelim. O halde Milli Meclis'in toplanmasından vazgeçelim. Bu Meclisi Mebusan değildir, bir kongredir, bir "Assemblée National"dir.[2] İcra heyetini de üzerine almayacaktır. Yalnız merkezi hükümeti karar alınmasında ikaz etsin. Yalnız hükümet memleket mukadderatı hakkında ortaya konulan bu şartları kabul veya reddetsin, bu da şüphelidir. Tekmil mebusların bu kanaatte bulunması lazım gelir. Böyle olursa payitahtın emniyetsizliğinden bahisle o zamana kadar ..... belirtebilirler. Fa-

1 Ahmet Rüstem Bey, yazılı olarak sunduğu görüşünde, açık bir tutum belirtmemekte, iki olasılığın da sakıncalarını ifade etmektedir. Ahmet Rüstem Bey'in yazılı görüşünün tamamı için bkz. *Heyet-i Temsiliye Tutanakları*. Hazırlayan: Uluğ İğdemir, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, Ek II, s.157-159. (Y.N.)

2 Milli Meclis. (Y.N.)

kat mebusların çoğu buna olur vermediği takdirde olamaz. Böyle bir Asamble ve diğer biri İstanbul'da Milli Meclis, iki Heyeti Temsiliye olur. Biri tasdik edilmiş, diğeri tasdik edilmemiştir. Diğerinin vaziyeti imkânsız görülüyor. Buna da imkân yoktur. Maddi imkân olduğunu kabul ve tasavvur edelim. Merkezi hükümet, yabancılar kabul etmeyeceklerdir. Hükümet ile bunun arasında bir çekişme çıkacaktır. Hangi taraf galip gelirse o taraf hâkim olacaktır. Bütün dahili kuvvetleri ve icra kuvvetini eline almak lazım gelir, "Assemblée Constituant"[1] haline gelmek lazım gelir. Toplanmış olan Meclis daha birtakım eşraf ve âyanın davetiyle bu hale gelebilir. Evvela "Asamble nasyonal", daha sonra "Konstitüant" da mümkün değildir. Vasıtalar şarta bağlıdır. Bugün için dahi bu tarzda bir dereceye kadar kabulü kanunsuz olacaktır. O halde Milli Meclis'in İstanbul'da toplanması zaruridir. Bu Meclis'in vazifesini yapamaması ve yapamadığına göre bizce alınabilecek tertibat kalıyor. Milli Meclis zaruri olarak İstanbul'da toplanabilecektir. Bu tedbirlere ve tertibata dair şimdiden ne yapmaya mecburuz?

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Kâfi derecede vasıtalar yok mu, var mı? O halde münasip görürseniz zaruri olarak İstanbul'da Milli Meclis toplanır. Hariçte yapabilmek için kamuoyu bunu hazmedemez. Orada toplandığına göre bu Meclis'in orada hizmet görmesine göre tedbirler almak meselesi vardır. Fakat münasip görürseniz ikinci seansa bırakalım. "Milli Meclis" İstanbul'da toplanacaktır. Şimdi ona göre tedbirler almak lazım gelecek.

Mümtaz Bey: İstanbul'da toplanmak için bütün sakıncaları kabul etmek şartıyla toplanacak ise doğrudur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hakkı Bey görüşlerde vukua gelecek değişikliklerden korkuyor, en korkulu budur. Vâsıf Bey en kuvvetli karakter sahibi bir arkadaşımız idi. Dersaadet'e gittikten sonra büyük bir değişiklik gördük. Mebuslar da isteyerek ve istemeyerek suyunca gidecekler. Oradaki hayat mühim değişiklikler yapabilecektir.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İkinci bir mesele, ihtimal ki mebuslar mebus olduktan sonra İstanbul'da toplanmak ve milli vazifeleri hakkıyla yapmak için orada onlar da tehlike göreceklerdir. Böyle bir soruya muhatap olursak mebusların çoğunluğu İstanbul'da ..... dünyanın ..... hiçbir bakış noktasından ..... dolayısıyla beyhude buna göre birtakım milliyetperver zevat muhalif olarak bazı işler yapmak isteyebilir.

Bitti

1 Kurucu Meclis. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(16 KASIM 1919)

16.11.335 [1919]

Eskişehir-Ankara trenlerinin seyrüsefere başlaması hakkında bir an evvel bir hal çaresi bulunması Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya ve keyfiyet cevaben Ankara Heyeti Merkeziyesi'ne yazıldı.

Adana'da Fransızlar ve Ermeniler tarafından yapılan zulümlerin ve tecavüzlerin artmasından dolayı hükümetçe tesirli tedbirler alınması ve muktedir bir valinin süratle yollanması, mümkün olursa Ermeni zulümlerini görmek üzere milletlerarası bir heyetin Adana'ya yollanması, merkezi hükümete Cemal Paşa vasıtasıyla bildirildi.

İşten el çektirilen Jandarma Bölük Kumandanı İzzet Efendi hakkında Heyeti Temsiliye ve Cemiyet namına müracaat ve tesir yapmanın doğru olmadığı, Erzincan'da Heyeti Temsiliye üyelerinden Şeyh Fevzi Efendi'ye cevaben bildirildi.

Milletin kendi namus ve hukukunu müdafaada tamamıyla serbest bulunduğu ve az oldukları takdirde, Urfalıların, Fransızların silahlarını almaya muvaffakiyetlerinin tercihe değer bulunduğu 13. Kolordu Kumandanı Cevdet Bey'e yazıldı.

Vatani hıyaneti sabitleşen Dahiliye Müsteşarı, fazla aşırı Kürtçülere izin veren Dr. Abdullah Cevdet Bey'in değiştirilmeleri lüzumu, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Aydın cephesi teşkilatının üç bölgeye ayrılması ve hepsine Miralay Refet Bey'in takma adla kumanda etmesi ve Kuvayi Milliye ihtiyaçlarının Harbiye bütçesinden temini, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı Şevket Bey'in bir subayla gönderdiği, Sait Molla'nın Mister Frew'ya yazdığı mektuplar okundu. Bu vatan hainlerini kuşkulandırmamak, Dersaadet'teki arkadaşlarımızın takibatlarında müşkülata düşmemeleri maksadıyla, alenen yayınlanması hususunun ertelenmesine ve keza evvelce Rahip Frew'ya Mustafa Kemal Paşa tarafından yazılan mektubun dahi aynı maksatla gönderilmemesine karar verildi.

Ali Fuat Paşa'nın aldığı malumatta eski Müsteşar Fevzi Paşa'nın 20. Kolordu Kumandanlığı'na tayinine dair iradei seniye şerefsâdır olduğu[1] 12.11.35 [1919] tarihli İstanbul gazetelerinde okunmuş, bu konuda ne Heyeti Temsiliye'ye ne de Kolordu Vekâletine Nezaret'ten bir bildirim vaki olmadığından, Heyeti Temsiliye delegesi sı-

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım; 1989, s.57-59.

1 "Padişah emrinin çıktığı" anlamında bir deyim. (Y.N.)

fatıyla kabinede bulunmakta olan Nazır Cemal Paşa'dan sorulmasına ve düşük kabineden devralınan kanunsuz muamelelerin düzeltilmesinin gecikme sebeplerinin sorulmasına karar verildi.

Meclisi Mebusan'ın toplanma mahalli hakkında görüşme cereyan eyledi. Kumandanlıklar vasıtasıyla heyeti merkeziyelerden vaki olan, malumat talebi yazılarına gelen cevaplarda, Bursa Heyeti Merkeziyesi, Kirmasti, Karacabey, Yenişehir, Bilecik heyeti idareleri hariçte; Trabzon, Erzurum Balıkesir heyeti merkeziyeleri, Karesi, Saruhan Reddi İlhak heyetleri İstanbul'da; Trakya-Paşaeli, İstanbul civarında olmak üzere toplanma mahalli hakkında görüş beyan eylemekte oldukları ve bunlardan bir kısmının Salih Paşa Hazretleri'nin tamimen bildirilen zati kanaatlerine dayanarak, hükümetin uygun görmesi halinde hariçte toplanmasında bir sakınca görmedikleri; İstanbul'daki rical ve zevatın hemen tamamının İstanbul'da toplanma lüzumu hakkındaki görüşleri ve yazıları da nazarı dikkate alınarak, zatı hazreti padişahinin mahsus olan arzuları ve merkezi hükümetin bu konudaki ısrarı, mevcut müşkülatlara birçok sakınca ilave eylemekte olduğundan, Dersaadet'in tehlikeli vaziyetine rağmen Milli Meclis'in İstanbul'da toplanması, ittifakla zaruri görüldü. Yalnız milli teşkilatın başında bulunmakta olan yüksek zevattan mühim bir kısmının taşrada kalması lüzumu ve ehemmiyeti münakaşa edilip kararlaştırıldı.

Bu sebeple, İstanbul'da toplanmaya göre bütün mebusların, vaziyetin tamamen sakıncalarının ortaya konması ve faydalarının sayılması suretiyle aydınlatılması ve gerek Dersaadet ve gerek hariçte emniyet tedbirleri hakkındaki görüşlerini sormak ve bunların yol uğradığı olan Trabzon, Samsun, İnebolu, Eskişehir, Edirne gibi mahallerde ayrı ayrı toplanarak aralarında fikir alışverişinde bulunmalarını temin etmek için, kumandanlıklar vasıtasıyla verilmek üzere bir talimatname kaleme alınması kararlaştırıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca dört imza.]

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(16 KASIM 1919)

Aydın cephesindeki Kuvayi Milliye'nin, devlet ve millete daha faydalı olabilmesi için, tekmil millet ve hükümetin azami yardımına muhtaç olduğunu ihtiva eden izahattır.

Kuvayi Milliye, düzene sokulur, teşkil ve iyi idare edilirse, azami istifade edilerek, Yunanlıların gerilerinden tacizler yapılarak, düşmanın bu civarda ilerlemesine mani olunabilir. Bu tacizler şiddetlendirilecek olursa düşmanı ümitsiz bırakarak, bu vilayetimizi tahliyeye zorlamak mümkündür kanatindeyiz.

Bunun için adı geçen kuvvetleri üç gruba taksim edip, birincisi Kuzey yahut 61. Fırka grubu, ikincisi Salihli yahut 23. Fırka grubu, üçüncüsü Demirci Efe yahut 57. Fırka grubu teşkil edilmelidir. Fırka kumandanları resmi olmayan şekilde grup kumandanları tanınmalı ve harice karşı bunlar, Kuvayi Milliye kumandanları olarak gösterilmelidir.

Zatı devletleri, bütün cepheyi 12 ve 14. kolordulara vereceğim buyuruyorsunuz. Bu takdirde, tekmil harekâtı 12 ve 14. kolordu kumandanlıklarından da azami yardım görerek, takma adıyla Miralay Refet Bey'in idare etmesi münasip bulunmaktadır.

Halk, Kuvayi Milliye'ye azami yardımda bulunacak ise de, halkın şimdiye kadar gösterdiği fedakârlık, tahammül edilemeyecek hale gelmiş olduğundan, 8-10 000 kişi olan Kuvayi Milliye erlerinin iaşe, giyim, teçhiz ve lüzumlu silahlarının Nezaretçe temini mümkün görülmekle beraber, hiç değilse 12 ve 14. kolordularca resmi olmayan şekilde verilmesine müsaadelerinizi istirham eylerim.

* Tahsin Ünal, "Mustafa Kemal ile Cemal Paşa'nın Muhaberatı", *Türk Kültürü* dergisi, c.3, sayı 13, yıl 1963, s.111. Tahsin Ünal, kaynak olarak "özel dosyasındaki notları" göstermiştir. (Y.N.)

PROTESTONAME*

(16 KASIM 1919)

Protestoname

İngilizler tarafından Mütarekaname hükümlerine aykırı olarak işgal edilmişken, geçenlerde tahliye olunan Ayıntap, Maraş ve Urfa'yı bu kere de Fransızlar işgal etti. Bundan anlaşıldığına göre, İtilaf devletleri milletimizi vatanımızın en güzel parçalarından mahrum bırakmak hakkındaki karşılıklı tasarımlar ve tasavvurlardan bir türlü vazgeçemiyorlar. Sulh Konferansı'nın kararlarını beklemeksizin, görünüşte, geçici ve ihtiyati bir işgaldir, diyerek projelerini tatbik ediyorlar. Osmanlı devletinin, yedi asırlık şaşaalı bir tarihi hayata ve seri ve kuvvetli bir yenilikçi gelişmenin bütün sebep ve unsurlarına sahip olduğunu nazarı dikkate almak istemiyorlar. Vatanımızın bedeninden koparılacak parçalarla aralarında menfaat dağıtmaya çalışıyorlar. İtilaf devletlerinin vaki olan hareket ve tatbikatı insanlık dışı olduktan başka, tabii adaleti ve Sulh Kongresi'nde, tam bir azamet ve haşmetle ilan edilmiş olan esasları ve Türkiye'ye bütün cihan karşısında Wilson prensiplerinin on ikinci maddesiyle edilen vaatleri ayaklar altına almaktadır. Türkiye'nin taksimine yol bulmak emeliyle Yunanlılara işgal ettirilen Aydın vilayetindeki kıtal, baskı ve imha fecaatlerinin, şimdi de Ermenileri alet eden Fransızların işgal ettiği Adana vilayetinde, Maraş, Urfa ve Ayıntap'ta aynen yapılması, bütün bu siyasi haksızlıklara bir ek teşkil ediyor. İtilaf devletlerinin, bugüne kadar yapmış ve yapmakta olduğu haksız muameleleri, büyük bir şiddetle protesto eder ve onların memleketimiz ve milletimiz için daha insani ve daha adaletkâr hissiyane arzularıyla dönmelerini temenni ederiz. Milletimiz, bir parçasının kesilmesine ve taksimine ve esaret alçaklığına razı olmaktansa, bütün maddi ve manevi kuvvetiyle, meşru mevcudiyetini ve haklarını müdafaada azimkârane devam ve sebat edecektir. Bu meşru ve yüce kararda milletimizin bütün manasıyla birleşmiş olduğundan İtilaf devletlerini haberdar etmek isteriz. Bu hususta milletimizin yükselen meşru sesini duymak istemeyerek tutulan insanlık dışı yolda devamın verebileceği netice pek acı olabilir. Ve bu halin yalnız birkaç memlekete değil, belki iki büyük cihana sirayetinden korkulur. Bittabi böyle büyük bir felaketin esas mesuliyeti, Cenabı Hakk'ın ve insanlık âleminin huzurunda İtilaf devletlerine ait kalır. Bu sözlerimizle, mevcut hakla-

* *İradei Milliye*, 17 Kasım 1919. Eski yazı metin Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.124-125. Ayrıca bkz. F.O. (Foreign Office-İngiliz Dışişleri Bakanlığı Arşivleri), 406/41, p.391, No.175/2'den aktaran: *İngiliz Belgelerinde Atatürk* (1919-1938), c.I, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s.156.

rını müdafaadan başka bir gaye takip etmeyen milletimizin ortak emellerine tercüman oluyoruz. Meşru feryadımızın, bütün haksızlıklara rıza göstermeyeceklerine emin bulunduğumuz Avrupa ve Amerika milletlerine duyurulmasını isteriz.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

DERSAADET'TE ÇANAKKALE MEVKİİ MÜSTAHKEM KUMANDANI MİRALAY ŞEVKET BEYEFENDİ'YE*

(16 KASIM 1919)

Şifre

Sivas, 16.11.35 [1919]

Kapandı
11.30

Dersaadet'te Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendi'ye

1. Mektupları taşıyan Celal Efendi geldi. Sait Molla'ya ait gönderilmiş olanların suret olduğuna göre, ele geçen asıl nüshalarının nezdinizde muhafaza edilmekte olduğu anlaşılmıştır. Bunların fotoğraflarının aldırılmasını ve bu fotoğraflardan bir kısmının buraya gönderilmesini, asıllaruun da icabında işe yaramak üzere emin bir şekilde muhafaza edilmesini rica ederiz.

2. Mektupların içinde bahsolunan, Padişah'ın İngilizlerle yapmış oldukları mukavele hakkında esaslı inceleme ve tatbikat yapılması ve bu konuda elde edilecek malumatın bildirilmesini ehemmiyetle rica ederiz.

3. Biz şimdilik, bu ihanet belgesinden yalnız icap eden hakkında gizli olarak malumat vermeyi ve adı geçeni huylandırmamak ve takibatınıza müşkülat çıkarmamak maksadıyla da, yayın ve tamim hususunda münasip zamana terkini uygun gördük.

3. Kolordu Kumandanı

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Bir örneği Aydınlık Arşivi No: 79'da bulunan belgenin Cumhurbaşkanlığı Arşivi'ndeki kayıt numarası: Vesika No: 458. Eski yazı belge, Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)
Ayrıca bkz. Cihat Akçakayaoğlu, *Atatürk/ Komutan, İnkılâpçı ve Devlet Adamı Yönleriyle*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1998, s.214.

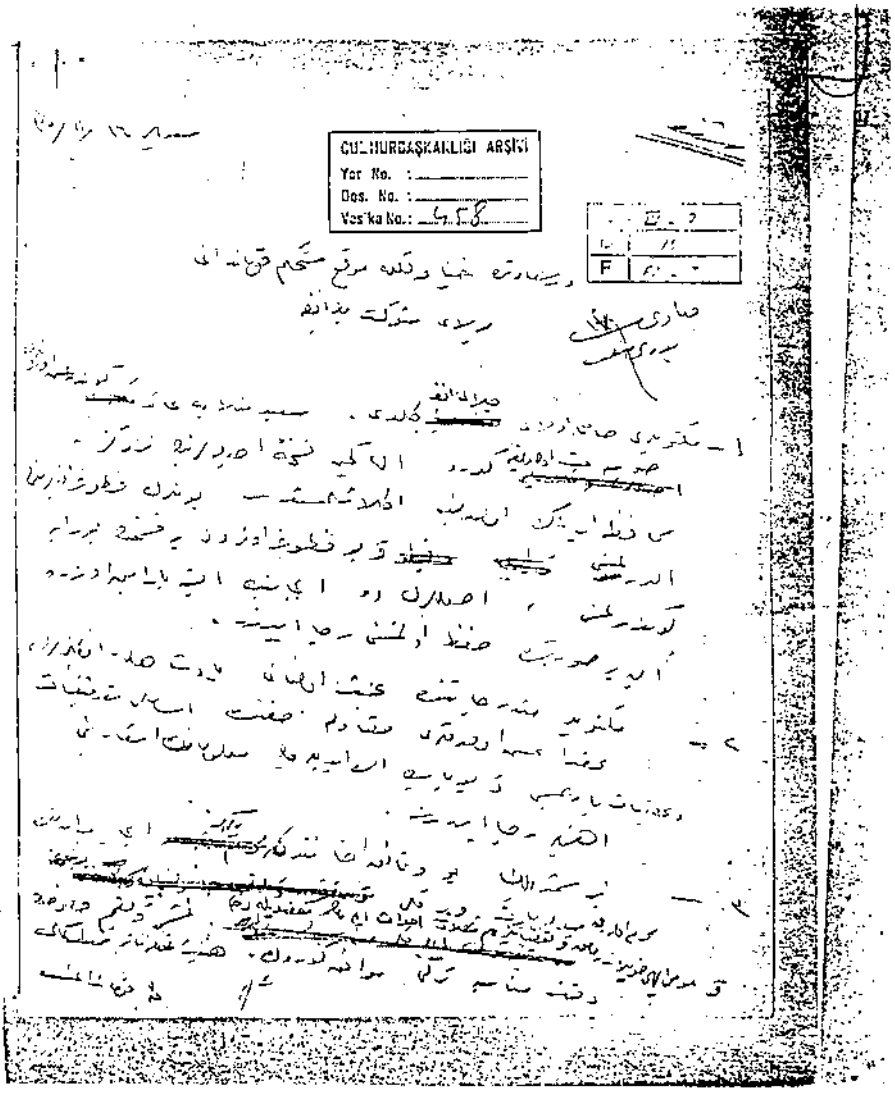

16 Kasım 1919 tarihli ve "Dersaadet'te Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı Miralay Şevket Beyefendi'ye" başlıklı belge.

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*
(16 KASIM 1919)

Aceledir.
Zata mahsustur.

Sivas
16.11.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye

Bugüne kadar gerek siyaseten icra edilen teşebbüsler ve gerek Kuvayi Milliye ve azami yardımı yapmış olan askeriye ve mülkiyenin sonsuz fedakârlıkları, ancak sevgili Aydın vilayetimizde, Yunanlıların istilasını durdurmaktan ibaret kalmıştır. Halihazırda, siyaseten daha ziyade ciddi bir şekilde çalışacağı tabii ise de, olumlu bir netice elde etmesi mümkün olmadığı taktirde, başka zamanlarda olduğu gibi, asıl vatandan ayrılmasına hiçbir sebeple, hiçbir millettaşımızın razı olamayacağı nedeniyle, sevgili Aydın vilayetimizin fiilen kurtarılmasını göz önünde bulundurmak, Heyeti Temsiliye'mizin en mühim bir meşgalesi olmuş ve bunun neticesi olarak, şimdiye kadar sarf edilen gayretin, daha ziyade muvaffak olmasının sebebini üç maddeye bağlamak mecburiyetinde kalınmıştır.

Evvela: Düşük hükümetin hastalıklı bir siyaseti neticesi olarak, resmi olmayan azami yardımda bulunmaması.

İkincisi: Tekmil millettaşların alakadar olamaması.

Üçüncüsü: Fennen, bu gibi ahvalde tekmil maddi ve manevi kuvvetlerin bir elden idare edilmesi lazımken, edilememesi.

Belirtilen maddeleri güzelce hal ve tesbit ettikten sonra hasıl olacak netice ve vaziyete göre, ya bütün kuvvetimizle Yunanlılara taarruz ederek bunları Aydın vilayetinden çıkarmak, veyahut azami surette harbi sagir[1] tarzında bir hareket tanzim ederek, Yunanlıları, Aydın vilayeti üzerindeki ihtirasından ümitsiz bırakarak, bunları kendiliklerinden adı geçen vilayetimizi boşaltmaya mecbur etmektir. Bu gayeyi esas alarak, şimdiye kadar hasıl olan vaziyet ve toplanan kuvvetleri değiştirmekten veya baştan tanzim ve teşkil etmekten ziyade, vaziyeti mümkün olduğu kadar değiştirmemek ve

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter.
Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)
1 Harbi sagir: Vurkaç, gerilla savaşı. (Y.N.)

mevcut kuvvetlerimizi takviye etmekle beraber, tanzim ve teşkil etmekteyiz. Buna göre, harekât mıntıkalarını üçe taksim edip, bunlara Kuzey Salihli, Aydın ve Havalisi Mıntıkaları deyip, hakikatte bunlara, 61., 23. ve 57. fırka kumandanlarının kumanda etmesini uygun görüyorsak da, bu şekil kumanda resmiyete dönüştürülmüş olacağından, resmi olmayan bir vekilin imzasıyla harekâtın idaresi münasip olacaktır.

Bu maksatla, Demirci Efe'nin Aydın ve Havalisi Kumandanlığı'nda kalması, hiçbir anlaşmazlığa meydan vermeyeceği görüşündeyiz.

Ta başlangıçtaki harekette 14. Kolordu'nun 17. Kolordu gibi hareket etmeyip, meseleyi milli bir vazife olarak kabul ederek işe sahip olması, kuzey cephesinde, maksadı, evvelce olduğu gibi bugün de tamamıyla temin etmektedir. Bizzat, 23. Fırka Kumandanı Ömer Lütfü Bey'in de alakası olmadığı halde, Salihli mıntıkasında teşkilat ve intizamı meydana getirebilmesi, ciddcn takdire değerdir. Dolayısıyla, adı geçen kumandanın eskisi gibi bu mıntıkayla meşgul olmasını son derece rica ederiz.

Demirci Efe mıntıkasıyla, mütehassıs zevatın şimdiye esaslı bir surette meşgul olmadığı anlaşılmaktadır.

Demirci Efe maiyetinin azami fedakârlığından, genel bir hareket esnasında, arzu edilen neticenin tamamen teminini düşünmek lüzumu hatıra geldi. İşte bu görüşe dayanan emir kumanda meselesini, aşağıdaki gibi görüyoruz:

Heyeti Temsiliye'miz üyelerinden eski 3. Kolordu Kumandanı ve bilhassa cephelerde askeri meziyetlerini herkese tanıttırmış olan cesur, gayretli, fedakâr arkadaşımız Miralay Refet Beyefendi'nin, doğruca Heyeti Temsiliye'ye bağlı olmak üzere, İzmir ve Havalisi Umum Kuvayi Milliye Kumandanlığı'nı üstlenmesini ve aşağıda izah edeceğimiz gibi hareket icra edeceği mıntıkada bulunan kolordu ve fırka kumandanı ve en büyük rütbeli mülkiye memurlarının, adı geçen kumandana resmi olmayan şekilde azami yardımda bulunmalarını, şimdiye kadar asil milletimiz gözünde bilinen hamiyet ve fedakârlıklarından bekleriz. Umum Kuvayi Milliye Kumandanlığı'nın doğrudan doğruya kumanda emrine verilen mıntıka, Aydın vilayeti ve Konya vilayetinin Burdur livası olup, milli harekâta fazla yardım maksadıyla, Umum Kuvayi Milliye Kumandanlığı'nın Afyonkarahisarı, Antalya, Isparta, Kütahya livalarından talep edeceği yardımları, bu livaların askeri ve mülki memurlarının ve milli teşkilatının derhal yerine getirmeleri, arzuya değerdir. Umum Kumandanlığın, yukarıda beyan edilen kararlardan birini kabul edinceye kadar, bilhassa Aydın ve Havalisi Kuvayi Milliyesi'ni düzenlemesi ve teşkil etmesi, kuzey ve Salihli mıntıkalarındaki vaziyeti görerek, ona göre bir karar alabilmesi için, bu mıntıkalarda seyahat eylemesi lazımdır. Hareket başladığı zaman, Umum Kumandanlığın vazifesinin kolaylaştırılması maksadıyla, Salihli ve Aydın Havalisi Mıntıka Kumandanlığı'nın, doğrudan doğruya idare ve kuzey mıntıkasında vereceği emirlerin, adı geçen mıntıka kumandanlığı tarafından icrası münasip düşünülmektedir. Miralay Refet Beyefendi'nin takma ad ile milli vazifesini yapması, harici siyasi vaziyetimiz bakımından münasip görülmektedir. Birleşmenin temin edeceği faydalardan dolayı, Aydın vilayetinin işgal edilmiş veya edilmemiş kısımlarından muhtelif namlar altında vücuda getirilen teşkilatın, Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Teşkilatı'na uygun hale getirilmesi ve teşkilatımızın, işgal altında bulunan vilayet kısımlarına yayılmasına ça-

lışmak lazımdır. Bu ahvale göre, Kuzey Cephesi Milli Levazım Heyeti'nin Balıkesir Heyeti Merkeziyesi'ni, Salihli Milli Levazım Heyeti'nin Balıkesir Heyeti Merkeziye'sini, Aydın havalisinde bir heyeti merkeziyenin, teşkilat nizamnamesi icabınca meydana getirilmesi lazım geliyorsa da, harekâtın selameti bakımından Nazilli, Aydın, Manisa, Denizli, Burdur livaları Müdafaai Hukuk cemiyetlerinden ikişer temsilci seçilerek, Nazilli'de heyeti merkeziye vücuda getirilip, Aydın ve Havalisi Milli Levazım Heyeti'nin, işbu heyeti merkeziyeye bağlanması lazımdır. Milli Levazım heyetleri, tanzim edecekleri bütçenin askeriye ve mülkiyece kabul edilemeyen kısmına, heyeti merkeziye vasıtasıyla, heyeti merkeziyenin havi olduğu mıntıka dahilinde, usul ve teamül doğrultusunda, iane suretiyle temin edecektir. Eğer heyeti merkeziye mıntıkası buna kâfi gelmezse, keyfiyeti Umum Kumandanlığa arz ederek, Umum Kumandanlık da, yukarıdan doğrudan doğruya kendisine bağlanmayan mıntıkalardaki kaynaklardan temine çalışacaktır. Gelişigüzel ve usulsüz iane almak ve toplamak yasaktır. Şimdiye kadar bazı mıntıkalarda genel olarak ikmal keyfiyeti, mahalli ahalinin hamiyetli omuzlarına terk edilmiş olması sebebiyle, bunları artık bu ağır yük altında tahammül edemeyecek bir vaziyete getireceği istihbar kılınmıştır. Halbuki bugün tatbik edilegelmekte olan budur. Mütareke'den evvel kabul edilen bütçe olup, barış tertibine göre 300 000'e yakın bir kuvvete iaşe ve giyecek lazım gelirken, bugün, hakikat halde kırk elli binden fazla bir kuvvete yemek ve giyecek sağlanmaktadır. Giyecek konusundaki görüşümüz, peyderpey askeriye tarafından üstlenilmesinden ibarettir. Bu görüşümüzü aynen tatbik edegelmekte olan bazı milliyetperver kumandanlarımızın hareket şekillerine diğerleri iştirak ettikleri takdirde, hiçbir mesuliyet altında kalmayacakları şüphesizdir. Bu hususta hatırımıza gelen resmi şekil şudur: Mübarek vatanı müdafaa emeliyle toplanmış olan milli fertlerin ordu ve erleri olarak kabul ve o yolda muamele edilmesidir. Milli fertlerin toplanması ve askere alınması, Umum Kumandanlık ve kolordu ahzı asker reisleri arasında kararlaştırılacak şekle göre, ahzı asker memuriyetiyle, Müdafaai Hukuk Cemiyeti heyeti merkeziye idarcleriyle birlikte icra edilecek olur ise, mesele az çok bir usul dairesinde cereyan ederek, hiçbir sızıltıya meydan verilmeyeceği zannındayız. Nizamname'mize ek olarak kaleme alınıp milli müfrezelerin teşkiline dair güzel bir rehber olabilir. Silah ve mühimmat kısmına gelince, bu hususun hakiki kaynağı ordudur. Ancak, kolordu mıntıkalarının çoğunda mevcut silah depolarındaki tüfenklerinin mekanizmaları alınmış olduğundan, Umum Kumandanlığı'nın talep edeceği miktarda tüfenk tedariki mümkün olmadığı zamanlarda, ne miktar ve ehemmiyette mekanizmaya ihtiyaç hasıl olduğu, kolordu ve kumandanlıkları tarafından, Dersaadet'te, Bahri Sefid[1] Mevkii Müstahkem Kumandanlığı'ndan gizli olarak talep edilecek ve getirtilecek olur ise tüfengin mevcudiyetini artıracaktır.

Mühimmatın ikmalini, kolordu kumandanları mıntıkalarındaki mühimmat ambarlarından ikmal edebilir görüşündeyiz. Top, sıhhi malzeme ve sıhhiye teşkilatı da aynı usule uygun olarak temin edileceği zannındayız. Umum Kumandanlığa ayrılan mıntıkada, mevcut bütün teşkilat, azami yardımda bulunması gerekenlere tamim edilecektir.

1 Bahri Sefid: Akdeniz. (Y.N.)

Şimdiye kadar, özel siyasi vaziyetimizin ibresi ne vakit millet haklarını müdafaa hususunda en büyük fedakârlığı göstermekten çekinmemiş ise, o vakit selamet istikametini göstermiştir. Dolayısıyla, millet ve vatanın kurtarılması uğrunda yapılacak olan fedakârlıklarımızın toplamının, elbette vatanımızı yakalanmış olduğu felaketlerden kurtaracağını takdir buyurursunuz. Aydın vilayeti hakkında, Heyeti Temsiliye'mizce düşünülen konular yukarıda olup, işbu meseleye şekil verilmeden, görüşlerinizin bilinmesine lüzum hasıl olduğundan, ahvalin aciliyetinden dolayı yüksek görüşlerinizin bildirilmesini istirham eyleriz, Efendim.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(16/17 KASIM 1919)

Ankara vilayeti Müdafaai Hukuk Cemiyeti (Heyeti) Merkeziyesi, iki aydan beri trenlerin seyrüsefer etmemesinin memleket için pek büyük zararlara yol açtığından, Dahiliye Nezareti'ne müracaat edildiğinden bahisle, yol gösterilmemizi rica eylemektedir. Bir an evvel hal çaresi bulunması vasıtalarının tamamlanması arz olunur.

* Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı İstiklâl Harbi Arşivi, Dosya 119, Klasör 31, Fihrist 231'den aktaran: Bayram Sakallı, *Ankara ve Çevresinde Milli Faaliyetler ve Teşkilatlanma*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s.73-74.
Belirtilen kitapta, belge yukarda yer verildiği kadarıyla yayımlanmıştır. Bu telgrafın, 16/17 Kasım 1919'da Mustafa Kemal tarafından Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya çekildiği belirtilmektedir. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE TOPLANTI ZAPTI

17 KASIM 1919 TOPLANTISI*

17 Teşrinisani 335
(17 Kasım 1919)
Saat 2,30

Birinci Celse

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ankara'dan bir görüş vardır. Müsaadeniz olursa onu okuyalım. Tekrar görüşmemize devam ederiz.

(20. Kolordu Kumandan Vekili Mahmut Bey'in görüşü okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Dünkü görüşmelerimizin neticesinde Milli Meclis'in Âyan ve Mebusan olarak toplanması ancak Dersaadet'te olacağı ve hariçte toplanmasına maddeten imkân görülmemişti. Meclis İstanbul'da toplandığı takdirde birtakım tedbirler lazım idi. Bu kararlaştırılmıştı. Arkadaşların bir kısmı Meclisi Mebusan İstanbul'da toplanmadan evvel, evvela hariçte bir kongre toplamalarını ileri sürmüşlerdi... Milli Meclis'ten vazgeçilerek milli kongre halinde toplanmak veyahut kurucular halinde... şekillerden bahsetmişlerdi. Bu bir tedbir meselesi olacaktır efendim. Mümtaz Beyefendi, nasıl bir hareket tarzı hatırınıza geliyor?

Mümtaz Bey: Bendeniz, İstanbul'da Meclisi Mebusan'ın toplanması ehvenişer olarak kabul edilse bile, mümkün olmadığını açıklamıştım. İstanbul'da toplanma halinde en az 2 500-3 000 kadar bir Kuvayi Milliye lazımdır. Buna imkân olmadığı takdirde hiçbir netice elde edilemez.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu kuvveti kâfi mi görüyorsunuz?

Mümtaz Bey: Bu kadarı kâfidir. İcabında onun arkasından yedi sekiz bin kişi daha çıkar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu noktayı tespit etmek için bunu anlayalım. Mebuslar evvelce bir görüşme yapıp tedbirini kendisi alsın, olur mu?

Mümtaz Bey: Bu hal seçimlerin nihayetine bağlıdır. Meclisi Mebusan'da üçte iki meselesi vardır. Taşrada da üçte iki olmazsa toplanamaz. Daha fena tehlikeler çıkar... Mesela 120 mebusun 60'ı muvafık, 60'ı muhalif... Muhaliflere karşı ne yapacağız? Bu suretle, toplanmadan evvel milleti ikiye bölmüş oluruz.

* *Heyeti Temsiliye Tutanakları*, Hazırlayan: Uluğ İğdemir, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s.18-38.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Milli Meclis'in İstanbul'da toplanması kati zaruret hükmünde görülmüştür. Bunu uygun görenler hariçte bir mahalde toplanmak ve bütün tehlikeleri düşünmek ve tedbirler almak... İkiye ayrılmak tehlikesi yoktur. Çoğunluğa göre bir şekil vücuda gelebilir.

Mümtaz Bey: İstanbul'da toplanma kararlaştırıldıktan sonra, evvela hariçte bir mahalde toplanmadan ne netice elde edilecektir? Sadece İstanbul'da olacaksa, toplantısını orada yapsın.

Rüstem Bey: Esas mesele kararlaştırıldı mı? Meclis'in İstanbul'da toplanmasına karar verildi mi?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Benim anladığım mutlaka İstanbul'da toplanacaktır. Hariçte toplanması için elimizde hiçbir kuvvet yoktur.

Rüstem Bey: Meclisi Mebusan şeklinde değil, Milli Meclis şeklinde hariçte toplanmasında bir sakınca var mıdır?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Meclis'in hariçte toplanması iyidir. Fakat öyle bir kuvvetimiz yoktur. Bunu Meclis kabul edecek mi? Bu mesuliyet ancak mebuslar tarafından üstlenilir. Bunları anlamak için evvelce mebuslar hariçte toplanır. Eğer çoğunluk gelirse bu mesele söz konusu olur. Biz buna karar veremeyeceğiz. Bunun için hariçte bir Meclis yapmak lazım gelir. Dünkü görüşmeden anladığım şu fikri bugün ortaya koydum.

(Trabzon'un fikri, görüşleri okundu–İstanbul'da toplanma taraftarı.)

Kâzım Paşa: Mebusların evvelce bir yerde toplanmasını uygun görmüyorum. Mesela Trabzon; kış münasebetiyle gidemeyeceklerdir. Dolayısıyla, bunu, münasip birkaç mahalde yapmalıdır. Yoksa, mesela yalnız Eskişehir dersek, buna birçokları gelmeyeceklerdir. Her bölgenin mebusları ayrı ayrı toplanıp fikir teatisinde bulunabilirler.

Süreyya Bey: Evvela Cemiyetimizin sürekliliğini temin etmelidir. Cemiyetimizden olan mebuslar bunu temin etmelidirler.

Mazhar Bey: Paşa Hazretleri'nin görüşleri doğrudur. Erzurumlular, Vanlılar, Trabzon'a gideceklerdir. Sivas'a civar olanlar Sivas'a... diğer kısım Eskişehir'e.. Böyle üç kısım olarak toplanabilirler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bir grup mu? Birkaç grup mu? Mesele o değil. Hariçte fikir alışverişinde bulunmaları uygun mudur?

Sesler: Uygundur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Tatbik şekli... Grup grup mu, bir arada mı?

Hamdar Bey: Bir grup halinde mümkün değildir.

Mümtaz Bey: Bir mahalde toplanma imkânsızdır. Mebusların grup halinde evvelce toplanması fena olacaktır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bir grup halinde mi?... Gruplar halinde mi?

Sesler: Gruplar halinde.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde kaç grup? Birinci Trabzon... Tabii olarak bir merkezdir. Burada bir grup... Diğer bir grup Samsun, toplanma noktası olabilir. Kastamonu mebusları Samsun'a gitmezler. Amasya, Tokat, Çorum, Sivas mebusları oradan geçerler. Kastamonu mebusları İnebolu'da toplanabilirler.

Selâhattin Bey: Rica ederiz, İzmit'e inerler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu da güçtür.

Bekir Sami Bey: İzmit hepsi için iyidir. Ankara, Konya, Denizli, Diyarbekir, Bolu, hepsi oraya gelebilirler.

Fuat Paşa: Pratik bir şey söyleyeyim. Dört nokta çıkış yeridir. Eskişehir, Trabzon, Samsun, İzmit... Bir de İstanbul.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İstanbul da bir toplanma mahallidir. Edirne de İstanbul'a gelebilir. Eskişehir, Trabzon, Samsun.... Eskişehir'de de Orta Anadolu mebusları toplanırlar.

Rauf Bey: Bir sakınca var. Mesela Van mebusları 45 günde Trabzon'a gidebilirler. Çoğunluğu kaybetmiş oluruz.

Mümtaz Bey: İstanbul'da da bir toplantı olursa bu uygun değildir. Tehlikedir.. Hep arzu eden ve yakın olanlar İstanbul'da toplanırlar.

Kâzım Paşa: Çoğunluk taşrayı uygun görürse... İstanbul'dakilerin de oy hakkı vardır. İstanbul'dakilere ehemmiyet vermezsek gücendiririz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Randevu mahalli İstanbul olursa, bu arada Trakya mebusları Edirne'de mi, yoksa İstanbul'da mı toplansınlar?

Mümtaz Bey: Edirne'de.

Kâzım Paşa: Bendeniz de Edirne'nin Edirne'de toplanmasını uygun görürüm. O şekilde İstanbul'dan çoğunluk alınmış olur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evvela kendileri hariçte toplanırsa, daha sonra İstanbul'a gitmesinin de bir faydası olur.

Mümtaz Bey: İstanbul'da mebusların sayısı ne kadar az olursa bendenizce o kadar iyidir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yani İstanbul'da bulunup, hariçten mebus seçilmişleri harice davet edebiliriz.

Mümtaz Bey: Evet, millet ve seçmenleri namına.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki efendim. Ya Bursa havalisi?

Mümtaz Bey: Bunlar da kendi havalisinde toplanırlar.

Rauf Bey: Hepsi Bursa'da toplanır.

Sesler: Gidemezler.

Haydar Bey: Biri Bursa'da, diğeri Bandırma'da.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde tekrar düşünmek lazım gelir. Kastamonu'yu ve İnebolu'yu kabul etmek lazım gelir.

Mümtaz Bey: Kastamonu'nun dört beş mebusunu Samsun'a çağırsak?

Kâzım Paşa: Erzurum mebusları Trabzon'a geldi mi, ilk vereceği fikir İstanbul'dur. Bu fikirleri sancak sancak sorsak... Limana indikten sonra fikri her halde İstanbul olur. Mebus olacak zevat, konuşma hürriyetini, bağımsızlığı falan görüşecek. Bunlar birer merkez gibi, sancak sancak anlaşmak daha uygun değil mi?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Dağınık iken oylarını alalım.

Rauf Bey: Bendeniz yalnız bir sakınca görüyorum. Bunda esas olan görüşme ve münakaşadır. Küçüldükçe şahıs fikirlerini sormaktır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evvela, Kâzım Paşa'nın dediği gibi, hepsinin oylarını toplarız. Olumlu ve olumsuz fikirlerini anlarız.

Haydar Bey: Mebus fikrini söylesin.

Hakkı Behiç Bey: Yalnız İstanbul meselesi değil, tedbirler de söz konusu olacaktır.

Haydar Bey: O daha sonra olur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Grup grup toplanırlarsa, birdenbire İstanbul'a gidemezler. Evvela toplanalım, hükümetten anlayalım derler. Ve bu şekilde bir harici meclis olur.

Haydar Bey: Evvela tek tek sorarız. Daha sonra oylarını verirler. Bütün mebuslar limanda beklemeyeceklerdir. İstanbul'a kaçacaklardır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdiden bütün vilayet ve livalara yazarız. Mebuslarının tek tek fikirlerini anlamak isteriz. Tedbirler için de grup halinde görüşürler.

Haydar Bey: Tedbirleri biz yapalım. Mebuslara söylemeyelim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Söz konusu olan şeye geçelim... Gruplar halinde olacak. Limanlarda beklemek sakıncalı; maksat elde edilemeyecek. Bunun bertaraf edilmesi lazımdır.. Bunları az farklı zamanla toplamak mümkün olamayacak.

Kâzım Paşa: Birinci meseleyi sorduktan sonra.. Diğer mesele hakkında da "sizin mebuslarınız falan yerde toplanarak bir fikir vermelerini ve bildirmelerini yazınız" deriz .. Grup halinde de böyle yaparız.

Rauf Bey: Birinci halde lazımdır... Çoğunluk İstanbul'a gitmemek taraftarlarını da anlarız.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Eğer çoğunluk İstanbul'a gitmek taraftarı ise ve gittikleri zaman sakıncalar başa gelirse ne vaziyet alınabilir?

Rauf Bey: Bu vaziyetleri anlattıktan sonra giden adam, "tehlike yoktur" derse ne yapalım?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Tehlike olabilir, muhakkak değildir, der. Bir çare buluruz, der.

Fuat Paşa: Tekmil bu münakaşalarda hiçbir tehlike yok. Herkes fikrini açık söyleyecektir. Bütün bu tedbirlere karşı hiçbir kimse bir şey yapmayacak zannediyorlar. Halbuki hükümet zorlayıcı tedbirlere teşebbüs edecektir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Tekrar hariçte grupman olarak kabul ediyoruz. Onlara vaziyeti izah etmek, bakış noktasını söylemek, ona göre gelecek için bir karar almak.

Rauf Bey: Oylarını verdikten sonra hemen giderler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İstanbul'a karar verirlerse gider. Herkes zincirle bağlanmaz.

Rauf Bey: Bizim sorduklarımızı ve davetimizi dinleyecekler ve icabet edecekler mi?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Tabii bizim görüşümüze göre birçok mebus çıkarıyoruz.

Fuat Paşa: Bendeniz muvaffak olabiliriz, diyorum. Askeri vasıtalardan dolayı... Kâzım Paşa'nın fikrini ve sözünü dinlerler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Paşa'nın bir teklifi. Biz aynı zamanda genel olarak mebusları evvelce aydınlatırsak, o da iyidir. Fuat Paşa'nın arzuları nazarı dikkate alınır.

Fuat Paşa: Bu, mühim bir tedbirdir. Alelade değildir.

Reis [Mustafa Kemal]: Bunlar İstanbul'a gittikten sonra bazı bakış noktalarını bunlara vermek. Münasip görürseniz daha şimdiden mebusları aydınlatmak ve toplanma mahallini tayin etmek için bir talimatname kararlaştıralım. Kâzım Paşa, Fuat Paşa, Hakkı Behiç Bey, Haydar Bey toplansınlar, bunun için bir talimatname hazırlayalım, uygun mudur?

Sesler: Uygundur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi her şeyden evvel Cemiyetin vücudunu ve vazife yapmasını temin etmek. Haydar Bey'in fikirleri de bunu içeriyor. Rumların tedbirlerine karşı şayet mebuslar İstanbul'a giderlerse birkaçı dışarıda kalacak. Kolordulara dayanarak içeride kalacak adamlarımız vasıtasıyla çalışmak lazımdır. Mebusların fikirlerinden vazgeçenleri öldürmeye bile karar vermiş ve görüşler açıklamıştım.

Orada bir teşkilat yapmak elzemdir. Ve bunu biz yapmalıyız. Dolayısıyla, mebuslara leh ve aleyhte her şeyi söylemeliyiz. Ve ona göre oy veriniz, deriz. Cemiyetimizin Anadolu'da ve Rumeli'de alacak birçok tedbirleri vardır. Yalnız kendisinin şekli nazarı itibara alınmalıdır. Bu kararlaştırılmadıkça bunu görüşmek uygun değildir.

Haydar Bey: Bunu her halde nazarı itibara almalıdır. İstanbul'da her halde mükemmel bir teşkilat yapmalıyız.

Rauf Bey: Bu zamana bağlıdır. Mebuslar toplandıktan sonra salahiyet, kuvvet bizde değildir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Milli Meclis toplandığı gün biz ne hal alacağız?

Haydar Bey: Biz şimdi yapalım, daha sonra onlara terk ederiz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İstanbul'da yalnız üç kişimiz var. Başka maddi imkân yoktur. Her şeyi yaptık, diyorlar. Fakat ne yaptılar, bilmiyoruz.

Haydar Bey: Buradan adamlar göndermeli, teşkilat yapmalıdır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Adam bulursanız hemen yapalım, biz bulamıyoruz. Arkadaşlara her şeyi yaptık diyorlar, gelsinler anlarız. Yapılacak şey maddi olacaktır. İstanbul'da vasıtalarımız Cemal, Şevket, Vâsıf Beylerden başka bir kuvvet yoktur.

Haydar Bey: Öyle ise tabii cereyanına bırakalım.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Tabii cereyanına bırakmıyoruz.

Haydar Bey: Hayat memat meselesidir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Esasa karar verelim.

Fuat Paşa: İstanbul'da Şevket Bey, Trakya'da Cafer Tayyar Bey, bizim teşkilatımız vardır. Sizi biraz aydınlatayım: İstanbul ve civarı tertibatı: İstanbul'da yevmiyeli ve silahlı 3 000 kişi mevcuttur. Subay ve erleri mükemmel. İslam mahallelerine tüfekler verilmiştir.

Haydar Bey: Paşa'nın malumatını uygun görürüm.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Maksattan çok uzaklaşıyoruz. Birtakım tedbirler vardır. İzahat da verildi. Fakat bu tedbirler ne kadar emniyet vericidir? Arkadaşlar İstanbul'dan gelsinler anlarız. Teşkilat olur, netice olmaz. Bir şey görülmez. Sonradan birçok şeyler çıkar.

Şimdi Milli Meclis toplandıktan sonra söz konusu üç şekil vardır: 1) Meclis'in İstanbul'da toplanması, 2) Grup halinin, 3) Cemiyetin alacağı şekil. Bu bakış noktasında görüşleriniz ne ise söyleyiniz. ..

Bizim Nizamname'mizde bir kayıt vardır. Milli teşkilatımızdan maksat, milli iradeyi hâkim kılmaktır. Bu da milletin vekilleri olan mebusların ve Milli Meclis'in toplanması ile belli olur. Maksat ve gaye mebusların gayesidir. Mebuslardan ayrı olarak bulunamayız. Milli Meclis'in toplanmasından sonra emniyet ve konuşma serbestliği-

ne tamamıyla kanaat hasıl olacak. Ondan sonra fevkalade bir kongre ile belli olacaktır. Gerek hükümet ve gerek zatı şahane, milli teşkilat ve bunların başında Heyeti Temsiliye bulunmaktan memnun değildir. Milli Meclis toplanır toplanmaz Heyeti Temsiliye'yi ve Kuvayi Milliye'yi ortadan kaldırmak ve kuvveti hükümete vermek isteyeceklerdir. Ve bu sebepleri araştıracaklardır.

Bu maddc Salih Paşa ile de görüşüldü.

Mebusların bir aradaki toplantıları kongre halini alabilir. Bunlar oyları verirler.... Ya kongre müşkülatı? Mebuslar arasında mensuplar[1] kongre halinde toplanırlar, görüşme yaparlar.. Biz İstanbul'da emniyet hali görmüyoruz. Lüzum var. Oradaki konre bu Cemiyetin devam ettirilmesine karar vermelidir, verecek midir? Ne dereceye kadar temas edebileceğimize dair henüz elimizde bir senet yoktur.

Bir nokta, bugünden itibaren zaafa uğramıştır. Heyeti Temsiliye'yi takviye etmelidir. İzinli ve gelememek gibi birçok arkadaşlarımız eksiktir. Ne buyuruyorsunuz?

Rauf Bey: İlk tedbir: Kısa cümlelerle heyeti merkeziyelere bildirmek ve Meclisi Mebusan'ın toplanma günü Heyeti Temsiliye'nin Mebusan'a gönderilmesinden dolayı buna lüzum kalmadığı teklifine karşı ne düşündüklerini sormaktır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Meclisi Mebusan'da bulunan mensup azaların bir toplantısı kongre olur. .... Heyeti Temsiliye Mebusan'a mı girecek, hariçte mi kalacak? Hariçte olamaz. Tabii içerisine girecek.

Selâhattin Bey: Heyeti Temsiliye tamamen oraya giremez. Heyeti Temsiliye'nin mühim bir kısmı burada kalacaktır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Heyeti Temsiliye, takip olunacak gayesinde muvaffak olmak için Meclis'in içine girmelidir. Hariçte kalırsa Mebusan'da grubun muhalifler tarafından çalınması sakıncası vardır. Hariçtekinin vazifesinin gayri meşru olduğunu söylerler.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Heyeti Temsiliye'yi olması icap eden sayıya çıkarmak için her vilayetten bir veya iki kişi isteriz. 9-16 kadar Heyeti Temsiliye olur. Bunu vücuda getirmek için her vilayetten iki, bağımsız livalardan bir delege talep etsek ve bunlar da mebus olsa, kırk kadar olur. Esasen on altı kişi olacaktır. Diğerleri de mebus olmak üzere seçilmiş olacaklarından salahiyet sahibi üyelerdir. Nizamnamc icabınca bu olabilir. Daimi ve istişari üyeler de mümkündür. Bu, kongreye yakın bir hal alır... Yahut her livadan bir delege mebus gönderirlerse daha iyi olur.

Rauf Bey: Bir müşkülat: Seçimler bitmemiştir. Daha ne vakit biteceğini de bilmiyoruz. Mebusan'ın genel toplantısı gecikir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Biz öyle bir toplanma mahalli seçeriz ki, kolay olur. Vilayetlere ve bağımsız livalara denilir ki, Nizamname'nin falan maddesi icabınca seçiniz. Heyeti Temsiliye'ye girsin ve Mebusan'a gitmezden evvel kendi üyelerini bir araya topluyor ve görüşmeler icra ediyor.

1 Müdafaai Hukuk Cemiyeti'ne mensup olanlar. (Y.N.)

Rüstem Bey: Bu, kongre yerini tutacak, bu kongre midir?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Kendi üyelerinden topluyor. Bu bir toplantıdır.

Rüstem Bey: Bu, kongre yerini tutacak. Halbuki o kongre olanuyor.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Nizamname'de mevcut bazı meselelerin görüşülmesi için fevkalade kongrede müşkülat olduğundan böyle hareket edilecektir.

Rüstem Bey: Süreyya Bey'in koyduğu mesele söz konusu olacak mıdır?

Haydar Bey: Bu hal ile Heyeti Temsiliye'nin oraya gidip gitmemesi .. Milli Meclis'te hakkı var mıdır?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Meclisi Mebusan içinde resmi bir sıfatı yoktur.... Emin ve inceşru bir şekilde toplandıktan sonra Cemiyetin alacağı vaziyet belli olacaktır.

Haydar Bey: Meclisi Mebusan'ın toplanmasından evvel buna lüzum yoktur.

Kâzım Paşa: Heyeti Temsiliye'nin vazifesi, bir bölünme tehlikesine karşı bütün memleketi müdafaa etmektir... Mesela Sulh Konferansı kararları memleketi mahv ise Heyeti Temsiliye ne yapacaktır?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Heyeti Temsiliye, Mebusan'a dönüştürülür.

Kâzım Paşa: Ne vakit dönüştürülecektir? Bizim mebuslarımız bize emniyet verdirlerse, o zaman... Haberleşmeyi yine bizler, yani kolordu kumandanları yaparız. Dolayısıyla Heyeti Temsiliye'nin mebusluğuna lüzum yoktur. Katiyen hariçte kalmalıdır.

Haydar Bey: Bu mesele mühimdir. Süleyman Nazif'ın makalesi de mühimdir. Mebusluktan maksat, hükümeti elde tutmaktır, diyor.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bundan maksat, bu maksatları kuvvetle müdafaa etmektir. Milletin ve memleketin ilerlemesine hizmet etmek, gaye bu idi. Hükümetçilik bu memlekcti ne yaptı, gördük.

Haydar Bey: Hükümet adamları mutlaka mebus olur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Kâzım Paşa Hazretleri Heyeti Temsiliye'nin hariçte kalması elzemdir, buyurdular.

Rüstem Bey: Meclis'te Cemiyetin maksatlarını kim idare edecektir?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hariçte kalırsa, Meclis'te hangi grup bu maksatları idare edecek?

Kâzım Paşa: Heyeti Temsiliye bir partinin heyeti değildir. Müdafaai Hukuk Cemiyeti'dir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin maksadı ve Heyeti Temsiliye'nin vazifesi maksatları elde etmektir. Bunlardan birincisi temsil ettiğimiz ülkenin sınırını ve memleketi koruma; ikinci, bağımsızlığın temini; üçüncü, münasip bir yardımın kabulü; dördüncü, azınlıklara verilecek kanuni haklardır. Hariçte kal-

makla bunlar müdafaa edilemez. Bu esasları fiil meydanına koyabilmek, ancak Milli Meclis'te olur. Esaslara gelince, politik parti olmadığından, ayrıca politik bir parti teşekkülünde ihtiraslar şahıstan doğar. Şahıs söz konusu olamaz. Bunlar ya Heyeti Temsiliye'den ihraç olunurlar ve mebusluktan da ihraç olunurlar.

Mazhar Bey: Nizamnamе'yi müdafaa için Meclis'e girmelidir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bundan maksat, milli iradeyi etken kılmaktır. Denilir ki, milli irade ve Cemiyet emelleri buradaki kayıt çökmeye ait değildir. Gelecek vaziyete aittir. Kararını vermek için bir müddet beklenebilir. Bütün Cemiyetin teşkilatının başka bir şekle çevrilmesi lazım mıdır?

Rauf Bey. Heyeti Temsiliye de Mebusan'a girerlerse, kendileri bir genel kongre yapacak. Bu görüşme cereyan ederken oy vermeyecek.

Kâzım Paşa: Meclisi Mebusan toplandı. Kars'ta olduğu gibi bir Hint taburu geldi..... Milli emniyet yoksa, memlekette hüküm icra edecek kuvvet kimdir?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Emniyet olmadığı takdirde, kendisinin girdiği Meclis ile beraber bir tehlikeye girerse, hariçte iş görecek bir heyet bulunmak lazım gelir.

Fuat Paşa: Tamamıyla Paşa'nın sözüne katılırım.

Hakkı Behiç Bey: Heyeti Temsiliye, teşkilatıyla ve taahhütleri icap ettirdiği için Meclis'e girmelidir.

Kâzım Paşa: Bir şüphe daha, Heyeti Temsiliye Mebusan'a gitti. Emniyet var ise iyi, yoksa ne yaparız..

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bendeniz zannediyorum ki, bunu halledebilmek için bir defa Heyeti Temsiliye'nin mevcut şekli ne zamana kadar muhafaza edilecektir? Emniyetle vazife yapacağı ana kadar. Bu maksatları elde etmek için bütün vasıtalarını ve kuvvetlerini kullanmaya kendisini salahiyetli sayar. Milli Meclis'ten sonra bir kongre Cemiyetin şeklini tayin edecektir. Bunun için bütün faaliyet ve salahiyet Milli Meclis'e ait kalıyor. Milletvekilleri tam bir emniyetle işe başladığı zaman, sizin işiniz kalmamıştır, derler; veyahut hâlâ devama lüzum vardır, derler. Böyle ise vekillerin de buna bir sözü kalmaz. Mesele emniyet içinde bulunup bulunmadığımızı bilmektir. Bugün emniyet yoktur. Cemiyet ve Heyeti Temsiliye, Millet Meclisi emniyet içinde görüşmelere fırsat bulacağı zamana kadar aynı halde devam etmek zarureti karşısındadır. Heyeti Temsiliye bu tehlikeyi görmüş olmakla beraber, mebuslarından ayrı olarak zamanı beklesin mi, yoksa içerisine girsin mi? Yoksa onların olumlu ve olumsuz kararlarını dinlememek mi? Olumlu olursa ne âlâ, olumsuz olursa isyan mı?

Kâzım Paşa: Meclisi Mebusan emniyet var derse ve sonra fena bir iş yaparsa, ordu başka bir şey yapamaz. Biz meşru olmayan emirler dinlemeyiz... Fakat emniyet var denilirse, Heyeti Temsiliye içeridedir. Meclisi Mebusan'da tam kalamaz. Emniyet vardır denilinceye kadar. Ondan sonra da, o nam ile oraya gitmemelidir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Demek böyle olmalıdır, terk etmemelidir. Bu esasları ve bu maksadı temin için Milli Meclis'teki mebuslarını bir araya toplayıp, politik bir grup vazifesini yaptırmak.

Diğer bir şekil: Heyeti Temsiliye, öyle olur ki, Meclis'te bir grup yapar. Siyasi olarak çalışır. Emniyetin hususunc kadar hariçte iş görecek bir heyet bırakabilir.

Rauf Bey: Meclisi Mebusan [...] mesela hükümetin, Padişah'ın sevkiyle, Heyeti Temsiliye'nin lüzumsuzluğuna karar verirse ne yapmalıdır?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Meclis toplandı. Reis oldu. Reisler birer beyannamc ile, Padişah sayesinde ve tedbirler sayesinde hiçbir tehlike yoktur derse.

Hakkı Behiç Bey: Olmaz. Üçte iki çoğunluk lazımdır. İsim okunarak oya konulur.

Bekir Sami Bey: Âyan ve Mebusan emniyetin yerleşmiş olduğuna nasıl karar verebilir? Hangi deliller ile?

Rauf Bey: Emniyette değiliz derse, Cemiyet devam edecektir.

Haydar Bey: Onları hükümet kandırır, gizli celse yaptırır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Mebusan ya emniyet veya emniyetsizlik beyan eder. Emniyete değer gördüğü bir heyete inanır.

[...]

Rauf Bey: Toplantı halinde iken ikinci bir kongre toplanması uygun değildir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Heyeti Temsiliye'nin daveti lazımdır. Hiç kimse kongre yapmak salahiyetine sahip değildir. Meclis'teki mebuslar kendi kendilerine toplanamazlar. Kongre üyelerini heyeti merkeziyeler hariçten ve mebuslardan seçecektir.

Kâzım Paşa: Yabancı silahları altında milli kongre kabul olunursa olmaz. Milletin oyunu almak lazımdır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Fevkalade kongre için mebus olabilirler. Şart değildir. Fevkalade kongrenin dahilde ve hariçte, mebuslar falan gibi bir şart yoktur. Her şey emin bulunsa o zaman İstanbul'da yapılır. Hazır İstanbul'da mebuslarımız var, falan falan delege olsunlar diyebilirler.

Rüstem Bey: Mebuslar emniyeti tayin ve teyit ederse, kongre ne vakit toplanır? Mesela, bir toplantı vücuda getirerek, bir karar vermez mi? Gayemiz, bu teşkilatın sürekliliğini temin değil mi? Hükümetin kuvveti yoktur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu kanaat şahsidir. Biri, bu milletin emellerinin ve fikirlerinin özünc yürümek; diğeri, bizim fikirlerimize göre yürümektir. Şahsi kanaate değil, milletin kanaatini ve fikirlerini ve hissiyatını yoklayarak yürümelidir. Bundan sonra da böyle olsun.

Rüstem Bey: Evet, zamanı gelmemiştir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet, sadede gelelim: Heyeti Temsiliye'nin hariçte kalması ve Cemiyet maksatlarını bir grupla Meclis'te idare etmek. Tehlikeler nazarı dikkate alınarak hariçte bir faal heyet bırakmak. İkinci Heyeti Temsiliye de oraya dahil olur. Eğer Heyeti Temsiliye hariçte kalırsa, emniyetin olmadığını gösterir.

Rauf Bey: Heyeti Temsiliye'nin hariçte kalmasıyla bir sakınca hatıra gelebilir. Heyeti Temsiliye şimdiye kadar aldığı fikirleri kolaylıkla arkadaşlarına telkin edebilir. Heyeti Temsiliye mebus olarak girsin. Hariçte yalnız faal heyet kalsın.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Namı girsin.

Rauf Bey: Hayır. Heyeti Temsiliye.

Rüstem Bey: Nerede daha iyi iş görebilir? Mebusan'da mı, yoksa hariçte mi?

Kâzım Paşa: Mebusan'a girmesi aleyhindeyim.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Gelecekteki şekli karar veriliyor, tabii. Bu fikre muhalif, yani hakiki emniyet hasıl oluncaya kadar bunu elde etmeye çalışıyor. Adamlarını sokuyor. Olmazsa icap eden şeyi yapacak. Heyeti Temsiliye namı hariçte kalacak.

Fuat Paşa: Heyeti Temsiliye namı hariçte kalacak.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hariçte kalmak çoğunluk mudur? Hakiki emniyet hasıl oluncaya kadar. Çoğunluk var. Öyle ise Milli Meclis'in toplanmasından sonra denetimini ve tam serbesti ile vazifesini yapmak zamanına kadar Heyeti Temsiliye hariçte kalacaktır. (Fuat Paşa, Kâzım Paşa, Hakkı Behiç, Rauf, Mümtaz, Haydar, Selâhattin, Husrev Beyler muvafık; Mazhar, Rüstem, Bekir Sami Beyler muhalif.)

Haydar Bey: Heyeti Temsiliye'nin mevcudu altıdan az olamaz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O zaman vazife yapamaz.

Kâzım Paşa: Bir kere de merkezlerden sorulur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Heyeti Temsiliye hariçte kalıp buna karar vermiştir. Ve zannederim memnun olurlar.

Rauf Bey: Tam emniyet hasıl oluncaya kadar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yani Meclisi Mebusan'ın kuvveti oluyor.

[...]

Bekir Sami Bey: Bendeniz esasen emniyet hasıl ettik sözüne karşıyım, veremez. Yabancı kuvvetler İstanbul'dan çıkıncaya kadar, kim ne derse desin, ben inanmam.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hakiki emniyetin hasıl olmasına kadar, Milli Meclis emniyet var derse, o zaman kongreye bu hal arz edilir. Hariçte kalıp devam edeceğiz, barış yapılıncaya kadar.

Rauf Bey: Sizi seçenler sorarlarsa?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Emniyet yoktur, deriz.

Bekir Sami Bey: Biz sizleri Heyeti Temsiliye diye seçmedik. Bizim haklarımızı Meclisi Mebusan'da müdafaa etmelisiniz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Zaten bu kararlaştı. Heyeti Temsiliye hariçte kaldığına göre Mebusan'da bir grup vücuda getirmek ve ona göre orada çalışmak lazım gelir. Arkadaşların birçoğu gider. Onların yerine başkalarını tayin ederler. Heyet hariçte kalacak. Heyeti Temsiliye namı altında.

Şimdi: Nizamname'ye göre Heyeti Temsiliye 9-16 kişidir. Bu da Doğu Anadolu içindi. Sivas Kongresi de böyle kabul etti. Bu defa da 9 kişi hariçte kalırsa, üçte iki 6 kişi olabilir. Ve vazife yapabilir. Bundan sonraki kongrede daha iyi kaynaşma aranacaktır. Her livadan delege seçilmek lazım gelir.

Bekir Sami Bey: 14 vilayet, 11 bağımsız liva. 39 kadar eder.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu kadar kişi, hepsi Heyeti Temsiliye üyesi olmak lazım gelir. 9-16 Heyeti Temsiliye'yi teşkil eder. Asgari 9, azami 16'dır. 30 kişi de salahiyet sahibi insanlardır. Özel maddesine uygun olarak davet etsek? Mahalli heyeti merkeziyelerinden davet edilse, bunları gönderseler, görüşme yapsa mümkün değil mi?

Rauf Bey: Zaman meselesi. Mümkündür, zaman müsait değildir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Mesela Eskişehir'de, geçilecek yerde[1] seçilirse... Delege olarak Milli Meclis'e birtakım mebuslar girecek.

Fuat Paşa: Grupman olacaktı.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bilmiyoruz. Hangi mebuslar? Mesela Konya'nın yoktur. "Siz Nizamname icabınca vilayetiniz namına iki delege tayin ediniz" derlerse. Denizli keza. Gelirlerse Heyeti Temsiliye üyeleri gibi toplanacaklar. Görüşülür. Siz tek tek bu esasları müdafaa edeceksiniz. 9 kişi de Heyeti Temsiliye olarak kalırlar.

Rauf Bey: Zaman meselesidir. Van için bir buçuk ay lazımdır.

Selâhattin Bey: Eskişehir'de toplanırlar.

Reis [Mustafa Kemal]: Bunlar, Heyeti Temsiliye üyesi namıyla toplanacaklardır. Ve bu mümkün olursa çok iyi olur. Ve Mebusan'da mühim sayıda bir gruptur.

Bu tarafı yarın görüşelim.

Kâzım Paşa: Erzurum'un terkiyle falan gibi bir karar karşısında kalınırsa ne yapılabilir? Heyeti Temsiliye ne yapar?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Heyeti Temsiliye orada geçici bir hükümet teşkil edecektir.

1 Zabıtlarda "memerr"; geçilecek yer, yol, geçit. (Y.N.)

Kâzım Paşa: Milletin tamamı bu işle uğraşacak mı? O zaman memleketin diğer kısımları tehlikeye düşer ve ihtilal kabul edilmez mi?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Heyeti Temsiliye bu icraatını gizlemez.

Kâzım Paşa: O halde isyan ediyor demek olur.

Bekir Sami Bey: Sulh Konferansı hiçbir vakit Erzurum'un bir kısmını ilhak etmek gibi bir teşebbüste bulunmayacaktır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Paşa Hazretleri bu maddenin izahını teklif ediyor. Bu hal vukuunda orada geçici bir hükümet ilan olunur. Herkes feveran halinde mi olsun, gizli mi olsun? Tabii gizli olacaktır.

Bekir Sami Bey: Osmanlı topraklarının bir parçası kalırsa orada geçici idare ilan etmek uygun değildir. İstisna kabul etmedik.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Arabistan'da, mesela Antep'te de böyle yapmadık.

Kâzım Paşa: Orada geçici bir hükümet yapmaktır. Çünkü isyan halinde olursa, diğer vatan kısımlarını tehlikeye uğratırız.

Rauf Bey: Bu o kadar çok görüldü ki, tekmil ayaklanma olursa, bir devletler baskısı karşısında kuvvetlenirse, bu, genel patlama olacaktır. Erzurumlular buna razı olmayacaklardır. Geçici idare ilan ederler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Başka türlüsü de tatbik edilemez.

Raıf Bey: Mesela İzmir gibi.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yalnız o parçada olmak lazım gelir. Faraza Kilikya'yı terk etti. Orada geçici idare ilan edilmedi. Ben Osmanlı camiasından ayrılmayacağım derlerse, o zaman bizi niye bıraktınız diye diğer kalan kısımlar bağımsızlık mı ilan etsin?

Kararlar

1. Mebuslar İstanbul'a gitmezden evvel hariçte bir toplantı yapmaları ve Trabzon, Samsun, Eskişehir'de, İzmit, Edirne, İstanbul'da grup toplantıları ve mebusları aydınlatmak ve toplanma mahallini kararlaştırmak üzere yazılacak talimatnamenin hazırlanması için bir komisyon teşkil edilecek (Komisyon üyeleri Kâzım Paşa, Fuat Paşa, Hakkı Behiç Bey, Haydar Bey, Hüsrev Bey).

2. Milli Meclis'in toplanmasından sonra denetimini ve tam serbesti ile vazife yapmak zamanına kadar Heyeti Temsiliye hariçte kalacaktır.

ÇÜRÜKSULU MAHMUT PAŞA'YA*

(17 KASIM 1919)

Sivas, 17.11.1919

Çürüksulu Mahmut Paşa Hazretleri'ne

31 Teşrinievvel 1919 [31 Ekim 1919] tarihli *Tasviri Efkâr* gazetesinde "Bosfor" gazetesi yazarlarından birine vaki beyanatı devletlerinde, "Ermenilerin fazla talepleri ne hak vermeksizin sınırlarda bazı düzeltmelerin icrasına razı oluruz" denildiğini okuduk. Doğu Anadolu'da Ermenistan lehine toprak tavizlerinde bulunulacağı vaadini kapsayan bu cümlenin Sulh Komisyonu üyelerinden bir devlet ricali tarafından sarf edilmiş bulunmasının, Doğu Anadolu ahalisinin pek haklı olarak son derece teessüf ve infialine yol açtığını beyan eyleriz. Milletin Erzurum ve Sivas kongreleri kararları ile Ermenistan'a bir karış toprak bile terk etmeyeceğini ve hatta hükümet bu kabil acı bir mecburiyete baş eğmek çaresizliğinde kalsa bile, kendi meşru hukukunu bizzat müdafaaya azmeylemiş bulunduğu cihana ilan edilmiş olduğundan, bu milli azim ve kararın herkesten evvel İhzaratı Sulhiye Komisyonu şerefli üyelerince malum ve kabul edilmiş olması lüzumunu arz ederiz.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından. *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 196, s.231; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 196, s.1155; *İradei Milliye*, 24 Kasım 1919.
İradei Milliye'de belgenin başlığı "Dersaadet'te Çürüksulu Mahmut Paşa Hazretleri'ne" şeklindedir. Telgrafın Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesi'ne postayla gönderilen örneği için bkz. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, Kutu 31, Belge 106. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(17 KASIM 1919)

17.11.335 [1919]

Doğu sınırında bazı düzeltmelerin icrasına razı oluruz tarzında beyanatta bulunan İstihzaratı Sulhiye Komisyonu[1] üyelerinden Âyan'dan Çürüksulu Mahmut Paşa'ya protesto yazıldı.

Meclisi Mebusan'ın toplandıktan sonra emniyet dahilinde olduğuna dair beyanatta bulunmasına kadar Heyeti Temsiliye'nin eskisi gibi hariçte işleri idare eylemesi, mebusların emniyet dahilinde vazife yaptıklarına dair teminat vermesinden sonra genel kongreyi davetle, vaziyeti belli oluncaya kadar geçecek zamanda hükümet ve Meclisi Mebusan ile bir heyet halinde temas etmemesi, ancak milli teşkilatın işlerle ve muamelelerle meşgul olması lüzumu kararlaştırıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca dört imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.59.

1 "Barış Hazırlıkları Komisyonu". (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE TOPLANTI ZAPTI

18 KASIM 1919 TOPLANTISI*

18 Teşrinisani 335 [1919] Salı
Saat 2,45 sonra

Birinci Celse

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri riyaseti altında:
Kâzım Karabekir Paşa, Fuat Paşa, Ahmet Rüstem, Rauf Beyefendiler. Haydar Bey, Mazhar Bey, Mümtaz Bey, Bekir Sami Bey, Süreyya Bey, Hakkı Behiç Bey, Hilmi Bey, Hoca Efendi. Husrev Bey.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hazırlanan talimatnameyi okuyalım. *(Husrev Bey okur.)*

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bir görüşünüz var mı efendim?

Mazhar Bey: "Heyeti Temsiliye bunu bir zaruret kabul ettiği" tabiri yerine çoğunlukla kabul edildi denilsin; çünkü bunu kabul etmeyenler de var.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bir daha, cümle cümle okuyalım. *(Tekrar okunur.)*

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Müsaade buyuruluyor mu efendim? Gelmemesi ne demek, gelebilir. Gelememek yoktur, mümkün değildir denilemez. Mevcut hükümet emir verirse, karar verirse, Âyan Heyeti ve hükümet gelebilirler. Hiçbir sakınca yoktur, mümkündür. Bu doğru değildir; gelmemek ne demektir? Hükümet aynı fikirde olsa hepsi gelebilir.

Rauf Bey: Hükümet mutlak surette İstanbul'da toplanmasını istediğinden, denilsin.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Devam buyurunuz. *(Okunur.)*

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu da doğru değil. Meclisi Mebusan İstanbul'da da toplanabilir, hariçte de. Bunun için imkân hükümetin oluruyladır. Hükümetin oluruyla hariçte toplanırsa Kurucu olmaz.

Haydar Bey: Bu hususta, okuduktan sonra fikir beyan ederiz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Grupmandan maksat, İstanbul'a gitmeyiniz değil. Sakıncaları ve tehlikeleri enine boyuna anlatmak ve oraya gidildiği halde tetikte bulunmak ve Cemiyet maksatlarının Meclisi Mebusan'da muhafaza ve müdafaası... Yoksa İstanbul'a gidip gitmemek meselesi söz konusu olmuyor; esas, bu değildir.

* *Heyet-i Temsiliye Tutanakları.* Hazırlayan: Uluğ İğdemir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s.39-57.

[. .]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bendenize kalırsa, raporda İstanbul'daki toplantıda akla gelen sakıncalar sayılmamıştır. Hariçte toplanması halindeki sakıncalar görüşüldü.

[. .]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bendenizin anladığıma göre şöyle bir sıra takip olunabilir. Milli Meclis İstanbul'da toplandığı takdirde şu faydalar ve şu sakıncalar vardır. Hariçte toplanırsa şu sakıncalar ve şu faydalar vardır. Ancak mevcut hükümet buna olur vermeyecektir. Hariçte olursa Meclisi Âyan da gelmeyecektir. Dolayısıyla, İstanbul'da toplanmada zaruret vardır. Bu zarurete itaat edilince, mevcut ve açık sakıncalara karşı toplantıdan sonra ne yapmak ve ne suretle hareket edileceğine dair görüşünck. Bunun için falan falan yerlerde toplanma ile kararlaştırıldıktan sonra gitmeyi münasip gördük.

Rüstem Bey: Bir şık daha var. Milli Meclis halinde toplanmayıp belli olmayan bir meclis şeklinde toplanmak.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bendeniz bunu sakıncalı görüyorum. Ve bu da birçok kişiye böyle açık yazılmaz... Yalnız İstanbul'da sakıncalar ve tehlikeler mevcuttur.. Hariçte de maddeten mümkün değildir. İstanbul'da olursa ne laznn gelirdi.... İstanbul'a mı gidilecek, hariçte mi?

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Biz onların İstanbul'a gitmeyi veyahut gitmemeyi değil. Bu İstanbul'da olduğuna göre, sakıncalara karşı tedbirler alınması idi.... Ama onlar bütün tehlikelere karşı kendileri gitmemeye karar verirlerse, o başka.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Milli Meclis'in İstanbul'da toplanmasını kabul ederek sakıncalarını saymak, iyiliklerini, fenalıklarını saymak..... Biz buna karar verdik. Siz ne dersiniz?

Haydar Bey: Dün siz meclisi açtığınız zaman, Milli Meclis'in toplanma yeri İstanbul'da mı, yoksa taşrada mı sorusu idi.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi anlaşılıyor ki görüşlerinde zıtlık var. Tekrar edelim. Tek tek ve grupman halinde toplanmaktan maksat, İstanbul'a gitmek mi, gitmemek mi olduğu değildi... Yalnız hariçte mümkün değil. İstanbul ise zaruridir. Hariçte toplanmaya Padişah ve hükümet müsaade etmiyor.

Rauf Bey: Bu şekilde sormaya mecburiyet, şu bakış noktasından hasıl oldu. Bunu Heyeti Temsiliye bu şekilde sakıncalı gördü, demekle mebusların kabulünü icap ettirmez. Bunun için İstanbul'da toplanmadan evvel mebusların grupman olarak toplanmasına karar verdik.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İstanbul'a gidelim mi, gitmiyelim mi, değil idi.

Kâzım Paşa: Bendeniz itiraz ettim idi.... Onun için böyle karar verilmişti.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde müsaade ediniz, bunun ne şekilde kararlaşacağını oya koyayım: Yani, İstanbul'a gidilsin, gidilmesin tarzında mı, yoksa İstanbul'daki sakıncalar sayılarak..... Ve Cemiyet maksatlarının müdafaa şekli mi? ... Yoksa hariçte milli bir toplantı veyahut Kurucu Meclis halinde toplanması isteniyor?

Rauf Bey: Hayır...

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Mademki hükümet hariçte müsaade etmiyor....

Kâzım Paşa: Biz hariçte kabul ederiz... Ya mebuslar kabul etmezse...

Reis [Mustafa Kemal]: O halde bunu o şekilde görüşmeliyiz.

Kâzım Paşa: Milli Meclis bunu bilmez... Biz onlara izah edelim dedikti.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Milli Meclis'in hariçte toplanması yalnız Assemblée National ve Assemblée Constituant[1] olabilir..... Yazılmış şekil gibi midir? Veyahut benim izah ettiğim gibi midir? Bunu, vakit kaybetmemek için, oya koyalım.

Rauf Bey: Yazılan şekil değiştirilebilir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Biz kararımızı diğer şeye bağlamadık. Yani hariçte milli veya kurucu bir toplantı yapmaya karar vermedik. Hedeflediğimiz gaye bu değildi.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İstanbul'da veya hariçte toplanma meselesi enine boyuna görüşüldükten sonra oya konuldu. Sonra karar verildi. İstanbul zaruri olarak kabul edildi. Ve Meclis'e gitmeden evvel mebuslara vaziyeti anlatalım denildi. Ona göre vaziyet alsınlar denildi. Bu tedbir makamında idi.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Heyeti Temsiliye, bu mesele böyle olacak, demeye kendisinde salahiyet görmedi. Bunların oylarını almaktır.

Haydar Bey: Gidelim mi, gitmeyelim mi?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Gitmek gitmemek meselesi değil; yalnız İstanbul'dan evvel toplayıp, şu sakıncalar vardır, şeklinde kendilerini aydınlatmaktı... Müsaade ederseniz yazılan şeyi ortaya göre[2] değiştirelim....

Hakkı Behiç Bey: Yalnız toplanma mahalli hakkında mebusların da tek tek fikirlerini almaktı.

Rauf Bey: Dünkü karar şu şekilde idi... O karar ise... Allah'ın ayeti değil .. Yine görüşürüz

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Paşa Hazretleri buyuruyorlar ki, toplanma mahallini kararlaştırmak idi...

Fuat Paşa: Bendeniz İstanbul'a gitmeden evvel genel olarak fikir alışverişi. . Mebuslar gitmeyiz derlerse, o başka..

1 Milli Meclis ve Kurucu Meclis. (Y.N.)
2 Zabıtta "vustâya göre". (Y.N.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu, münakaşaya kapı açar... Yalnız toplanma mahalli kararlaştırıldığı hakkında olduğu fikrinde olanlar ellerini kaldırsın...

Rauf Bey: Öyle değildir efendim. Grupmana gitmeden evvel fert olarak fikirlerini almaya karar vermiştik.....

Kâzım Paşa. Biz bunu fert fert her mebusa mı soracağız, yoksa grupman halinde. Grupman mevkilerindeki kumandanlara gönderip bunları mebuslara verin mi diyeceğiz?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu ifade gidildiğine ve gidilmediğine dair tedbirlerdir... Bu da iyi.

Haydar Bey: Heyeti Temsiliye bu kararı verdi, siz ne dersiniz?..

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu zaruret üzerine karar verilmiştir. Şu zaruretler vardır.

[. .]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Siz fikrinizi veriniz *(Haydar Bey'e)* sizin kabul ettiğiniz görüş nedir?

Haydar Bey: İstanbul'a mı, hariçte mi?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Gerek tek tek vuku bulacak açıklama talebi ve gerekse grupman suretiyle temini arzu edilen maksat İstanbul'da sakıncalar ve tehlikeler tasvir olunacak ve fakat hariçte toplanmaya hükümet tarafından mani olunduğuna göre, İstanbul'da toplanma mecburidir. Zaruretten dolayı, Milli Meclis orada toplandığına göre ne gibi tedbirler alınır... Evvela bu hususlar idi... Tek tek bu idi.. Grupman ise bunlarla alışveriş edilecek hususlardır.

Rauf Bey: Sizin fert olarak fikriniz nedir, idi.. Ne tedbirler alınmalıdır..

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Rapor bir daha tekmil fikir alınmak üzere okunsun. *(Rapor ve dünkü zabıt okunur.)*

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Kabul olunmuş şekil nedir?

Rauf Bey: Sizin fikriniz nedir, denilmez ise, ben kabul edemem.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Grupmanlara ne diyeceğiz?

Rauf Bey: Onlara da öyle.

Hakkı Behiç Bey: Neticede fikir İstanbul veyahut hariç diye anlaşılır.

Haydar Bey: Bazı tedbirlerden bahsetmek istedim. Siz reddettiniz. Grupman en sonra bahsedildi..

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yazılmış olan suret okundu. Fikren değişiklik yapılacaksa öyle yapalım. *(Bir daha okundu.)*

Bekir Sami Bey: Burada taşradaki toplantıda sakıncalar ve taşrada toplanmanın da hükümetin muhalefeti yüzünden imkânsız olduğu belirtiliyor. Fakat İstanbul'daki sakıncalar belirtilmiyor efendim. İstanbul'un işgal edilmiş olması sebebiyle ne gibi tehlikelere maruzdur?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Âyan Heyeti ve hükümetin gelmesi... Gelebilir... Karar ve emir verirse. Bunu ne suretle tebliğ edeceğiz?

Hüsrev Bey: Kolordulara şifre...

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bendenizin teklifi. Yazı silsilesini biraz değiştirmek lazımdır. Mesela şöyle bir tertip:

1) İstanbul'un vaziyetini iyice açıklama

2) İstanbul'da toplanmadan dolayı olan sakıncaların açıklanması

3) Bunlardan dolayı Milli Meclis'in İstanbul'da toplanmasının yanlış, mantıksız olduğu

4) Hatta Salih Paşa'nın da Amasya görüşmelerinde bu sakıncaları kabul ederek, hakikaten toplantının İstanbul'da doğru olmadığını bu konuda hükümetin hiçbir maddi teminat gösteremediğini ve buna inandığını, bu vicdani kanaatte olduğunu söylemiş bulunduğu, merkezi hükümetin de buna karşılık ısrar eylediği

5) Hariçte toplanmada da faydaları sayma

6) Hükümetin hariçte toplanmaya olur vermemesi

7) Hariçte toplanma halinde Âyan ve hükümetin gelmemesi yüzünden toplantının açılmasının mümkün olmadığı

8) Bu sebeplerden dolayı İstanbul'da toplanmanın zarureti

9) Dolayısıyla İstanbul'da toplanmaya karar verildiğine göre hariçte alınacak tedbirler ve tertibat

10) İstanbul'da toplanma halinde Cemiyet maksatlarının temini ve elde edilmesi için "grup politik" esasları...

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu fikirleri bütün mebuslarımıza ulaştırır ve bize gönderirler. Alınacak tedbirler için görüş bildiriniz, deriz.

Kâzım Paşa: Yalnız nihayette bir şey eklemeli... Ben Doğu'nun toplanmasını temin ederim. Mesela Trabzon mebuslarına gitmeyin dersem, gitmezler. Siz de buralarını; Ankara'yı Fuat Paşa temin ederler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Fikirlerimiz budur ..... toplayınız, yol gölteriniz, bu hususları temin ediniz ..... Fakat silsile itibariyle ne buyuruyorsunuz? Hazırlanan raporda İstanbul'un sakıncaları sayılmamıştır. Hariç için sakıncalar doğru değildir. Mesele, hükümetin kabul etmemesinden çıkar ..... Başka tarza mı girsin..

Bekir Sami Bey: Müsvedde elimizdedir.

Sivas Valisi Reşit Paşa: Bir tebliğname ile herkesin fikri soruluyor. Tebliğname ile sorulanlara cevap gelmeden karar verilmesi iyi olur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Haber bir taraftan geliyor. Esasen yine fikir soruyoruz. *[...]*

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hazırlanmış sureti aynen veya değiştirerek ve ek suretiyle kabul etmek hususları vardır. Aynen kabul edenler ellerini kaldırsın *(çoğunluk yok, beş oy);* o halde değiştirilecektir. Başka teklif var mı? Tekliflerim, yukarıda arz ettiklerimdir.

Kâzım Paşa: Hükümet kabul ederse bile yine sakıncaları vardır. Hariçteki sakıncalardan da esaslı şekilde bahsetmek lazımdır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu silsile dairesinde yazılmakta bir itiraz ve görüş varmı'?

Menteşe Mutasarrıfı Hilmi Bey: Büyük devletlere bildirilse olmaz mı? Sizin İstanbul'da silahlı kuvvetleriniz var, bunun için orada toplanamayız gibi.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu silsile dairesinde yazılmayı oya koyuyorum.

Fuat Paşa: Edirne ve İstanbul civarında grup halinde toplanacak mebusların nerede toplanacağı belirtilmedi. Bendeniz Edirne için ya Edirne veya Eskişehir'i uygun görüyorum veyahut İstanbul.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu fikre göre yeniden yazılmasına çoğunluk var mı? *(Eller kalkar, 7 oy çoğunluk var.)*

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Çoğunluk vardır efendim. O halde kim yazsın? Aynı heyet mi?

Diğer Heyet: Olamaz. Kabul edemeyiz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde kim yazsın?

Sesler: Bekir Sami Bey, Süreyya Bey, Rüstem Bey, zatıâlileri.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Uygun mu?

Sesler: Tabii, uygun.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Beş dakika istirahat.

İkinci Celse
(Saat 4.25 Sonra)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi; malumu âliniz, Milli Meclis İstanbul'da olduğuna göre, Meclisi Mebusan'da nizamnamc ve beyannamelerde yer alan esaslara göre millet ve memleket haklarını müdafaa etmek için bir grup vücuda getirmek lazım gelir. Diğer taraftan Heyeti Temsiliye'nin dahi mevcut sakıncalardan ve tehlikelerden dolayı hariçte kalması kararlaştırılmıştır. Bendeniz hem Heyeti Temsiliye'yi daha kuvvetli bir hale getirmek, hem de Meclis'te milli, vatani ve siyasi bir grup vücuda

getirmek için ne gibi bir hareket tarzı lazımdır. Seçim şekli hakkında Nizamname maddelerine göre düşünmek lazımdır. Ve Heyeti Temsiliye üyeleri, kongre toplantı halinde olmadığı bir zamanda heyeti merkeziyeler ile haberleşme yoluyla kararlaştırılarak olur. O da heyeti merkeziyelerden bir yahut iki zat seçtirir; benim hesabıma göre ve Nizamname'ye göre, fakat mebus olmuş zevattan ibaret olmak üzere, vilayetlerden iki, livalardan birer temsilci seçtirecek olursak ve kolayca bir yere toplarsak, hem Heyeti Temsiliye'yi takviye ve hem de Meclis'te grubu vücuda getirmek kolay olur. Bunu görüşmeyi teklif ediyorum.

Mazhar Bey: Bu Nizamname'ye bir dereceye kadar uygun olur. Hakikaten Heyeti Temsiliye azaldı.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Nizamname'ye göre Heyeti Temsiliye üyeleri dokuz ilâ on altıdır. Ek maddeye göre de yetmiş kişi kadar oluyor. Bunlardan dokuz kişi Heyeti Temsiliye ile hariçte kalır, diğerleri Milli Meclis'e gider.

Rüstem Bey: İlave edilecek üyeler Heyeti Temsiliye'den sayılacak, onlar da Meclisi Mebusan'a gidemeyecekler mi?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Giderler efendim..... Ek maddeye göre Heyeti Temsiliye'ye dahil olacak üyeleri seçmek kolay olur. Bu şekilde temsilcileri toplamak ve grubun esaslarını temin etmek .....

Haydar Bey: Görüşmeler için toplanacak mebuslardır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hayır, bunlar değil diğerleri, genel olarak mebuslardır. Heyeti Temsiliye'ye tayin edilenler Heyeti Temsiliye gibi bulunur. Daha sonra bunlardan dokuz kişi kalır, üst tarafı Milli Meclis'e giderler. Hariçte kalacak Heyeti Temsiliye üyesinin mebus olması veyahut şu ve şu şahıs olması şart değildir.

Rüstem Bey: Demek bunlar Milli Meclis'te Heyeti Temsiliye'nin delegeleri gibi olacaktır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Delege değil, grup halinde. Nizamname'yi müdafaaya söz vermiş bir grubun esası.

Süreyya Bey: Heyeti Temsiliye'de mebuslar kalacak.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Heyeti Temsiliye hariçte kalacaktır.. Mebus da olabilir. Milli Meclis'e gidenler istifa ederler. Yerlerine başkası kalır.

Rüstem Bey: Demek ki bunlar Milli Meclis'te teşekkül edecek partinin çekirdeği olacak.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet.

Haydar Bey: Aynı heyeti merkeziyeden mesela yalnız bir kişi temsilci olarak istenilecek. Halbuki o heyeti merkeziyeden seçim esnasında üç dört mebus Cemiyet namına adaylığını koyuyor. Bunlardan yalnız birisi seçilirse, diğerlerinin gücenmelerine sebep olmasından korkuyorum.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bütün mebuslarınız gelebilirler. Fakat siz bir tane seçiniz, deriz.

Kâzım Paşa: Erzurum'dan yedi mebus çıkıyor. Hepsi gelsin mi? Bunun için davet şekli başka türlü olmalıdır. O heyeti merkeziyeden çıkacak mebuslar görüşerek içlerinden birini temsilci ve delege olarak bize gönderirler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Uygundur. O halde bütün mebuslar ile heyeti merkeziyelerin seçimiyle....

Kâzım Paşa: İkinci bir faydası var; grupmanların anlaşmaları toplu olacak.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Grupların içinden birer delege davet ediyoruz... Nerede toplanalım? Eskişehir esas nokta olmuştur veyahut civarı...

Hakkı Behiç Bey: Mesela Söğüt..

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: *(Fuat Paşa'ya hitaben)* Ne buyuruyorsunuz Paşa Hazretleri.... Söğüt hakkında?

Fuat Paşa: Ne şekilde tercih ediliyor?

Hakkı Behiç Bey: Bendeniz, yetimhane ve birçok hane bulunduğu için Söğüt'ü uygun buluyorum.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet.. Söğüt'e her taraftan gelinebilir. *(Fuat Paşa'ya hitaben)* Mevki itibariyle emniyet nasıldır?

Fuat Paşa: Yalnız bir şeyden korkuyorum ki, Eskişehir'deki genel toplantı ile Heyeti Temsiliye toplantısı yanlış anlaşılmasın. Gelecek temsilci mebuslardan başka diğer mebuslar, bize artık lüzum kalmadı diye grupmana gelmeden doğru İstanbul'a giderler. Eskişehir kabul edilmişti. Bir mebus iki mahal kabul etmiş olur ki, bu da mümkün değildir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Grupmanı beklemezler, bunu o şekilde etraflı yazarız.

Fuat Paşa: Emniyet bakımından Söğüt nasıl olabilir? Batı Anadolu'da ihtiyaç olursa Kuvayi Milliye'yi Eskişehir civarında toplayabiliriz. İcabında Aydın cephesine de müracaat ederiz. Söğüt uzak kalır. Söğüt bir kere istasyona beş saattir. Bir gündüt.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: *(Fuat Paşa'ya hitaben)* Mevki seçimi size aittir, neresi olmalıdır?

Fuat Paşa: Eskişehir civarı. Seyitgazi'yi bendeniz daha uygun buluyorum.

Hilmi Bey: Eskişehir'e gidelim.

Sesler: İngilizler var.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Eskişehir'in kendisinde emniyet yoktur.

Kâzım Paşa: Bu, resmi olmayan bir toplantı olduğu için gizlemeliyiz. Resmi için İstanbul'a gidilecek. Toplantı resmi olmadığı için, İtilaf devletleri bu resmi olmayan heyete karşı daha kolay tecavüz edebilirler. Bunun için emniyet şarttır.

Reis [Mustafa Kemal]: Orası iyidir. Altı saattir. Randevu Eskişehir olur.

Hilmi Bey: Bendeniz ya Eskişehir veyahut Bursa'da toplanmasını teklif ediyorum.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Tehlike vardır.

Hilmi Bey: O halde Fuat Paşa'nın fikrini kabul edelim.

Fuat Paşa: Seyitgazi uygun yerdir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bugünden itibaren bu tertibatı Fuat Paşa Hazretleri'ne bırakıyoruz.

[...]

Hilmi Bey: Bendeniz zannediyorum ki, bu toplantı mümkün olamayacak. Kış.. Yol... Hanlar, mesela Adana, Antalya, Menteşe mebusları vapura biner ve doğru İstanbul'a giderler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yalnız Heyeti Temsiliye'den olacaklar Seyitgazi'ye geleceklerdir.

Fuat Paşa: Emniyet için de son zamana kadar yerini belli etmemek lazımdır. Yalnız bu, güç olacak... İki toplantı... Bunu basit şekle koymak lazımdır. Heyeti Temsiliye ve grupman olan mebusları bir araya toplamak.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde bir şeyi bildirmek lazım gelir.

Fuat Paşa: Eskişehir'e çıkan mebuslar kumandanlığa müracaat eder. Kumandan onlara, sizleri Seyitgazi'de bekliyorlar, der.

Mazhar Bey: Heyeti Temsiliye'de bulunacak mebuslar grupmanda bulunmayacak mı?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Konuştuk, bulunması şart değil.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şu halde Seyitgazi uygun mu efendim?

Sesler: Uygun.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Başka bir şey var mı efendim?

Kâzım Paşa: Bendenizin bir teklifim var efendim. Meclisi Mebusan kendisini emniyette gördükten sonra, kongre toplanıncaya kadar Heyeti Temsiliye hükümetle haberleşmeyi kesmeli. Arzuları varsa, Meclisi Mebusan'daki grup vasıtasıyla yapmalıdır. Ve şimdi olduğu gibi Heyeti Temsiliye imzası görünmezse iyi olur.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Heyeti Temsiliye ilk günlerde Meclis'te bulunmayacaktır. Meclis'te tam emniyet yerleşene kadar Heyeti Temsiliye hariçte kalacaktır. Tam emniyet teyit edildiği zaman derhal bir kongre toplatacaktır. Karar verirse ki, hariçte Heyeti Temsiliye'miz olsun ..... Belki ismini değiştirirse, o zaman, o heyet yine hariçte kalır. Yine temsil olmamak lazım gelir. Kongre derse ki, hakikaten ahval

düzgün bir hal alınıştır. Aynı... mcmlckct dahilinde askerlik ve milli teşkilat gibi teşkilata lüzum yoktur derlerse, o zaman ne Heyeti Temsiliye, ne de Cemiyet kalmayacaktır. Tasavvur edilen sakıncalar da kalmayacaktır.

Kâzım Paşa. Heyeti Temsiliye kendisi karar vermeyecek, kongreyi toplayacak, ona göre hareket edecektir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Heyeti Temsiliye namı Meclis'e girmeyecek, olsa olsa Heyeti Temsiliye'yi biz teşkil ediyoruz. Emniyet mevcut denilinceye kadar izin alacağız, sonra oraya gideriz. Meclis'e gireriz. Fakat Heyeti Temsiliye'ye biz diyemeyiz. Ve ilk işiniz kongreyi toplattırmaktır. Bu namın bir rol çevirmek ihtimali yoktur.

[. .]

Reis [Mustafa Kemal]: Esasen Heyeti Temsiliye Meclis içerisine giremez. Şahıslar girer. Fakat manevi şahsiyet, yani nam giremez.

[. .]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Heyeti Temsiliye'nin temsil sıfatı taşıyormuş gibi hükümetle haberleşmesi doğru değildir. Çünkü, Meclis toplanınca temsil sıfatı yok olur.

Heyeti Temsiliye'nin hükümetle bir alakası kalmaması.... Mebusan heyetiyle alakası bulunur. Heyeti Temsiliye'yi hariçte bırakmaktaki gaye, Kuvayi Milliye'nin canlılığını ve dayanışmasını takviye etmektir. Bu itibarla hükümetle aralarındaki görüşlerden...

Kâzım Paşa: Korkuyorum. Birçok yanlışlıklar ederiz. Muhalifler, İttihat ve Terakki'nin bir aynıdır, derler. Gazeteler de..

Reis [Mustafa Kemal]: Zaten bu hal daha birinci günü başlayacaktır. Onlar eminiz deyinceye kadar mı demek istiyorsunuz?

Kâzım Paşa: Bu müddet uzar ve bir daha kongre yapamaz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu meselede kongre söz konusu olduğu zaman heyeti merkeziyelere mebusları seçtirmek hususu..... Mebuslar fevkalade kongre için mebus olurlarsa, icabında toplanırlar. Bunun için düşünülmüştü.

Kâzım Paşa: Meclisi Mebusan siyasidir. Heyet ise millidir.

Reis [Mustafa Kemal]: Özel toplantının Milli Meclis ile bir alakası olmayacaktır. Bu Milli Meclis'in içinde bir toplantı değildir. Bu zevat, yani mebuslar.. Kongre mahalli İstanbul'da seçildi. Heyeti merkeziyelere yazıldı. İstanbul'daki mebuslarınızı seçiniz, deriz.

Kâzım Paşa: Biz milli kongreleri yaparken, karşımıza çıkan kuvvetleri, meşru değil dedik, ezdik. Ve bunda haklı idik. Bu seferki muhalefeti de yine ezecek miyiz?

Bekir Sami Bey: Muhalefet tabii haklarıdır.

Kâzım Paşa: Meclisi Mebusan toplandı, Heyeti Temsiliye kalsın..

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Mesele milli teşkilatın sürekliliğidir. Kalsın denilirse....

Kâzım Paşa: Bugün milli teşkilat, askeri teşkilatın başka bir şeklidir. Ve askerlik gibi, memleketin her tarafına yayılmıştır. Bu, memleketin ortasında bulunmalıdır. Yoksa İstanbul'a gidip toplanırsa, bir parti şekline girer.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İtilafnamede... Fevkalade kongre toplantı halinde iken.... İtimat ederek kongreye delege olarak mebuslarını seçerler.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Müdafaai Hukuk Cemiyeti, memleketi kurtaracağı güne kadar birtakım esaslar kabul etmiştir. Dolayısıyla, memleketi kurtarmak isteyen her partinin de programıdır. Bunda anlaşma ve ittifak lazımdır. Barışa kadar teferruatlı program yapmaktan ise, anlaşarak ve ittifak ederek yürümek lazımdır. Muhtelif partilerin teferruatlı programları olabilir. Fakat bağımsızlığı temin etmek için bizim esaslara dahil olur... Siyasi değildir. Bu esas nokta serbesttir. Yoksa bu esasların varlığının bir manası kalmaz. Memleket parçalanmaya uğramazsa ne âlâ. O halde yeni bir maksat olacak.... Siyasi bir program yaparlar. Fakat bütün memleket bunu kabul şart değildir. Dolayısıyla, bir kongre açılır, ona göre bir şekil alır.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bütün Mebusan heyeti bir Heyeti Temsiliye'dir. Bazı partiler, mebuslar istemeyecekler... Siyaseten halledeceğiz diyecekler..... Bunun için bir grup olur. Diğerleri katılmazsa muhalif kalır... Bu grup barışa kadar her türlü maksatları mevcut esaslara uydurmaları lazım gelir.. Heyeti Temsiliye bugün bütün teşkilatı idare ediyor. Bunun içerisinde heyeti idare şeklinde partiyi de idare eder.

Kâzım Paşa: Biz Mebusan'da 9-16'yı niçin kabul ettik? Mebusan'da programımızı kabul edecek seksen kişi var.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: 73 kişi Heyeti Temsiliye'dir. Bunları idare etmek için heyeti idaresi olur. Grubun heyeti idaresi bütün teşkilatla uğraşır.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yani, Heyeti Temsiliye hariçte kalacak... Emniyet hasıl oluncaya kadar.... Heyeti Temsiliye sınırlı miktarda insanlardan mı ibaret kalacaktır? Diğer mebuslar da var. Heyeti Temsiliye yalnız bunlar mıdır, demek istiyor?

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Heyeti Temsiliye hariçte kalmıştır. Milli Meclis'in tamamen emniyette bulunduğu gün Nizamname'nin on birinci maddesi tatbik olunur. Mebuslar desinler ki, "bizim hariçte böyle bir şeye ihtiyacımız yok", o başka. Çoğunluk Müdafaa Cemiyeti tarafında olursa, her iş kolay olur. Eğer ilk günde emniyet var derlerse ve bu muhalefeti yapanlar çoğunluğu alırlarsa, o halde ne olacağız?

Kâzım Paşa: Çünkü, bir milletin mebuslarının çoğunluğu bir şeye karar verirse, milletin kararıdır. Fakat bizde ahalinin fikri ahvali malum.

Raif Bey: Her karara bağlanmak doğru değildir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Her cemiyetin bir heyeti idaresi var. Olsa olsa ismini değiştiririz. İcraatı bütün millet namınadır.

Raif Bey: Heyeti Temsiliye ve Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin şimdiye kadar gösterdiği sermaye, maddi kuvvettir. Silahlı kuvvetlere kumanda ediyor. Bu noktaya taarruz edilecek.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Efendim, mesela diyecekler ki, biz Aydın Kuvayi Milliye'sini istemiyoruz. Bunu düşmanın vücudu dedirtemez. Uygun bulurlarsa, bu Kuvayi Milliye'nin idaresi tabii bir heyet elinde bulunacaktır. Yok buna hükümet ben yapacağım derse ve Harbiye Nezareti kabul edip oraya bir iki kolordu göndermek kudretini gösterebilecek olursa, Kuvayi Milliye'ye iş kalmaz. Fakat bunu da yapamazlar.

Rauf Bey: Muhalefet için esaslar bunlardır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Birçok muhalefetlerle karşılaşacağız. O zaman mantıki cevaplarla çürütmeye çalışacağız. Paşa Hazretleri'nin fikirleri gibi, Mebusan'da Heyeti Temsiliye namı bulunmayacaktır. Hariçte bir Heyeti Temsiliye kabul etmek de olamaz. Mebuslar siyasi görüşlerine göre bir grup teşkil ederler. Toplanması... partiler olabilir.

Kâzım Paşa: Meclisi Mebusan açıldığı vakit, ihtimal birtakım barış şartları gösterilecek... Meclisi Mebusan bunu görüşürken bir taraftan da bütün millete ilan etmelidir. Ve bunu her vasıta ile ilan etmeli ve yayınlamalıdır. Mesela, yirmi dört saat derler... Gizli celse falan derler... Biz burada kıyameti koparırız.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bütün safhaları takip ettirmelidir. Heyeti merkeziyeler vasıtasıyla yapacağız. Heyet yakın bir mahalde bulunmalı. Mebusan'ı ve milleti takip ve idare edebilmelidir.

Fuat Paşa: Ankara hattı işlese çok iyi olur.

Kâzım Paşa: Ankara iyidir. İstanbul'a kaç gündür?

Fuat Paşa: İki gündür.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bakalım, o zamana kadar belki işler.

Hilmi Bey: Müsaade ederseniz, Mehmet Efe'nin bir telgrafı vardır, okuyacağım. (Demirci Mehmet Efe'nin General Milne'e çektiği protesto telgrafını okur.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu bizce malum oldu. Tekmil heyeti merkeziyelerimize İzmir'in tahliye edilmesi ve kış münasebetiyle açıkta kalan göçmenlere yazık olacağından protesto etmelerini yazdık.

[...]

Reis [Mustafa Kemal]: Bir hafta evvel buraya Fransız ve İngiliz ve bir miktar Türk kuvvetleri gönderiliyor. Daha sonra bu Türk kuvvetlerinden vazgeçilmiş, mahiyetini bilmiyoruz. Burasını Yunanlılar tarafından ilhak gibi değil, gayenin ne olduğu malum değil.. Vaat edilen sınırı Yunanlılar işgal edemediler. Bu şöyle de olur. Kendi kuvvetleriyle alıp Yunanlılara vermek. Münasip buyurulursa bunu hükümetten anlayalım. Yani buraya gönderilen İngiliz, Fransız askerlerinden maksat ne, anlaşılmıştır. Bunlar, Yunanlıların şimdiye kadar harben işgal edemediği mevzileri sulhen işgal edip Yunanlılara teslim etmeleri büyük ihtimaldir. Buna karşı da Rauf Beyefendi'nin buyurdukları gibi bu konuda Nizamname'miz açıktır. Yani müdafaa edeceğiz. Yalnız bu konuda Mehmet Efe tarafından doğrudan doğruya General Milne'e cevap vermek-

le bir hata işlenilmiştir. Çok fena olmuştur. Bize bildirseydi ve biz bütün Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti namı ile protesto edeydik daha iyi olurdu. Ve en doğru ve tesirlisi bu idi. Halbuki bunlar şimdi bu münferit protestonamcyi ve Kuvayi Milliye'yi blöf sayarlar. Onlarla alakamız olmadığı zehabını vermiştir. Ve bunu yalnız ufak bir kuvvet sayarlar. Bunun tekrarı hem noksanlıktır, netice itibariyle iyi değildir. *(Hilmi Bey'e hitaben)* Bunu yazınız.

Kâzımı Paşa: Tahdidi hudut,[1] *terk edilen bir arazide tatbik edilir. Hariciye Nezareti bu tabiri kullanmakla yanlış yapmıştır. "Haddi fasıl"*[2] *denilebilirdi. Ve bunu ben haberleşerek düzelttirdim.*

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hadd-i fasıl mütareke içindir. Halbuki Kuvayi Milliye mütareke kabul edemez. Ve kabul etmemiştir. Mesela Mehmet Efe yalnız karşısındaki kumandana söyleseydi, olurdu.

Fuat Paşa: İngilizler orada fazla kuvvetle Efe'yi geriye sürerse ne olur? Halbuki genel olsaydı biz başka şeyler yapardık. Mesela, bazı mahallerdeki İngiliz kuvvetlerinin silahlarını alır, kendilerini esir ederdik... Bunu İngilizler mahsus yaparlar. Kuvvetleri bölerek mağlup etmeye çalışırlar. Birinci zaaf Harbiye Nezareti'ndedir...

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Kâfi efendim.

–Saat 6 sonra'da celseye son–

Kararlar

1. Mebusların hariçte grupman olarak toplanmalarını hazırlamak ve şimdiden aydınlatmak üzere ikinci bir heyet ve talimatname hazırlanması kararlaştırıldı. Evvelki talimatname çoğunluk tarafından kabul edilmedi.

2. Heyeti Temsiliye üyesi olarak her livadan bir mebus delege seçtirilmesi ve Heyeti Temsiliye merkezi de Eskişehir civarında Seyitgazi olması kararlaştırıldı.

1 Hududun sınırlanması. (Y.N.)
2 "Ayrım çizgisi" anlamında "Hattı fasıl" olmalı. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(18 KASIM 1919)

18.11.335 [1919]

Meclisi Mebusan'da Müdafaai Hukuk Cemiyeti esaslarına sadık, siyasi olmayan milliyetperver bir grubun teşkilini temin için her livadan birer mebus getirilmesiyle Eskişehir'de toplanması, Heyeti Temsiliye'nin oraya giderek esaslara ve emniyet tedbirlerine dair fikir alışverişinde bulunması ve bu mebuslara adı geçen mahalle gelmiş olan diğer mebusların da katılması münasip bulundu.

Mustafa Kemal

[Ayrıca dört imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.59.

SİVAS VALİSİ REŞİT PAŞA'YA*

(18 KASIM 1919)

18.11.35 [1919]

Sivas Valisi Reşit Paşa Hazretleri'ne

Milli Meclis'in İstanbul'da toplanması hakkındaki birçok sakıncalar ve tehlikeler bildirilmişti. Kabine namına Amasya'da Heyeti Temsiliye ile görüşmede bulunan Bahriye Nazırı Salih Paşa Hazretleri de arz olunan tehlikeleri takdir ve hükümetin hiçbir fiili teminat vermeyeceğini itiraf ile Milli Meclis'in İstanbul haricinde emin bir mahalde toplanma zaruretini bütün vicdani ve fikri kanaatiyle kabul eylemişti. İmzası altında olan bu kararı da yüksek heyetinize ulaştırmıştık. Fakat bu hakikate rağmen mevcut hükümet, Milli Meclis'in hariçte toplanmasına razı olmayıp, bu takdirde mebuslar hariçte toplansa bile Âyan gelmeyeceği için, hariçte Milli Meclis halinde toplanmaya maddi imkân kalmıyor.

Dersaadet'in işgali ve İtilaf devletlerinin tesiri altında bulunmasının büyük sakıncasından başka, Rum ve Ermenilerin İstanbul'daki mevcut faaliyetleri vesair sakıncalar nazarı dikkate alınarak, Heyeti Temsiliye, tam emniyet hususüne kadar Nizamnamemizin on birinci maddesine dayanarak, hariçte kalarak milli vazifesine devam etmeye karar vermiştir. Bu hususdaki düşüncelerinin süratle bildirilmesi rica olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, Kutu 18, Belge 93; *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s. 125-126. Bu telgrafın bir örneği aynı gün, "Bursa Heyeti Merkeziyesi'ne tebliği rica olunur. Süratle iletilerek, alınacak cevabın hemen bildirilmesi istirham olunur" notuyla Bursa'da 56. Fırka Kumandanlığı'na da gönderilmiştir. Bkz. Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter.
Eski yazı belgeler Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE TOPLANTI ZAPTI

19 KASIM 1919 TOPLANTISI*

19.11.35 [1919] Çarşamba
Saat 2.30 sonra

Birinci Celse

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Dün yazılmasına karar verilen sureti okuyacağım, müsaade ederseniz. *(Okur.)*

Efendim, işte bize verilen şeyi bu şekilde yazdık.

Söz isteyen var mı efendim?

Rauf Bey: Bir kere Heyeti Temsiliye her türlü partilerin üstünde, her partiyi kaynaştıran bir heyet olduğuna göre, Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na ait fıkranın geçmesini uygun görmüyorum.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet, uygun mu?

Kâzım Paşa: Bendeniz de aynı görüşteyim efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki. O halde o fıkrayı kaldıralım..... İngiliz Muhibleri ve Nigâhban Cemiyetleri kalsın mı?

Rauf Bey: Onlara dair bir fikrim yok.

Sesler: Kalsınlar.

[...]

Kâzım Paşa: Âyan gelmeyecektir mi denilmeli, yoksa müşkül mü?.. Esasen gelmeyecektir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hükümet razı olduğu takdirde de yine sakınca vardır. O sakıncalar da, kötü niyetliler şöyle diyecek.... Âyan gelebilir.

Haydar Bey: Âyan gelmez.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Âyan harice gelmekle rahatsızlığa uğrayacaktır.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Padişah razı, hükümet razı ..... Hariçteki faydaları takdir ediyor. Hariçte olsa bile yine sakınca vardır.

* *Heyet-i Temsiliye Tutanakları*, Hazırlayan: Uluğ İğdemir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s.58-74.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hariçte olduğuna göre, kötü niyetliler yine bir sakıncadır.

Kâzım Paşa: Âyanın gelmesini kaldıralım, sakınca değildir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki, öyle ise kaldıralım.

Sesler: Kaldıralım efendim; karar verildikten sonra sakınca değildir.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hükümet olur vermediği takdirde hasıl olacak sakıncalardan bahsediyorsunuz. Halbuki hükümetin oluru halinde de hariçte sakıncalar vardır. Meclis'in toplanması, hükümet yer gösterdiği halde bile sakınca vardır. Varsa bırakalım.

Kötü niyetliler tarafından yapılan propagandalar...

Bu bir sakınca olamaz; fakat Salih Paşa'nın da hatırına ilk evvel gelen, bu fikirdir.

Rauf Bey: Âyanın çoğu 70-80 yaşında yaşlı adamlardır. Bunların harice, hatta Bursa'ya gitmesi ölümleri demektir. Dolayısıyla sakıncadır.

Kâzım Paşa: Memleket tehlikede, Padişah da buna müsaade ediyor. Âyan gelmelidir ve gelir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Âyan meselesi kalksın mı? Eller kalksın. Çoğunluk var mı? *(Yedi oy.)* Bir de oya koyacağım. Bu fıkranın kalkması taraftarı olanlar lütfen ellerini bir daha kaldırsınlar efendim. Çünkü oylar eşit gibidir. *(Eller kalkar.)* Peki, çoğunluk var.

Bir de açış merasiminde zatı şahanenin[1] gelmesi, rahatsız olması.

Haydar Bey: Bu da bir sakınca değildir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Zatı şahanenin gelememesi bir sakınca gibi hatıra gelebilir.... Bu fıkranın da kalkması taraftarı olanlar ellerini kaldırsın. *(Eller kalkar, çoğunluk yok.)* Peki kalsın. *(Okumaya devam olunur.)*

Burada diyoruz ki:

"Şerefli mebuslar İstanbul'a gitmekte tereddüt gösterip hariçte kendiliklerinden toplandıkları takdirde vücuda gelecek bu toplantı bittabi Milli Meclis'in malum olan kanun yapma mahiyeti şeklinde olamaz. Belki milletin mevcudiyetini, emellerini, bağımsızlığını temsil ve mukadderatı hakkında verilecek hükümleri eleştirebilecek ve millete dayanarak reddedebilecek bir milli toplantı şeklinde olabilir. Bu takdirde Milli Meclis de bittabi İstanbul'da toplanmamaya mahkûm kalır."

Haydar Bey: Gerçi şeriata ve kanuna uygun olmaz. Demek ki ihtilal olur. Hükümet iyi karşılamıyor, şu halde hükümetle harp haline gideriz.... Neticede hükümetle aramıza kavga girecek mi, girmeyecek mi?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hariçte Milli Meclis olamaz.

[...]

1 Padişah. (Y.N.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Milli Meclis hariçte toplantısında....

Kâzım Paşa: Kısa bir şey ek... Mebuslar tehlikeyi görerek İstanbul'a gitmezlerse, bunun neticesi geçici bir hükümet teşkiline sebep olacağını eklemelidir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Mebuslar hariçte kendiliklerinden toplandıkları takdirde vücuda gelecek meclis, kanun yapıcı olamaz. Belki milletin mevcudiyetini, emellerini, mukadderatını müdafaa edecek ve millete dayanarak reddedebilecek milli bir toplantı olur.

Haydar Bey: İşte ben de bunu kabul etmiyorum.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu her halde milli kongre mahiyetindedir. İhtilal Meclisi değildir. Bu milletin mevcudiyetini, bağımsızlığını gösterir. Hükümete itiraz etmiyor. Emniyetim olmadığı için burada toplandım diyor. Mebusan olarak toplanmıyor.

Haydar Bey: Bundan dolayı neticede ihtilal meclisi çıkıyor demektir. Hükümetle bir muharebeye lüzum yoktur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Buyurduğunuz sakıncaları zatı devletleri ve biz düşünüyoruz da, mebuslar düşünmeyecekler mi? Bu oyu o mebuslar verecektir. Biz onların toplanacağı zamana kadar olacak şeyleri söylüyoruz. Ondan sonra da kendileri bilir.... Mebuslar, kurucu meclis yapamazlar.

Kâzım Paşa: Millet hariçte toplandı. Hükümet, "emniyet var" dedi. Mebuslar gelmedi. "Emniyet yoktur" dedi. Netice, geçici hükümete gider. Hükümet, Meclis'i dağıtır, fesheder.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O da onların bileceği bir iştir. Onlar da ona göre hareket eder.

Kâzım Paşa: Ama az dedikodu olmadı Paşa Hazretleri. Muhtelif yerlerden, "geçici hükümet oldu, şu oldu, bu oldu" diye birçok şeyler söylendi.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hükümetin bize aleyhtar olması, bizim aleyhimizde propaganda yapması düşünülebilir. "Bu şekle hükümetin itiraz etmesi ve aleyhinde zorlayıcı tedbirlere kalkışması akla gelmektedir" cümlesinin eklenmesi uygun mudur?

Kâzım Paşa: Hükümeti düşürür, Ferit Paşa'yı getiririz. Memlekete ezerek ve zorlayarak bir iş açarız.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Belki bu hükümete tekmil manasıyla itimadımız olsa ne âlâ.. Bunu söyleyebiliriz. Fakat, itimat yok zannediyorum. İhtimal ki, bu hükümet neticede bizim için daha zararlı olabilir. Bunu bilmiyoruz. Bu hükümet ya muhaliftir, ya değildir. Ve bunu o kadar tutmayalım. Çünkü, diğer hükümet bize muhalif olduğu için açıktan açığa hücum ediyordu. Ve biz buna karşı tedbirlerimizi alıyorduk. Halbuki bu hükümetin vaziyetini daha bilemiyoruz.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Haydar Bey diyorlar ki, "bu, geçici bir hükümet ilanıyla neticelenir" kaydını da koymayı teklif ediyor. Bunu oya koyalım efendim.

Haydar Bey: Hariçteki toplantının güzel taraflarını sayıyoruz. Sakıncalarını niye belirtmeyelim?

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet efendim. *(okur:* Ve neticede merkezi hükümet ile millet arasında.....)

Haydar Bey: Bendenizin dediğim de hilafet makamıdır. Hükümetler değildir. Kanunu Esasi böyledir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Böyle bir şey yoktur. Bizimle ne münasebeti var?

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Teklifinizi oya koyayım efendim, teklifiniz ne idi?

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Haydar Bey diyor ki, merkezi hükümet yerine saltanat ve hilafet makamını koyalım. Bunu oya koyuyorum.

Kâzım Paşa: Geçenki mücadelemizi hükümete karşı gösterdik. Bu sefer acaba padişah mı çıkacak? Bu sebep oraya varacaktır. Çünkü İstanbul'a çağırıyor. Gelinmezse, o olur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Görülmemek lazım gelir. Padişah ile haberleşme olmaz, mesul değildir. Bir sakıncadır. Onun için koyduk. Padişah hiç görülmez.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet; hükümet merkezi başka yerde değildir. Yine İstanbul'dan işleri idare edeceklerdir.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Aşağısını okuyayım *(okur):* "Milli Meclis de bittabi İstanbul'da toplanmamaya mahkûm kalır."

Rauf Bey: Cemiyet mi, Heyeti Temsiliye mi?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Genel olarak fikirler alındığı için böyle bir tabir kullandık.

Fuat Paşa: Zaten böyle bir şeyde herkesin ve bütün merkezlerin görüşü sorulur. Onun için uygundur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Devam edelim *(okur).*

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bunlar milli teşkilatımızın tedbirleridir. Hariçte olduğuna göre, onlar kendileri görüşeceklerdir.

Kâzım Paşa: Bir kısım mebusların gitmesi kaydını koysak nasıl olur?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: "Mebusların bir kısmı da İstanbul'a gitmesiyle sakıncayı iki kat artırır" şöyle yaparız *(okunur).* Bu konuda başka bir fikir var mıdır? Münakaşaya lüzum var mı?

(Uygun sesleri.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki efendim, beş dakika teneffüs edelim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Efendim bir meseleyi söz konusu etmek istiyorum. Elhamdülillah teşkilatımız her yerde kurulmuştur. Seçimler münasebetiyle her yerde mücadeleler olduğundan, bu hususta gevşeklik hasıl olmuştur. Seçimden sonra bir müddet daha devam eder. Halbuki bağımsızlığımızı temin edinceye kadar, yani barışa kadar şimdikinden fazla teşkilat kurmak, heyeti merkeziyeler ile Heyeti Temsiliye arasındaki irtibatı daha hassas bir hale getirmek için bazı tedbirler almak lazım geliyor zannederim. Bilhassa bu tedbirlerde kumandanların lütuflarına fazla derecede muhtacız. Bu hususta kumandanlardan neyi rica edelim? İrtibat gayet emin ve hassas kalmalıdır.

Rüstem Bey: Müsaade buyurur musunuz efendim? Fuat Paşa Hazretleri meselesi ne oldu?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Daha sonra görüşürüz efendim. Tekrara hacet yoktur. Teşkilat mahalle, köy, kaza ve livalarda ve her yerde vardır. Bu hususta Mazhar Bey tafsilat verirler.

Mazhar Bey: [...] Teşkilatımız Edirne, İzmit, Bolu..

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Teşkilatımız olmayan yer var mı efendim?

Rauf Bey: Van'da var mı, efendim?

Mazhar Bey: Vardır efendim. Yalnız isimleri gelmemiştir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Her yerde vardır efendim. Vilayet ve bağımsız livalarda vardır.

Mazhar Bey: Nahiyelerin de bazıları vardır efendim. Emed gibi ve Eskişehir'in bazı nahiyeleri.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi her tarafta bilhassa köy ve mahalle teşkilatına ehemmiyet verilmelidir.

Haydar Bey: Van'da eskiden beri vardır. Evvelce bir heyet teşkil ettik. Daha Nisan'da yaptık. Zatıâlinize, Erzurum'a telgrafları da vardır. Heyeti Merkeziye yaptık. Belediye Reisi .... Osman Bey de vardı. Erciş tarafında Hacı Ahmed Ağa vardır. İcap ettiğinde protestolara bizi vekil etmişlerdi. Size cevaplar verirdik. Size şifre ile takdim etmiştik.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Çok iyi efendim. Kazalarda da var mıdır?

Haydar Bey: Ermenilere karşı bir şey yaptık, her tarafta kati olarak Kürtlük fikirleri yoktur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Mazhar ve diğer arkadaşları bu işe başladığı zaman Van'dan bir haber gelmemiştir. Bununla beraber şimdi var. Her tarafta, köylerde yapılmamıştır. Halbuki bizim teşkilatımızın esası, köy ve mahalle teşkilatıdır. Teşkila-

tımızın ruhu, köy ve mahallelerin katılmasındadır. Müteşebbis insanlar bir araya geliyor, yapıyor. Yukarıdan aşağıya doğru geliyor. Aşağıdan yukarı doğru gelmiyor. Bir defa kaza teşkilatını esas almalıdır. Teşkilata mahalle ve köylerden başlayarak, ondan sonra kaza vesaire heyeti idarelerini ve bu suretle de en muktedir ve hevesli olanlardan seçmek lazımdır. Teşkilatı köylere kadar götürmek ve mahallinin iffet ve liyakat erbabından seçmek, ehemmiyet taşıyan bir meseledir. Birçok defalar heyeti merkeziyelere yazılmıştır. Malumu a, ilk müteşebbisleri tarafından idare edildikleri için yine kumandan paşaların ve beylerin gayretine büyük ihtiyacımızı arz edeceğiz.

Hilmi Bey: Yalnız askerlere ihtiyaç belirtmek olmaz. Onlar o kadar köylerle alakadar değildirler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Zannederim en ziyade onlardır.

Hilmi Bey: Mülkiye memurlarına daha çok münasebet vardır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Mülkiye memurlarına itimat edemiyoruz.

Kâzım Paşa: Bir ruh halini bendeniz gördüm. Onun için bizim daha ziyade çalışmaklığımız lazım geldiğini anladım. Bazı yerlerde hükümet memurları idare memuru halinden çıkmış, milletin efendisi haline gelmiştir. Birçok memurlar yanlarına "evet efendim" diyenleri toplarlar. İncelemeye değer. Askeriyenin karışması lazımdır. Seçimler bizi sarsmıştır. Üyeler, bazıları mebusluk arzusu ile her şeye karışmış ve kötü tesir hasıl etmiştir ve muhalefet çıkmıştır. Halbuki Cemiyetin maksadı milli ve hakları müdafaa idi. Dolayısıyla zaafa uğramıştır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu bakış noktasından, birinci derecede kolordu kumandanlarının alakadar olmalarını münasip görürüm. Çünkü, müdafaa vazifesidir. Bu da ordunun lüzumlu sebepte görmesidir. Düşmanlarımızın bizi mağlup etmesi ve askeri azaltmaları dolayısıyla resmi vazifesini gizli olarak görmek lazım geldiği için ordu milli teşkilatı himaye eder.

Hilmi Bey: Teşkilatı mülkiye yapsın. Ordu idare etsin.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Onu kendi kendini idare edecek bir hale getirmek. Bununla beraber, buyurduğunuzu kabul etmemek değil.

Hilmi Bey: Asker alma nüfuzunu mülkiye tarafı ile yapar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Asker işi doğrudan doğruya idare etmek istersc mani olurlardı. Bilakis bu milli teşkilat onların... Genel siyaset buna müsait olmadığından ordu bu teşkilata ihtiyaç görüyor. Bu teşkilatımızı süratle ve sağlam esaslara bağlamak için bir defa kolordulara müracaat ve rica etmek mecburiyetindeyiz. Memleketimiz birtakım kolordulara, bölgelere ayrılmıştır. Doğu'da Erzurum, Van, Bitlis büyük bir nüfuz bölgesine yayılmıştır. Halıput, Diyarbekir... keza, merkez de böyle. Ankara, Kastamonu, Bursa, Trakya hep birer bölgedir. Bizim memleket bölgelere taksim edilmiştir. Buralarda kumandan arkadaşlarınız var. Kumandanlar, muhtelif mevkilerde kıta ku-

mandanları. Ahzı asker[1] reisleri, bu teşkilatın bunlara kadar yayılması, şekillendirilmesini heyeti merkeziye ve idare arzu ederse gayet seri olur.

Hakkı Behiç Bey: Mülkiye memurları merkezi hükümete bağlıdır. Milli teşkilat, merkezi hükümetin tersine istila kuvvetlerine karşı bir kuvvettir. Merkezi hükümet bunu uygun göremez. Memurlarına kendi siyasetine göre bir emir verir. Bu ihtara karşı memur boyun eğer. Eğmezse vazifesini yapamaz. Eğerse müşkül vaziyette kalır. Her iki tarafı da okşamak lazım gelir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ne birincisinden ve ne de ikincisinden geri durmuyoruz. Şartlar uygun olaydı, ordu buna lüzum görmezdi. Ordu bunu meydana getirmiştir. Kolorduların yardımı esastır. Şunu da itiraf etmek lazımdır ki, ordu bunda olumlu hareket etmezse.... Diğer bir noktadan, orduyu yine birinci safta kabul etmek lazımdır. Yarın memleketimiz bir bölünme tehlikesi karşısında kalacak olursa .... Memleket için bir bölünme kararı verilse, bütün millet fiilen müdafaaya başlayacaktır. Ordu seyirci kalamayacaktır. ●rdu.

Kâzım Paşa: Ordu ilan etti ki: Ordular tamamıyla millete yardımcıdır. Hiçbir vali böyle yapmadı.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Başlangıçta çoğu valiler bize muhalif idi. Bazılarını tutukladık bile. Şimdi böyle zamanda millet şekillenmiş bir vaziyette mukadderatına bekçi olur. Şimdiye kadar yaptığı gibi ordudan teşkilat hususunda faaliyete sokmasını rica edelim. Her köyde ve her nahiyede teşkilat kurulmalıdır. Zira kurmuyorlar. Mesela, Sivas'ın kendinde bile yoktur. Toplanma mahalleri bile yoktur. Bir büroları yoktur. Bir ay sonra büsbütün çöker. Sivas'ta mahalle teşkilatı yoktur. Heyeti merkeziye olsa bugün gösterdiği şekil olmazdı. Bunu rica ederler.

Kâzım Paşa: Millet, kolordulara emreder. Bendeniz millet tarafından rica kabul etmiyorum.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Dolayısıyla, kolordular milleti buna sevk etmeye başlasın. Mülkiye konusuna gelelim. Her zaman merkezi hükümet mutabık kalınız. Muhalif de kalabiliriz. Merkezi hükümet millete muhalif kalsa bile millet kuvveti karşısında mukavemet fikrini getirmesin. Bunun için milletin emellerine uymayan bir icraatta bulunan bir hükümetin sözü, memurları nezdinde bağlayıcı olamasın. Bu milli emeller olmalıdır. Mülkiye reisleri milli emellere bağlı olduğunu bilmelidir. Bunun haricinde mülkiye memurlarını mevkiinde bulundurmaktan zararlar hasıl olur. Mesela: Ferit Paşa kabinesi şer'a ve kanuna uymayan emir verdi. Bazıları yaptı. İşte bu tarzda hareket eden vali veya mutasarrıflar bizim için zararlıdır.

Rauf Bey: Fakat her yerde bunu doğrudur diye yapmadı. Geçim derdini ileri sürdü.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Fakat hiç kimse hiçbir vakit kendi boğazını doyuracak diye millet ve memlekete zararlı bir menfaat aleti olmaz. Aynı zamanda ve kaymakamlardan da köylerden yukarı doğru mesai sarf etmelerini rica edelim. Yapacaklarına şüphemiz yoktur. Acaba muhalif memur bulunursa ne yapalım?

1 Askerlik Şubesi. (Y.N.)

Hilmi Bey: Zannetmem. Şimdi mülkiye memurlarında böyle yoktur. Evvelce olmuştu, şimdi bulunmaz. Zaten birçok emirleri Harbiye Nazırı veriyordu.

Fuat Paşa: Hayır, Harbiye Nazırı vermedi.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Siz dahi Antalya Mutasarrıfı'ndan şikâyet etmiyor musunuz? Demek var. Hâlâ da orada. Merkezi hükümet bunun değiştirilmesine çalışmalıdır. Çalıştığı halde yine yerindedir.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet, münakaşalı ve mühim bir zamandayız. Bizi kurtaracak ancak Kuvayi Milliye'mizdir. Her ihtimale karşı emin bulunmalıyız. Vaziyetimizin emniyetini husule getirecek bir şey de, hiçbir şüpheli memur bulunmamalıdır. Bilhassa iki kademe: Vali ve mutasarrıf, hatta kaymakam. Bununla birlikte, bu kolay bulunabilir. Şimdi bir şey yapabiliriz. Tekmil vali ve mutasarrıflardan söz isteyebiliriz. Deriz ki: "Siz iyi adamlarsınız, mühim bir zamandayız. Bir daha söz istiyoruz". Milli emellere itaatkâr ve bütün vasıtalarını teşkilata hasretmesini ve meşgul olmasını talep etmek. Emniyet olmadığı malumu. Reisler vardır. Bu gibiler ya bir âciz veya bir haindir. Âciz ise, ona yardım ederiz. Hainler ise, Kuvayi Milliye'yi zararlı görmek, imhası için fırsatçı olurlar. Bunlar için hükümete bir defa yazılmıştır. İşten el çektirilmeleri rica olunur. Olmadığı takdirde asker ve milli kuvvetler çektirmelidir.

Kâzım Paşa: Yalnız Paşa Hazretleri, askerler bu işte bulunmasın.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki, Kuvayi Milliye. Millet tarafından vazife terk ettirilir.

Rüstem Bey: Fakat hükümet değiştirilmelerine kalkışırsa; nitekim Fuat Paşa, Kâzım Paşa... Ferit Paşa kabinesi Kara Said Paşa'yı tayin etti; tabii niyeti fena idi. Yani bu şahıs meselesidir.

Hilmi Bey: Dahiliye ve Harbiye Nezareti'nden aynı emirler gelmiştir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu iş başladığı zaman, paşalar hazretleri en kritik anda bulunmuşlardır. O kararda hiçbir kumandan, bu zevat değiştirilmeyecektir. Harbiye Nezareti bunların yerine birini tayin ederse, hareket tarzı şöyle olacak: Aynı vasıflarda ise orada kalır, evvelki de orada kalır. Biraz sonra işler büsbütün ehemmiyet kazandığından değişmemesine karar vermiştik. Bugün bu kararda ısrar lüzumunu hissediyorum. Mesela, Erzurum'da Kâzım Paşa, Ankara'da Fuat Paşa'nın yerine başkaları gelirse, maksatları ne olduğu bilinmelidir. Belki fenadır. Bunu hoş göremeyiz. Hayat ve memat noktasını teşkil eden bir husustur. Harbiye Nezareti'nin son anda bu kumandanları değiştirmesini hoş göremeyiz.

Raif Bey: Bizimle işbirliği etmiş vali ve mutasarrıfları da kapsamalıdır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet; bir de Fevzi Paşa meselesi, bizim için hayati meseledir. Bunun için Harbiye Nezareti bizimle istişarede hiçbir fenalık yoktu. Bu kere buna lüzum görmedi. Vekâletle idare edebilir. Bunu dinlemez de yine Fevzi Paşa için ısrar ederse, bendenizce reddetmelidir.

Kâzım Paşa: Abdullah Paşa'ya yapıldığı gibi yapmalıdır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet. Fuat Paşa, Ankara'ya yazsın, biz de yazalım. Merkeze yazar.

Hilmi Bey: Fuat Paşa'ya bu kararı yazarız.

Reis [Mustafa Kemal]: Evet, evet. Israr ederiz. Konya'da Fahreddin Bey, Balıkesir'de Yusuf İzzet Paşa vardır. Bu iki zat için vaziyet değişir. Bunların değiştirilmesine kalkarsa yerine gelecek adama bakarız.... Şahsen biliriz efendim.

Haydar Bey: Fahreddin Bey için söz söyleyemeyeceğim. Akrabamdır. Yusuf İzzet Paşa milli harekâta katılıyor. Yakalarlarsa ne olur? Vicdani mesuliyet altında kalmaz mıyız?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Kalırız.

Fuat Paşa: Fahreddin Bey de öyledir. Cemal Bey'in de şerrine uğramıştır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Fevzi Paşa meselesi oldu demektir.

Fuat Paşa: Bu mesele acele etmeyi icap ettirir efendim, hemen yazılsın.

Raif Bey: Müsaade buyurursanız biz yazalım... Aranız iyidir. Bekir Sami Bey'le beraber bir şey yazalım. Diyelim mi, "Siz bunu kabul etmeyiniz."

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet böyle... Fuat Paşa'ya da yazarız. Heyeti Temsiliye de Harbiye Nazırı'ndan cevap ister efendim. Şimdi diğer mesele hakkında ne buyuruyorsunuz? Mülkiye memurları.

Kâzım Paşa: Mebuslarımız seçildi... Yani, yakında toplanacak. Mühim bir zamandır. Hayat ve memat meselesidir. İstibdat ilanı olur. Bilelim. Memurlardan namus üzerine söz alalım.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet, mesela Ferit Paşa kabinesi gelirse ilk iş, milli teşkilat aleyhinde valilere emir verilmesi olacaktır.

Mazhar Bey: Efendim, mülkiye memurları kös dinlenmiştir.. Biz evvelce birlik diye yemin ettik... Şimdi de geçinme dünyasıdır, diyecek.. Ben itimat etmem, tecrübe ettim, bin defa.. Eminim ki, hepsi istediğimizden ziyade söz verecekler. Bizi yarıda bırakırlar. Biz valileri biliriz. Bunlara emniyet edebiliriz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Edirne Valisi Celâl Bey'dir. Görüşü... Mesela, Trabzon Valisi iyidir. Görüşü nasıldır?

Haydar Bey: İyidir.. Fakat kuvvet arkasından koşar.

Bekir Sami Bey: Askeriye ve mülkiye memurları ayrılmamalıdır. Askerlik maddi bir kuvvettir. Ordu kumandanı kendi istediği idarede muhtardır. Halbuki mülkiye öyle değildir.

Fuat Paşa: Kısacası, bu münasebetle tekmil kumandanlara, valilere, mutasarrıflara birer telgraf çekilir.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde esas olarak kabul edildi.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Mülkiye memurlarından söz almak, yenileredir. Kumandanlara hacet yoktur. Yalnız bazı vali ve mutasarrıflar hakkında kati muamele. Mesela, Diyarbekir Valisi hakkında.. Mahallinden şikâyetler vardır.. Bundan hükümetin malumatı da vardır. Buna inandığı halde yine yerinde tutuyor. Antalya Mutasarrıfı da, Niğde Mutasarrıfı da... Şimdi Diyarbekir, Antalya falan vali ve mutasarrıfları hakkında muamele cereyan etmiştir. Ve hükümet söz vermiştir. Artık hükümetten belli müddet zarfında değiştirilmediği takdirde, millet tarafından kaldırılsın.

Bekir Sami Bey: İstanbul'da Nureddin Bey.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yalnız bunu ahali yapabilecek mi?.. Sonra nüfuzumuz kırılmasın. İstanbul'da Nureddin Bey'i İngilizler de tutuyor. Onu bakalım başka türlü kaldırılmalıdır... Yalnız Diyarbekir'deki... Halk da şikâyetçidir.[1]

Bekir Sami Bey: Bunun kaldırılmasından sonra Süleyman Nazif'in hücumlarına dayanmalı.

Kâzım Paşa: Paşa Hazretleri, her valiye sorulacak mı? Mesela, Sivas... Erzurum valilerine.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Daha birçok var. Hepsine soralım.

Rüstem Bey: İzzet Bey meselesi... Ne olacak?

Hilmi Bey: İzzet Bey'in[2] Yunanlı, Osmanlı valiliği .. Hep birdir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Beyefendi, bizim bir valimiz isyan ederse o vakit çok fena olur. Hükümet bunu azlederse o da isyan eder. O vakit Yunanlılar tarafından tayin edilir. Daha fena olur.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bir şey hatırıma geliyor. Mülkiye ve askeriye memurları, milli teşkilatın kurulmasına çalışacaklar. İhtimal ki üyeleri noksandır. Yeni heyeti merkeziyeler var. Bunları yeniden teşkil etmek mümkün değildir.. Yalnız noksanları tamamlama.. Veyahut yeniden teşkilde bu azaları ikinci seçmenlerden[3] yapılsa nasıl olur? Bunlar mebus seçimi gibi millet mukadderatına vasıta olmuşlardır. Mebuslar vefat etse, bunları seçen yine bunlardır. Dolayısıyla, bu ikinci seçmenleri sokmak suretiyle milli iradeyi devam ettirebilir miyiz acaba?

Haydar Bey: Olamaz. Bunların içinde bizim aleyhimizde oy verenler de var. Daha başka şekle sokalım.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu adamlar her yerde hürmete mazhar ve fazlaca hâkim ve nüfuzlu adamlardır.

1 Bu sırada Diyarbekir Valisi, Şair Süleyman Nazif'in Kardeşi Şair Faik Âli (Ozansoy) idi. (Uluğ İğdemir'in notu.)

2 İzmir Valisi Kambur İzzet. (Y.N.)

3 Zabıtta "müntehib-i sani". (Y.N.)

Haydar Bey: Değildir. Bunlar nahiye müdürlerini elde etsin. İstediğini yapar. Bu seçim Nizamname'ye göre olmuyor.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Tabii Nizamnameye göre olacaktır. İkinci seçmen sıfatını alan zevat, demek benim zannım gibi değilmiş. Mesela, Sivas'ta otuz bu kadar ikinci seçmen var. Bunlar vasıf sahibi değil.

Münıtaz Bey. Değildir efendim. Bunlar nüfuz sahiplerinin adamlarıdır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Kâzım Paşa Hazretleri burada yokken Fuat Paşa.... Bir plan yaptı. Bir de Kilikya için bir plan hazırlayacaklar. *(Kâzım Paşa'ya hitaben)* Bu cephe ile de alakadar olursunuz.... Beyler burada Nazilli cephe delegeleridir. O cephe ile de alakadar olursunuz.

(Gelen telgraflar okunur.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: *(Fuat Paşa'ya hitaben)* Fevzi Paşa'nın nerede olduğu malum değildir. Ankara'dakilere emir vereceksiniz.

Fuat Paşa: Evvela Harbiye Nazırı'nın fikrini almak; Vekil'e de yazdım. Paşa'nın fikrini anlamalarını ve ona göre hareket etmelerini yazdım... Sizden de bir yaver buna memur olsun.

(Cafer Tayyar Bey'den gelen telgraf okundu. Celâl Nuri Bey'in muvaffakiyetsizliği hakkında Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin raporu. İki mühim belge. Seçim.)

Bekir Sami Bey: Bize tarafsız kalınız dedikleri halde bunu neden yazıyorlar.

Rauf Bey: Bunları yayınlamayıp biraz daha sabredelim, belgeler toplayalım.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Rıza Bey'e onları verelim ne buyuruyorsunuz?

Sesler: Hiç cevap verilmesin.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bakalım sonra ne olacak. Daha sonra bunları birer birer meydana çıkarırız.

Mazhar Bey: Gidecek olanlara da, şu tarihte olmuştu, deriz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Arif Bey'den Fevzi Paşa'nın yaveri hakkında raporun sorulması.

Kâzım Paşa: Cemil Cahit Bey'e[1] *de yazalım. Selâhettin Bey'e rica edelim, bunu ehemmiyetle takip etsin.*

(Kolordudan gelen yazılar. Vasıf Bey'den Hindistan hakkında gelen malumat.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Başka bir şey var mı efendim?

1 5. Kafkas Türmen Komutanı Yarbay Cemil Cahit: Orgeneral Toydemir. 1883-1956. (Y.N.)

Kararlar

1. Mebusları aydınlatmak için hazırlanan talimatname değiştirilerek kabul edildi.

2. Milli teşkilat, askeri memurların idaresi, mülkiye memurlarından da istifade kararlaştırıldı.

3. Şüpheli bazı vali ve mutasarrıflar hakkında değiştirilmeleri hususunda tekrar hükümete müracaat. Değiştirilmedikleri takdirde Kuvayi Milliye tarafından vazifeyi terk ettirilmeleri.

4. Fuat Paşa'dan başka Ankara'ya kolordu kumandanı kabul edilmemesi ve Fevzi Paşa'ya gelinmemesi yazılması hakkında karar verildi.

5. Mülkiye memurlarının reislerinden tekrar muhitlerinin Kuvayi Milliye'ye bağlılık derecesi hakkında söz alınmasına karar verildi.

6. Hükümetin aleyhindeki yazıların yayınlanmayıp muhafazasına, icabında meydana çıkarılmasına karar verildi.

7. Arif Bey'e Fevzi Paşa'nın yaverinin takip edilmesi hakkında telgraf yazılması.

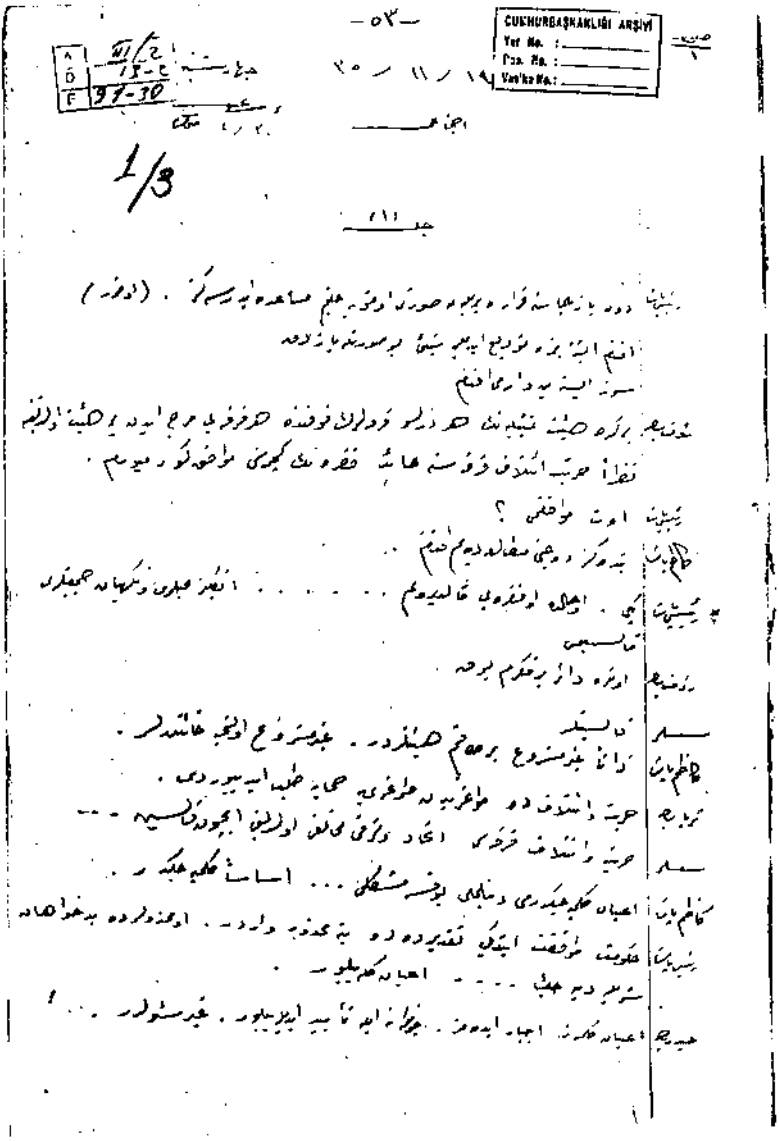

19 Kasım 1919, Heyeti Temsiliye Toplantı Zaptı'nın ilk sayfası.

MEBUSLARI AYDINLATMAK İÇİN VERİLEN MALUMAT VE TALİMAT*

(19 KASIM 1919)[1]

Madde 1. İstanbul'un, İtilaf devletleri ve bilhassa İngiliz kara kuvvetlerinin işgali altında ve deniz kuvvetlerinin kuşatması altında olduğu ve inzibat kuvvetlerinin yabancılar elinde ve karışık bir şekilde bulunduğu malumdur. Bundan başka, Rumların, kendilerinden İstanbul mebusu namıyla 40 kişi seçtikleri ve Atina'dan gelmiş Yunan reisleri ve kumandanları idaresi altında olmak üzere, gizli polis ve ihtilal kuvveti teşkilatı yaparak, devletimize lazım olduğu anda asi bir vaziyet alacakları tahakkuk etmiştir. Hükümetin İstanbul'da ne yazık ki zincire vurulmuş olduğunu itiraf eylemek mecburiyeti vardır. Bu sebeplerden ötürü, Milli Meclis'in toplantı mahallini münakaşa etmek gibi bir mesele ortaya çıkmış bulunuyor. Milli Meclis İstanbul'da toplandığı takdirde, mebusların yerine getirecekleri vatani vazife nazarı dikkate alınırsa, tehlikelere maruz kalmalarından cidden korkulur. Hakikaten İtilaf devletlerinin Mütareke hükümlerini bozarak ve barışın kararlaştırılmasını beklemeye lüzum görmeksizin vatanımızın mühim kısımlarını işgal ve Hıristiyan unsurlara haklarımıza tecavüz fırsatını bahşeylemek suretiyle vuku bulan haksız muamelelerini eleştirerek ve reddederek, ülke bütünlüğümüzü ve bağımsızlığımızın dokunulmazlığını azimkârane bir şekilde talep ve müdafaa edecek olan mebuslar heyetinin dağıtılması ve üyelerinin tutuklanması veya sürülmesi uzak değildir. Kars'ta toplanan Milli İslam Şûrası'na İngilizlerin yaptıkları gibi. Seçimlere katılmamış olan Hıristiyan unsurların ve onlara uyan İngiliz Muhipler ve Nigehban cemiyetlerinin, bu hususta düşmanların emellerini desteklcyerek her türlü fenalığa kalkışabilecekleri de hatıra gelmektedir. Dolayısıyla, Milli Meclis'in İstanbul'da toplanması, Meclis'ten beklenen ciddi ve tarihi vazifenin yerine getirilmesini neticesiz bırakacağı ve Milli Meclis devlet ve milletin bağımsızlık timsali olduğundan, ona vurulacak darbe ile bağımsızlığımızın da zarara uğratılacağının arzı lüzumsuzdur. Kabine namına Amasya'da Heyeti Temsiliye ile görüşmelerde bulunan Bahriye Nazırı Salih Paşa Hazretleri dahi bu hakikatleri göz önünde tutarak Milli Meclis'in İstanbul'un haricinde emin bir mahalde toplan-

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.I, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.196-198; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.I, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, s.274-277; Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960, s.380-382; aynı talimatın Sivas Heyeti Merkeziyesi'ne gönderilen örneği için bkz. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi, Kutu 18, Belge 94; Erzurum Heyeti Merkeziyesi'ne gönderilen örneği için bkz. TİTE Arşivi, Kutu 31, Belge 107.
Eski yazı belgeler Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Belge, *Nutuk*'ta tarihsizdir. TİTE Arşivi, Kutu 31, Belge 107'deki belge, yırtık ve eskidir. Üzerindeki tarih okunamadığı için "tarihsiz" belgeler arasında tasnif edilmiştir. TİTE Arşivi Kutu 18, Belge 94'te bulunan belge ise "19.11.335 tahrirat" tarihlidir. *İstiklâl Harbimiz*'de de 19 Kasım 1919 tarihiyle yayımlanmıştır. Talimat, Heyeti Temsiliye'nin kumandanlarla Sivas'ta yaptığı toplantının 19 Kasım 1919 celsesinde kararlaştırılmıştır. Talimat, Uluğ İğdemir'in hazırladığı *Heyet-i Temsiliye Tutanakları* adlı kitapta, "Ek III" olarak da yer almıştır. (Y.N.)

ması lüzumuna vicdanen ve fikren kanaat hasıl etmiş ve bu hususdaki olurunu imzası altında teyit eylemiştir. Milli Meclis'in düşman tesirinden uzak ve mutlak emniyete sahip bir mahalde toplanması halinde, İstanbul'da toplanmasına göre tasavvur edilebilecek bütün sakıncalar bertaraf edilmiş olacağı gibi, hilafet ve saltanat makamının tehlikede bulunduğunu cihan kamuoyuna ve hele İslam âlemine fiilen hissettirmiş olacak ve milli bağımsızlığımızın ve mevcudiyetimizin aleyhinde çıkması beklenen bir karar karşısında, milli ve vatani vazifelerini yerine getirmeye kadir bir halde bulunacak ve İtilaf devletleri nazarında Meclis'in millet mukadderatına tamamen hâkim bulunduğu daha bariz bir şekilde gösterilebilecektir. Meclis'in hariçte toplanmasında, hatıra gelen sakıncalar aşağıdadır:

Kötü niyetliler, İstanbul'dan vazgeçildiği tarzında zararlı bir propagandaya fırsat bulacaktır. Hükümet, İstanbul'da olduğu gibi, Meclis'le temas ve irtibatında kolaylığa mazhar olamayacaktır. Meclis'in açılış merasimi, zatı şahaneyi seyahat külfetine maruz bırakmamak maksadıyla, vekil buyuracakları bir zat vasıtasıyla olabilecektir. İşte bu sakıncalara dayanan mevcut hükümet, Milli Meclis'in hariçte açılmasına olur vermemiştir. Bu olur vermeme yüzünden, mevcut sakıncalara aşağıdaki sakıncalar dahi eklenmekte bulunmuştur:[1]

Milli Meclis'in kanuni bir şekilde toplanması Meclisi Mebusan ve Âyan'ın aynı zamanda ve aynı mahalde bulunmasına bağlı olduğundan, hükümetin hariçte münasip göreceği hir mahalde toplanmaya olur verilmemesi yüzünden, Meclisi Âyan ve hükümet hariçteki toplantıya icabet etmeyecek ve zatı şahaneye usulü dairesinde Meclis açtırmayacaktır.

Buna göre, Milli Meclis'in hariçte toplanmasına kanunen imkân kalmayıp, İstanbul'da toplanması, arz edilen sakıncalara rağmen zaruret hükmüne girmiş bulunuyor. Şerefli mebuslar, İstanbul'a gitmekte tereddüt gösterip hariçte kendiliklerinden toplandıkları takdirde vücuda gelecek bu toplantı, bittabi Milli Meclis'in malum olan kanun yapma mahiyeti şeklinde olamaz. Belki milletin mevcudiyetini, emellerini, bağımsızlığını temsil ve mukadderatı hakkında verilecek hükümleri cleştirebilecek ve millete dayanarak reddedebilecek bir milli toplantı şeklinde olabilir. Bu takdirde Milli Meclis de, bittabi İstanbul'da toplanmamaya mahkûm kalır. Bu hareket tarzı, hükümetin itirazına ve aleyhinde zorlayıcı tedbirlere ve neticede milletle merkezi hükümet arasında münasebetleri kesmesine yol açması da hatıra gelmektedir. Mebusların bir kısmının İstanbul'a gitmesi ise bu konudaki sakıncayı artırabilir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti, yukarıda ortaya konan bütün hususları nazarı dikkat ve münakaşadan geçirdikten sonra, Milli Meclis'in İstanbul'da toplanması zaruretine karşı, vaziyetten bütün mebusları haberdar ederek her birinin görüş ve düşüncelerini sormayı vazife saymıştır. Bundan başka, İstanbul'da Milli Meclis'e dahil olmadan evvel şerefli mebusların kolayca toplanmaları nazarı dikkate alınarak, bazı mevkilerde toplanıp aşağıdaki hususları konuşmaları ve görüşmelerin neticelerini birleştirmek maksadıyla Heyeti Temsiliye'ye bildirmeleri lüzumlu görülmüştür. Konuşulacak hususlar şunlardır:

1 Talimat'ın bundan sonraki bölümü Bursa'da 56. Fırka Kumandanlığı'na da yazılmıştır. Bkz. Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter.
Eski yazı belge. Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

a) İstanbul'da toplanma zaruretine karşı, İstanbul'da ve haricen bütün vatanda alınması lazım gelen tedbirler ve tertibat;

b) Meclisi Mebusan'da vatanın bütünlüğünü ve devlet ve milletin bağımsızlığını kurtarmaktan ibaret olan gayeyi muhafaza ve müdafaa için, birleşmiş ve azimkâr bir grup vücuda getirmek vasıtalarının irdelenmesi.

Mebusların, belirtilen hususlarda fikir alışverişi için toplanmaları münasip görülen mevkiler şunlardır:

Trabzon, Samsun, İnebolu, Eskişehir, Bursa, Bandırma, Edirne.

Madde 2. Birinci maddeyi aynen bölgenizde bulunan mebuslara tebliğ ile evvela; şahsi görüşlerini mümkün olan süratle almak ve bir an kaybetmeden Heyeti Temsiliye'ye iletmek ve bölgenizdeki heyeti merkeziyelere de vererek bu hususta faaliyetlerinin temini,

İkinci olarak; bölgenizdeki mebusların birinci maddede açıklanan mevkilerde toplanmalarını kolaylaştırmakla ve teminle, görüşmelerinin neticelerinin Heyeti Temsiliye'ye iletilmesi için lazım gelen tertibat ve tedbirlerin alınması istirham olunur.

Bölgeniz dahilinde mebus olup halen İstanbul'da bulunanların, İstanbul'a yakın toplanma mahallerinden birine seçim dairelerince davet ettirilmesi lazımdır.

3. İşbu telgrafnamenin ulaştığının ve içindekilerin tamamen anlaşıldığının hemen bildirilmesi hassaten rica olunur.[1]

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

1 Bu 3. madde, *Nutuk*'ta yer almayıp, yukarda belirtilen öteki kaynaklarda bulunmaktadır. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(19 KASIM 1919)

19.11.335 [1919]

Milli teşkilat üzerine fikir alışverişinde bulunuldu. Nahiyelere kadar yayıldığı, fakat asıl mahalle ve köy teşkilatının tamamlanmamış olduğu için, Nizamnamе'ye göre teşkilatı esaslı bir şekilde tanzim ve tensik etmek için; askeri kumandanların ahzı asker vasıtasıyla ve mülkiye tarafının da vatanperverane yardımıyla işi üstlenmeleri istirhamı kararlaştırıldı. Bilhassa seçimlerin yol açtığı fikir ayrılıklarının milli birliğin üzerine yaptığı zararların def edilmesi hususu nazarı dikkatte tutuldu.

Kati devre girildiğinden, valilerden ve bağımsız mutasarrıflardan, vaziyet açıklanarak, şahsen milli emellere bağlı ve milli teşkilata bütün ruh ve vicdanları ile taraftar olduklarına dair söz istenmesine karar verildi.

Eski Müsteşar Fevzi Paşa'nın 20. Kolordu Kumandanlığı'na tayinine dair henüz Harbiye Nazırı'ndan cevap gelmediğinden, tekrar yazılmasına ve ayrıca Rauf ve Bekir Sami Beyefendiler tarafından Fevzi Paşa'nın kendisine münasip bir lisanla yeni vazifeyi kabul etmemesinin ricasına karar verildi.

Bartın'da bulunan eski Kastamonu Valisi İbrahim Bey'den evvelce Salim Efendizade Şükrü Bey namında birisinin hümayun sarayına gönderilmesi maksadının sorulması kararlaştırıldı.

Merkezi hükümetin vaadine rağmen henüz Vali Faik Ali Bey'i işten el çektirmemesi dolayısıyla, bu konuda hükümete vaki olacak son müracaattan evvel, mahalli ahalice kendisine yol verilmesi hakkındaki görüşleri, 13. Kolordu Kumandan Vekili Cevdet Bey'den soruldu.

Divanıharplerce aranılan bazı şahısların mebusluklarını temin edenin Diyarbekir Valisi Faik Ali Bey olduğu, cevaben Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca dört imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.60.

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(19 KASIM 1919)

19.11.335 [1919]

Maraş'tan bütün Çerkesler namına, Ayıntap Fransız askeri kumandanından, Cebelibereket guvernörü[1] Mösyö Andre'nin Maraş'a yollanmasının telgrafla talep edilmesine müsaade edilmiş olmasının teessüfe değer görüldüğü ve sebep olanların cezalandırılması ve merkezi hükümete malumat verilmesi Maraş Mutasarrıflığı'na yazıldı.

Amerika'ya heyet gönderilmesinin pek mühim olduğu ve Rauf Beyefendi'nin şu aralık buralardan ayrılmasına imkân olmadığı ve gidecek heyetin Beyanname ve Nizamnamelerimizi okumalarının rica edildiği, Miralay Vasıf Bey'in yazısı üzerine, Dersaadet'te Reşit Sadi Bey'e yazıldı.

Çeşitli bildirimler üzerine vaziyeti şüphe çekici görülen Hurşit Paşa heyetinin yakından incelenmeleri ve göz hapsine alınmaları, 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey'e cevaben yazıldı.

Araştırma Heyeti Reisi Fevzi Paşa'nın yaveri milli teşkilat aleyhinde ileri geri konuştuğu bildirilen Mülazımıevvel[2] Ali Efendi'nin göz hapsine alınması, Amasya'da 5. Fırka Kumandanı Cemil Cahit Bey'e, Kavak[3] Mıntıka Kumandanı Arif Bey'e yazıldı.

İtilaf hükümetleri mensuplarının asayişi ihlal maksadıyla tahriklerine dair belgelerin toplanması lüzumu, bütün Heyeti Merkeziyelere yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca beş imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal. *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.60-61.

1 Cebelitarık işgal kuvvetleri valisi. (Y.N.)

2 Bugünkü karşılığı, Üsteğmen. (Y.N.)

3 Samsun-Havza arasında bir yerleşim birimi. (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI MİRALAY BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(19 KASIM 1919)

Sivas
19.11.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye

1. Belgeli olarak alınan bilgilere ve ele geçirilen mektupların içindekilere göre, Dersaadet'te İngilizler, Sait Molla ve hempalarına milli teşkilat aleyhinde eylemektedirler. Sait Molla'nın, uzun zaman Osmanlı memleketlerinde yaşamış, İslam düşmanı İngiliz rahiplerinden Mister Furov'a[1] yazdığı mektupların ele geçebilen kısımlarında görülebilen mühim noktalar aşağıdadır:

[...][2]

T) Bu vatan hainlerini kuşkulandırmamak, Dersaadet'te icra edilmekte olan takibatı müşkülata uğratmamak kastıyla, Heyeti Temsiliye şimdilik bu mektupların yayınını münasip bir vakte ertelemeye, yalnız yüksek makamları vasıtasıyla, itimada değer hamiyetli millet fertlerinin aydınlatılmasını ve onlara yol gösterilmesini rica eylemeye karar vermiştir.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter.
Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Frew. (Y.N.)

2 Bekir Sami Arşivi 2. Defter'de, burada, Sait Molla'nın Rahip Frew'ya yazdığı mektupların bir özeti verilmektedir. Ancak el yazısı tam olarak okunamamakta ve anlamlı cümleler kurulamamaktadır. Sait Molla'nın Rahip Frew'ya yazdığı 12 mektup için bkz. Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.I, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.209-215; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.I, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, s.292-300. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE TOPLANTI ZAPTI

20 KASIM 1919 TOPLANTISI*

20.11.35 [1919] Perşembe Toplantısı
Saat 3 sonra

Birinci Celse

M. Kemal Paşa Hazretleri riyaseti altında;
Kâzım Paşa, Fuat Paşa, Rauf Beyefendi, Rüstem Beyefendi, Bekir Sami, Mazhar, Hakkı Behiç, Süreyya, Mümtaz Beyefendiler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Müsaade ederseniz efendim. Bazı kâğıtlar var, onları okuyalım. Hüsrev Beyefendi, okur musunuz efendim? *(Okur: Matbuat özeti. Venizelos'a...)*

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Var mı efendim buna dair bir görüş?.. Yalnız Yunanlılara teşekkür beyan etmişler, İzmir ve havalisinde asayişi iyi muhafaza ettiklerinden... Halbuki bizim aldığımız haberlere göre Yunanlılar İzmir'de bile birçok facialar yapmışlardır. İzmir Telgraf Müdürü'nden bu konudaki belgeleri isteyelim. Ona karşı bunlarla karşılık verilir.

Rauf Bey: Bu özel bir teşebbüstür. Buna karşı Konferans'a bir şey yazamayız. Esasen birçok eserler bu hususta yayımlanmıştır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hiç olmazsa gazetelerle ilan edelim.

Rauf Bey: Bizim gazete mumazaman zaten yazıyor.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O noktaya temas edercek bir şey yazılabilir, efendim.

Rüstem Bey: Ayrıca Amerika temsilcisine buna dair bir şey yazılamaz mı?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Elimizde bu konuda resmi bir belge yok.

Rauf Bey: Kaynak gösterilmemiş, bir partinin gazetesi böyle yazabilir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Elimizde buna karşı resmi bir belge yok. Bu bir gazete havadisi olduğundan bunu nazarı dikkate alıp da resmi bir müracaât doğru olamayacağını Rauf Beyefendi de söylüyorlar.

* *Heyet-i Temsiliye Tutanakları*, Hazırlayan: Uluğ İğdemir, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s.75-82.

(Yunan ve Rum tahrikleri hakkında suret: Erkânıharbiye Dairesi, okunur.)

Rauf Bey: Hükümeti seniye buna karşı ne yapmış? Bunu gazetelerle propaganda yapmalı.

Bekir Sami Bey: Hükümeti bu konuda sıkıştıralım.

Rüstem Bey: Evet, asıl ona düşen bir vazife vardır ki, yapmıyor.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bunu bize yazan hükümet midir?

Hüsrev Bey: Hayır, 3. Kolordu bir suret veriyor.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hükümete deriz ki, böyle olduğunu işittik, hükümetçe bu konuda ne gibi karşı tedbirler alınmıştır? Bizi aydınlatırsa.. Ve bu konuda bize ne gibi şeyler tavsiye ediyorlar.

(3. Kolordu'dan 19 tarihli malumat okunur. Fransızlara dair.. Re'sülayn'a[1] bir vagon Fransız askerinin geldiği.)

Rauf Bey: Cevdet mi veriyor bunu? Bunun bir kısmını gazeteye verelim mi efendim?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet gazeteye verelim. Ve neticesini de 13. Kolordu'dan soralım. Aşiretler ne oldu?

Rauf Bey: Aşiretlerin sancakla geldiklerini İradei Milliye yazsa çok güzel olur.

(Bitlis'ten gelen: Garzan aşireti namına Müdafaai Milliye Reisi'nin müracaatı okunur.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yazarız. En yakın merkezle irtibat tesis etmek üzere cemiyet teşkil etsinler. Ve ona göre bizim her gün talimatımızı alırlar.

(Buradaki yabancılara dair Sivas polisi raporu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu İtalyan subayı geldiği günden beri daima bu Karakin Efendi'yle ve birtakım daha Ermenilerle ve Şeyh Recep ve arkadaşlarıyla daima temasta bulundu. İngiliz Sulter de bunları aradı ve daima bunlarla meşgul oldu. Şeyh Recep ve arkadaşları vasıtasıyla, Sivas'ta bizce arzu edilmeyen fikirler ve talimat vermiş olurlar. Buna karşı bir şey düşünmek lazım mı acaba? Yani, her halde bunlar tarafından bizim aleyhimizde bir tertip vardır. Buna karşı ne düşünmek lazımdır?.

Rüstem Bey: Bunlar nezaret altında mı efendim?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hayır. Vali Paşa kefalete bağlayarak bırakmış.

Rauf Bey: Bizim Heyeti Merkeziye de buna karşı tertibat alsın.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Vali'nin nazarı dikkatini çekelim. Bunların her bir hareketlerini meydana çıkarsın.

Bekir Sami Bey: Şeyh Recep'in İtalyan ve İngilizlerle görüşmesi nazarı dikkati çekmeli idi. Hükümetin vazifesidir.

1 Ceylanpınar. (Y.N.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bizim arkadaşlardan birisi buna memur olsun. Sonra Şeyh Reccp zanlıdır. Vali Paşa kefalete bağlayarak çıkarır. Mahkemesinin neticcsi ncdir? Mazhar Bey zaten Vali Paşa ile temasta bulunuyor. Buna memur olsun.

Kâzım Paşa: Ben buna üzüldüm. Evvelce affedildi. Göz önünde çıkar, İngilizlerle görüşür; buna bu kadar müsaade etmemelidir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ve buranın Heyeti Merkeziyesi'ne de bunu sormalı.

Kâzım Paşa: Heyeti Merkeziye uyuyor Paşam. Biraz canlı olmalı.

Rcis [Mustafa Kemal] Paşa: Bununla temasa siz memurdunuz. *(Süreyya Bey'e)* Galiba bunu yapamıyorsunuz.

Süreyya Bey: Kanuni şekilden çıkmak istenmiyor.

(Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın Fuat Paşa hakkındaki telgrafı okunur.)

Rcis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet efendim, yani bu bizim sorduğumuza cevaptır, zannederim. Fakat bu cevap kâfi midir acaba?.

Rauf Bey: Kanunsuz olduğunu ve düzeltilmesine çalıştığını söylüyor. Fakat buna mani olanı neden söylemiyor.

Reis [Mustafa Kcmal] Paşa: Niçin yapmıyor?

Rauf Bey: Demek ki kendi makamında sözü geçmiyor.

Rcis [Mustafa Kemal] Paşa: Ve şimdiyc kadar neden açıktan açığa bunu bize söylemedi?

Rauf Bey: Bunu tam bir saflıkla kendisine sormalı.

Rcis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde sorarız; bu engeli bize açık olarak bildiriniz.

[...]

Rcis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde birinci noktaya böyle cevap veririz. Kanunsuz olan bu muamelelerin yapılmasında serbest olmadığınız ve engelleyici kuvvet karşısında bulunduğunuz anlaşılıyor. Bunu, bu engeli bildiriniz.

Fuat Paşa meselesine gelincc: Geçici olarak uzaklaşabilir. Bunu zaten onlarla görüşcrck temin etmiştir. Ve bir iki ay izin talep etmiştir. Böyle iken yerine başkasını göndermek iyi değildir. Çünkü, Ankara ve havalisindcki kamuoyunu ürkütüyor. Karışıklık olur. Ve bilhassa Fevzi Paşa'nın hissedilen zararlı fikir ve hareketi de karışıklığı artırır. Bunu hoş göremcyiz. Bunu ve diğerleri hakkında yaptığınız muamclcyi dc düzeltiniz.

Rauf Bey: Fevzi Paşa'nın milli teşkilat aleyhtarı olduğunu bilmiyoruz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ek olarak yazmıştık. Delillidir... Refet Bey "Hükümetten aldığı emirden başka bir emir dinlemez ve saraya bağlıdır" diyordu.

Rauf Bey: Zararlı demeyelim efendim. Çünkü namuslu bir zattır. Aynı zamanda milli teşkilata taraftardır. İstanbul'da kendisiyle bu hususta görüşmüştük.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Zararlı demeyelim. Fakat Fuat Paşa'nın oradan kalkması kamuoyunu bozar.

Başka okunacak yok mu efendim?

Hüsrev Bey: Hayır efendim. Yoktur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Başka görüşecek bir şey var mı efendim?

Kâzım Paşa: Kolordu kumandanlarının toplanma mahalline davetleri için birtakım sebepler vardı. Bunlar tamamıyla görüşüldü mü?

Şunlar vardı:

-Milli Meclis'in toplanma mahalli.

-Toplanmadan sonra milli teşkilatın alacağı şekil.

-Barış yapılmasında olumlu veya olumsuz hale karşı hareket tarzı.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Onları okuruz. Yalnız ikinci meselede Heyeti Temsiliye'ye dair olan zeminleri zannederim bütünüyle görüştük.

Kâzım Paşa: Milli teşkilat ne oldu, ne olacak?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Tespit edildi zannederim. Yalnız üçüncü nokta zannederim daha söz konusu olmadı.

Kâzım Paşa: Yalnız Sulh Konferansı olumluysa; olumsuz ise ne yapalım?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Sulh Konferansı olumluysa iyi; olumsuz ise.. Arzu ederseniz bunu yarına bırakalım. Vâsıf Bey'i beklersek daha iyi olur. İsterseniz başlayalım. Bundan da maksat, Vasıf Bey gelsin, getireceği malumatı dinleyelim de, vereceğimiz kararlar bir parça zemin ve zamana uygun olsun efendim. Ne buyuruyorsunuz efendim?

Hakkı Behiç Bey: Evet, Vâsıf Bey'i bekleyelim efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Vâsıf Bey bugün hareket etmiş. Tokat'a kadar kaç günde gelebilir?

Bekir Sami Bey: Üç dört günde gelebilir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde Paşa Hazretleri, müsaade buyurulursa okuyalım zabıtları. Bakalım ne suretle tespit edilmiş?

Rauf Bey: Zabıtlardan bir şey anlayamayacağız zannederim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi zabıtlar okunabilecek bir halde midir?

Hüsrev Bey: İlk günkü ile üçüncü ve dördüncü günler temize çekilmiştir efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Okuyalım o halde efendim. *(Zabıt okunur.)*

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde toplantılacak Paşa Hazretleri'nin üçüncü sorusu kalıyor...

Kâzım Paşa:

1. Toplanma mahalli.

2. Toplanmadan sonra milli teşkilatın alacağı şekil.

3. Barışta olumlu veya olumsuz hale göre hareket şekli.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Milli Meclis toplandı. Heyeti Temsiliye taşrada kaldı. ..... Eminiz dedikleri zaman Heyeti Temsiliye'nin vazifesi, kongreye işi bırakır.....

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Mademki Heyeti Temsiliye kongreye kadar...

Kâzım Paşa: Bu talebimiz gelip geçici bir şekildir. Hükümet bunu kendisi yapmış olsa idi belki bu talebe lüzumu kalmazdı....

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hükümetle bulunması, bu sakıncaya sahip bir şekildedir. Gerçi biz eminiz demedi... Paşa birinci safhasına müsait görüyoruz.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Eminiz dedikleri vakit yalnız bir iş kalmıştır. O da kongreyi toplamaktır. Mebusan var, hükümet var, bir de Heyeti Temsiliye var. Yani teklif "eminiz dedikleri vakit hiçbir vazifeleri kalmaz".

Kâzım Paşa: Hükümetle olduğu gibi mebuslarla da resmi münasebet olmamalıdır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bir grup olacaktır. Ayrı gayrı şeyler olmayacaktır. Dolayısıyla, Heyeti Temsiliye'nin yapmak isteyeceği şeyi o grup yapacaktır. O grubun bir reisi olacaktır. O reise hitaben hariçteki vaziyet budur diye müracaat etmesin mi?

Kâzım Paşa: Eminiz deyinceye kadar bu hal devam edebilir. Fakat ondan sonra... Çünkü birtakım talepler başlayacak, hükümet kuşkulanacak.... Birçok dedikoduya sebep olacak..

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Emniyetin teyit edilmesi halinde heyet namına hükümetle ve mebuslarla resmi haberleşmede bulunamaz. Uygun mu efendim?

Sesler: Uygun efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Pekâlâ emniyetin tesis edilmesi anından itibaren..... Hükümet resmi haberleşme ve münasebetlerde bulunmayacaktır...

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi şöyle bir seri yapalım efendim. Birinci safha: Milli Meclis toplanıyor. Mevcut şartlara göre İstanbul'da emniyet olmadığından Heyeti Temsiliye hariçte kalıyor. İkinci safha: Emniyette olduğu belirtiliyor. Heyeti Temsiliye... Temsiliyesini tatil ediyor. Nizamname'miz icabınca kongre topluyor. Şekil ve emniyetin tayinini kongreye terk eder. Biz bugün ne kadar karar verirsek verelim, o kongrenin kararına tesir edemeyiz. Bu ancak o kongrede kararlaşacaktır. Şimdi olsa olsa bizim şahsi fikirlerimizi söylemektir. Şahsi görüşlerdir. Bu da bir hazırlıktır. Fakat o kongre, olabilir ki bugünkü bizim görüşlerimize tamamıyla muhalif kararlar da verebilir...

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Netice olarak son sorudan sonra milli teşkilatın neticesi ne olacağına dair görüşebiliriz.

Kâzım Paşa: Biz kolordu kumandanları, burada olmadığı zaman ne karar verilecek?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bir barış ve memleket bütünlüğü temin edilirse. Ve zaten Cemiyetin emellerinin başlıcası da budur. Bu elde edildikten sonra milli teşkilatın gelecekteki şekli nasıl ve ne olacaktır? Bunu münakaşa edelim.

Bekir Sami Bey: Milli teşkilatın devam ettirilmesi lazım olmakla beraber, Cemiyet şimdiki tarzda silahlı bir şekilde değil, toplumsal ve iktisadi bir şekilde bu memleketin gelişmesine hizmet etmek üzere devam ettirilmesi taraftarıyım.

Hakkı Behiç Bey: Müsaade buyurulursa bunu ayrı bir celsede irdeleyelim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Başka bir celsede buna dair konuşmak uygun mudur?

Sesler: Evet, peki.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yarın buna başlayabiliriz efendim. Yani Meclis her nerede olursa olsun toplandı. Bu sırada da Paris Sulh Konferansı memleketimiz hakkında olumlu bir karar verdi. O vakit ne şekilde hareket edilecek? Bir de düşündüklerimize tamamıyla taban tabana zıt olursa.

Fuat Paşa: Adana hakkında bir plan tertibi bize havale edilmişti. Bunun hakkında ve şekil hakkında bir kararımızı söyleyeyim.

Rauf Bey: Siz askerler bir defa tespit ediniz. Ondan sonra görüşmeye koruz. Çünkü biz beyhude yere münakaşalarla meseleyi uzatırız.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Öyle ise biz yarın öğleden evvel toplanırız. *(Kemal Paşa, Kâzım Paşa, Fuat Paşa.)*

Son[1]

Saat 4.35 sonra

1 21 Kasım 1919 tarihini taşıyan zabıt yok. Bu tarihte ara verildiğine dair bir kayıt da bulunmuyor. Zabıtlar 22 Kasım 1919 tarihiyle devam ediyor. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(20 KASIM 1919)

20.11.335 [1919]

Kâfi miktarda kuvvetle emir alınak üzere Sivas'a gelmeyi teklif eden Yozgat'ın Kızılkoca Nahiyesi Müdürü Avni Bey'e, bizzat zahmet edilmesine hacet olmayıp müracaatı varsa Yozgat Ahzı Asker[1] veya 20. Kolordu Kumandanlığı vasıtasıyla yazması cevaben yazıldı.

Asıl kati devir gelmiş bulunduğundan, her türlü ihtimaller karşısında, mülki memur reislerinin milli birliğin muhafazası emrindeki vicdani kanaatlerinin sorulmasına karar verildi.

Bildirilen yolsuzluklar hakkında icap edenlere malumat verildiği, Heyeti Temsiliye nüfuzlu üyelerinin milli teşkilat başında bulunması daha hayırlı kabul edildiği ve seçimlere müdahale edilmemesi esasının kabul olunduğu, cevaben Erzincan'da Heyeti Temsiliye üyelerinden Şeyh Fevzi Efendi'ye yazıldı.

Düşük hükümetten devrolunan ve süratle düzeltilmesi talep olunan kanunsuz muameleler ile Ali Fuat Paşa yerine diğer bir kumandanın tayini meselesi hakkında, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'dan tekrar izahat talep edildi.

Bolu Sancağı'nda asayişsizliğin gittikçe arttığı bildirildiğinden, İzmit'te 1. Fırka Kumandanı Rüştü Bey'e yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca beş imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.61.

1 Yozgat Askerlik Şubesi. (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANLIĞI'NA*

(20 KASIM 1919)

Sivas
20.11.35 [1919]
23.

Bursa'da 56. Fırka Kumandanlığı'na

Seçimlerin hızlandırılmasıyla Müdafaai Hukuk adaylarının seçilmesi temin edilip edilmediğinin yirmi dört saate kadar bildirilmesi ve adaylığa gösterilen zevatın mutlaka seçtirilmesi yollarının tamamlanması.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarihi Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi. 2. Defter. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(21 KASIM 1919)

21.11.335 [1919]

Ankara-Eskişehir hattının yakında işletilmesi ihtimali bulunduğu anlaşılmasına rağmen, İtilaf devletleri temsilcileri nezdinde şiddetli bir şekilde protesto edilmesi, Ankara Heyeti Merkeziyesi'nce cevaben yazıldı.

Yolladığı delegeleri Hilmi ve Yusuf Beylerle Müftü Efendi'nin Heyetimizi aydınlattıklarının ve lazım gelen tedbirlere girişildiğinin ve adı geçenlerin sözlü olarak tafsilat vereceklerinin Demirci Mehmet Efe'ye bildirilmesi kararlaştırıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca beş imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.62.

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI MİRALAY BEKİR SAMİ BEY'E*

(21 KASIM 1919)

Sivas
21.11.1335 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Miralay Bekir Sami Bey'e

1. Heyeti merkeziyelere: Özel istihbarata göre Avrupa, Amerika'nın müzaheretı[1] hakkındaki kararını beklemekle beraber, eski taksim anlaşmalarını tespit eylemişlerdir. Fransızlarla İngilizler tamamen uyuşmuşlardır.[2] Yunanistan, İtalya bulundukları yerleri alacaklar, Fransızlar da (JRYH) itilafnamesi[3] icabınca Diyarbekir-Sivas'a kadar uzanan parçayı işgal edecekler.

2. İtilaf devletleri, İzmir, Aydın ve Manisa'nın işgali için İngiliz, Fransız ve Osmanlı askeri sevk olunacağını hükümete evvelce bildirmişlerken daha sonra vazgeçmişlerdir.

3. Isparta'dan[4] Senegal askeri Mersin'e nakil olunacaktır.

4. Amerika resmi mahfilleri, İtilaf devletlerinin işgal bölgelerinde seçimleri önlemek ve diğer kısımlarda karışıklık, asayişi ihlal ve eşkıyalığı teşvik suretiyle yaptıkları tahriklere ait belgeleri, büyük bir ehemmiyet ve alaka ile takip ve talep eylemektedirler.

Bilhassa, bu hususlara dair resmi şahısların katılmasını ve resmi mahfillerden müdahale ve teşvikini kitleye[5] emirlere ve talimatlara ve belgelere ve delillere son derece ehemmiyet verilmektedir. Dolayısıyla, bu gibi belgelerin ve delillerin elde olarak toplanması ve Heyeti Temsiliye'ye malumat verilmesi rica olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'de bulunan, Bekir Sami Arşivi, 2. Defter, Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur.
Aynı telgraf, 15. Kolordu Kumandanlığı'na da gönderilmiştir. Bkz. Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, Türkiye Basımevi, İstanbul, 1960, s.388. (Y.N.)

1 Müzaheret: Yardım, arkalama. Burada kastedilen mandadır. (Y.N.)
2 Bu cümle *İstiklâl Harbimiz*'de yer almamaktadır. (Y.N.)
3 *İstiklâl Harbimiz*'de "Suriye İtilafnamesi". (Y.N.)
4 *İstiklâl Harbimiz*'de "Bizerte'den". (Y.N.)
5 *İstiklâl Harbimiz*'de "gösterir". (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI MİRALAY BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(21 KASIM 1919)

Sivas
21.11.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye

Bilecik'ten seçilmesinin temini evvelce bildirilen Hakkı Behiç Bey'in kati olup olmadığının, henüz bu konuda bir kanaat hasıl olmadıysa keyfiyetin oraca temin edilip edilmeyeceğinin acilen bildirilmesi.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'de bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE TOPLANTI ZAPTI

22 KASIM 1919 TOPLANTISI*

22 Teşrinisani 35
[22 Kasım 1919] Cumartesi Toplantısı
Saat 3 Sonra

Birinci Celse

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri riyaseti altında:
Kâzım Paşa, Ali Fuat Paşa, Rauf Beyefendi, Rüstem Beyefendi, Bekir Sami, Mazhar, Hakkı Behiç, Münıtaz, Süreyya Beyler, Selâhettin Bey.

(Heyeti Temsiliye kararları özetleri okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Fethi Bey hakkında Heyeti Temsiliye'den geçmiş böyle bir karar yoktur. Belki özel surette yazılmıştır. Değil mi efendim?

Sesler: Evet.

Reis [Mustafa Kcınal] Paşa: Bu nereden buraya çıkmış efendim?

Hüsrev Bey: Müsveddelerden efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Nasıl ki sonra da seçiminde bir sakınca ve müşkülat varsa, beyhude ortalığı gücendirmemeleri bildirildi.
(Okunur.)
Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yalnız orada deniliyor ki, Heyeti Temsiliyc'nin Mebusan'a girmeyerek eskisi gibi vazifesine devamına karar verildi. Yani hariçte kalarak değil mi?

Hüsrev Bey: Evet efendim.

Rauf Bey: Biz buradan Eskişehir'e hareket ettiğimiz vakit etrafla ulaşım ve haberleşmeyi kim temin edecek efendim? Haberleşmenin, biz Eskişehir'e giderken geçecek olan on-on beş gün zarfında kesik kalmasını sakıncalı görüyorum. Teşkilat, haberleşmeler ve harekât var. Bilhassa Kilikya harekâtı.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İşte Paşa Hazretleri *(Fuat Paşa)* bunu izah etmişlerdi. Yani birtakım menzil noktaları kabul ediyoruz. Buralardan yoldayken haberleşmeyi yaparak bu şekilde ulaşımı devam ettirebileceğiz. Değil mi efendim?

Sesler: Evet efendim.

* *Heyet-i Temsiliye Tutanakları*, Hazırlayan: Uluğ İğdemir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s.83-88.

Rauf Bey: Yani burada her halde grup kalmalı efendim.

Selâhettin Bey: Burada on gün sonra, yani Eskişehir'e heyetin ulaşmasından sonra hareket etmek üzere birkaç zat kalacak olursa daha iyi olur. Birçok müracaatlar vaki oluyor.

Rauf Bey: Bilhassa Kilikya taraflarındaki harekât var efendim. Harekât takdirinde ne şekilde hareket edilecektir?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İşte buna karar verdik efendim. Bunu Paşa Hazretleri *(Fuat Paşa)* idare edeceklerdir. Bu hususta birtakım projeler hazırlanmıştır ki, bunu kendilerine de tebliğ edeceğiz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Okunacak bir şey var mı efendim?

Husrev Bey: Var efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bazı şeyler var efendim onlar okunsun, ondan sonra görüşmeye başlarız efendim.

(Trabzon Valisi'nin bir cevabı okundu; Rumlar hakkında.)
(Şevket Bey'den gelen Şehzade Osman Fuat Efendi hakkında.)

Kâzım Paşa: Bu nedir efendim? Bir mesele mi olmuş?

(Paşa Hazretleri izahat verdiler.)

Rauf Bey. Bu mesele iyi araştırılmamıştır. Sonra böyle denilmiş, şöyle olmuşla olmaz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Etrafıyla araştırılması için tekrar soralım.

Selâhettin Bey: Kendisini müşkül bir vaziyette bırakmamak için, meselâ Harbiye Nazırı'ndan soralım.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Buyurduğunuz gibi bu bakımdan bunu araştırmak mı uygun olur, yoksa Vâsıf ve Fevzi Paşalar geliyorlar, onlardan mı sorup da, öyle mi hareket edelim?

Sesler: Vâsıf Bey'i beklemek uygundur efendim.

(Eski Dahiliye Nazırı Reşit Bey'e kabinenin teşkili havale edildiği hakkındaki Şevket Bey'in raporu okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Münasip görüldüğü takdirde Vâsıf Bey geldiği zaman bunu yine nazarı dikkate alırız.

(Adana ahvali hakkında Şevket Bey'den gelen telgraf okundu.)

Fuat Paşa: Bendenize bırakınız, cevabını bu akşam yazayım.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Doğrudan doğruya Harbiye Nazırı'na diyelim ki, arkadaşlardan biri bize bu suretle ihbarlarda bulunuyor.

Kâzım Paşa: Fenalaşıyor ne demek? İzalı etsinler.

Bekir Sami Bey: Kilikya'daki administratör meselesi nedir? Onun değişmesiyle ne olacak? Bu vaziyet bir kişinin şahsına mı bağlı?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Adanalılar evvelce de bize müracaat etmişlerdi. Bu administratör değişirse, bu fenalıklarla zulümler azalır diyorlardı. Şimdi bu Kilikya hakkında tatbik etmek istediğimiz projeyi Harbiye Nazırı'na yazalım mı?

Fuat Paşa: Kısaca Paşam. Çünkü kendisi gerek Mersin'den ve gerekse Konya'dan bu mesele ile bir parça uğraşmışlardı, vâkıfturlar.

Rauf Bey: Uygundur. İzmir teşkilatına dair Harbiye Nazırı'ndan bir haber geldi mi efendim?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hayır, sorduğumuza cevap alamadık. İsterseniz onu da tekrar soralım.

Fuat Paşa: Çok doğru.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İsterseniz Harbiye Nazırı'na da yazalım. Görüşlerini bildirsinler.

(İstanbul'dan gelen Adana'da Suphi Paşa hakkında.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki ne yapalım?

Rauf Bey: Ne istiyor yani?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bizden hareket şekline dair talimat istiyor.

Fuat Paşa: Milli Kongre'nin açılmasından evvel Cemal Paşa bana demişti ki. Kongre'nin açılmasını bana bildir ki, birkaç Adanalı var, onları da göndereyim; bunlar da harekâta katılsınlar, dedi. Ben haber verdim; fakat zannederim mektubumu almadı. Çünkü o sırada yaverini tutuklamışlardı. Şimdi ona yazalım ve diyelim ki, vaktiyle Ferit Paşa zamanında Milli Kongre'ye Adanalı delege göndereceklerdi. Bunları şimdi gönderiniz. O adamlar bizimle temas kursunlar. [...] Oraya dair bize iyi malumat vermekle büyük faydaları dokunacaktır.

Rauf Bey: Cemal Paşa bize o adamları göndersin.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Heyeti Temsiliye'nin mahalli değişecek, bu şekilde bir yanlış anlama da olmasın. İstanbul'da olmayıp Adana'ya dönmüş olabilirler.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bir defa yazarız. Harbiye Nazırı'na deriz ki, şimdi bu zevat ile henüz irtibatta mısınız? Ondan sonra buluşmak için ayrıca bir şey yapabiliriz. Suphi Paşa'ya ne diyelim efendim? Emniyet ettiği bir adamı göndersin mi diyelim?

Sesler: Evet.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yalnız bizim hareketimiz var. Onun için Niğde'de Mümtaz Bey nezdine göndersinler.

(İstanbul'dan: Suriye ve Maraş havalisi hakkındaki telgraf okundu.)

Fuat Paşa: 4 ve 5 tarihli gazeteler bunu yazmışlardı.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Demek Ermenilerin İslamlara fenalık yapabileceklerini itiraf ediyorlar. Kaynağı neresi? Fransız gazeteleri mi yazdı? Yoksa salahiyet sahibi bir diplomat mı? Onu anlayalım.

(Yozgat'tan Madenli Bahri Bey'den, Posta Müdürü Halim Efendi'nin değiştirilmesi ve yerine Tevfik Efendi'nin tayinine dair.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu Tevfik Efendi zannederim buradan işten el çektirilen olacak.

Sesler: Evet efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ne yapalım efendim?

Mümtaz Bey: Yozgat Müdürü çok değerli bir zattır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yok, asıl tayin edilen adamı.

Sesler: Tayin edilen melunun biridir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yani burada bu herif hakikaten ihanet etti. Fuat Paşa Hazretleri, siz Yozgat Mutasarrıfı'nı tanırsınız zannederim.

Fuat Paşa: Evet efendim; bu adam Çorum Mutasarrıfı Samih Bey'in bir diğer eşidir. Kendisinden iyilikten ziyade fenalık gelir.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yalnız, telgrafçı meselesi mühim. Gelen telgrafçı fena olduğu için haberleşmeleri bozulacak.

Fuat Paşa: Yalnız telgrafçı meselesini temin edersek mutasarrıf meselesinin ehemmiyeti olmaz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bunu yapalım.

Fuat Paşa: Vali'ye yazalım.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Başınüdür bunu yapamaz mı? Başmüdürler bu adamları istedikleri yerde kullanamazlar mı? Ankara Valisi'ne yazalım, bunu halletsin. Tevfik Efendi'nin ayrılma sebebini de anlatırız.

Kâzım Paşa: Van'daki de böyle idi efendim. Yazma çizmeyi bir tarafa, açığa çıkarttırıverdik. Şimdi sürünüyor.

(Mudurnu Kuvayi Milliye Reisi'nin telgrafı, İzmir seçimlerinin önlendiğine dair gazetelerdeki havadise dair.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Biz bunun için kabineye müracaat etmiştik. Ahali müracaat ederse tek tek olur. Önlemek de uygun değildir. İşin sağlamlık derecesini

bilmediğimizden, bunu hükümete soralım. Sizin de bu konuda malumatınız var mı ve bu konuda bir tedbir alındı mı? Soralım, tekrar yazalım. Ne yaptılar? Etraftan ahali bize soruyor. Biz böyle bir şeyler işitiyoruz. Buna karşı hükümet ve siz ne yapıyorsunuz, diyorlar; bunu yazalım.

Sesler: Peki efendim.

(Bir telgraf memurunun telgrafı okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu telgraf memuru bize çok hizmet ediyor. Ayrılması iyi değildir.

Mümtaz Bey: Salahiyeti haricindedir.

Selâhettin Bey: Müsaade ederseniz bendeniz yazayım. Diyarbekir'e mi, Halep'e mi bağlı anlarız.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde Beyefendi'ye havale ederiz.

(Menteşe'den gelen Heyeti Milliye Reisi Mehmet Hilmi Bey'in telgrafı, eski Mutasarrıf Hilmi Bey'in azli hakkında.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet, bu adamı hakkında söylediklerini kabul edelim. Yenisi hakkında? Kayseri Mutasarrıfı tayin edildi. Ali Ulvi Bey'dir. Niğde'den Cavit Bey mi yoksa? Ethem Bey'dir. Gerçi fena diyemeyiz, yalnız âciz ve miskin bir adamdır. Ve Samsun'da Yunanlılar ve İngilizlere karşı haysiyet ve şerefini muhafaza edemedi. Sulter'lere falan adeta uşaklık ediyordu. Cemal Paşa'ya yazmıştık, ne oldu? Cevap vermedi.

Rauf Bey: ● demişti ki, sırasıyla telgraflarınıza cevap vereceğim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İsterseniz efendim Hüsrev Bey incelesin. Yazdığımız şeyler nedir ve hangi tarihlidir? Ona göre, bir baskı icra edecek kadar vakit geçmiş midir? Yeni bir şey yazdık. Fuat Paşa içindir. Birçoklarına cevap vermiyor. Falan ve falan şeyler hakkında bizi aydınlatmadınız diyelim. Hilmi Bey hakkında tabii bir şey yapamayacağız. Bunu Demirci Efe bize delege gönderiyor. Başkasını göndermeyiniz diyor. Ahaliden de birçoklarından değiştirilmemesi hakkında telgraflar geliyor, Heyeti Milliye Reisi istemiyor. Bunu olduğu gibi bırakalım.

(19 tarihli, Mebusan'ın İstanbul'da toplanmasından ve Arabistan ahvalinden bahseden İsa imzalı telgraf okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi bunu yazan bir heyettir. Yalnız Şevket Bey değildir. "İsa" namı geneldir. Yani yalnız bir kişi değildir. Onu, kimler olduğunu Vâsıf Bey'den öğreneceğiz. Bize yeni malumat vermiş oldu. Bir şey var, Arabistan'a bağımsızlık veremeyiz. Böyle şey olur mu? Yalnız bu, İstanbul Heyeti Merkeziyesi'nin mantık ve tasavvurlarını gösterdiği için enteresandır.

Mazhar Bey: Nizamname'mizi görmemişler mi?

Kâzım Paşa: Münakaşaya değmez.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ve daha bir şey var. Yani ahali kimi takip eder noktası var ki, bu bir tehdit noktasıdır. Yani bir şey olacak olursa ahali kimi takip eder: Padişah'ı mı, yoksa Kuvayi Milliye'yi mi?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Başka bir şey var mı efendim?

Husrev Bey: Yoktur efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Beş dakika istirahat efendim.

Saat 4.35 sonra
İkinci Celse toplanmadığından son.

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(22 KASIM 1919)

22.11.335 [1919]

Evvelce Sivas'ta toplanan Genel Kongre'ye gönderilmesi tasavvur edilmiş olan Adana vilayeti delegelerinin Heyeti Temsiliye ile temasta bulunması mühim ve lüzumlu görüldüğünden, bu konudaki imkân derecesi, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'dan soruldu.

Erzurum Kongresi'nde kabul edilen altı aylık bütçe icabınca, Doğu Anadolu heyeti merkeziyelerine kararlaştırılan tahsisatın gönderilmesi yazıldı.

Yozgat Telgraf ve Posta Müdürü'nün Aydın'la değiştirilmesi ile, yerine tayin edilen ve düşük Ferit Paşa kabinesi adamlarından Tevfik Efendi'nin hiçbir şekilde kabul edilemeyeceği ve bu değişikliğin müsebbibi kim olursa olsun, hiçbir vakit iyi niyete atfolunamayacağı ve vaki olan muamelenin en kısa yoldan düzeltilmesi lüzumu, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya ve icap eden teşebbüslerde bulunulması Ankara Vilayeti'ne yazıldı.

Tekrar tekrar yapılan müracaatlar üzerine, Adanalı Suphi Paşa'nın itimat edilir ve salahiyetli bir adamını Niğde'ye Fırka Kumandanı Mümtaz Bey nezdine gönderilmesinin bildirilmesine karar verildi.

Mustafa Kemal

[Ayrıca beş imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.62.

ERZURUM'DA HEYETİ MERKEZİYE'YE*

(22 KASIM 1919)

Posta ile gelmiştir.
Şifre çözümü.

Sivas: 22.11.35 [1919]

Erzurum'da Heyeti Merkeziye'ye

Doğu Anadolu vilayetleri namına Erzurum'da toplanan kongre, 6 Ağustos 35 [1919] tarih ile altı aylık müddet için Heyeti Temsiliye'nin kaçınılmaz ve zaruri masraflarına karşılık olmak üzere, dört bin sekiz yüz doksan liralık bir bütçe tanzim ve kabul eylemişti. Bugüne kadar geçen zamanda Heyeti Temsiliye'miz zaruri masraflarını borç para karşılığında tesviye etmiş[1] ve hakiki masrafların arz olunan bütçesinin üstünde olduğu tecrübeyle sabit olmuştur. Şu kadar var ki, Kongre kararları haricinde talcplerin icrası gerçekte görülemediğinden, belirtilen altı aylık bütçe muhteviyatı vilayet ve bağımsız sancakların mali güçleri nazarı dikkate alınarak, aşağıdaki tarzda öngörülmüştür. Belirtilen aidatın Heyeti Temsiliye namına telgraf poliçesiyle süratle gönderilmesi rica olunur. Erzurum vilayeti beş yüz doksan, Trabzon vilayeti altı yüz elli, Diyarbekir (sir) yüz, Mamuretilaziz[2] vilayeti yedi yüz, Canik livası yedi yüz, Bitlis vilayeti üç yüz, Erzincan livası üç yüz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, Kutu 28, Belge 156'daki belge, Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s. 127-128.

1 Tesviye: Beraber etme, düz etme, düzleme; ödeme; neticeye bağlama. (Y.N.)

2 Elazığ'ın eski adı. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE TOPLANTI ZAPTI

23 KASIM 1919 TOPLANTISI*

23 Teşrinisani 335
[23 Kasım 1919] Toplantısı

Birinci Celse

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin riyaseti altında.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Efendim müsaade ederseniz birkaç kâğıt var, onları okuyalım.

(Hüsrev Bey okur: Çine'den gelen telgraf. Yunanlılar Kara Menderes'e kadar çekilecekleri ve tarafsız bölgenin İngilizler tarafından işgal edileceği. İngiliz subaylarının Kuvayi Milliye aleyhinde propaganda yaptıklarına dair.)

Selâhettin Bey: Acaba bunlar doğru mudur? Başka bir yazı var mı?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hayır yoktur. Haber aldığımıza göre evvelce İngiliz, Fransız ve biraz da bizim askerden meydana gelen birtakım kıtalar İzmir'e gidecekti. Harbiye Nezareti'nden de sormuştuk. Henüz bir cevap gelmedi.

Selâhettin Bey: İhtimal ki bu, tarafsız bölge olacaktır. Eğer açıkgözlülük ederek Kuvayi Milliye girerlerse çok iyi olur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İngiliz burada iki türlü çalışıyor. Ne yapalım? Oraya nasıl talimat verelim?

Selâhettin Bey: Zannedersem Yunanlılar çekiliyor.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Burası tamamıyla Menderes'in kuzeyinde.

Selâhattin Bey: İngilizler ve Fransızların işgaline mahal bırakmayarak Kuvayi Milliye içeri girmeli.

Raûf Bey. Bununla beraber, Yunanlılar İngilizlere teslim ettikten sonra Yunanlılar çekilirler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Boş kalırsa iyi. Fakat devir teslim muamelesi ile yapılırsa.

* *Heyet-i Temsiliye Tutanakları*, Hazırlayan: Uluğ İğdemir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s.89-102.

Selâhettin Bey: Açık yazmalı. Böyle bir fırsat hasıl olursa istifadeye çalışmalıdır. Kuvayi Milliye reisleri İngilizlerle dostane münasebetlere girişsinler mi? Her halde bunlar, Yunanlılara dostluk ettiğinden dolayı bize dostluğu olamaz.

Kâzım Paşa: Mümkün olduğu kadar buna lüzum görmemeli. Oraya gelecek olanlar İngilizler değil, her halde İngiliz kıyafetinde Yunanlılardır... Orada ahaliye böyle propaganda yapsınlar ve İngilizlere karşı silah kullanılmasında tereddüt göstermesinler... Sonra aleyhimizdeki propagandalara ne yapsınlar?

Selâhettin Bey: Tutuklasınlar. Yalnız canlarına dokunmasınlar.

Kâzım Paşa: Tutuklama mı? Yoksa hakaret mi daha iyidir?

Rüstem Bey: Tutuklama daha tesirli olur.

Kâzım Paşa: Sonra tahliyesi fena olur.

Bekir Sami Bey: Faydası da yoktur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Öyle diyelim. Propaganda yapanları def etsinler, hakaret etsinler. Refet Bey'e de yazalım.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Kuvayi Milliye'ye ait bir şey görüşmek lazım gelirse, bunu Heyeti Merkeziye'ye değil, Heyeti Temsiliye'ye işi atınalıdır ..... Başka bir şey var mı efendim?

(Malatya'dan yazılan telgraf okundu: Mahpus erlerin firarıyla, jandarma dairesinden erlerin silahlarını alıp kaçtıkları, daha sonra takip edilerek bir kısmı ölü bir kısmı diri ele geçirildiği ve bir kısmı da hâlâ firar halinde bulunduğu ve silahlar bir tane dışında müsadere edildiği hakkında.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Mutasarrıf hâlâ tayin edilmedi mi?

Haydar Bey: Fikri Bey geldi efendim. Vukuat çok oluyor. Jandarma Kumandanı'nın birçok meseleleri var. Bir defa çocuğumu sünnet ettireceğim diye 2 500 tane davet tezkeresi yazmış, bunları dağıtan jandarma her adamdan bir tanesine karşılık bir mecidiye[1] almışlar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bunu ne yapalım? Vali'ye yazalım, başka ne yaparız? Vali'ye yazalım .. Bir de Jandarma Kumandanı hakkında yazılar da var zannederim.

Rauf Bey: Evet efendim. Mutasarrıfı da kaçıran o imiş.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Her halde bunun buradan kaldırılması için yazalım.

(İstanbul'dan Kartal Kaymakamı hakkında gelen bir telgraf okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Mademki becayişi[2] uygundur, Harbiye Nazırı'na söylesin, bizce de uygundur. Siz temin ediniz, deriz.

1 Mecidiye: O zaman 20 kuruş değerinde olan gümüş para. (Y.N.)
2 Becayiş: Yer değiştirme. (Y.N.)

(Harbiye Nazırı'ndan: Kuvayi Milliye'nin reislerinin vergi koydukları hakkında telgraf okundu.)

Rauf Bey: İzmir cephesinin ihtiyacı vesaire için Salih Paşa'ya söylenmişti. Donanma Cemiyeti'nin 400 000 lirası için nazarı dikkati çekilmişti. Bunların tabii pek çok ihtiyaçları var. Para ister. Ya Kuvayi Milliye'nin dağıtılmasını göze almalı veyahut Harbiye buna yardım etmelidir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Zannedersem para topluyorlar.

Fuat Paşa. Evet efendim, beş aydan beri.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bunun sarf şekline kefil olamayız tabii... Biz buna deriz ki, bunun başlangıcını bilirsiniz. Evvelce oralarda idiniz. Pekâlâ bilirsiniz. Aylardan beri de müdafaa eden silahlı kuvvetleri idare için paraya ihtiyaçları vardır. Para ve asker topladıkları muhakkaktır. Mesafenin uzaklığından da teftiş edilememek yüzünden fenalıklar olması da muhtemeldir. Bunun için görüşümüzün de kabul edilmesi için size yazılmıştır... Ve gene yazılmıştır. Fakat cevabını alamadık. Buraya para lazımdır. Bunun için de, ya donanma veyahut başka bir paranın temini lazımdır.

Rauf Bey: Bu yalnız o bölgelere aittir. Başka taraflarda yoktur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet, yalnız oralara mahsustur. Başka taraflarda yoktur. Bununla beraber, böyle keyfi muamelelerin önüne geçilmiştir ve geçilmektedir.

(16. Kolordu'dan. Yusuf İzzet Paşa'dan Mudanya hattının 20 Fransız zenci asker tarafından işgal edildiğine dair telgraf okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ne münasabeti var?

Selâhettin Bey: İcap ettiğinde işgal hazırlıkları.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Mütarekaneme'de böyle bir şey var mıdır?

Rauf Bey: Kontrol hakları vardır efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu da öyle midir, bu hat kimindir?

Rauf Bey: Fransızdır efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Demek bir hakkımız yok. Mademki kendi hatlarıdır, böyle yapabilirler. Yalnız bu kuvvetin çoğalmasına müsaade etmemelidir.

Rauf Bey: İşgal mahiyeti vermemelidir.

Fuat Paşa: Buna karşı yapılacak bir şey var. Oradaki kumandan sorar. Bu kuvvet niçin geldi? Eğer hattın muhafazası ise, bunu Kolordu Kumandanı üstlenmelidir. İşgali reddeder. Bunların hakkı kontroldür, muhafaza değil..

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bunda hükümetin oluru var mıdır? Bunu yazmalı. Kolordu ve fırka kumandanlarına da yazmalıdır... Hükümetin malumatı altında olmuş ise kumandana bildireceklerdi. Öyle değilse..

Rauf Bey: Her halde hükümetin de haberi vardır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Eğer biz Bursa dersek, orada da düşman var.

(Antep'ten gelen telgraf okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Zannedersem Halep'ten gelmişlerdi. Talimat istiyorlardı, 20'de idi. Ona cevap yazdık. Başka talimat mı istiyorlar acaba? O halde yazarız. O tarihte ne yazdıysak bildirelim.

(Orhangazi'den gelen telgraf okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet. Buna bir defa yazmalı ki, Bursa ile irtibat tesis ederlerse Heyeti Temsiliye'nin kararlarından haberdar olurlar.

Mazhar Bey: Vilayete de yazmalı.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet. Vilayete de yazmalı. Hem bir de tamim yazmalı. Vilayetler kendi bütün heyeti idareleriyle meşgul olsunlar.

(Acemî Paşa hakkında diğer bir telgraf okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Acemî Paşa hakkında Salih Paşa hâlâ vaadini yerine getirmedi. Bir daha yazalım. Cemal Paşa vasıtasıyla yazdık. İsterseniz doğrudan doğruya vaadini kendisine yazalım. Diyelim ki, bu adam sizin verdiğiniz söz üzerine duruyor... Cemal Paşa'ya mı yazalım, Salih Paşa'ya mı?

Rauf Bey: Cemal Paşa'ya yazalım. Aynı zamanda kendisine hatırlatalım.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet. Öyle yazalım.

(Eskişehir Mıntıka Kumandanı Abbas Bey'den. Bilecik asayişi hakkında.)

Fuat Paşa: Bir kere Bursa'da Bekir Sami Bey'e yazılır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Buna yazınalı ki, Fuat Paşa'nın, Mustafa Kemal Paşa'nın firarları doğru değildir. Doğru olmadığını ve yakında ziyaret edeceklerini yazarız. Müftü Efendi'ye müjdelesinler.

(Matbuat havadisleri-Kolordunun istihbaratı.)

Fuat Paşa: Demek Mersin'e çıkan kuvvetler Antep ve Urfa'ya değil, Halep'e gidiyorlar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimendifer bozuk olduğundan yürüyerek Halep'e mi gidiyorlar? ... Her ne ise. Evelsi günkü kararlarımızdan birinde Kuvayi Milliye'mizi takviye için ahzı asker[1] verilecekti. Bu kararda kaldı. Paşalar burada. Kendileri üç kolordu. Nasıl münasip görürlerse diğer kolordulara da böyle malumat verelim.

Hüsrev Bey: Biz yazdık efendim. Onlar kendilerinin münasip gördüklerini yazsınlar.

1 Askerlik şubesi. (Y.N.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bizim yazdığımız genel bir şeydir. Bu vaziyete karşı kumandanları ve ahzı askeri faaliyete geçirmek için askercesine yazarsanız daha iyi olur. Bizim yazdığımız genel bir şeydir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi görüşülmesini lüzumlu saydığımız üçüncü mesele. O da Sulh Konferansı olumlu ve olumsuz bir karar verdiğine göre alınması lazım gelen tedbirlerin ve teşkilatın ne olacağı. Bunu görüşecektik... Tabii görüşmelerin neticesinde vaziyet kendini göstereceyecek... Her ikisi ihtimal olarak görüşülecek. Tabii Paris Sulh Konferansı olumsuz bir karar verirse, o da vatanın parçalanması, devletin ve milletin bağımsızlığının halel gönnesi keyfiyetlerinden ibarettir... Bu mesele hakkında söz isteyen var mı?

Süreyya Bey: Üçüncü madde. Nizanname'de bu konuda açıklık vardır.

Kâzım Paşa: Evet, katidir. Üçüncü maddenin tatbiki.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: *(Üçüncü maddeyi okurlar.)*

Kâzım Paşa: (Üçüncü ve dördüncü maddeyi okurlar.) Dördüncü madde bunun içindir. Evvelce ufak münakaşalar oluyordu. Bu görüşmeler yeniden yapılabilir. Başka bir nokta kalmaz. Ufak bir parça koparılırsa ne olacak? Genel çöküş olursa tabii ya tek tek veyahut genel müdafaadır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu dördüncü maddeyi bir defa okuyalım. *(Okurlar.)* Şimdi burada öteden beri münakaşa edilen suretlerden ikincisi: Bütününün selameti temin ediliyor. Yalnız bir parça terk ediliyor. Düşünülen şey, kendi kendine geçici idare ilan etmek. Hangi parça terk olunursa olunsun –tabii bir baskı neticesinde– bunun için o terk edilen kısımda Osmanlı camiası ile irtibatı muhafaza etmek suretiyle geçici bir hükümet teşkil etmek. Ya kongre toplanıp bunu teşkil eder, ya Heyeti Temsiliye teşkil eder. Vilayetlere haber verir. Zannederim münakaşa edilen bu iki suretlir. Şimdi bu dördüncü maddeden anlaşılan nedir?

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: *(Nizanmameyi okurlar.)* Müsaade ederseniz izah edeyim efendim. Şimdi bu dördüncü madde Erzurum Kongresi'nde konulduğu zaman düşünülen şey, mevzii ve bölgesel değildir; memleketin bütünü düşünülerek konulmuş ve kabul edilmişti. Bu da Doğu Anadolu vilayetleri idi. Bu vilayetler de Trabzon, Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbekir, Harput[1] idi. Bu vilayetlerin herhangisi terk olunursa Doğu'da geçici idare esası kabul edilmişti. Yani, maddenin konulmasında esas, genellik idi. Ve bu maddenin yorumunda herhangi bir parçanın devletlerin baskısı karşısında verilmesi, bütün vatanın yok olmasına başlangıç olduğu içindir. Bu görüşten hareket edersek, Doğu için böyle olunca, genel için de böyle olur. Yalnız "Bütün vatanın yok olmasına başlangıç olan" ifadesi mühimdir. Mesela sırf bir Beyazıt sancağı için genel bir geçici idare tesis etmek manasız gibi görüyorum.

1 Uluğ İğdemir'in hazırladığı *Heyet-i Temsiliye Tutanakları* adlı kitapta, "Harput" yerine hatalı olarak "Samsun" sözcüğü yer almıştır. Zabıtların Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'nde bulunan örneği, Prof. Dr. Nejat Kaymaz ve Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

Rauf Bey: Bu mesele Milli Meclis'in toplanmasına kadardır. Ondan sonra bizim Nizamname ile oynamak uygun değildir. Bu madde Milli Meclis'in emin olarak toplanmasından sonra düşüktür. Salih Paşa ile görüşmede bu söylenmişti.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu maddeden ikisi de anlaşılabilir. Konduğu zamandaki ruh hali de malum. Bütün Doğu Anadolu'ya ait idi. Yani, hem bölgesel ve hem de genel olabilir. Fakat bunun icrai kabiliyet düşünülecek olursa biraz teorik kalabilir.

[. .]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Düşmanların baskısı altında terk ederse, Milli Meclis toplanıp emniyetle vazife yapmaya başlayıncaya kadar bu esası kabul ederiz. Milli Meclis'in toplanmasından sonra kararlara itaat etmek lazım gelir. Milli Meclis'te zevat sorarlarsa gelecekte ne yapmalıdır? Birlikte kabul ediyoruz ki, Meclis, hükümeti tamamıyla kontrol ettiği, vazifesini iyi şekilde ve tam bir emniyetle yapmaya başladığı zamana kadar terk ederse geçici idare ilan edeceğiz. O halde maddeyi biz genel vaziyette kabul ediyoruz. Şimdi ikinci şıkkı görüşelim.

[. .]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Meclisi Mebusan'ın genel ruh hali nazarı itibara alınmalıdır. Biz Mütareke sınırını kabul ettik, bazıları Suriye federasyonunu kabul edeceğiz derler. Biz de bizim sınırı kabul edersek, sonra başka şeyler çıkar..... Buna o zamanki siyasi vaziyetlere göre karar verilir. Bu konuda mebusların evvelce görüşlerini almak lazım geldiği gibi, kuvvetli bir grup vücuda getirmeye çalışacağız. Ne yapılmalıdır?

Rauf Bey: Bu kanaatimizi söyleriz. Mütareke sınırının terkine razı değiliz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Biz bir parçadan bahsediyoruz. Halbuki birkaç parça işgal altındadır. Herhangi parça ayrılınca kendisi geçici idare teşkil etsin dersek, şurada burada muhtelif parçalar meydana çıkıyor. Bunlar da yok olma başlangıcı teşkil ederler.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Birinci safhada incelersek. Mütareke tarihindeki memleketler anavatandan ayrılamaz. Barışı teklif etmemek azminde bulunurlarsa hükümet de tasdik ettiremez. O zaman meseleden murat ettiğimiz neticeye ulaşmak yegâne tedbir olabilir. O halde esas olarak Milli Meclis'in ve onunla beraber yürüyecek olan bükümetin daha başlangıçta bunu reddetmesi lazımdır.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Beyazıt sancağının bir kısmı Van'a kadar, yahut Urfa falan yalnız bir parçanın ayrılması söz konusu olursa kolay karar verilebilir.

Rauf Bey: Van ve Bitlis'i terk, Ermenistan hesabına olursa bizim için dehşetli aleyhimizedir. Bizim için yok olma başlangıcı teşkil edebilir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İzmir, Ankara, Halep[1] için yapılacak malum. Yalnız Ermenistan'a vatan için bir parça verilecek olursa ne karar verirler?

1 "Halep" sözcüğü iyi okunamamaktadır. (Y.N.)

Bekir Sami Bey. Yüzde 90 terk kararı verirler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Tevfik Paşa Kilikya için de bunu yazıyor.

Rauf Bey: Van ve Beyazıd sancağı Nahcivan'a iltihak eder ve ora Müslümanları bölgesel bir geçici idare ilan ederler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bölgesel olursa olur. İsyan ederler. Ermenileri isteıneyiz, derler.

Rauf Bey: Fakat sakıncaları vardır. Van ve Bitlis'in Ermenistan'a iltihakı Kürtlük meselesi olacak ve belki etrafa genişler, bir Kürdistan meselesi olur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Mesela. Van Gölü'ne kadar Ermenilere verirlerse neden Kürtlük çıksın?

Rauf Bey: Bir mevcudiyet meselesi olacak. Hepsi birleşecek. Bendeniz büyük tehlike görüyorum.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ben anlamıyorum. O bölgede olur.

Rauf Bey: Diğer Kürtler de aynı fikirde olacak.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Teoriktir.

Kâzım Paşa: İki mühim mesele var. Birincisi: Meclisi Mebusan'a yapılacak teklifin hangisi kabul olunur? İkincisi: Mebusan kabul ettiği halde millet hangisini kabul eder? Anavatandan bir parçanın gitmesi halinde biz neye karar verelim?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Memleketin yok olma başlangıcı ve Osmanlı hükümetinin çökmesi tehlikesini de taşımayacak böyle bir hal karşısında bütün vatanda geçici bir idare yapmak mantık dışıdır. Yalnız o bölgede çalışmak lazım gelir. Başkasının imkânı yoktur. Yok olma başlangıcı ve çökme tehlikesi olmazsa, ufak bir sınır düzeltmesi olursa..... Şimdi o halde iki esas ortaya çıkmış oluyor. Bizim için hareket ilkesi olacak olan, dördüncü maddenin genel manasıdır. İş bizim oldukça katidir. İkincisi, iş kanun yapma vazifesi dolayısıyla bizden çıkıyor. Hükümetin eline geçiyor. Emniyetli bir Mebusan ve hükümete tabi oluyor. İki şart bulunmak üzere ufak bir parçayı terk etmek suretiyle vatanı kurtarırsa... O parçada geçici bir hükümet vücuda getirmek ve anavatana irtibatı temine çalışmak.

Biraz daha konuşabiliriz. Kabul edilemez bir karar verildiği takdirde, denildi ki üçüncü madde izah ediyor. Bunların tatbiki esnasında, neticede geçici hükümete çıkıyor. Beyefendilerin yazılı görüşlerinde birtakım sebepler belirtilmişti. Bu müşkülatın birisi para meselesi idi. Geçici hükümet idaresi mümkün değildir, diyorlardı. Şimdiden bu hususta ne gibi şeyler düşünebilirsiniz?

Rauf Bey: Milli Meclis'in kabul edilmemesi halinde mi yoksa?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Milli Meclis'in toplanmasını kabul ediyoruz. Buna dayanan hükümete bazı tekliflerde bulunuyorlar. Bu da kabul edilemez. Milli Meclis ya reddeder, hükümet de reddeder. Resmen hükümetin reddetmesi için harp ilan etmelidir. Böyle yapar mı?

Hakkı Behiç Bey: Harp ilan edemez. Münasebetlerin kesilmesi başlar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Devletçe husumet devam eder. Onlar (par fors) yaparsa.. Biz geçicilik lafını kaldıralım. Bu reddeden hükümetin maruz kalacağı ahvali nazarı dikkate alalım.... Reddetmeyen meşru hükümet ile reddetmeyen geçici hükümet eşittir. Aynı safhada düşünebiliriz.

Hakkı Behiç Bey: Meclis hükümetle beraberse vergiler koyabilir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Redde cesaret gösterecek olacak bir Milli Meclis evvela İstanbul'dan kaçmaya mecbur olacaktır. İstanbul'da bir hükümet kurulamaz.

Rauf Bey: Mebuslar kendileri bir hükümet ilan ederler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Para meselesi neden dolayı esas mesele teşkil ediyor?

Rauf Bey: Meclisi Mebusan'dan evvel geçici idare olursa para meselesi o vakit mühim olur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Aynı şekil değil. Birinci şekilde dahi.

Rauf Bey: Bağlılığı orada.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hükümet olarak ister İstanbul'da, ister hariçte. İstanbul münasip ise ihtilal hükümeti orada olur.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hükümetle münasebet keseceğiz.

Bekir Sami Bey: Edemezsiniz. Maddeten olur. Kalben olursa bir kısmı kabul etmez.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Merkezle alaka kalmayacak. Teklifler hükümete ait olacaktır.

Rauf Bey: Meclisi Mebusan toplandıktan sonra hükümet kabul eder. Mebusan etmezse, Padişah fesheder. İşte o zaman Anadolu'da geçici hükümet çıkacaktır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki. Mebusan da, İstanbul'a tabi olarak, reddetmeyip kabul ederse.

Bekir Sami Bey: En mühim mesele budur.

Kâzım Paşa: Fakat bendeniz onu pek uzak görüyorum. Milli Meclis'e pek çok namuslu arkadaşlarımız gidecektir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Böyle olmakla beraber reddederse.

Kâzım Paşa: Kamuoyu hazmedecek bir halde olursa, İstanbul'dan bir ses çıkmazsa bir şey olmaz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Sansür daha ziyade baskı yapar.... Mesela İzmir, İtilaf tarafından şimdilik işgal edilir. Antalya keza. İzmir'in tahliyesinde, tahliye edilmek üzere İtalya tarafından işgal. Adana, Antep keza Fransızlar tarafından. Tamamı da bir müddet İtilaf devletleri tarafından ortaklaşa kontrol altında olacaktır derlerse..

Rauf Bey: Bu yok olmadır. O zaman bizim için çok fena olur.

Selâhettin Bey: Bilhassa günrükleri işgal ederler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu vaziyeti nasıl kabul ederiz. Büyük ihtimal bugün vakidir. İzmir, Antalya, Kilikya, Trakya'da böyle kontrol vakidir. Biz zannediyoruz ki bir barış olacak. Bugün gelmiyor. Hükümet parasız kalıyor. Biraz para veriyorlar.

Rauf Bey: Bu tarzda devam ediyor. Mebusan'da var mı?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet birinci şekilde Meclisi Mebusan bunu tasdik ediyor. Geçicidir diyerek. Fakat ortaklaşa kontrol edecek. Osmanlı devleti bağımsızdır. Mebusanı var. Sefaretleri var, diyecek. Evvelce kapitülasyonları vardı. Belki onu kaldıracak. Mebusan da, ne yapalım belli olmayan bir şekilde devam etmektense. İkinci şekilde: Milli Meclis'in kabul etmeyeceğini hissederek icap eden tedbirleri alırlar. Hiçbir zaman barış yapmazlar.

Rüstem Bey: Birinci vaziyet intihardır. Engelleriz.

Hakkı Behiç Bey: Kabul etmeyen bir ihtilal yapar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Çoğunluk kabul ederse.

Mazhar Bey: Nizamname'ye aykırı karar veriyor. Bizim yapacağımız kongreyi toplattırmaktır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Kongre böyle yapar. Bunu toplatmak kolay değildir.

Kâzım Paşa: Buna karşı ihtilal heyeti kaç kişidir? Halbuki bir araya da toplamak mümkün değildir. O zaman mevki mevki yaparız. Heyeti merkeziyelerin kararını alırız.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet öyledir. Kongre yapmak mümkün olamaz.

Rüstem Bey: Sıradan meclis buna karar veremez. Ayrı bir meclis lazım. Buna "Assemblée national"[1] lazım.

Rauf Bey: Bizim Kanunu Esasi'mizde böyle bir şey yoktur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Anlayış tarzına göredir. Bu ya yok olma görülür, ya görülmez.

Mazhar Bey: Emniyeti beyandan sonra mı, değil mi?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Sonra.

Mazhar Bey: Kongre bunun şeklini tayin edecektir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Meclisi Mebusan emniyet içindedir denildikten sonra bir kongre toplanacaktır. Toplanmaya imkân olmadığından eminiz diyen mebuslardan seçilmek üzere İstanbul'da bir toplantı yapılır. Bundan sonra vazifemiz... "Biz eminiz. Bizden başka mesul yoktur" deyince biz yokuz. Bu şekilde emniyet beyan eden mebuslar hassasiyetini kaybedip de karar verirse.

1 Milli Meclis. (Y.N.)

[. .]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Emniyetin doğması üzerine vazife Meclis'e intikal edince bize bir vazife kalmıyor.

Selâhettin Bey: Orada mevcut bir parti var.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bilmiyoruz.. Bir parti teşekkül etmiş olsa bile vazife ona düşüyor. Onların ne yapacağını da bilmiyoruz. İstanbul muhiti de malum.

Selâhettin Bey: Öyle hazırlığınız olmalıdır. Bizim oradaki arkadaşlarımız her şeye mani olsun. Bu bizim için taktik olsun.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Nasıl taktik olur? Söyledik, rica ettik. Bu esasları müdafaa ediniz, dedik. Hakikaten kendileri bir grup yaptılar. Artık bir hakkımız yoktur. Belki bizim bile, siyasi görüşlerimiz değişebilir... Heyeti Temsiliye tam emniyet hasıl oluncaya kadar hariçte kalacak. Kongre yapacak. Ondan sonrasını düşünürüz.

Celseye son verildi.[1]

1 24 ve 25 Kasım 1919 tarihini taşıyan zabıt yok. Zabıtlar 26 Kasım 1919 tarihiyle devam ediyor. İki gün ara verildiğine dair kayıt da yok. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(23 KASIM 1919)

23.11.335 [1919]

Bahriye Nazırı Salih Paşa Hazretleri'nin Amasya Kararları'nda Acemi Paşa hakkında vaat ettiği yardımın hızlandırılması, 5. Fırka Kumandanı Kenan Bey'in yazısı üzerine Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya tekrar yazıldı.

Aydın cephesinde gittikçe azalan yolsuzlukların tamamen bertaraf edilmesi için, bu cephe hakkında hatıra gelmiş olup evvelce arz edilen görüşlere cevap verdikten sonra kati teşebbüslere girişileceğinden ve bu arada en mühim çarenin, Amasya'da Bahriye Nazırı Salih Paşa ile kararlaştırılan Donanma Cemiyeti'ne ait dört yüz bin liranın bu cepheye süratla tahsisi olduğu, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya cevaben yazıldı.

Nizamname icabınca merkezlerine bağlı heyeti idarelerle sıkı bir temas ve irtibat muhafazası lüzumu bütün heyeti merkeziyelere tamim edildi.

Mustafa Kemal

[Ayrıca beş imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.62-63.

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(24 KASIM 1919)

24.11.335 [1919]

Terhis olunmuş Osmanlı Rum erleri vasıtasıyla Dersaadet'teki Yunanlıların ve Rumların çıkarmaya teşebbüs eyledikleri ihtilal hareketi hakkında, heyeti merkeziyelerin nazarı dikkatinin çekilmesi alakadar kumandanlara yazıldı. Ayıntap telgraf muhabere memuru vekillerinden Nedim Efendi'nin, fevkalade ehemmiyet kazanan makamında bırakılması, Ayıntap Heyeti Merkeziyesi'nin yazısı üzerine Diyarbekir Posta ve Telgraf Başmüdiriyeti'ne yazıldı.

Şeyh Hacı Fevzi Efendi ve emsalinin mebusluklarının lüzumlu görüldüğü hakkındaki rivayetin doğru olmadığı ve Heyeti Temsiliye'nin kendileriyle takviyesi teklif edilen zevattan Heyeti Temsiliye'ce malum olanlar hakkındaki görüşlerle malum olmayanlar hakkında iltihakları için Heyeti Merkeziye'ce lazım gelen teşebbüslerde bulunulması lüzumu, Erzurum Heyeti Merkeziyesi'ne cevaben yazıldı.

Fransızların Mütarekename icabınca demiryolu hatlarını denetlemeye salahiyetleri varsa da, asayişi mükemmel olan bir mahalde hattı muhafaza maksadıyla Bandırma istasyonuna asker ikamesinde hakları olmadığı ve bu konuda hükümetin bir tebligatı olup olmadığı, 14. Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Paşa ile Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Bey'e yazıldı.

Malatya hapishanesinde vuku bulan firar hadisesi dolayısıyla yetersizlikleri Mevki Kumandanlığı tarafından haber verilen Malatya Jandarma Kumandanı ile Bölük Kumandanı'nın ve hükümetin nüfuzunu tesise muktedir olamadığı anlaşılan Erge Kaymakamı'nın değiştirilmesi lüzumu, Elaziz Vilayeti'ne ve Malatya Mutasarrıflığı'na yazıldı.

Düşmanların propagandalarına meydan vermemek için hiçbir yabancı subayının cephede kıtalar ile temasına katiyen meydan verilmemesi ve resmi müracaatlarının hükümete, eğer Kuvayi Milliye'ye ait ise, geri heyeti merkeziyelere ve bunların yol göstermesiyle Heyeti Temsiliye'ye müracaatları lüzumunun beyanı ve propaganda yapan yabancı subaylarının muhafaza altında bölgeden çıkarılması ve kati mecburiyet hasıl olursa İngiliz ve Fransızlara da cephede silah kullanılması, cevaben Demirci Mehmet Efe'ye yazıldı.

Milli harekâta muhalif olan ve değiştirilmesi teklif edilen Gegbüze[1] Kaymakamı'nın değiştirilmesi hakkında, Harbiye Nazırı Cemal Paşa nezdinde teşebbüslerde

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal. *Heyet-i Temsiliye Kararları*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.63-64.

1 Gebze. (Y.N.)

bulunmaları, cevaben Dersaadet'te Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı Miralay Şevket Bey'e yazıldı. Adana işgal bölgesi taksimat ve tertibatına ait kararların, Dersaadet'te Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı Miralay Şevket Bey'e cevaben yazılmasına karar verildi.

Mahalle ve köy teşkilatının Nizamname icabınca düzenlenmesi ve tanzimi ve milletin genel fikirlerinin daima aydınlatılması ve uyarılması, Tokat'ta 9. Alay Kumandanı Hamdi Bey'e cevaben yazıldı.

Maraş'a gelmekte olan Fransız Koloneli[2] Mösyö Andre'nin karşılanması için davet olunan eşrafın davete icabet etmemeleri, Maraş, Göğün (كوركون), Sülcymanlı, Andırin (اندرين) eşraf ve ileri gelenlerine yazıldı.

Mahalle ve köy teşkilatının askeriye ve mülkiyenin el ele vererek süratle yayılması ve mevcut teşkilatın takviye edilip tamamlanması tamim edildi.

Mustafa Kemal

[Ayrıca beş imza.]

1 Fransız Albayı. (Y.N.)

DERSAADET ÇANAKKALE MEVKİİ MÜSTAHKEM KUMANDANI MİRALAY ŞEVKET BEYEFENDİ'YE*

(24 KASIM 1919)

Şifre

Sivas, 24.11.1919

Dersaadet Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendi'ye

C: 20.11.1919

Gebze Kaymakamı hakkındaki teklif bizce de pek uygun görülmektedir. Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri vasıtasıyla icap edenlere anlatınız ve yerine namus sahibi ve itimada değer bir zatın tayin edilmesini ve gönderilmesini temin buyurunuz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 198, s.233; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 198, s.1157-1158.

İZMİT MERKEZİ VASITASIYLA KUŞÇALI TELGRAFHANESİNDE YAHYA EFENDİ'YE*

(24 KASIM 1919)

24.11.1919[1]

İzmit Merkezi Vasıtasıyla
Kuşçalı Telgrafhanesinde Yahya Efendi'ye[2]

Bulunduğunuz havalide kuvvetli bir teşkilat yapınız. Adapazarı Kaymakamı Tahir Bey vasıtasıyla bizim ile irtibat tesis ve temin eyleyiniz. Şimdilik hazır bulununuz.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Reisi
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 200, s.234; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 200, s.1158.

1 Belge, *Nutuk*'un birinci cildinin 1927 ve sonraki basımlarında 4 Ekim 1919; "Vesikalar" cildinin 1927 ve sonraki basımlarında ise 24 Kasım 1919 tarihlidir. (Y.N.)

2 Yahya Kuptan. (Y.N.)

CEMAL PAŞA'NIN 20 KASIM 1919 TARİHLİ MEKTUBUNA CEVAP*

(24 KASIM 1919)

Beş maddc halinde emrü işar buyurulan[1] yolsuzlukların, Aydın ve Manisa cephelerinin geri bölgelerindc vaki olduğu maalesef hakikattir. Başka mahallerde buna benzer bir faaliyet mevcut değildir. Bununla beraber, zatı devletlerine yapılan ihbarlarda, mevkilerin ve şahısların ismi belirtiliyor ise, süratle icabına girişilmek üzere bildirilmesini rica ederim.

Aydın cephesine gelince, buralardaki durumu zatı devletleri de biliyor. İleriden beri mukavemet ve müdafaayı tesis eden Kuvayi Milliye, hayatın devamı için, kendilcri ve civar bölgelerden para topladığına şüphe yoktur. Silah altına asker celp ettikleri de muhakkaktır.

Kurtuluşumuzun yegâne dayanak yeri olan milli teşkilatın taraftarı ve bu kuvvetin itimadına mazhar olan mevcut yüce heyet işbaşına geçer geçmez, ilk işimizin Aydın cephesindeki yolsuzlukları tanzime yönelik bulunacağı yüksek malumlarıdır.

Bu konuda yegâne ve en ziyade alakadar olan Nezaret, yüce Nezaretinizin vatanperverane hamiyetleri olmuştur. Tavsiye olunduğu gibi Refet Bey'in Umum Garp Cephesi kumandası alması kaldırılmıştır.

Kuvayi Milliye mukavemetinin esası paraya bağlı olmağın, Amasya'da Salih Paşa ile de görüşüldüğü gibi, Donanma Cemiyeti'nin 400 000 lirasının bu cephede tahsisi elzemdir.

* Tahsin Ünal, "Mustafa Kemal ile Cemal Paşa'nın muhaberatı", *Türk Kültürü* dergisi, c.3, sayı 13, yıl 1963, s.112. Tahsin Ünal, "Özel dosyasındaki notlar"ı kaynak göstererek yer verdiği bu telgrafın, 24 Kasım 1919'da Sivas'tan gönderildiğini ve Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın 20.11.1919 tarihli yazısına cevap olduğunu belirtmektedir. (Y.N.)

1 "yazdığınız" anlamında. (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANLIĞI'NA*

(24 KASIM 1919)

Sivas
24.11.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanlığı'na

Aydın cephesi hakkında kati bir karar almak üzere, tarih ve arz olunan şifre cevabı beklenmektedir. Görüşlerinizin süratle bildirilmesi istirham olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Türk Tarihi Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

URFA JANDARMA KUMANDANI BİNBAŞI ALİ RIZA BEY'E*

(24 KASIM 1919)

Urfa Jandarma Kumandanı Binbaşı Ali Rıza Bey'e

Aceledir.
Karakuvun

Urfa Müdafaai Hukuk Cemiyeti'ne ve Hacı Ağa ile Yusuf Ağalara ve Şahinbeyzade Mustafa Bey'e ve maiyetlerindeki diğer hamiyetli kardaşlarımıza ve bütün muhterem aşiretlere, din ve devletin namus ve haysiyetini muhafaza uğrunda gösterdikleri gayret ve azim ve karardan dolayı teşekkürü yüce ve milli bir vazife sayarız. Fransız işgaline karşı yapılacak harekât tarzına dair her türlü talimat, Mardin'deki 5. Fırka Kumandanı Kenan ve Diyarbekir'de 13. Kolordu Kumandanı Ahmet Cevdet Beylerce malumdur. Adı geçen zevatla yakından temas edilerek tertibat alınması ve milli teşkilatın süratle tanzimine ve yayılmasına gayret sarf edilmesini rica ederim.

24 Teşrinisani 335 [1919]

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Ali Rıza. *Ahfada Yadigar Urfa Mücahedesi*. Sinop Matbaası. 1343 H. 1924 M.. s.56-57. Eski yazı metin. Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(25 KASIM 1919)

25.11.335 [1919]

Antakya'da Amik ovasından firarla kırk süvari maiyeti ile Berazi Aşireti Reisi Mustafa Bey'e sığınan ve hizmetine giren Hacı Yusuf [ve....?][1] Ağalarla adı geçen Mustafa Bey'e Fransız işgaline karşı yapılacak harcketin tertibatı, 13. Kolordu Kumandanı Cevdet ve 5. Fırka Kumandanı Kenan Beylerce malum olduğundan, onlarla temaslarının bildirilmesi lüzumu, Urfa Jandarma Tabur Kumandanı Binbaşı Rıza Bey'e cevaben yazıldı.

Yunanlıların ehemmiyetli şekilde taarruzlara başlamaları hasebiyle, mücahitlere silah ve cephane verilmesi ve icabında makineli tüfek ve topçu kıtaları ile takviyeleri lüzumu, 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey'e yazıldı ve keyfiyet Demirci Mehmet Efe'ye cevaben bildirildi.

Mustafa Kemal

[Ayrıca beş imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara. İkinci Basım: 1989. s.64.

1 Yukarda belirtilen kaynakta bu şekildedir. (Y.N.)

İZMİT'TE I. FIRKA KUMANDANI RÜŞTÜ BEYEFENDİ'YE*

(25 KASIM 1919)

Şifre: Aceledir. Sivas, 25.11.1919

İzmit'te 1. Fırka Kumandanı Rüştü Beyefendi'ye

Kartal Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi unvanıyla Binbaşı Ahmet Necati Bey tarafından gelen bir telgrafta: Katil ve Nahiye Müdürü'nü darp, köylerde gasp meselelerinden dolayı Yahya Kaptan'ın hükümete teslimi mecburiyeti hasıl olduğu ve Dahiliye Nazırı'nın da bu meseleyi ehemmiyetle takip eylediği bildirilmektedir.

Başlangıçtan beri milli harekâtta iyi hizmeti bilinen bu zatın, memleketimizin bu buhranlı zamanlarında, hükümete teslimi asla uygun görülmemekte olduğundan işin, hükümetin de nüfuzunu nazarı itibara almak suretiyle, Yahya Kaptan'ın kanuni takibattan bu aralık kurtarılması hususunun tanzimi, Kartal'da Necati Bey'e icap eden talimatın verilmesi ve neticenin bildirilmesi ehemmiyetle rica olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

*Gazi Mustafa Kemal Tarafından. Nutuk. c.I. Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.224; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.I, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, s.312-313.

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI MİRALAY BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(25 KASİM 1919)

Sivas
25.11.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye

Demirci Efe'nin, Çine Heyeti Milliyesi'nin telgrafı ve yüksek görüşleri okundu. Meseleyi son derece ehemmiyetle nazarı itibara almak lazımdır. İngilizlerin, Yunanlılara İngiliz elbisesi giydirerek, İngiliz askeri diye Kuvayi Milliye'yi aldatmak isteyecekleri muhakkaktır. Kuvvetle bir şey yapamayacaklarını anlayan düşmanlarımızın, propaganda ile, ayartma ile milli birliğimizi ihlale çalıştıkları birçok belgeyle teyit olmuştur. Bu suretle, gerek görüşme memuru ve gerekse başka suretle hiçbir yabancı subayın cephedeki kıtalarla temasına asla meydan vermemelidir. Esasen bu kabil müracaatları resmi bir şey ise hükümete, Kuvayi Milliye'ye ait ise geri noktalardaki heyeti merkeziyeye ve mühim siyasi maksatlara yönelik ise bu heyetlerin yol göstermesiyle Heyeti Merkeziye'mize[1] havale edilmelidir. Zararlı propaganda yaptıkları anlaşılan yabancı memur ve subayları muhafaza altında bölgeden def ve ihraç olunmalıdır. Eğer Yunanlılar, cephede bazı mevkileri tahliye ederse, hemen Kuvayi Milliye işgal etmeli, bu Yunanlılarla asla teması kaybetmemelidir. Askeri kıtalarımız da sade gerilerin asayişini temin bahanesiyle yaklaştırılabilir, bu şekilde İngilizlerin veya Fransızların işgal etmeleri, cinrivaki yapılmasıyla engellenmiş olur. Hiçbir ayrım hattı[2] kabul edilmemelidir. Çünkü bu suretle mütareke kabul demek olur. Halbuki Aydın cephesi Kuvayi Milliyesi, Aydın vilayetimizi kurtarınca elinden silahı bırakmayacaktır. Mecburiyet kıtı hasıl olursa, Yunanlılardan başka İngiliz, Fransızların da cephede pek tabii olarak silah kullanması lazım gelir.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarihi Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter.
Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 "Heyeti Temsiliye'mize" olmalı. Bkz. 24 Kasım 1919 tarihli Heyeti Temsiliye Kararı. (Y.N.)

2 Ateşkes anlaşmalarında belirlenen sınır. (Y.N.)

EMİR*

(25 KASIM 1919)

Adana ili ile Maraş, Antep, Urfa sancaklarının durumu bizleri de ciddi şekilde düşündürmeye başlamış ve yapılan görüşmeler sonucunda, aşağıdaki kararların teşkilatımız tarafından büyük bir azimle çalışılarak uygulanmasına karar verilmiştir.

1. Milli müfrezelerin himayesi altında ve dış görünüşü ile İslam topluluğunun, gerçek halde ise milli teşkilatın esaslı bir şekilde meydana getirilmesi ve her olasılığa karşı işgal bölgesinde bir milli ordu esaslarının kurulması.

2. Birinci maddedeki isteklerin iyice uygulanabilmesi için işgal bölgesi üçe bölünmüştür.

Birinci Bölge: Sis-Osmaniye-İskenderun batısındaki işgal bölgesi olup Niğde, Kayseri sancakları ile Konya ilinin adı geçen işgal bölgesine yakın yerlerindeki milli teşkilatımızla, bu dolaylardaki 12. ve 20. kolordu birliklerine,

İkinci Bölge: Yine Sis-Osmaniye-İskenderun doğusundaki bölge olup Sivas ilindeki teşkilatımızla, bu dolaylardaki 3. Kolordu birliklerine,

Üçüncü Bölge: Adıyaman (Fırat doğusu) doğusundaki bölge olup 13. Kolordu birlikleriyle, o dolaylardaki milli teşkilatımıza bağlanmıştır.

3. Adı geçen bölgelerin emniyetli yerlerinde merkezler kurularak, buralardan işgal bölgelerine gidecek olan memurlarımızın harekât üssü, silah ve mühimmat deposu olacaktır. Bu merkezler hızla kurularak hemen işe başlayacaktır. Şimdiden bu işlere ait tedbirler alınmıştır.

* *Türk İstiklâl Harbi İdarî Faaliyetler*, VII nci Cilt, TC Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları Seri No: 1, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1975, s.79.
Metin, belirtilen kaynakta bu şekliyle yer almıştır. Mustafa Kemal'in 25 Kasım 1919 tarihinde bu emri verdiği belirtilmektedir. (Y.N.)

MAÇKA'DA KAYMAKAM HALİT BEY'E*

(26 KASIM 1919)

Maçka'da Kaymakam Halit Bey'e

C. 22.11.1335 [1919] Yüksek gayretleriniz müstelzimi şükran olmuştur.[1] Lazistan sancağına aday olarak sizce uygun görülen Rizeli Osman Efendi'nin muvaffakiyetinin temini bizce temenni olunur efendim.

26.11.1335 [1919]

Mustafa Kemal

* Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960, s.393.
1 Teşekkür gerektirmiştir. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE TOPLANTI ZAPTI

26 KASIM 1919 TOPLANTISI*

26.11.35 [1919] Çarşamba Toplantısı
Saat 1.40 sonra

Birinci Celse

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri riyaseti altında:
Kâzım Paşa, Fuat Paşa, Rauf Beyefendi, Rüstem, Bekir Sami, Haydar, Mazhar Beyefendiler, Mümtaz, Selâhettin, Şemsi Beyefendiler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Efendim, müsaade ederseniz mevcut kâğıtları gözden geçirelim.

(İsa Bey'den: Kaymakam Edip Bey'in Fransız Amirali Dümon'la görüşmesine dair tel okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ne buyuruyorsunuz efendim? Bu rapor muhteviyatı hakkında.

Rüstem Bey: Laklakıyat; fiiliyat ortada yok.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet efendim, yani bu rapor bizim üzerimizde ne tesir yapıyor?

Rüstem Bey: Sıfır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yani bu rapor muhteviyatından bir mana çıkaramıyoruz. İkincisi, benim bu adamla Samsun'da görüşmemize dair olan sözleri uygun değildir. Yani, bunu bizim tarafımızdan bir talep şeklinde göstermiştir.

Bekir Sami Bey: Ağzı aranmalıydı.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Delege sıfatıyla söylemiş; bizim vereceğimiz cevap, evvela bu rapor muhteviyatında hiçbir mana bulamadık. İkincisi, Samsun'da görüşme hakkında da, imkân yoktur.

* *Heyet-i Temsiliye Toplantıları.* Hazırlayan: Uluğ İğdemir. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s.103-126.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Rapor muhteviyatı hakkında hiçbir şey yazmayalım mı? Yani bu generalin söylemiş olduğu sözlerden hiçbir açık maksat görünmüyor. Bu, ciddi bir sözden ziyade bu nezaket eseridir. İlk talimatı veren, yine kendileridir. Birinci kısım iyi; ikinci kısım, yani bizim tarafımızdan talep manasını vermesi doğru değildir. Bunlar bir nezaket eseridir deriz. İzmir'deki taarruz bunu tekzip ediyor.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Teması devam ettirsinler. Liste de yapalım. Kış münasebetiyle görüşme olamayacağını da nazikâne bir tarzda reddedelim. Öyle mi efendim?

Sesler: Evet.

(20. Kolordu Kumandanlığı'na tayin edilen Ahmet Fevzi Paşa'dan Bekir Sami ve Rauf Beylere gelen cevabi telgraf okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bunun hakkında hiçbir şey yok mu efendim?

Kâzım Paşa: Yazılan ne idi Paşam? Ordu hakkında bir şey söylenmiş mi idi?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hayır efendim. Rauf ve Bekir Sami Beyler özel olarak yazmışlardı.

Kâzım Paşa: Siz gelirseniz kabule mazhar olmayacaksınız tarzında bir şey yazıldı mı efendim?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hayır efendim. *(Reis Paşa yazılan telgrafın özetini ifade ettiler.)*

Kâzım Paşa: Cevap verip reddetmeli.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ordudaki anarşiyi yok etsin diyor. Anarşi nedir... Var mı?

Fuat Paşa: Bendenize kalırsa, bunun anarşiden maksadı, Mütareke'den beri, on bir aydan beri Harbiye nazırlarının ordulara verdiği, memleketin selametiyle birleştirilemez, kanunsuz ve askeri şeref ve namusa aykırı olarak vermiş olduğu emirlerin icra edilmemesinden ibarettir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi özeti: Vaziyeti görüp kumandanlıktan vazgeçtiğinden dolayı müteşekkiriz.

Haydar Bey: Teşkilatı ve orduyu iğneliyor. Bendeniz hiçbir şey yazmamak taraftarıyım; çünkü münakaşa kapısı açacaktır.

Bekir Sami Bey: Resmi bir sıfatı yoktur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ordu da katiyen anarşi yoktur. Bütün rütbelerin silsilesi itaatkârdır. Ordunun milli teşkilat ile alakadar oluşunu da zannetmeyiz ki anarşi ile isimlendiresiniz. Hakikaten ordu milli teşkilatın yardımcısıdır. Ve namuskâr bir ordunun da yapabileceği hareket ancak budur. Yalnız müsteşarlığınız zamanında kabul edilemez emirlerin yapılmaması anarşi ise..

Kâzım Paşa: Müsteşarlığı zamanında demeyelim, şahsına dokunmayalım.

Bekir Sami Bey: Orduda anarşi olup olmadığı hususunda kendisiyle münakaşaya başlamayı uygun görmüyorum efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yine özel olmakla beraber bize ait tarafı da vardır. Ve bunları Heyeti Temsiliye düzeltsin, diyor.

Kâzım Paşa: Bunlar büyük şahsiyettirler efendim. Bunların böyle yanlış anlayışlarını ikna suretiyle düzeltmeli ve reddetmelidir. Yoksa aleyhimize kazanılmış olur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Dcmek görüşülen tarzda yazılacaktır.

(Demirci Efe'den mebusların seçimi ve Azmi Bey hakkında gelen telgraf okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Buna ne yapalım efendim?

Haydar Bey: Kendisinin değil, etrafındaki adamların telkini eseridir efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Malumu âliniz, bununla ilk temasa gelen, Heyeti Temsiliye üyelerinden Refet Bey'dir. Ve ilk evvel iade etmiştir. Demek ki onlarla Heyeti Temsiliye'nin bir alakası olsa idi böyle yapmazdı. Azmi Bey de bunu anlar anlamaz gitti.

Kâzım Paşa: Zaten bir tanesi ele geçerse tutuklamalı bu habislerden, Paşam. İtilaf devletleri bizi İttihatçılıkla itham ediyor. Bunların bize pek büyük zararları vardır. Belki de İtilafçılar aleyhimizde bir cereyan hasıl etmek için bunu araya mahsus salıverdiler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bize baştan haber verileydi, Heyeti Temsiliye bunu ret değil, tevkif ederdi. Dolayısıyla, Heyeti Temsiliye ile bunun hiçbir alakası olmadığını ve olamayacağını istediğiniz gibi yayınlayabilir ve tamim edebilirsiniz, diyelim.

(Tokat Heyeti Merkeziyesi'nden gelen, Ahmet Fevzi Paşa heyetinin araştırmaları hakkındaki telgraf okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Müsaade ederseniz biz de tabii görüşeceğiz. Neticede bunun hakkında karar verebiliriz. Ve lüzum görürsek bunu Fevzi Paşa'ya gösterebiliriz. Teftişlerinizin halk üzerinde yaptığı hisler bunlardır, deriz. Ve bunu iyi bir dosya yapalım da sonra görüşürüz.

(Antep Heyeti Merkeziyesi'nin Jandarma Kumandanı aleyhindeki telgrafı okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Zannedersem şimdilik bunlara bir şey yapamayız. Ne Mutasarrıfı ve ne de Jandarma Kumandanı'nı değiştirebiliriz.

Rauf Bey: Cevdet Bey'e havale edelim efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Cevdet Bey'den ziyade 3. Kolordu'ya aittir. Oraya verelim.

(İzmir Telgraf Başmüdürü Ethem Bey'den Mösyö Taluyi namındaki Fransız banka memurunun Amerikan mandaterliği aleyhinde ve Mösyö Briand'ın fikirleri hakkındaki telgrafı okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Buna ne yapalım efendim?

Fuat Paşa: Şimdi bu şekil bizim şimdiki vaziyetimize uygundur. Ancak gayet gizli ve gayet itimat edilir vasıtalarla görüşülmesi uygundur.

Bekir Sami Bey: Bu Mösyö Briand'ın Clemenceau'ya halef olması büyük ihtimaldir.

Rauf Bey: Bu zat, yani Ethem Bey bize birçok gizli şeyler haber verdi. Hepsinin cevaplarını açık olarak "Ethem Bey'e" dedik, gönderdik ve gitti. Şimdi de öyle yapalım. Yalnız kendisine falan tarihli telgrafınızın cevabıdır, deriz. O zatla görüşün, olumlu bir netice almaya çalışın ve bize bildirin.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Meclis'te bir gruptan bahsediliyor. Taahhüt etmek için evvela İstanbul'da tam emniyetin vücudu lazım gelir.

Rauf Bey: İtimat edilen bir iki zatı Mösyö Briand'la görüştürebileceğini söylüyor.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi; o halde Mösyö Briand'la temas menfaat icabı oluyor. Emniyete değer zevat bu teması muhafaza etsin. Ancak, bizim görüşlerimizi daha açık anlatabilmek için tabii biz görüşümüzü şifresiz veremeyiz. Bizim düşüncelerimize göre görüşmek üzere oraca seçilecek bir zatın Eskişehir'e kadar gelmesini yazalım.

Fuat Paşa: Hayır, bendeniz diyorum ki, doğrudan doğruya o banka direktörü, banka müdürüyle görüşülsün, sonra şekil halledilsin.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Biz Mösyö Briand ile ne hallederiz? Onların bize teklifi, Kilikya'yı bize terk edin, dediler. Ne yapacağız?

Fuat Paşa: Clemenceau'dan evvel başvekil o idi. Harbe karşıydı. Mademki İzmir'e gelmiş, Eskişehir'e de gelir, Afyon Karahisarı'na da.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde oradan şifre ile de görüşebiliriz.

Rauf Bey: Fransa'ya gidecek, gelecek.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde söylenecek budur. Bu adam hakikaten bir iş yapmak istiyorsa, Eskişehir veyahut Karahisar'a gelir, orada fikir teatisi ederiz.

Fuat Paşa: Lütfi Bey'i de vasıta yaparız.

Bekir Sami Bey: Tabii faydalıdır. Mösyö Briand'la bizim bir anlaşma zemini bulmaklığımız çok uygun olur efendim.

Fuat Paşa: Belki bu adam iktidar mevkiine gelir.

Rüstem Bey: İngilizlerle aleyhimize anlaştılar, ittifak ettiler. Bununla beraber, temas iyi olabilir.

(Eskişehir Mutasarrıfı Fatin Bey tarafından gelen, teftiş heyetinden Hurşit Paşa ve arkadaşları hakkında 20 tarihli telgrafname geldi.)

Kâzım Paşa: Buradakilerle halk temas edecek mi efendim? Temasa getirmeli.

Rauf Bey: İşte şimdi Emir Paşa onun için gelmişti. Parti parti, ayrı ayrı görüşmek istemişler. Kabul etmemişler, biz hepimiz birden görüşebiliriz, demişler.

(Demirci Efe'den gelen 23 tarihli harp raporu okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Biz 12. Kolordu'ya rica etmiştik.

Şemsi Bey: Evet efendim. Biz bir miktar göndermiştik, fakat yine istiyorlar. Afyon Karahisarı'nda cephane var, fakat İngilizlerin nezareti altında.

Rauf ve Rüstem Beyler: Bassınlar efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Fakat Kolordu'nun fikrini bilmiyoruz.

Şemsi Bey: Fransızların da bir taburu vardır.

Fuat Paşa: Biz aynen 12. Kolordu'ya yazarız. Tabii emrini verir, yardımını yapar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yardımını yaptığı kadar yapmış. Şimdi Afyon Karahisarı'ndaki cephane ne olacak? Cephede bir taraftan muharebe oluyor. Kuvayi Milliye'nin cephanesi yok. Geride var. Fakat İngilizler muhafaza ediyor. Bunu Mehmet Efe yapamaz mı?

Rauf Bey: Bendenizce bundan başka çare de yok.

Fuat Paşa: Eğer cephane kalmamışsa, Afyon Karahisarı'ndaki büyük depoyu vermeli. Halbuki silah cephaneleri satıyorlar. Demirci Efe'ye buna mani olması için yazıldı, mani olamadı. Sözümüzü dinlemiyor. İcap ederse oradaki depoyu milli bir baskın tarzında kaldırmak mümkündür.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Fahreddin Bey'e de yazalım ki, eğer cephaneye lüzum varsa onu milli olarak yapmalı.

Fuat Paşa: Müsaade buyurulursa, o telgrafı bendenize veriniz. Toptan bir şey yazarım. Ora ahvaline vâkıfım.

(Demirci Mehmet Efe'den İtalyanların Antalya'da açtıkları bankaya dair gelen telgrafname okundu.)

Rüstem Bey: Hükümete ait bir mesele.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet; hükümetin nazarı dikkatini çekelim.

Rüstem Bey: Hükümet de yok ki.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Çok mühim bir mesele.

Haydar Bey: Evet, çok mühimdir. Trablusgarp'ta da böyle yapmıştı. Banko di Roma'nın aynıyla bir eşi.

(Harbiye Nazırı'ndan gelen milli harekât bölgeleri ve Refet Bey hakkındaki telgrafname okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yazdığımıza cevap olacak,. Biz Refet Bey'i kumandan yapınız, demedik.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Efe'ye deriz, Harbiye Nezareti söz vermiştir deriz. Refet Bey'e de yazalım.

(Harbiye Nazırı'ndan gelen, Kartal ve havalisinde Sırrı Bey tarafından Kuvayi Milliye teşkili ve bunun önlenmesi hakkındaki telgrafname okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Üç şey var zannederim. Bizim Süreyya Bey'in İzmit mebusluğundan ibarettir.

Haydar Bey. Sırrı Bey olmasın?

Hüsrev Bey: Nazilli Kartal olacak.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Nasıl önleriz efendim? Tabii biz teşkilatımızı yapacağız. Herkesin vazifesi budur.

Rauf Bey: Esasen hükümet de bunun için telgrafla haberleşmemize müsaade etti.

Kâzım Paşa: Teşkilat iki türlüdür. Birisi bizim bildiğimiz teşkilat, diğeri silahlı teşkilattır. Silahlı ise, korkmaya tabii hakları vardır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Müsaade ederseniz, bunu İzmit ve Kartal'a soralım da alacağımız cevap üzerine cevabımızı veririz. Sonra telgrafların önlenmesi meselesinde de bir yanlışlık var.

Haydar Bey: Demek oluyor ki, Mehmet Efe emir vermiş. İzmir hükümetinin telgraflarını çekmeyin.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yanlışlık vardır efendim. Mehmet Efe'den soralım bakalım.

(Harbiye Nazırı'ndan gelen, kabinenin görüşleri hakkındaki 24 tarihli telgrafname okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi bir defa prensip olarak: "Devletin dahili ve harici işleri katiyen ortak kabul etmez" var. Sonra tayin edilip de memuriyet mahalline gidemeyen Ankara Valisi'nden başka memur var mıdır efendim? Cavit Bey de memuriyet mahalline giderse mahallince kabul edilmeyecektir, denilmişti.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Cavit Bey Aydın, başka Ali Ulvi Bey de Burdur'a, bundan ibarettir. Menteşe Mutasarrıfı'nın muhakeme altına alınmasını icap ettiren ahvalden malumatımız yoktur. Halbuki bu vaka ne kadar eskidir.

Haydar Bey: Hilmi Bey'in delege sıfatıyla gönderilmesini, biz çağırmadık ki; onlar göndermiş.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Efendim isterseniz birer birer nazarı dikkate alalım. *(Okunur.)*

Rauf Bey: Yalnız bir taahhütleri vardı. Milli Meclis toplanıncaya kadar harici siyaset hakkında bizimle görüşmeyi kabul etmişlerdi. Dahili siyasette de bize dayanarak iş göreceklerdi. Biz yalnız bir kuru direk gibi dayanak mı olacaktık? Biz de ne yapıyoruz, malumat arz ediyoruz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Buna karşı biz de bir prensip ortaya koyarak karşılık verebiliriz. Evvela: Milli teşkilat her ne suretle olursa olsun halelden korunmuştur. Nasıl ki onlar devlet idaresine ortaklığı kabul etmezlerse. Yani diyebiliriz ki: "Devlet idaresi ortak kabul etmez" bir hakikat olduğu gibi, milli teşkilatı zaaf ve halele uğratacak bir muameleye hiçbir şekilde rızamız yoktur.

Rauf Bey: Böylece deriz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yani "devletin işlerine müdahale" edilmemesi doğru olmakla beraber, yine devletin ve milletin mukadderatını temin edecek olan teşkilatın zaafına hiçbir şekilde rıza gösterilemez.

Kâzım Paşa: Bir de onun içerisinde birtakım şeyler vardır ki, Heyeti Temsiliye'nin de arzusu dahilinde değildir. Mesela, hükümet telgraflarının Nazilli'den geçirilmemesi. Bunlar tecrit edilerek diğerlerine münasip bir cevap yazılmalıdır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet hükümeti seniyenin de lüzum ve ... tasdik ettiğimiz gibi teşkilatı halele uğratacak şeyleri de hoş göremeyiz.

(Okunur: Memuriyet mahalline gidemeyen memurlar meselesi.)

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hilmi Bey hakkında hiçbir malumatımız yoktur. Oradaki Kuvayi Milliye bunu gönderdi. Kuvayi Milliye'nin gönderdiği bir delegeyi hilinmeyen ve belli olmayan sebeplerden dolayı reddetmemiz olamaz. Dolayısıyla, muhakeme altına alınması icap ediyorsa, hükümeti bundan alıkoyacak bir kuvvet yoktur. Sonra şifre telgrafnameleri meselesi: Bundan haberimiz yoktur. Araştırma yapıyoruz. Neticesine göre muameleye başvurulabilir. Şimdi isterseniz deriz ki, biz imzamız altında taahhüt ettiğimiz şeyleri yapmaktayız. Hükümet taahhüt etmiş olduğu hususlardan hiçbirini şimdiye kadar yapmamıştır. Dolayısıyla, falan tarihinde tekrar ettiğimiz gibi, kanunsuz muamelenin düzeltilmesi hakkındaki muameleyi bekleriz.

Fuat Paşa: Onu koymaya bendenizce lüzum yoktur. Zaten toptan söylüyoruz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki efendim. Başka okunacak bir şey var mıdır?

Hüsrev Bey: Hayır efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Kâzım Paşa Hazretleri, sizin görüşülmesine emir buyuracağınız bir şey var mıdır?

Kâzım Paşa: Birkaç nokta vardır efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peşin bir beş dakika istirahate müsaade buyurun.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi Paşa Hazretleri'nin tekliflerini dinleyelim efendim.

Kâzım Paşa: (Tekliflerini okur.)

1. Askeriye tarafı ve hükümet, jandarma daha ne kadar vakit bu vaziyeti bekleyebilir? Tahsisat alamıyoruz. Bilhassa kolordular. Bizi ne kadar besleyebilir?

2. Eğer tahsisat yoksa, boğaz tokluğu ne kadar müddet devam ettirilebilir?

3. Boğaz tokluğu sürdüğü müddetçe anarşi olmadan hizmete devam edilebilir mi? Bu soruları, verilecek karar için, bendeniz gayet mühim görüyorum.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Birinci soru efendim, yani askeriye tarafı ve hükümet ve jandarma daha ne kadar vakit bu vaziyeti bekleyebilir? Mevcut para ne kadardır?

Rüstem Bey: Tabii az.. Fakat iflas ilan eder. Gelir 22 milyondur. Düyunu Umumiye ise 15 milyondur. İflas ilan etmekle Düyunu Umumiye'nin aldığı para devlet sandıklarına girecektir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Belki mebus olanlar bilecektir. Hükümetin bir aylık ödenekleri ne tutuyor acaba?

Mümtaz Bey: Miktar ortaya çıkamadı. Harpten evvelki malum, şimdiki belli değil.

Rauf Bey: Son, hatırımda kaldığına göre, bu Maliye Nazırı'nın beyanatı vardı: 40 milyon gelirler, 70 milyon masraflar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi bu sorunun münakaşa edilebilmesi için gelirlere ve masraflara dair malumat lazımdır. Bunları bilmedikçe bu münakaşayı yürütemeyeceğiz.

Kâzım Paşa: Şimdi hükümet beş para veremiyor efendim. [...] para vermeyeceğine göre de bunu halletmek lazımdır.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şu halde hükümetin beş para vermediğini kabul etmektir. Ona göre görüşeceğiz. Kolordularda ne kadar para vardır?

Kâzım Paşa: Vilayetler çıkaramaz. Biz belki kışı çıkarabiliriz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi bundan çıkan netice, hükümet şunu bunu satıyor. Biraz daha belki mümkün olacak.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Demek oluyor ki, bu aydan itibaren devletin, orduların ödeneklerini nazarı dikkate almak lazım gelir.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi hükümet gibi düşüneceğiz. Hükümet buna karşı ne gibi çareler düşünebilir?

Haydar: Düşünebilecek yegâne çare borçlanma. İkincisi, vergileri sınırsız bir dereceye kadar artırmak.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Düyunu Umumiye ne kadar tutuyor acaba? Yani, Düyunu Umumiye'den istifadeye kalkacak olursak, bu felâketlerimiz önüne geçebilir miyiz?

Rüstem Bey: 15 milyondur efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Düyunu Umumiye namına sandıklarda ne kadar para vardır?

Bekir Sami Bey: Bunlar sandıklarda durmaz. Daima sevk edilir. Yalnız âşar var ki, onun da birinci taksiti gitti. İkinci de verilmek üzere.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: En çok üçüncü âşar taksitidir. Bu da demek yaklaşık dört beş milyon lira kadar bir şey.

Bekir Sami Bey: Üç milyondan her halde aşağı olmaz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ziraat Bankası mevcudu da vardır.

Rüstem Bey: Evvelce 15 milyondu. Hükümet 5 milyonunu sarf etti.

Bekir Sami Bey: Fakat mevcudu İstanbul'da.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki ne yapacak?

Rüstem Bey: İflas ilanıdır, fakat iflas ilan etse de eline geçecek beş on milyondan ibaret.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki o da dört beş milyondan başka değildir.

Bekir Sami Bey: Bankalardan hükümet avans olarak alabilir.

Haydar: Bankalardan alınmaz, vermezler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Pek de "sûr"[1] bir tarz değildir. Yabancıların hoşgörüsüyle olur. Bunlar cidden zaruri bir vaziyette ve parasız kalırsa ne yapar? Maaş veremez. İtilaf memleketlerinden borç alınamaz mı?

Rüstem Bey: İtilaf devletleri vermez, Belki Amerika verir.

Kâzım Paşa: Kuvvet yollayamaz. Fakat iktisaden sizi mecbur ederiz, derler. Eğer bu kabul edilmezse hiçbirisi para vermeyecek. [...] Şefik Paşa da kolorduların vaziyetine mütliş bir darbe vurdu. Yalnız son yapılan ekmek zammı kolorduya 20 000 liraya mal oldu.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Biz de dahildik. Abdülhamit zamanında üç dört ay geçiyordu, maaş almıyorduk; fakat yine geçiniyorduk.

Kâzım Paşa: Geçiyordu efendim, tayin[2] falan vardı. Şimdi bir ay maaş alınmazsa bakınız ne olur.

1 sûr: Fransızca "doğru, şaşmaz, emin". (Y.N.)
2 Tayin: Maaştan ayrı olarak verilen yiyecek, erzak. (Y.N.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hükümetin gelirlerini beklemek mümkün değil. Hariçten borç alınak da mümkün değil, bu devleti yaşatınak da lazım, ne yapmalıdır?

Haydar Bey: Vergileri artırmak.

Rüstem Bey: Müsaade buyurur musunuz? Ondan evvel yine Amerika'ya müracaat etmek var. İtilaf devletleri bizi boğmak istiyor.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi bir defa AmerikalılarTürkiye meselesinde tamamen geriye çekildiler. Ve Türkiye meselesini Avrupalılara terk ettiler. Şimdi bu Türkiye meselesine Avrupalılar bir karar vermeyince ve şekil açıklık kazanmayınca Amerikalılar bize nasıl para verebilirler? Şimdi âşar meselesi var. Onu da dokuz ay beklemek lazım.. Başka..

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Dahili borçlanma mümkün değil midir efendim?

Bekir Sami Bey: Dahili borçlanmayı harp esnasında hükümet yaptı. Fakat şimdi yirmi dörde kadar düştü. Halkımızdan borç namıyla beş para alınamaz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yani öyle bir dahili borçlanma yapmalı ki, adeta teberru ve iane[1] şeklinde olsun.

[. .]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yani bir hayat ve memat meselesidir. Devletin hayatının devamı için ahaliden para almak mecburidir.

Mümtaz Bey: Rıza ile imkânsızdır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yarı rıza ile, yarı kuvvetle.

Mümtaz Bey: O halde kendiliğinden anarşi çıkar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Her yerin zengini vardır.

Mümtaz Bey: En zengin yerler istila altında.. İzmir.. Adana.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Borç alma şeklinde yardım toplamak.

Kâzım Paşa: Bizim bölgede rastgeldim. Bütün zenginlerin elinde yazılı senetler, özel senetler.. doludur. Hayvanı, malı, her şeyi alınmış. Birçok zengin tüccarlar iflas ettirilmiştir. Müşkülat: Ya hükümet bir de bize dirsek çevirirse?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yalnız hükümet bir selamet çaresi tasavvur edemezse, o zaman hakikaten kendini tehlikeli bir vaziyete atabilir.

[. .]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu kadar müşkülat karşısında ve devletin fena bulacağı zannı önünde, İngilizler size şu kadar para veriyoruz; fakat şunu yapacaksınız derse, Devletin işlerine girmiş olur.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Vilayetler, kolordular para istiyor, yok diyor.

1 Bağış ve yardım. (Y.N.)

Kâzım Paşa: Cevap bile vermiyor.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: 3. Kolordu zannedersem o kadar zengin değildir. Subaylara maaş için parası yoktur. İstanbul da vermiyor. Ne yapacak?

Selâhettin Bey:[1] *Bu vaziyet üç ay evvel de vaki idi. İdare edebildik. Burada da âşar üzerine yüklendim. Bu da bitmek üzere. Birçok defa ve acı bir şekilde İstanbul'a yazdık. Sivas Vilayeti'ne havale gönderdik diyorlar, halbuki vilayette para yok.*

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ne yapacaksınız?

Selâhettin Bey: Ültimatom tarzında. Düyunu Umumiye'nin parasını ve Ziraat Bankası'ndan almak, bununla temin etmek.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yoksa, gönderilmiş ise ne yapacaksınız?

Selâhettin Bey: Hiç, el koymak. Vergiler olur. Bir seferberlik olur.

Kâzım Paşa: Herkes dükkânlarını kapar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Netice olarak ahaliye yüklenmek.

Selâhettin Bey: Böyle olacak.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Sivas vilayetinde, Sivas, Tokat, Amasya, Canik livalarında ne kadar subay, ne kadar nefer besleyeceksiniz?

Selâhettin Bey: Altı bin insan beslemeye mecburuz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ne kadar para?

Selâhettin Bey: Yüz bin lira. Yemek içmek. Her şey dahil.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Et, un çıkarırsak, ne kadar kalır?

Selâhettin Bey: Yarı yarıya kalır. Elli bin lira.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu liva size elli bin liralık yardım ve elli bin liralık para veremez mi?

Selâhettin Bey: Yalnız ordu olsa... Jandarma, yetimler, aileler var. Onlarla birlikte çok olur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Rüsûmı resmiye veriliyor.

Selâhettin Bey: Rüsûm resmiye, âşar, ağnam, temettü.[2] *Âşar, ağnam gitti. Temettü ise gayet azdır.*

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Altı bin kişiyi beşleyemeyeceksiniz. Sonra ne olacak?

Selâhettin Bey: Dağılacak.

1 Sivastaki 3. Kolordu Kumandanı. (Y.N.)
2 Vergi ve gelir türleri. (Y.N.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Demek çökecek.

Selâhettin Bey: Bir miktarını beslemek için zorla alacağım. Biraz acı olacak ama, ne yapılım. Bir kısmına izin vermek, bir kısmını beslemek. Asgari bir hadde indirmek.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ahaliye dayandırılır. Üst tarafı serbest bırakılır. Bundan çıkacak sakıncalar, yani kuvvetin çökmesi halinde ne olacak?

Selâhettin Bey: Bunun hasıl olması halinde müdahale olacaktır. Anarşi olacaktır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Anarşiye bir karşılık vermek üzere çare. Milli teşkilatı polis yerine, jandarma yerine halk besler.

Selâhettin Bey: Muntazam teşkilatı beslemek mümkün olmazsa, diğerini besleyemez.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Dağıtsak. Beş on nefer köylere; beslerler.

Kâzım Paşa: O zaman hepsi birer eşkıya olurlar. Köylerine giderler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Her köye kendi inzibatını temin ettirmek.

Kâzım Paşa: Mesela Erzurum olmaz. Halk idraksizdir. Sivastıyı Erzurum'da, Erzurumluyu Bayezit'te kullanmalı. Biz böyle yapıyoruz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Kilis'te de uzun müddet dayanacak inzibatı temin ettiler. Anarşiye karşı mahalli tedbirlerle karşılık verdiler.

Kâzım Paşa: İkinci sakınca, biz Ermenilerin karşısındayız.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Genel olarak; mesela 3. Kolordu orta bir noktadadır. Asayiş için mümkün olabilen miktarının hayatlarının temini.. üst tarafının da çökmesine mani olmak için izin... 15. Kolordu öyle değil. Ermeniler var. Sınırı muhafaza ve müdafaa etmek lazım gelir. Bunu ayrıca beslemek lazım gelir. Aydın cephesi, diğer yerler de öyle.

Haydar Bey: Yerli ahaliden inzibat kolay olur, denildi idi. O zaman derebeyler çoğaltılmış olur. Bu sakınca esaslıdır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Buna memur olacaklar kendi kendilerine kalmayacak. Yine hükümetin ve ordunun emrinde kalacak.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hiçbir çare yoksa, hepsi çökersc?

Bekir Sami Bey: Kavâimi nakdiye.[1]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Demek yine ahaliye, Bulgar raspiskası[2] gibi olacak.

Haydar Bey: Yine vergiler konmasıdır. Yalnız hafif olmalı.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ne dersek diyelim. Yine ahaliye dayanmadır.

[...]

1 Para yerine geçen kâğıtlar. (Y.N.)
2 Raspiska: Bulgarca makbuz: alınan paraya karşılık olarak verilen makbuz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Kuvayi Milliye'yi ne yapmak lazım?

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Kuvayi Milliye'nin muhafazası lazım değil mi idi?

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu mali meseleyi tatbik ederiz. Biz diyoruz ki, mahvolacak derecede parçalanmaya uğrarsa, hükümet, meclis bunu feda ederse, millet dinlemeden isyan etmelidir.

Kâzım Paşa: Hükümet ve Milli Meclis kararı kabul ederse, biz reddedersek.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Biz böyle yürüyelim. Bu noktada bir hükümet ne yapar? Kendisine uzatılan bir şeyi, kabul olunamaz şartları kabuldür. Millete de bir şey kalmaz.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Milli Meclis de kabul etti. Çöküş. Çökmekten kurtulmak için karar veremez. Biz her zaman tek tek fertler olarak her şeyi yaparız.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu hesabın neticesinde bugünden itibaren Kuvayi Milliye ile uğraşmamak lazım geliyor. Merkezi hükümetin de gösterdiği hep budur. Mesela, Yunanlılara müdafaa fikri nasıl olur? Diyarbekir'e gelirlerse, Biz bunları vasıtalarla yaparız. Hükümet, bugün fiilen müdafaa ve karşılık verme mümkün değildir. biz siyasetle yapacağız diyorlar.

Kâzım Paşa: İsyana sebep nedir? Meşrutiyet'in şekli değişti.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Mesele Erzurum ve Sivas kongrelerindeki esasları muhafazadır. Sınırı muhafaza ve bağımsızlığın muhafazası; gaye, maksat budur... Şimdi bu maksatları müdafaa için vücuda gelmiş olan Kuvayi Milliye'nin devam etmesi veya eunemesi... Ya bu esastır, ya mali. Milli teşkilatta maliye esas mıdır? Bu esaslı ise, o zaman bunu mali meseleye tabi kılarak halletmektir.

Kâzım Paşa: Milli Meclis fena bir şeye karar verirse ihtilal yapacağız. Biz askerlerce kolordularda bulunan iki ay daha devam görür.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Meclis teşekkül edip emniyetle işe başladığını teyit edince kongre karar verecek, ondan sonra şahsi olacaktı. Yalnız o nokta ise şekil değişir. Ortaya koyduğunuz mesele hayatı ile alakadardır, İsyan, fikir işleri başka olur. Asıl esas fikir: Bu teşkilatın muhafazası lazım mıdır, değil midir? O zamana kadar salimen gidersek, ne âlâ, Böyle olunca gidemeyecektir. Milli Meclis toplanacak, fakat barış yapmayacak. Mali meseleler meydana çıkacaktır. Bu vaziyette iken gerek Milli Meclis ve gerekse ona dayanan merkezi hükümet bu acı vaziyetten usanıp da her şeyden vazgeçerse; yani her şey çöküyor. Buna karşı İngilizlerin fena tekliflerini kabul ederse, teşkilat bunu ya kabul eder, ya etmez. Belki aynı çöküntünün daha fenası olacaktır. Belki bu zaman zarfında bir şey çıkar. Dolayısıyla devam kararı verir. Yahut bunu kabul ederiz, denir. Bu fikirdir.

Kâzım Paşa: Milli Meclis toplanır. Layıkıyla bir hükümet yapar. İnce nokta işle yakından alakadar olan zümre olur. Herhangi bir şey kabul ederler. Biz bu şarta karşı (fena ise kabul etmeyiz denildi) elimizdeki kuvvetleri biliyoruz. Meclis'teki zatlar da bunu bilirlerse.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Siz ikinci şıkkı ileri sürüyorsunuz. Bu Nizamnamenin haricinde hükmediyoruz. Hükümeti parçalayan bir karara karşı isyan vaziyetine geçeriz... Bazısı, bugün karar verelim, dedi idi. İsyan ederiz diyenlere karşı ne yapılır?

Kâzım Paşa: Bu esas açık. Meclis toplanmaz, akort olmazsa felaketi görmeliyiz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bir nokta kabul ediyoruz. Hükümetle mücadele falan açmayalım, diyoruz. O noktaya kadar hükümetle anlaşmazlığa düşmemek diyorsunuz. Buna hiç kimse itiraz etmez. Ancak hükümet bugün teşkilatı zararlı görüyorsa, yanlış anlamaları gidermek için her çareye başvuracağız. Bunlar böyle bir fikre saplanırlar. Zatı şahane de böyle olur. Fikren böyle düşünür derken siyaseten bütün vasıtalarıyla millet yekpare olmalıdır. Milli teşkilat yoktur, böyle bir teklif karşısında milli teşkilatı bırakmak lazım mı?

Kâzım Paşa: Bırakmayacağız. Çünkü bunu kabul etmiştik.

Bekir Sami Bey: Programdır. Celselerde tespit edildi.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Doğru efendim. O kararların hepsi doğru. Hükümetle anlaşmazlığa düşmemek. Hükümet bizimle anlaşmazlığa düşerse?

Bekir Sami Bey: Eskisi gibi tedbirlere başvuracağız.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Eski kararlarımıza sadık kalınca hükümetin çıkaracağı anlaşmazlığa karşı ne olur?

Kâzım Paşa: Büyük bir servetimiz olsa, başka türlü kafa tutarız.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Şimdi Paşa Hazretleri, mesele orada değil. Çünkü hükümetle aramızda hakiki ve giderilemez anlaşmazlıklar vardır. Mesela, hükümet birçok memur ve kumandanlar tayin ediyor ve biz kabul etmiyoruz. Vali tayin ediyor, kabul etmiyoruz. O da sabit, biz de. Bilmemezlikten geliyoruz. Memnuniyetsizliği bir gün tamamen meydana çıkacak. Bize karşı itaatkâr bir vaziyette duruyor. Sebebi, Kuvayi Milliye'nin kendi vasıtalarına üstünlüğünü zannediyor. Bunun için de bu hususu inceliyorlar. Eğer müdafaa kabiliyeti görürse, alenen husumet ilan edecektir. Şimdi biz ayrı, onlar ayrı ve birbirine aykırı gidiyoruz. İşte onların bize karşı anlaşmazlık çıkardıkları takdirde onlara karşı yapacağımız şey isyandır. Bu sakıncalar o vakit baş gösterir. Ya karardan vazgeçmek veya tatbik lazım gelir.

Rauf Bey: [...] Bundan evvel bu hükümet çekilir. Bizim müdahalemizden değil, maliyenin zaafından dolayı çekilecek. Bizi bahane edecek. Acaba gelecek hükümet nasıl anlatacak?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hükümet tarafından bu tehlikeye maruz bulunuyoruz. Bu safhayı kapayabiliriz. Bu çaresizdir; yani biz mümkün olduğu kadar anlaşmak üzere hareket edelim. Fakat hükümet Kuvayi Milliye'nin imhasını esas alırsa, bittabi arada anlaşmazlık olacaktır. Münasebet dahi kesilmiş olabilir.

Kâzım Paşa: En namuslu adamlarımız işbaşındadır. Bunlar aleyhte değil. Dolayısıyla bu anlaşmamızda...

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bu kabahat bizde ise bunu izah ediniz anlayalım. Onlarda ise onu da anlayalım.

Kâzım Paşa: Mesela Enver Paşa, Vâsıf Bey İstanbul'da, Enver Paşa'nın Azerbaycan'da teşkilatla meşgul olduğundan bahsediyor.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Biz de onu geri çağırdık. Onların delegeleriyle de güzel güzel anlaşacağız. Başka ne yapalım? Bununla beraber Antalya Mutasarrıfı da hâlâ yerinde duruyor. Değiştirilmiyor.

Rauf Bey: En buhranlı safha Aydın'da oluyor. Biz de bunu söylemek istemiyoruz ki, kuvvetleri Demirci Efe yapıyor.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Demirci Efe yakın zamana kadar kimseyi tanımıyordu. Fuat Paşa ile temas neticesi bize müracaat etti. Bunun da sebebi orada Selâhettin Bey adam olsaydı, bir Demirci Efe çıkmazdı. Bunda Cemal Paşa'nın da kabahatleri vardır. Bu şimdi hiç olmazsa daha fena yapmıyor. Cemal Paşa bunları bildiği halde yine böyle yapıyor.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Müsaade ederseniz söz konusu olan meseleye dönelim. Vazifemiz, teşkilatı o güne kadar devam ettirmektir. Hükümete karşı hiçbir anlaşmazlık çıkarmamaya, şüpheyi halletmeye ve gidermeye çalışalım. Fakat bu hükümet, yahut başkası bizimle anlaşmak istemeyen ise bizim işimiz teşkilatımızı devam ettirmek ve kuvvetlendirmektir.... İkinci şıkkı; yani, sonradan olumsuz bir karar karşısında isyan etmek arzusunda bulunan zevatın buna karar vermeleri.

Rauf Bey: Bu şahsi olduğu için söz konusu olamaz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İsyan etmek kararı öyle bir manzara ve şekil karşısında veriliyor ki, vaziyetimiz çökme derecesinde parçalanmaya uğruyor. Bağımsızlık ayaklar altına alınıyor. İtilaf devletlerinin esaretine giriyor. Bu isyandan dolayı vuku bulacak fenalık hiçbir şeyi daha fena etmeyecektir.

Bekir Sami Bey: Müşkülat da düşünülmez.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Paşa'nın söylediği şeydir. Çökmekten kurtarmaktır. Çökmekten daha fena bağımsızlığın gitmesidir. Asıl mesele mali meseledir. Mecbur kalındığı zaman ahaliye müracaattan ibarettir.

Selâhettin Bey: [...] Bu akşam Fevzi Paşa ile görüşmekle bir parça giderilecektir zannederim, efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde müsaade ederseniz bunları Fevzi Paşa ile görüşmeye bırakalım.

Selâhettin Bey: Bütün İstanbul'da bu zevat niçin anlaşamıyorlar?

Rauf Bey: Buna sebep görmüyorum. Bugün İstanbul'da bizi anlamayan zevatı birer birer söylerim. İzzet Paşa gibi bir zat, vücudumun müsaadesi olsa dağa çıkacağım dediği gibi, Fevzi Paşa bile Bolşevikliği tercih ediyordu. Neden anlaşılmadı? Anlaşılmıyor ne yaptık, kan döktük.

Selâhettin Bey: Bir daha sinirlerimize hâkim olalım.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Biz sinirlerimize hâkim adamlarız. Bizden ziyade onlara nasihatlerde bulununuz. Biz birçok kararlarımızdan, hatta fikirlerimizden fedakârlıklar ettik.

Kâzım Paşa: Arkadaşlarımız görüştü mü? İzzet Paşa ile, falan ile.

(Bu sırada Selâhettin Bey hiddetle meclisi terk eder.)

(Kâzım Paşa devamla) Hükümet münasebetsizlik ediyor. Erkânıharbiye Reisi orada oturuyor, niçin bizimle işbirliği yapmıyorlar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Biz onlara hep yazdık. İzzet Paşa'nın hiçbir sabit fikri yoktur. Mesela Rauf Bey İstanbul'dan çıkmadan evvel lehte idi. Daha sonra soruldu, kararsız kaldı. Beyanatında İstanbul'da katliam olacağından bahsetti. Kararsız idi. Ferit Paşa kabinesi düşer düşmez bu derhal karşımıza çıktı ve bizi elçiştirdi. Onun bize ima ettiği noktalara hep cevap verdik. Cevat Paşa'ya da lazım gelen noktalar hep izah edildi. Amasya'dan yazmıştık. Biz onları muhalif görmüyoruz.

Kâzım Paşa: Onlar bizim fikirde oldukları halde yürüyemezler mi?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Başka bir fikirde olduklarını söylemiyorlar.

Kâzım Paşa: En itimat ettiğimiz arkadaşımız başka adım atıyor. Hepsi böyle mi?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bizim malumatımız cereyan etmiş haberleşmelerden ibarettir. Yani, Cevat Paşa'lar vesaire bize muhalif iseler muhalefetlerinin sebeplerini kendilerinin söylemeleri lazım gelir. Halbuki bilakis başından beri nihayetine kadar bizimle beraber olduklarını söylemişlerdir. Bırakalım mı artık efendim?

Sesler: Peki efendim.

(Celseye ve toplantıya son verildi.)[1]
Saat 5.45

1 Zabıtta böyle yazmakla birlikte, 27 ve 28 Kasım 1919 tarihli tutanaklardan toplantının sürdüğü anlaşılmaktadır. (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI MİRALAY BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(26 KASIM 1919)

Sivas
26.11.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye

Fransızların Mütarekename icabınca, demiryolu hattını denetlemeye salahiyetleri varsa da, asayişi mükemmel olan bir mahalde, muhafaza bahanesiyle asker çıkarmasına da bir hakları yoktur. Fransızın, Mudanya istasyonunu yirmi neferle işgal edeceklerine dair merkezi hükümetten bir malumat alınmış mı idi...

Ve ne tarzda idi? Lütfen bildirilmesini istirham eylerim.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarihi Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(26 KASIM 1919)

Sivas
26.11.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye

C. 22.11.35 [1919]

Hakkı Behiç Bey'in Bilecik'ten seçilmesinin temini Ertuğrul Mutasarrıflığı'na yazılmıştır. Henüz bir cevap alınmadı. Fahrettin Bey hakkındaki gayretinize teşekkürlerle beraber, Ertuğrul livasının diğer mebusluğu için de Hakkı Bey'in seçilmesinin muvaffakiyetinin temini temenni olunur ve mümkün olup olmadığının bildirilmesi beklenmektedir, Efendim.

Mustafa Kemal

* Türk Tarihi Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE TOPLANTI ZAPTI

27 KASIM 1919 TOPLANTISI*

27 Teşrinisani 335
[27 Kasım 1919] Toplantısı
Saat 5.45

Birinci Celse

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin riyaseti altında.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Vâsıf Bey daha gelmedi.

Hüsrev Bey: Şimdi gelecek efendim. Okunacak bazı telgraflar var, emir buyurulursa onları okuyalım.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Vâsıf Bey bir defa gelsin, onu dinleyelim, ondan sonra, bakalım ne tesir yapacaktır.

(Sait Molla'nın Rahip Fru'ya[1] yazdığı mektuplar[2] okundu, Vâsıf Bey geldi.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Nereden bu mektuplar elde edildi efendim?

Vâsıf Bey: Defterden kopya ediliyor... Sait Molla bunlardan şüpheleniyor, kendi gazetesiyle yayımlıyor... Bunlar uydurmadır, saçmadır diyor.. Anlaşılıyor ki, şimdi pirelendi ve o defteri kaybedebilir. Ancak Polis Müdüriyeti'ne emniyet edilemiyor.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O defterden bunu kopya eden kim?

Vâsıf Bey: Bir adamı kopya ediyor... Bunların fotoğrafisini almak lazım geliyor .. Kopyaları bir torpido ile Paris'e gönderildi.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Defteri muhafaza eden adam bizim mi?

Vâsıf Bey: Evet bizim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bunu aldıramaz mıyız?

* *Heyet-i Temsiliye Tutanakları*. Hazırlayan: Uluğ İğdemir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s.127-139.

1 Robert Frew. İskoç asıllı İngiliz presbiteriyen papazı ve ajanı olarak Mütareke döneminde İngiliz Muhipler Cemiyeti'ni para ile desteklediği için Osmanî Nişanı ile ödüllendirildi. (Y.N.)

2 Sait Molla'nın Rahip Frew'ya yazdığı mektuplar için bkz. Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.I, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.209-215; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.I, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, s.292-300. (Y.N.)

Vâsıf Bey: Aslı olmadığı için olmaz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İmzası yok mu?

Vâsıf Bey: Yalnız "S" harfi var.

Rüstem Bey: Bu mektuplara cevap yok mu?

Vâsıf Bey: Hayır yok. Defterden kopya ediliyor.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet efendim. İstanbul vaziyeti hakkında bize malumat veriniz.

Vâsıf Bey: Evvela: İstanbul'da vaziyet; hükümet tarafsız namını taşıyor ve hükümet icra ettiğini zannediyor. Hakikatte Ferit Paşa hükümet ediyor...[1]

İkinci Celse

Vâsıf Bey: [..] Mümkün olduğu kadar kendilerinden seçtirmek, Heyeti Temsiliye'den seçtirmemek ve çoğunluk teşkiline çalışıyorlar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bunlar kimler meselâ?

Vâsıf Bey: Esat Paşa, Sulh Selâmet falan.
En ziyade zatı şahane sizden ve Rauf Bey'den pek ziyade korkuyor.
[...] Asayiş için Amiral Bristol memnuniyet gösterdi. "Teşkilat yapılır yapılmaz eşkıyalık bitti, memnun oldum" dedi. "Yalnız Bursa'da Ermenileri sıkıştırmışlar, orada bir Amerikalı muallime[2] *vardır. Ondan bazı fikirler alsınlar. Bunların size şahitlikleri gayet kıymetli olur" dedi. Bursa'ya da yazdık.*

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yalnız Kayseri'den böyle bir haber aldık. Fakat aslı yokmuş.

Vâsıf Bey: Evet, ondan çok memnun oldular.. [...] Vilâyatı Şarkıye Cemiyeti müracaat etti. Bir iki defa geldiler. Abdurrahman Şeref Bey, Damat Ferit Paşa, Salih Paşa bir komisyon teşkil etmişler. Bunun bir de alt komisyonu var. Kürt Cemiyeti Reisi Babanzade. Bunlar beş vilayeti Kürdistan kabul ediyorlar. Komisyonlar idare tarzını tanzim ile meşgul. Ve gayet saklı tutuyorlar. Cemiyet diyor ki: Kürdistan'a iyi bir şekil vereceksiniz. Barıştan evvel en ufak bir şey verebilirseniz geri alamazsınız. Kürtlerin bir şey istediği yok. Bunları memnun ediniz. O şekilde ki, Meclis'ten sonra, İngilizlere olan müracaatlarla Kürtlere bir baş verirseniz sonu fena olur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Vilâyâtı Şarkıye Cemiyeti kimlerdir?

Vâsıf Bey: Hoca Raif Efendi, Hasan Lami, Hicaz Valisi Ahmet Nedim, eski Mebus Asaf Bey, Fazıl Arif Bey.

1 Vâsıf Bey İstanbul hakkında uzun konuşmalar yapar. (Y.N.)
2 Bayan öğretmen. (Y.N.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Erzurum'daki Kongre ile Şarkî Anadolu Cemiyeti, Sivas Kongresi'yle de bütün Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti namına dönüştü.

Kâzım Paşa: Onlara yazmalı.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nden başka cemiyet yoktur. Vilâyâtı Şarkıye Cemiyeti'ni yapanlar, kongre yapanlardır.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Onlara söylemeli. Onlar Şark namına çalışamazlar.... Erzurum Kongresi'nde Nedim Bey'in raporları da vardı.... Şarkî Anadolu olamaz.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Aday bile gösterdiler.

Haydar Bey: Fenni gibi kalsınlar. İlim heyeti gibi.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İyi adamlar var.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Harbiye Nazırı'nın mektubunu okuyalım efendim.

(Vâsıf Bey okurlar.)

(Seryaver Naci Bey'in mektubu da okunur.)

Rauf Bey: Bir de Abdurrahman Şeref Bey bana yazıyor. Müsaade olunursa onu da okuyalım.

(Rauf Bey okurlar.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Vâsıf Bey'in verdiği malumatta birçok münakaşalar vardır. Yalnız Harbiye Nazırı'na yazılmış bir cevap vardır. Onu mu okuyalım?

Kâzım Paşa: Esas noktalarda birleşmek lazımdır. Konuştuktan sonra okuyalım, ona göre yazalım.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki efendim.

Kazım Paşa: Kararlar da tespit edilsin de yanımıza alalım.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki efendim. O halde bu kadarla yetiniyoruz.

Celseye ve toplantıya son.[1]

1 Sonraki toplantı zaptı, 28 Kasım 1919 tarihlidir. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(27 KASIM 1919)

27.11.335 [1919]

Kötüye kullanmaları ile Kuvayi Milliye'yi lekedar ettiği Yahya Kaptan tarafından bildirilen Kartal Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi Binbaşı Necati Bey hakkında hızla araştırma yapılması ve her türlü yanlış anlamaların giderilmesi, İzmit'te 1. Fırka Kumandanı Rüştü Bey'e yazıldı.

Kayseri'ye varacak olan Ali Fuat Paşa Hazretleri ve 11. Fırka Kumandanı Mümtaz Bey ile görüşmesi, Kayseri'de Adana Müdafaai Hukuk Cemiyeti'ni tesis etmek isteyen Adana Türk Gücü Reisi Ahmet Remzi Bey'e cevaben yazıldı.

Müfrezesinin giydirilmesi ve teçhizi için Heyeti Temsiliye'ye müracaat eden Yahya Kaptan'a mümkün olabilen yardımın yapılması, 1. Fırka Kumandanı Rüştü Bey'e yazıldı. Ve keyfiyet Yahya Kaptan'a cevaben bildirildi.

Mustafa Kemal

[Ayrıca dört imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.65.

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(27 KASIM 1919)

Şifre

Sivas, 27.11.1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretlerine

Kabinenin görüşünü bildiren 24.11.1919 tarihli telgrafname Heyetimizce okundu. Bugüne kadar arada cereyan etmiş olan haberleşmeye göre vaziyetin; mevcut hükümet heyetince tamamen anlaşılmış ve Heyeti Temsiliye'nin yegâne emelinin hükümetin nüfuzunu takviyeye ve bu konuda sarf edilen mesaimizin eski hükümetten miras intizamsızlıkların düzeltilmesine yönelik bulunduğuna kanaat getirilmiş olduğu ümidinde idik.

Vatan ve milletin kurtuluşu uğrunda hükümeti seniyeye büyük bir samimiyetle destek ve yardım hareket ilkemiz olduğundan, her türlü yanlış anlamanın giderilmesi maksadıyla verilen aşağıdaki cevabımızın, yüce heyete arzına devletlerinin aracılık etmesini istirham eyleriz:

1. Devletin dahili ve siyasi işlerinin katiyen ortak kabul etmediği bir hakikat olmakla beraber, emsali görülmemiş mevcut vaziyette, vatan ve milletin mukadderatını ancak temin edecek olan ve hükümeti seniyenin de mevcudiyetinin lüzumunu takdir ve devamlılığının lüzumunu tasdik eylediği milli teşkilatı bilerek bilmeyerek zaafa düşürecek ve milli birliği ihlal edecek hiçbir muameleye milletin olur veremeyeceği de pek meşru ve tabiidir.

2. Eskiden beri arz olunduğu gibi, hükümet işlerine müdahale olunmamaktadır. Memuriyet mahalline gidemeyen yalnız Ankara Valisi'dir ki, bunun da sebep ve illeti ..... tarih .... numaralı şifre ile tafsilatlı olarak arz edilmişti.

Milletin, esasen kendisi ile aynı fikirde olduğunu ve dayanak noktasını milli azim ve irade teşkil eylediğini ilan eden mevcut hükümetten, her şeyden evvel düşük hükümet taraflarından meşru milli harekât aleyhinde tatbik edilmiş olan kanunsuz muamelelerin düzeltilmesini bekler iken, aleyhtarı olduğundan dolayı tamimle teşhir ettiği ve Niğde'den uzaklaştırdığı Mutasarrıf Cavit Bey'in ... mahalle, Kayseride işten el çektirdiği Ali Ulvi Bey'in tayin edildiğini görmesi, kısacası bazı ikinci tabaka memurların eski

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika No: 195, s.229-231; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika No: 195, s.1153-1155.

şeklini muhafaza ile Ferit Paşa zihniyetini halen yaşatmakta olduğunu hisseylemesi. Heyeti Temsiliye'nin aradaki tam uyuma ve anlaşmaya dair mükerrer tebligatına rağmen milleti üzmekte ve Heyeti Temsiliye'mizi müşkül bir vaziyete sokmaktadır. Bu yüzden vaki olacak müdahalelerle hükümet nüfuzunun kırılmaması için her fırsatta istirhamlarda bulunulmuş, Dahiliye Nezareti'nin, vaziyeti idrak ederek bir hareket hattını tayin eylemesini sırf millet ve vatan selameti endişesi ile mükerreren arz eylemiştik.

Aynı sebebe dayanmış olmak üzere Antalya Mutasarrıfı'nın da ... tarih ..... numara ile kaldırılması lüzumunu istirham eylemiştik. Halbuki bu zat da halen makamında tutuluyor. Geçenlerde Antalya Heyeti Milliyesi'nden gelen raporla adı geçen Mutasarrıf'ın melaneti yüzünden, İtalyanların nihayet emellerine nail olarak Antalya'da "Bank di Roma" şubesini açtıkları, ait olduğu daireden tohumluk ihtiyacı karşılanmadığından ahalinin ümitsizliği ve mahalli hükümetin kayıtsızlığı yüzünden yirmi sene müddetle, faizle icar bedeli ile Müslüman ahalinin arazisini işgalden önce Trablusgarp'ta olduğu gibi ellerinden almakta oldukları bildirilmektedir. Tabii bu hal böyle devam ederse, Antalya Mutasarrıfı'nı, hayat ve mematı için düşmanla pençeleşmekte bulunan Aydın Kuvayi Milliyesi pek haklı olarak Nazilli'yc çağırır ve buna Heyeti Temsiliye'ce de artık itiraz imkânı kalmaz.

3. Demirci Mehmet Efe tarafından Sivas'a gönderilmiş olup geri dönen Hilmi Bey'in eski mahkûmiyeti ve memuriyeti bizce meçhuldür. Düşük hükümetin aciz ve ihaneti yüzünden kendi ırz ve namuslarını fiilen ve bizzat müdafaaya mecbur olan Aydın cephesi Kuvayi Milliyesi'nin mukaddes hilafet makamına sadık ve milli birliğe kuvvetle bağlı olan fedakâr bir parçası tarafından gönderilen delegeye bizce malum olmayan sebeplerden dolayı bir şey yapılamayacağı da aşikârdır. Adı geçenin kanunen muhakeme altına alınması icap ediyorsa, hükümet, icraat ve harekâtında bittabi serbesttir.

4. Aydın Vilayeti'nin şifreli telgrafnamelerinin kabul edilmemesine dair malumat yoktur. Araştırıyoruz. Neticeye göre hareket edeceğiz.

Özetle arz edelim ki, Heyetimiz imzası altındaki taahhütlerine tamamıyla sadıktır. Ve bu taahhütleri aynen yerine getirmektedir. Şu kadar ki, taahhütler karşılıklı olmak gerektir. Halbuki hükümeti celileleri, Salih Paşa Hazretleri'nin imzası altındaki taahhütlerin ve notların henüz hiçbirisini yerine getirmemiş ve varsa mani olan sebepler dahi bildirilmemiştir. Arz-ı tazimat eyleriz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

KAYSERİ'DE MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ REİSİ RİFAT BEYEFENDİ'YE*

(27 KASIM 1919)

Telgrafname
Numro
3223

Sivas
27 Teşrinisani 35
[27 Kasım 1919]

Kayseri'de Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi Rifat Beyefendi'ye

Seçimde muvaffakiyet kazanarak vekâleti celileyi kabul buyurmuş olmaları pek ziyade memnuniyetc sebep olmuştur. Vatanımızın şu fevkalade hizmetlere ve vefakâr gayretlere muhtaç olduğu devirde, hayırlı muvaffakiyetler temennilerine ek olarak tebrikler beyan olunur, Efendim.

27 Teşrinisani 35
[27 Kasım 1919]

Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* *Kurtuluş Savaşında Adalet Bakanı Ahmet Rifat Çalıka'nın Anıları*, Yayına hazırlayan-yorumlayan: Hürşit Çalıka, İstanbul, 1992. Eski yazı belge fotokopisi, Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. Aynı telgrafın "Eski Adliye Müsteşarı Yusuf Kemal Beyefendi'ye" başlıklı ve 29 Kasım 1919 tarihli örneği için bkz. Yusuf Kemal Tengirşenk, *Vatan Hizmetinde*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s.134. (Y.N.)

ERZURUM MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ HEYETİ MERKEZİYESİ'NE*

(27 KASIM 1919)

4036

Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesi'nc

Çıkış yeri: Sivas
Numarası: 547
Saat: 8

Merkezin, Nizamnaıne icabınca bağlı bulunan heyeti idarelerle temasının iyi idaresi ve devamıyla, Heyeti Temsiliye tarafından vaki bütün bildirimlerin ve talimatın, bunların haberdar edilmesine son derece ehemmiyet atfedilmesi. 27.11.35 [1919]

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, Kutu 28, Belge 157'deki belge. Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.129-130.

ERZURUM HEYETİ MERKEZİYESİ'NE*

(24/27 KASIM 1919)

24/27.11.35 [1919]

Erzurum Heyeti Merkeziyesi'ne

Vatanımızı parçalanmaktan kurtaracak, düşmanlarımızın her türlü istilacı emellerine set çekecek yegâne dayanak noktamızın, başta şerefli ordumuz bulunduğu halde, cihan kamuoyuna milletimizin kudretini tanıtan mevcut teşkilatımız olduğu yüksek malumlarıdır. Halbuki, zamanın acil ihtiyaçlarından doğmuş bu teşkilatın asıl temel taşını teşkil edecek olan mahalle ve köy teşkilatının hemen çoğu mahallerde yapılmamış bulunduğu, son zamanlarda yapılan inceleme ile anlaşılmıştır. Bu pek hayati ve mühim meseleye acilen çare bulmak, vatanın geleceğiyle alakadar olan milli teşkilatı, sağlam esasa dayandırmak maksadıyla kolordu ve fırka kumandanlarının ve ahzı asker[1] reislerinin bu mukaddes vazife ile doğrudan doğruya meşgul olmaları, Nizamname'ye göre milli teşkilatı esaslaştırarak, adım adım usul ve nizamı doğrultusunda, vilayet, bağımsız liva heyeti merkeziyelerine varıncaya kadar iyileştirmeleri ve düzene koymaları ve bu konuda temasta bulundukları mülkiye memurları ve reislerinin vatanperverane yardımlarından azami istifade eylemeleri lüzumu kararlaştırılmıştır. Bu arada seçim mücadelelerinin, milli birlik üzerine az çok yaptığı zararların da bir an evvel *7 fa*[2] giderilmesiyle bütün Muhammed ümmetinin yekvücut bir halde vatanın mukadderatını müdafaya hazırlanması, hamiyetli kumandan arkadaşlarımızın *shdhyr*[3] necibanelerine verilmesi münasip görülmüştür.

3. Kolordu Kumandanı
Selâhattin

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Ankara Üniversitesi Türk Tarihi Kurumu Tlirk İnkilap Tarihi Enstitüsii Arşivi, Kutu 28, Belge 161; *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkilap Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.128-129; Türk Tarihi Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter; Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Atatürk Arşivi, Klasör 5, Dosya 1335/5-1B, Fihrist 7,7-1'den aktaran: *Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s.51-52.
"Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye" başlığıyla Bekir Sami Arşivi 2. Defter'de yer alan metin 27 Kasım 1919, *Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler* kitabında yer alan metin ise "Tamim" başlıklıdır ve 24 Kasım 1919 tarihlidir.
Her iki belge, Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. "Tamim" başlığıyla yayımlanan belge, 24 Kasım 1919 tarihlidir. (Y.N.)

1 Askerlik Şubesi. (Y.N.)

2 Çözülmemiş şifre olduğu anlaşılmaktadır. Burada, Bekir Sami Arşivi 2. Defter'de "ref" (kaldırma), *Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler* kitabında ise "def" sözcükleri vardır. (Y.N.)

3 Çözülmemiş şifre olduğu anlaşılmaktadır. Burada, Bekir Sami Arşivi 2. Defter'de ve *Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler* kitabında "uhdei" sözcüğü vardır. "Uhdei necibanelerine", "soylu sorumluluklarına" anlamına geliyor. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE TOPLANTI ZAPTI

28 KASIM 1919 TOPLANTISI*

28 Teşrinisani 335
[28 Kasım 1919] Toplantısı
Saat 2.30

Birinci Celse

(Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'nin riyaseti altında.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Vâsıf Beyefendi, İstanbul'daki heyet kimlerdir? Biz sorduk, Vâsıf Bey biliyor, dediler. Fikir birliği olursa İsa Cengiz, yoksa yalnız Cengiz imzası olacaktı.

Vâsıf Bey: İstanbul'da gizli çalışılıyor. İstanbul'da birkaç gruptur, yekdiğerini tanımazlar. Aralarında irtibat vardır. [...] Söylemiştim, bilirsiniz, sonra söylerim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bizim bildiğimiz Şevket Bey'dir.

Vâsıf Bey: Şevket ve Kemal Beyler haberleşmeyi temin ederler, lüzumludurlar. Diğer zevat, partilere mensup olanlar da vardır, olmayanlar da. Faaliyeti, siyasi zatlar idare ederler.

Rauf Bey: Malumu âliniz, alınan malumatı iyi muhakeme edebilmek için oradaki zevatı iyi bilmek lazımdır.

Vâsıf Bey: Heyeti Merkeziye meydana çıkmak istemez.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İstanbul mühimdir. Bütün düşüncelerimizi bir karara bağlamak için, teşkilat ve heyetler hakkında aydınlanmak için sizi bekliyorduk. Hissiyatını bize nakleden zevatın kimler olduğunu bilmek lazımdır. Heyeti Temsiliye de bilmek lazım gelmez mi?

Vâsıf Bey: Gizli olmalıdır. Birkaç zata söyleyebilirim. Genel celsede söyleyemem.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Birkaç kişinin falan artık lüzumu yoktur.

Vâsıf Bey: Birkaç mektup gördüm. Heyeti Temsiliye'ye mensup bir zat... Dolayısıyla uygun değildir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki öyle ise zabıt kâtipleri dışarı çıksınlar.

* *Heyet-i Temsiliye Tutanakları*, Hazırlayan: Uluğ İğdemir, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1989, s.140-149.

(Gizli Celse)[1]

Açık Celse

Rauf Bey: Özeti: Hükümet de itiraf ediyor. Düşmanlara karşı mutlak acz halindedir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İzahattan öyle anlaşılıyor. Âciz olmakla beraber iyi niyet beslenmeyecek bir kabine imiş.

Rauf Bey: Evet öyle imiş. Bizim programımızı kabul ederse ses çıkartmamayı kabul ettiydik.

Hakkı Behiç Bey: Hükümet Kuvayi Milliye'ye dayanıyorum diyor. Bunun için ne gibi şartlar istiyor. Nezaketle bir daha yazmalıdır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Başka görüş efendim?

Kâzım Paşa: Vâsıf Bey, kabine üyeleri içinde acz içinde, kabahatli, namuskâr olan şahsiyetler hakkında bizi aydınlatamazlar mı?
[...]
Kâzım Paşa: Demek zararlı olarak yalnız Damat Şerif Paşa[2] *var.*

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Tek tek ve şahsi harici siyasette billurlaşmış bir kanaatleri, fikirleri varmı?

Vâsıf Bey: Böyle bir fikirleri olduğunu bilmiyorum. Gizli tutuyorlar.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde Dahiliye Nazırı nasıl bunlarla birleşiyor?

Vâsıf Bey: Yalnız Dahiliye ve Adliye nazırları habistir efendim.

Kâzım Paşa: Bu kabineye karşı kamuoyu nasıldır?

Vâsıf Bey: Bu kabinenin hiçbirşey yapamayacağına, beş para etmediğine inanır. Yalnız bu kabine düşerse, Padişah'ın getireceği kabineye teşkilatı altüst edecek insanlar getirecek, Meclisi Mebusan'ı dağıtacak. Gelen kabine şiddetli olacaktır. Meclisi Mebusan'ın toplanmasına kadar tutmak lazımdır, kanaatindedir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ferit Bey'in de fikri böyle midir?

Vâsıf Bey: O da öyle, yalnız takviye istiyor. Yani kendisi girsin istiyor.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Demek anlaşılıyor ki, kabine ile anlaşmazlık çıkarmamak, Meclis'in toplanmasına kadar böyle davranmak... Başka kanaat var mı efendim?

Sesler: Yok.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde aynı kararda birleşiyoruz.
[...]

1 Gizli Celse'nin zaptı bulunmuyor. (Y.N.)
2 Dahiliye Nazırı. (Y.N.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet. Ehvenişer. Şu halde yazılmış olan şeyi bir kere okuyalım.

(Evvela, Rüstem Bey Harbiye Nazırı'ndan gelen mektubu okur. İkinci olarak, evvelce hazırlanan mektubu okur.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Ne buyuruluyor efendim?

Rauf Bey: Bazı yerleri var efendim. Değiştirmek lazım.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Cümle cümle okuyalım.

(Okunur.)

Rauf Bey: "Velev bilmeyerek" sözü konulsa.

Kâzım Paşa: Heyeti Temsiliye yerine de "millet" konulsa.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki efendim. Öylece düzeltilsin.
(Okumaya devam olunur: "Dahili işlerde halen Ferit Paşa kabinesini görmek")

Rauf Bey: İşte burası efendim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet, Keşfî Bey'i diyelim. Ferit Paşa zihniyeti ve icraatı yaşatacak olan Keşfî Bey diyelim.

Haydar Bey: Yalnız Keşfî Bey değil efendim. Memurlar ve özel kalem müdürleri vardır.
[...]
Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet ne olduğu açığa çıkarılmış ve teşhir edilmiş memurların.... Öyle yapalım.
(Okumaya devam olunur.)
[...]
Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Tereddüt desek?

Kâzım Paşa: O da ağır gelir. Verdiğimiz karara uymaz.

Mümtaz Bey: Üzmektedir, denilir.

Kâzım Paşa: Evet, üzmek.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki öyle düzeltilsin.
(Okumaya devamla.)

Rauf Bey: Bu kadar ima fazla değildir. Dahiliye Nezareti için.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet, bu kadar lazımdır efendim.

Rauf Bey: Yalnız bir şey, asılan Kemal'e ait. Biz bu adamı hiç tanımıyoruz. Mazisi katiyen meçhul. Ve mümkünse, dolayısıyla hakkında maruzatta bulunulan desek?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Zaten öteki mektuba da cevap vereceğiz.

(Devam olunur.)

Hakkı Behiç Bey: Buraya "yüzünden" desek?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet.

(O şekilde düzeltilir.)
[...]
Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet. "Hayat ve mematı için düşmanla pençeleşmekte bulunan."

(Bu şekilde eklenir. Okumaya devam olunur.)

Kâzım Paşa: Kuvayi Milliye denilince geneli kapsamasın. Oradaki diyelim.
(O şekilde düzeltilir, devam olunur.)

Rauf Bey: Bu notadır efendim. Tam bir hürmetle desek?

Mümtaz Bey: Evet. Ağırdır. Ültimatom olur.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki.... Buraya kadar kabinede okunacaktır.

Fuat Paşa: Cemal Paşa'nın yazdığı şeyde soru var. Verdiğiniz emirler dinlenmiyor mu, gibi birkaç soru var.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İşte bu hepsini kapatıyor.

Rauf Bey: Heyeti Temsiliye müşkül vaziyete düşüyor diyoruz.

Reis [Mustafa Kemal]: O cümle de kalksın. Kuvvetimizi sonraya saklayalım.

Rauf Bey: "Hükümet namına Salih Paşa ile taahhüt edilen notların hiçbirisi yapılmamış ve mevcutsa engelleyici sebepler de bildirilmemiştir."
(O şekilde düzeltilir.)

İkinci Celse

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Efendim, Harbiye Nazırı'nın mektubu[1] vardı, münasip görürseniz cevabı şifre ile verelim... Bu ikinci mektup muhteviyatına evvelce çeşitli def'alar cevaplar verilmişti. Bir daha okuyalım.
(Okunur.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Birinci madde: Meclisi Mebusan İstanbul'dan başka bir yerde toplanamaz. Biz de buna karar verdik. Şimdi buna kısaca diyelim ki, Heyeti Temsiliye hükümetin görüşüne uygun olarak Milli Meclis'in İstanbul'da toplanmasına karar verdi. Ve bu kararı ayrıca arz edeceğiz. Şimdi İstanbul'a kani olduk. Zaruri kabul ettik, diyelim. Biz mesuliyet kabul edemeyiz. Siz fenalık yok diyorsunuz mademki.

İkinci madde: Kuvayi Milliye ruhuyla hissetmeyen memurlar değiştirilmeli. Buna da sebep olarak kodamanlarının işgal bölgesinde bulunmaları. Bunlara bir şey yapılamaz. Başlıcası İzmir Valisi'nin kaldırılması hususunda hükümetin ortaya sürdüğü

1 Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın 10 Kasım 1919 tarihli olup, Binbaşı Rıza Bey vasıtasıyla gönderdiği ve Mustafa Kemal'e 28 Kasım 1919'da ulaşan mektubu için bkz. *Nutuk*, c.III, Vesika: 193. Cemal Paşa'nın mektubuna aynı tarihte, 28 Kasım'da cevap verilmiştir. (Y.N.)

görüşlere katılmış ve bundan sonra da böyle bir talepte bulunmamıştık. Bu şekilde iş de kapatılmıştı... Böyle aynen yazarız. Bir de intikam politikasından bahsediyor.

(Okunur.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Yani biz intikam politikasına dair hir maruzatta bulunmadık. Kabine iktidar mevkiine geçtiği ilk günlerde intikam siyaseti ileri sürmüştü. Biz bunu büyük bir şiddetle reddederek o fikirde olmadığımızı söylemiştik. Vehâlâ da bu fikirdeyiz.

Rauf Bey: Fakat haiinler de cezasız kalamaz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Onu da ilcride belirtiriz. Şimdi Ankara Valisi. Bunun için fazla izahata lüzum görülmüyor.

Fuat Paşa: Yalnıt hiç cevap verilmez.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bozkır hadisesi hakkında arz etmiş idi ki, Heyeti Temsiliye bu konuda beyannamc yayınlamamıştır. Antalya Mutasarrıfı'na işten el çektirmek için, merhum Kemal hakkında hiçbir maruzatta bulunmadığımız gibi, bu malumatı mektubunuzda okuduk. Malumumuz değildir. Üçüncü madde: Eski kabinc erkânının cezalandırılmasını talep etmedik. İlk ve son defa olarak ricamızda eski kabineden fiilleri sabit olanların Milli Meclis toplantısında Divanıâli'ye verilmesini belirttik. Yalnız Refik Halit Bey'in[1] cezalandırılması hususundan bahsetmiş idik. Bu da kanuni idi. Ve bunu da kabineye terk etmiştik. Bir daha söz konusu etmedik. Polis Müdürü'nün değiştirilmesi lüzumuna dair olan mükerrer istirhamlarınız isc, adı geçenin İstanbul'da her türlü tertibat fesatçılığın[2] başında bulunduğunu bildiğimizden doğmakta idi. Buna dair müracaatlarda da ancak şimdi İngilizlerin müdahalesiyle imkân olmadığı bildirilmiş oluyor. Dolayısıyla hükümeti seniyenin esaslı bir teşebbüs için dayandığı kuvvetin ciddiyetine itimadının ortadan kalktığı gibi gösterilen maddeleri ciddi görmüyoruz... Başka bir şey yok efendim. "Muhalifler ve yabancılar Meclis'in açılmasını engellemeye karar vermişlerdir" diyor.

Bekir Sami Bey: Kararı bildirdiğimiz zaman tebliğ ederiz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki efendim. Bu manada bir şey yazarsak kâfi mi efendim? Yalnız toplanma yeri için kararımızı yazalım. Hüsrev Bey bunu hazırlasın... Ne gibi tehlikeler olduğunu, neden zaruri görüldüğünü... Yalnız anlaşma metnimizde toplanma yerinin hariçte olmasına Salih Paşa ile muvafakat olunmuştur. O maddeyi çıkarmak lazımdır. Biz tam kanaat üzerine değil, sakıncalar olduğu için o nokta düşmüş oluyor. Başka mühim olarak görüşecek bir şey var mı efendim? Yoksa kâğıtları gözden geçirelim.

(Hüsrev Bey okur. Harput Valisi'nden gelen cevap.)

Rüstem Bey: Tezat var. Teşkilatı kim idare edecek?

(Düzce'den gelen telgraf.)

1 Posta ve Telgraf Genel Müdürü Refik Halit (Karay), 150'likler listesi ile yurtdışına sürülenlerden. 1888-1965. (Y.N.)

2 "tertibat ve fesatçılığın" olmalı. (Y.N.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Kuvvet gönderilmiş. Feryat ediyorlardı. Onlara da yazalım.

Fuat Paşa: Bir de; bu şekilde bir teşkilat yapsın, yazalım.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Evet. Çok iyi. Yazarız.

(Elbistan'da Sulh Hâkimi'nden gelen telgraf.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Biz Âyan ve Mebusan'ı bir yerde dedik. Bu da ayrı ayrı diyor.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: İlk açılış birdir.

Mümtaz Bey: İlk toplanma birliktedir. Sonra ayrılır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Peki efendim.

(Kemal Bey'den[1] Kilikya ahvali hakkında.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Onu Fuat Paşa Hazretleri'ne takdim edelim. Zaten onun bölgesidir. Bunlardan Harbiye Nazırı'nın malumatı var mıdır? Kolordu'ca gönderiliyor mu? Bununla beraber kısa olarak biz de gönderelim.

(Konya Valisi'nden, Adana seyyar tabibi Ahmet Efendi hakkında.)

Hüsrev Bey: Bunu propagandaya verelim.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Propagandaya mı? Protesto etmek lazımdır. Bu gibi şeyleri bildirmeliyiz.

Rüstem Bey: Bilhassa Amerika temsilcisine bildirmeliyiz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Kısaca bir şey yazmalıyız. Heyeti Temsiliye kararıyla. Halka da tamim edelim. Onlar da protesto etsinler. Bu gibi vesilelerle protestoları çoğaltmalı.

[...]

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Çeşitli yerlere bu gece bildiririz. Her taraf protesto etsin.

(Sis[2] Jandarma Kumandanı Yüzbaşı Ali Sait[3] Bey ile temas edilmek üzere bulunulduğu hakkında Kemal Bey'den.)

Bekir Sami Bey: Kendisini tanırım efendim. Namuslu bir gençtir.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Demek namuslu bir adamdır. O halde tavsiye ederiz. Bey'den de selam yazarız.

(Eskişehir'den.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Hangi seçim dairesi? Denizli, Konya.. Bunları toplamak da bir iş.. Zaman tayin etmek. *(Fuat Paşa'ya hitaben)* Yer hazırlanıyor mu efendim?

1 Kilikya Kuvayi Milliye Kumandanı Binbaşı Kemal, takma adı "Kozanoğlu Doğan Bey", Korgeneral Kemal Doğan, Mustafa Kemal ile Samsun'a çıkanlardan, 1879-1951. (Y.N.)

2 Kozan'ın eski adı. (Y.N.)

3 "Ali Saip" olmalı. Ali Saip Ursavaş, 1887-1936. (Y.N.)

Fuat Paşa: Yazdık. Hazırlanıyor. Bendenizce bir zaman tayin etmeli.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Diyelim ki, İstanbul'a gitmek üzere Eskişehir'den geçecek seçim daireleri mebusları orada toplanacaktır. Toplanma zamanı ayrıca bildirilir. Seçimler tamamlandıktan sonra ayrıca bildiririz.

Hakkı Behiç Bey: Şimdi birçokları gidip bekleyecekler.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Toplanma zamanını bildiririz. Bizim de hareketimizi bildiririz.

(Şevket Bey'den gelen telgraf okunur. Sait Molla'nın mektuplarının defteri hakkında.)

[Reis Paşa]:[1] Belki bu mektuplar uydurmadır. Para almak için böyle bir şey yapmıştır.

Fuat Paşa: Fakat söyledikleri çıkıyor.

Bekir Sami Bey: Her şey mümkün. Yalnız ispatı mümkün değil.

(Acemî Paşa'nın işi halledildiğine dair telgraf okundu.)

[Reis Paşa]:[2] O halde Acemî Paşa Kenan Bey'e[3] yazalım, kolordu vasıtasıyla müracaat etsin. Vekiline de söyleriz. Eğridir meselesini de Isparta Heyeti Merkeziyesi'nden ve Demirci Efe'den yazarız. Baskı var mı, yok mu?

Hakkı Behiç Bey: Orada heyeti merkeziye var mı, yok mu? Çünkü Konya'ya bağlıdır.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde Konya'ya yazarız.

(İzmir seçimleri hakkında.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Buna ne yapalım? Biz de protesto ederiz.

Kâzım Paşa: Sonra İzmir'den beş altı Rum seçerlerse, İzmir'in işgalini arzu ederlerse?

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Bizim kanunumuzu tatbik etsinler. Ne yapalım? İsterler a! Beş kişi söylemiş, ne ehemmiyeti olur? Gizli seçemezler mi?

Rüstem Bey: Resmi muamelesi vardır. Gizli olamaz.

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: O halde cevap verelim.

(Adana hakkındaki matbu talimatname okundu.)

Reis [Mustafa Kemal] Paşa: Uygun mu efendim?

Kâzım Paşa: Gizlidir, değil mi efendim?

Fuat Paşa: Evet efendim. Gizlidir.

(Eski zabıt özetleri okundu, tekrar kısaltılmasına karar verildi.)

Celseye son.[4]

1 Uluğ İğdemir'in hazırladığı *Heyet-i Temsiliye Tutanakları* adlı kitapta köşeli parantez içindedir. (Y.N.)
2 Uluğ İğdemir'in hazırladığı *Heyet-i Temsiliye Tutanakları* adlı kitapta köşeli parantez içindedir. (Y.N.)
3 "Acemi Paşa için Kenan Bey'e" olmalı. (Y.N.)
4 "Heyeti Temsiliye Toplantı Zaptı" buradı sona ermektedir. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(28 KASIM 1919)

28.11.335 [1919]

Milli Meclis'in toplanma mahalli hakkında kabinenin görüşüne uygun olarak verilen kararın daha sonra arz edileceği, İzmir Valisi hakkında hükümetin görüşüne katılındığı, hiç kimse hakkında intikam politikasının takip edilmediği, yalnız vatani hıyanetleri sabit olanların kanunen cezalandırılması talep edildiği, Ankara Valisi meselesinin cereyan şeklinin şimdiye kadar cereyan eden haberleşmeyle aydınlandığı, Bozkır hadisesi hakkında beyanname yayımlandığı, Antalya Mutasarrıfı Cemal Bey'in azli talebinin Heyeti Temsiliye'ce meçhul bulunan merhum Kemal'in aleyhine şahitliğinden ileri gelmediği, evvelce, düşük kabine üyelerinin Milli Meclis'in toplanmasında Divanıâli'ye verilmesi talep edilip, daha sonra bu konuda icraatı bekleyerek talep yenilenmediği gibi, Refik Halid'in de, kanuni sebepler ve deliller mevcudiyetiyle cezalandırılması talep edildiği, Polis Müdürü'nün İstanbul'da her türlü fesatkârane tertiplerin başında bulunmasından dolayı değiştirilmesinin talep olunduğu ve dolayısıyla hükümetin dayandığı kuvvetin ciddiyetine itimadını ortadan kaldırmış gibi gösterilen maddelerin heyetçe ciddi görülmediğinin, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya, Binbaşı Rıza Bey vasıtasıyla göndердiği mektubuna[1] cevaben bildirilmesi kararlaştırıldı.

Mösyö Brilland tarafından İzmir'e gönderilen Mösyö Talon'un dolaylı olarak temas etmek üzere Karahisar'a gelmesi lüzumu, İzmir Telgraf ve Posta Başmüdürü Edhem Bey'e cevaben yazıldı.

Harbiye Nezareti'nin Kuvayi Milliye'ye elbise ve teçhizat ve ilaç ve iaşe maddeleri vermesi gibi her türlü yardımın yapılmasını taahhüt ederek kolordulara emir verildiği. Demirci Mehmet Efe'ye bildirildi.

Sivas'tan Merzifon'a ulaşan İsmail Hami Bey'in Heyeti Temsiliye ile hiçbir alaka ve münasebeti olmadığının ve milli teşkilata hiçbir taraftan memur edilmemiş olduğuna dair Merzifon Heyeti İdaresi'ne bildirimde bulunmak mecburiyeti hasıl oldu.

Adana'da Fransızların devletler hukukuna aykırı olarak, ahaliye cebren bayrak dağıtmaları ve resmi ve özel mekânlara cebren çektirmeleri, büyük İtilaf devletleri temsilcileri ve tarafsız sefaretler nezdinde protesto edildi. Vekeza, ayrıca protesto etmeleri lüzumu heyeti merkeziyelere yazıldı.

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.65-66.

1 Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın 10 Kasım 1919 tarihli mektubu için bkz. *Nutuk*, c.III, Vesika: 193. (Y.N.)

Kaymakam Edip Bey'e karşı Fransız amiralinin beyanatının nezaket eseri olduğu, Fransızlar hakkımızda hayırhahlık yapmak isterlerse Adana'da doğrudan doğruya, Aydın'da ikinci derecede karışmış oldukları haksızlıkları tamir etmeleri lazım geldiği ve Edip Bey'in malumatımız haricinde delegemiz sıfatıyla amiral ile görüşme imkânına dair vaatlerde bulunması doğru olmadığı ve mevcut vaziyetin böyle bir görüşmeye mani olduğu için Samsun görüşmesi vaadinin düzeltilmesi, Dersaadet'te Miralay Şevket Bey'e cevaben yazıldı.

Antalya havalisine gelen eski Beyrut Valisi Azmi Bey'le hiçbir alakamız olmadığını ve bu meselenin her tarafa tamimi dedikoduya yol açacağından, tarafından münasip şekilde, söylentiler çıkmış olan mahallere tamimi ile yanlış anlamanın düzeltilmesi, Demirci Mehmet Efe'ye cevaben yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca dört imza.]

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(28 KASIM 1919)

Hükümeti seniyenin esaslı bir teşebbüs için dayandığı kuvvetin ciddiyetine itimadını ortadan kaldırmış gibi gösterilen maddeleri, ciddi görmüyoruz.[1]

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.I, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.207; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.I, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, s.289.

1 Mustafa Kemal, *Nutuk*'ta, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın kendi el yazısı ve imzasıyla kaleme aldığı ve özel olarak gönderdiği 10 Kasım 1919 tarihli mektubu 28 Kasım'da aldığını belirtmektedir. Mustafa Kemal, *Nutuk*'ta, "bu mektuba, 28 Kasım 1919 tarihinde verdiğimiz izahatlı cevabımızın bir fıkrasını aynen naklemekle yetineceğim. O fıkra şudur:" dedikten sonra, yukardaki satırlara yer vermektedir.
Bu mektubun içeriği, 28 Kasım 1919 tarihli Heyeti Temsiliye Toplantı Zaptı'nda tartışılmıştır. Cemal Paşa'nın mektubuna verilen cevabın özeti için bkz. 28 Kasım 1919 tarihli Heyeti Temsiliye Kararı. Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın mektubunun tamamı için bkz. *Nutuk*, c.III, Vesika: 193. (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI MİRALAY BEKİR SAMİ'YE*

(28 KASIM 1919)

Sivas
28.11.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye

Harbiye Nezareti Erkânıharbiye-i Umumiye ifadesiyle 22.11.335 [1919] tarih ve 4695 numaralı tamimle. askeri kıtaların kumandanlıklarına bildirilen, terhis olunmuş Osmanlı Rum askerlerinin Dersaadet'te Venizelos namına yemin ettirilerek Anadolu'ya sevk edilmekte oldukları ve bunlardan on bir kişinin Antalya, Ayvalık, Urfa havalisine gönderildiklerine dair mühim istihbaratın, bölgenizde bulunan bütün Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk heyeti merkeziyelerine Heyeti Temsiliye namına bildirilmesine yüksek yol göstermeleri istirham olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarihi Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

PROTESTO*

(28 KASIM 1919)

Müdafaai Hukuk Cemiyeti Temsilcileri namına Mustafa Kemal Paşa tarafından 28 Kasım tarihinde Sivas'tan gönderilen telgraf. (Çevirisi)[1]

Adana bölgesindeki işgali sürdürmek suretiyle prensipte Mütareke hükmüne aykırı hareket eden Fransızlar, son olarak polis memurları ve jandarma vasıtasıyla şehrin bütün ahalisi arasında Fransız bayrakları dağıtmış ve bu bayrakları sadece kendi evlerine değil, itaat etmeyenlere 100 L.lık bir para cezası koyarak, resmi binalara da asmaya zorlamışlardır.

Adana'dan alınan malumata göre Müslüman ahalinin tamamı milletlerarası hukuka aykırı bu hareketten son derece üzüntü ve nefret duymuştur. Osmanlı milli birliği adına bu hareketi şiddetle protesto eder ve telafisini talep ederiz.

* F.O. (Foreign Office-İngiliz Dışişleri Bakanlığı Arşivleri), 406/41, p.429, No.196/1'den aktaran: *İngiliz Belgelerinde Atatürk (1919-1938)*, c.I, Hazırlayan: Bilâl N. Şimşir, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s.277-278.
İngilizce metin Em. Tuğ. Kd. Alb. Ercan Güner tarafından Türkçeye çevrilmiştir. (Y.N.)

1 İtalik dizilen kısım, yukarda belirtilen kaynaktan alınmıştır. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(29 KASIM 1919)

29.11.335 [1919]

İzmir'de Yunanlıların seçimlere mani olmaları, büyük İtilaf devletleri temsilcileri ve tarafsız sefaretler nezdinde protesto edildi. Ve keyfiyet, İzmir Telgraf ve Posta Başmüdürü Edhem Bey'e yazıldı.

İstanbul'a gitmek üzere Eskişehir'den geçecek bütün mebuslarla görüşmeye karar verilmiş olduğu ve mebus seçiminin tamamlanmasından sonra toplanma zamanının bildirileceği, Eskişehir Mıntıka Kumandanı Abbas Bey'e cevaben yazıldı.

Eskişehir Kadısı Hamdi Efendi'nin değiştirilmesi hükümeti seniyeye dinletilemezse definin bir zaruret haline geleceği hakkındaki görüşlerine tamamen katılınmakta bulunduğu, Eskişehir Mıntıka Kumandanı Abbas Bey vasıtası ile Mutasarrıf Fatin Bey'e yazıldı.

Mihaliççik Heyeti İdare Reisi Necip Efendi'nin fabrikatör İhsan Efendi aleyhinde kovuculukta[1] bulunduğu, Heyeti Temsiliye üyelerinden Hüsrev Sami Bey tarafından bildirilmekle, ona göre icabının yapılması 20. Kolordu Kumandan Vekili Mahmut Bey'e yazıldı.

Bucak nahiyesi eski müdürlerinden Memduh Efendi'nin köylülerden bin altın cebren toplaması dolayısıyla Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin hükümet ve askeri kumandanlarla ortak olarak bu gibi hareketlere meydan vermemesi, 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey'e yazıldı.

O havalinin, hassaten Eğridir ve Nazilli'nin baskı altında pek perişan bir hale geldiği haber alınmakla, Demirci Mehmet Efe'nin nazarı dikkati çekildi.

Ali Fuat Paşa Hazretleri ile görüşülmek üzere, Kilikya Kuvayi Milliye Kumandanlığı'na memur edilen Topçu Binbaşısı Kemal Bey'in de Kayseri'ye birlikte götürülmesi, 11. Fırka Kumandanı Mümtaz Bey'e yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca dört imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.66-67.

1 Özgün metinde "tezvirat'ta". (Y.N.)

AMERİKA, İNGİLTERE, FRANSA, İTALYA SİYASİ TEMSİLCİLERİNE TARAFSIZ SEFARETLERE*

(29 KASIM 1919)

Sivas
29.11.35 [1919]

Amerika, İngiltere, Fransa, İtalya Siyasi Temsilcilerine

Tarafsız Sefaretlere
Felemenk,[1] Danimarka, İspanya, İsveç

Yunanlıların, Aydın vilayetinde Tahkik Komisyonu'nun dönmesinin ardından, tekrar Müslümanlar aleyhinde zulümlere ve baskılara başladıkları malumunuzdur. Buna ek olarak, bu kere seçimleri fiilen engellemekte ve camii şeriflerin kapılarına kadar nöbetçiler yerleştirerek, Müslümanlara baskı yapmaktadırlar. Bütün bu cinayetlerin ve hadiselerin maddi ve manevi mesuliyetinin, Yunan vahşet ve baskılarına karşı, destekleyici bir hoşgörülü siyaset takip eden ve Aydın vilayetini bu hunhar kavimden kurtararak meşru ve asıl sahibine vermeyen İtilaf devletlerine ait olduğunu ilan eylemeyi vatani ve milli bir borç sayarım.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Arşiv No: 1-105, Dolap 94, Göz 1, Klasör 257, Dosya 12, Fihrist 21-1'den fotokopisiyle birlikte aktaran: *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara Genelkurmay Basımevi, Ocak 1992, sayı 93, s.114-115.
Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Felemenk: Hollanda. (Y.N.)

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(29 KASIM 1919)

Şifre

Sivas
29.11.1335 [1919]

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

Milli Meclis'in toplanma mahalli hakkında, Heyeti Temsiliye'nin görüşlerini evvelce arz eylemiştik. Heyeti merkeziyeler vasıtasıyla milletin genel fikirleri de soruldu. Alınan cevaplara göre keyfiyet bir kere daha enine boyuna görüşüldü. Fikirlerin ortak noktası şu merkezdedir:

Düşman kıtaları İstanbul'da kaldığı müddetçe ve dahili işlerimize vaki müdahaleleri bu şekilde devam eyledikçe, payitahtı saltanatı seniye, dahilen ve fiilen kuşatma halinde olup hürriyet ve dokunulmazlık tamamen tehlike altında görülmektedir. Buna karşılık, hariçte toplanma halinde hatıra gelen sakıncalar, zatı şahanenin arzuyu hümayunları ve hükümeti seniyenin bu hususdaki ısrarı dolayısıyla, merkezle münasebetlerin kesilmesi mecburiyeti gibi, arzu edilmeyen hadiseler ve yanlış anlamaların eklenmesi düşünülerek, Milli Meclis'in Dersaadet'te toplanması lüzumuna dair hükümeti seniyenin görüşüne uygun olan karara, Meclisi Mebusan'ın her tür dokunulmazlığını temin mesuliyetini kabinenize terk ederek, zaruri olarak olur verilmiştir.

Ancak, Salih Paşa Hazretleri'nin kabine namına Heyeti Temsiliye ile yapmış olduğu anlaşmanın, yeniden alınmasına mecburiyet görülen kararlarımıza göre, bazı noktalarını aşağıda izah ederek, kabinenin nazarı dikkatine arz eyleriz:

1. Meclisi Mebusan'ın mutlak emniyet içinde ve tam serbestiye sahip olduğu tahakkuk edinceye kadar, Heyeti Temsiliye eskiden olduğu gibi İstanbul haricinde kalarak, Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin teşkilatının sağlamlaştırılmasına ve her türlü ihtimallere karşı lüzumlu tedbirlerin alınmasına devam edecektir.

* Harp Tarihi Başkanlığı Atatürk Arşivi, Klasör 21, Dosya 1336/5, Fihrist 2-5'ten aktaran: *Atatürk Haftası Armağanı 10 Kasım 1977*, T.C. Genelkurmay Harp Tarih Başkanlığı Resmi Yayınları Atatürk Serisi No. 6, Ankara Genelkurmay Basımevi, 1977, s.101-102.

2. Cemiyetin gelecekteki şeklini tayin edecek olan fevkalade kongre hakkında Nizamname'mizin sonundaki on birinci madde hükümleri tamamen tatbik olunacaktır. Dolayısıyla, anlaşma metninde yorumlanan suretin imkân derecesini şimdiden takdir mümkün olamayacağından, bu hususa bittabi kefil olunamaz.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(30 KASIM 1919)

30.11.335 [1919]

Isparta merkezinin haberi olmaksızın bazı kazaların, kendi başlarına Nazilli Divanıharbi'ne şahıslar göndermeleri hasebiyle Nizamname'ye uygun olarak milli teşkilat rütbelerinin bütün muamelelerde nazarı dikkate alınması için icap edenlere emir verilmesi, Demirci Mehmet Efe'ye yazıldı.

İzmir'e göndereceği iki fedai ile millet ve vatan düşmanları aleyhine yaptıracağı teşebbüsün pek uygun olduğu, Demirci Mehmet Efe'ye cevaben yazıldı.

Teşkilata dair gizli malumatı açık telgrafla veren Ulukışla Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi Şakir Efendi hakkında soruşturma icrası, 11. Fırka Kumandanı Mümtaz Bey'e yazıldı.

Everek Ahzı Askeri'nde[1] bulunan silahların ve otuz sandık cephanenin Kuvayi Milliye'ye verilmesi, Binbaşı Kemal Bey'in teklifi üzerine 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey'e yazıldı.

Mustafa Kemal

[Ayrıca iki imza.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.67.

1 Everek Askerlik Şubesi. (Y.N.)

16-29 KASIM 1919 TOPLANTISINDAN ÇIKAN NETİCELER VE KARARLAR ZAPTI*

(30 KASIM 1919)[1]

Sivas
30 Teşrinisani 1335
[30 Kasım 1919]

1. Meclisi Mebusan'ın toplanma mahalli.

2. Toplandıktan sonra Heyeti Temsiliye ve milli teşkilatın alacağı şekil ve faaliyet tarzı.

3. Paris Sulh Konferansı'nın hakkımızda olumlu veya olumsuz bir karar vermesi halinc karşı hareket tarzı.

gibi mühim maddeleri görüşerek karar altına almak üzere 12., 15., 20., 3. Kolordu Kumandanlarıyla 13. Kolordu Kumandanı veya Erkânıharbiye Reisi 29.10.335 [1919] tarihinde Sivas'a davet olundu. 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat ve 15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşalar Hazretleri Sivas'a geldiler. 3. Kolordu Kumandanı Miralay Selâhattin Beyefendi zaten Sivas'ta bulunuyordu. 12. Kolordu Kumandanı, bölgesinin fevkalade ahvali ve kendisinin vazifeyi yeni üstlenmiş bulunması hasebiyle mıntıkadan ayrılmayı sakıncalı görerek Erkânıharbiye Reisi Binbaşı Şemsettin Bey'i gönderdi. 13. Kolordu vaziyeti itibariyle pek nazik olduğundan ve Heyeti Temsiliye'ce verilecek kararlara itimadı bulunduğundan bahisle, mahallinden ayrılmaması münasip görüldü.

* Belgenin "1. Milli Meclis'in..." maddesinden sonraki bölümü için bkz. Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.I, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.195-196; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.I, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, s.272-274. Mustafa Kemal, diğer bilgileri, *Nutuk*'un akışında aktarmaktadır. Metnin tamamını fotokopisiyle birlikte aktaran: Kâzım Özalp, *Millî Mücadele 1919-1922*, c.2, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1972, s.163-164; Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) Arşivi, Koleksiyon: İstiklâl Harbi, Kutu 345, Gömlek 5, Belge 5-2, 3'ten fotokopisiyle birlikte aktaran: *Atatürk'ün Samsun'a Çıkışı ve Kurtuluş Savaşı'nın Başlatılmasına Dair Belgeler*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.400-407; Türk Tarih Kurumu'nda bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter.
Ayrıca bkz. Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, Türkiye Basımevi, İstanbul, 1960, s.383-384.
Atatürk'ün Samsun'a Çıkışı ve Kurtuluş Savaşı'nın Başlatılmasına Dair Belgeler kitabındaki el yazısı belge Ahmet Hezarfen ve Ercüment Hüsnü Baki; Bekir Sami Arşivi 2. Defter'de bulunan belge ise Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 *Nutuk*'ta tarih belirtilmemiştir. El yazısı üç belgede de "30 Kasım 1919"dur. *İstiklâl Harbimiz*'de ise "29 Kasım 1919" tarihiyle yayımlanmıştır. (Y.N.)

16.11.35'ten [1919'dan] 29.11.35 [1919] tarihine kadar kolordu kumandanlarının katılmasıyla Heyeti Temsiliye'ce icra olunan görüşmelerden yukarıdaki maddelerle alakalı kararlar aşağıdadır.

1. Milli Meclis'in İstanbul'da toplanmasındaki sakıncalara ve tehlikelere rağmen, hükümeti seniyenin hariçte toplanmaya olur vermemesi yüzünden ve memleketi buhrana düşürmekten kaçınarak, İstanbul'da toplanması zarureti kabul edildi. Ancak aşağıdaki tedbirlerin alınması lüzumu kararlaştırıldı.

a) Bütün mebusları vaziyet hakkında aydınlatarak tek tek görüşlerini talep etmek.

b) Mebuslar, İstanbul'a gitmeden evvel, Trabzon, Samsun, İnebolu, Eskişehir, Edirne gibi mahallerde kısım kısım toplanarak, Milli Meclis'in İstanbul'da toplanmasına göre gerek İstanbul'da ve gerekse hariçte alınması lazım gelen emniyet tedbirlerini ve programımızın esaslarını müdafaa edecek kuvvetli bir grubun vücuda getirilmesi vasıtalarını konuşması ve irdelemesi.

c) Cemiyet teşkilatını süratle yaygınlaştırmak ve sağlamlaştırmak için, kolordu kumandanları, mıntıka kumandanları ve ahzı asker reisleri[1] vasıtasıyla süratle fiilen yol göstermeleri.

d) Bütün mülki memur reislerinden her ihtimale karşı, milli teşkilata sadakatte bulunacaklarına dair söz almak ve kendilerinin mevcut vasıtaları ile Cemiyet teşkilatını tamamlamaya süratle girişmelerini talep etmek.

2. Milli Meclis İstanbul'da toplandıktan sonra, mebuslar, tam emniyet ve serbesti ile kanun yapma vazifelerini yerine getirmekte olduklarını teyit edecekleri güne kadar, Heyeti Temsiliye, şimdiye kadar olduğu gibi hariçte kalarak milli vazifesine devam edecektir. Ancak bütün livalardan ve mebus olan zevattan seçilmek üzere birer ve vilayet ve bağımsız livalardan ikişer zatın, Nizamname'nin 8. maddesine dayanarak Heyeti Temsiliye üyesi olarak Eskişehir yakınında bir araya getirilerek, vaziyetin açıklanması ve Meclisi Mebusan'da hareket şeklinin kararlaştırılması konuşulacaktır. Bu sebeple Heyeti Temsiliye dahi belirtilen mahalle intikal edecektir[2] ve toplanmanın ardından Heyeti Temsiliye münasip şekilde takviye olunduktan sonra, diğer zevat İstanbul'a Milli Meclis'e gidecektir. Heyeti Temsiliye'nin, vazifeye devam ettiği müddetçe, milli teşkilatın şekil ve faaliyet tarzı, Nizamname'de yer aldığı gibi olacaktır. Meclisi Mebusan, mutlak emniyet içinde bulunduğunu teyit ettiği zaman, Heyeti Temsiliye, Nizamname'de mevcut salahiyetine dayanarak, genel kongreyi toplantıya davet ederek, 11. madde icabınca Cemiyetin alacağı gelecekteki vaziyetin kararlaştırılmasını, kongrenin kararına terk edecektir. Kongrenin toplanma mahalli ve toplantı şekli, o zamanki ahval ve icaplara tabi olacaktır. Kongrenin davet olunduğu zaman ile toplanması arasında geçecek müddet zarfında Heyeti Temsiliye, merkezi hükümet ve Meclisi Mebusan riyaseti ile, katî mecburiyet görmedikçe resmi münasebette bulunmaz.

1 Askerlik şubesi başkanları. (Y.N.)

2 "Bu sebeple Heyeti Temsiliye dahi belirtilen mahalle intikal edecektir" ifadesi Kâzım Karabekir'in *İstiklâl Harbimiz* kitabında yer almamıştır. Bkz. s.383-384. (Y.N.)

3. Paris Sulh Konferansı, hakkımızda olumsuz bir karar verdiği ve hükümet ve Milli Meclis'çe kabul ve tasdik edildiği halde, münasip seri vasıtalar ile milli irade yoklanarak, Nizamname'de açıklanmış olan esasların elde edilmesine çalışılacaktır.[1]

Mustafa Kemal

Rüstem Mazhar Müfit Ali Fuat Hüsrev Hüseyin Rauf

Kâzım Karabekir **Hakkı Behiç** **Hüseyin Salâhattin**

İbrahim Süreyya Bekir Sami Ömer Mümtaz Vasıf

12. Kolordu Erkânıharbiye Reisi
Şemsettin

Aslına uygundur.
Yaver
(imza)

1 Mustafa Kemal, *Nutuk*'ta bu belgeyi sunarken şöyle demektedir:

"Şimdi, 16 Kasım 1919'dan 29 Kasım 1919 tarihine kadar, günlerce devam eden görüşme ve münakaşalardan çıkan neticeler ve kararlar zaptını aynen yüksek bilgilerinize arz ediyorum:" Bkz. *Nutuk*, c. I, aynı yerde. (Y.N.)

SURİYE VALİSİ TAHSİN BEYEFENDİ'YE*

(KASIM 1919)[1]

Suriye Valisi Tahsin Beyefendi

C. Telgrafnameniz İkinci Ordu'nun istisnasız hep aynı milli gayeye şevkle bağlı askeri ve mülki temsilcilerinin toplandığı bir zamanda şeref kabul edildi. Bu mesut tesadüfün bahşeylediği toplumsal fırsata aşağıda imza koymuş olan ülkü arkadaşları [...][2] siz [...][3] ve hepimizi baladan sermest haddini [...][4] eden amali ulviyete müteveccihen gözlerinizden öptüğümüzü arz ile bir başka şevk ve kıvanç buluyoruz, Efendim.

M. Kemal Rauf [Okunamayan imzalar][5]

*: Cumhurbaşkanlığı Arşivi, A: I-d, Dosya: 4, Fihrist: 13-2,3'teki belgenin bir örneği Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'ndedir. El yazısı belge, Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur. Müsvedde olduğu anlaşılan belgede bazı kısımların üstü karalanmıştır. (Y.N.)

1 Belgenin üzerinde tarih yoktur. İçeriğinden, muhtemelen, 16-29 Kasını 1919 tarihleri arasında yapılan toplantı sırasında alınan bir telgrafın cevabı olduğu anlaşılmaktadır. (Y.N.)

2 Bir kelime okunamadı. (Y.N.)

3 İki kelime okunamadı. (Y.N.)

4 Bir kelime okunamadı. (Y.N.)

5 Bazı imzalar okunamamaktadır. (Y.N.)

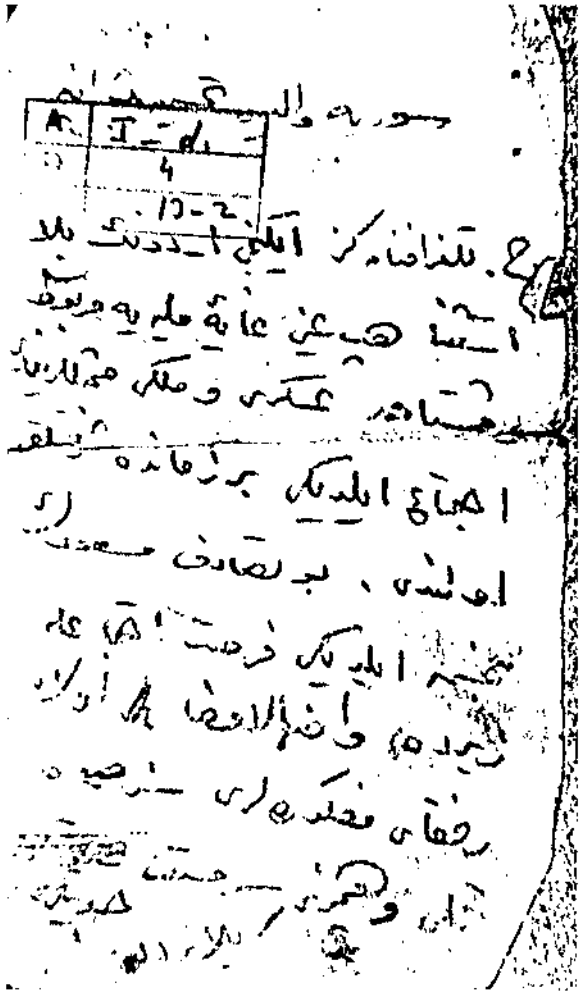

"Suriye Valisi Tahsin Beyefendi'ye" başlıklı belgenin ilk sayfası.

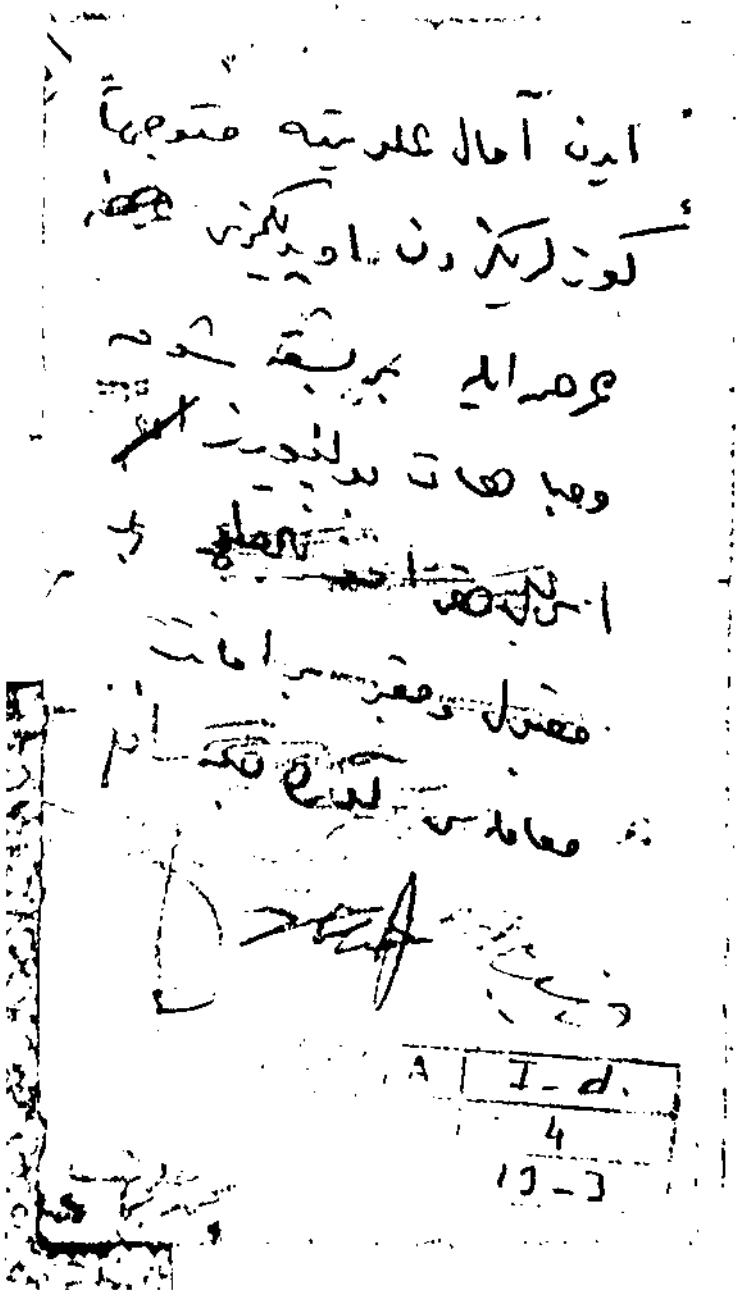

" Suriye Valisi Tahsin Beyefendi'ye" başlıklı belgenin ikinci sayfası.

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(1 ARALIK 1919)

1.12.335 [1919]

Yunanlılar lehine casusluk etmek üzere geleceği bildirilen Şamlı Seyit Ahmet Hata hakkında alakadarların nazarı dikkati çekildi.

[Dört imza.][1]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.68.

1 Bekir Sıtkı Baykal, yukarda belirtilen kaynakta, 30 Kasım 1919'dan sonraki kararların altında Mustafa Kemal'in imzasının bulunmadığını belirtmektedir. Baykal'ın kitabında, 1, 2, 3 ve 4 Aralık 1919 tarihli kararların hepsinin altında "Dört imza" olduğu ifade edilmekte, bunların kimlere ait olduğu ise belirtilmemektedir. Yine aynı kitapta yer alan sonuncu Heyeti Temsiliye Kararı, 13 Aralık 1919 tarihlidir. Baykal, 4 Aralık'tan sonraki kararların müsvedde olduklarının anlaşıldığını ve bunların altında hiçbir imza bulunmadığını yazmaktadır. İmzalanmasa bile Heyeti Temsiliye'nin Mustafa Kemal Paşa'nın oluruyla karar alması nedeniyle ve ayrıca kararların bütünlüğünü bozmamak açısından, bu kararların hepsine yer verilmiştir. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(1 ARALIK 1919)[1]

1.12.335 [1919]

Trabzon'da 3. Fırka Kumandanlığı'ndan ayrılmalarından evvel adı geçen mahalde kuvvetli ve emniyete değer zevattan meydana gelen bir Heyeti Merkeziye teşkili lüzumu Kaymakam Halit Bey'e cevaben yazıldı.

Kabineden cevap gelinceye kadar *Ferda* gazetelerine ilânına devam lüzumu 11. Fırka Kumandanı Mümtaz Bey'e cevaben yazıldı.

Beylan ve Reyhaniye ve İskenderun kazaları namına gelen delegelere Elbistan Heyeti Merkeziyesi'nin esas irtibat merkezi olarak gösterilmesi 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Beyefendi'ye yazıldı.[2]

[İmza yok.]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.71.

1 Bu karar, Bekir Sıtkı Baykal'ın kitabında, 1 Aralık 1919 tarihiyle, ancak, 4 Aralık 1919 tarihli karardan sonraki sırada yayınlanmıştır. (Y.N.)

2 Bekir Sıtkı Baykal, yukarda belirtilen kaynakta, 30 Kasım 1919'dan sonraki kararların altında Mustafa Kemal'in imzasının bulunmadığını belirtmektedir. Baykal'ın kitabında, 1, 2, 3 ve 4 Aralık 1919 tarihli kararların hepsinin altında "Dört imza" olduğu ifade edilmekte, bunların kimlere ait olduğu ise belirtilmemektedir. Yine aynı kitapta yer alan sonuncu Heyeti Temsiliye Kararı, 13 Aralık 1919 tarihlidir. Baykal, 4 Aralık'tan sonraki kararların müsvedde olduklarının anlaşıldığını ve bunların altında hiçbir imza bulunmadığını yazmaktadır. İmzalanmasa bile Heyeti Temsiliye'nin Mustafa Kemal Paşa'nın oluruyla karar alması nedeniyle ve ayrıca kararların bütünlüğünü bozmamak açısından, bu kararların hepsine yer verilmiştir. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(2 ARALIK 1919)

2.12.335 [1919]

Yunanlılar tarafından taarruza uğramış olan Aydın cephelerine silah ve cephanece azami yardımın icrası ve heyetimize bildirilmesi 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin ve Miralay Refet Beylere yazıldı. Ve keyfiyet Demirci Mehmet Efe'ye bildirildi.

Milli teşkilata mensup olanların ve bilhassa Heyeti Temsiliye üyelerinden olmak hasiyetiyle kendilerinin hiçbir şekilde İngilizlerle temasını arzu etmediğimiz, Balıkesir'de bulunan Miralay Refet Bey'e cevaben bildirildi.

Kartal Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi sıfatıyla tanınan Binbaşı Necati Bey'in hakikaten itimada değer olmadığı takdirde keyfiyetin ona göre incelenmesi İzmit'te 1. Fırka kumandanı Rüştü Bey'e cevaben yazıldı.

Bütün tamim ve malumatın Niksar'a da verilmesi Tokat Heyeti Merkeziyesi'ne yazıldı. Ve keyfiyet Niksar Heyeti İdaresi'ne cevaben yazıldı.

Alata köprüsü hanının Fransızlar tarafından işgali münasebetiyle derhal protesto edilmesi ve fiilen karşılık verme ve müdafaa için lazım gelen hazırlıklara girişilmesi lüzumunun milli teşkilat merkezlerine bildirilmesi İçel Mutasarrıflığı'na yazıldı.

Mali sıkıntıdan dolayı yardım için ahaliyi zarara uğratmamak ve rencide etmemek şartıyla birkaç bin lira gönderilirse mütcşekkir kalınacağı Karahisar Havalisi Kuvayi Milliye Kumandanı Arif Bey'e yazıldı.

Siyasi sakıncası nedeniyle Aydın Valisi İzzet Bey'in resmi haberleşmesinin engellenmemesi Miralay Re'fet Bey'le Demirci Mehmet Efe'ye yazıldı.

Yunanlıların ikinci bir taarruza hazırlanmaları dolayısıyla silah ve mühimmatça cepheye icap eden yardımın icrası 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Bey'e yazıldı. Ve Demirci Mehmet Efe'ye cevaben keyfiyet bildirildi.

Kuzey cephesinin eskiden olduğu gibi 61. Fırka Kumandanı Kâzım Bey tarafından idare edilerek kendisinin ıslaha ve birleşmeye muhtaç olan Aydın ve Salihli cephelerinin emir ve kumandasını üstlenmesinin uygun görüldüğü ve elbiselik kumaş hakkında Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldığı Balıkesir'de bulunan Miralay Re'fet Bey'e cevaben yazıldı.

[Dört imza.][1]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.68.

1 Bekir Sıtkı Baykal, yukarda belirtilen kaynakta, 30 Kasım 1919'dan sonraki kararların altında Mustafa Kemal'in imzasının bulunmadığını belirtmektedir. Baykal'ın kitabında, 1, 2, 3 ve 4 Aralık 1919 tarihli kararların hepsinin altında "Dört imza" olduğu ifade edilmekte, bunların kimlere ait olduğu ise belirtilmemektedir. Yine aynı kitapta yer alan sonuncu Heyeti Temsiliye Kararı, 13 Aralık 1919 tarihlidir. Baykal, 4 Aralık'tan sonraki kararların müsvedde olduklarının anlaşıldığını ve bunların altında hiçbir imza bulunmadığını yazmaktadır. İmzalanmasa bile Heyeti Temsiliye'nin Mustafa Kemal Paşa'nın oluruyla karar alması nedeniyle ve ayrıca kararların bütünlüğünü bozmamak açısından, bu kararların hepsine yer verilmiştir. (Y.N.)

SALİHLİ CEPHESİ HAKKINDA*

(2 ARALIK 1919)

1. Yunanlıların, bir haftadan beri Salihli ve Aydın cephelerine yaptıkları taarruzlardan nasıl bir sonuç alındı?

2. Zayıf olan Salihli cephesinin 23. Tümen birlikleriyle kuvvetlendirilmesi mümkün değil midir?

3. Demirci Mehmet Efe, silah ve cephane istiyor. Muharebenin devam etmesi için de bu isteğinin derhal yerine getirilmesi gerekmez mi? Her halde, cephane ve silahsızlık yüzünden cephede ortaya çıkacak başarısızlığın düşmanlarınızın cesaretini artıracağı ve oradaki Kuvayi Milliye'nin bizlere karşı güvenini sarsacağı bilinmektedir. Buna göre her ne suretle olursa olsun taarruza uğrayan cephelere cephane ve silahça en çabuk şekilde yardımda bulunulması gerekmektedir.

* Harp Tarihi Arşivi, No: 1/105, Dolap 5, Göz 1, Klasör 258, Dosya 18, Fihrist 22-2'den yukardaki şekliyle aktaran: *Türk İstiklâl Harbi İdari Faaliyetler*, VII. Cilt, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları Seri No: 1, Ankara, 1975, s.42-43.
Yukarda belirtilen kaynakta, "Bu bölgelerde silah ve cephane durumunu öğrenmek isteyen Heyeti Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa, 2 Aralık 1919'da aşağıdaki soruların ivedi cevaplanmasını istedi" denmekte ve metne yukarıdaki şekliyle yer verilmektedir. Adı geçen kaynakta, telgrafın kime yazıldığına dair bir açıklama yapılmamıştır. Yalnızca, Salihli ve Aydın cephelerinin daha çok 23. Tümen ve 12. Kolordu tarafından desteklenmekte olduğu belirtilmiştir. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(3 ARALIK 1919)

3.12.335 [1919]

Heyeti Temsiliye ile temasta bulunmak arzusunu gösteren Adana ileri gelenlerinden Suphi Paşa ile temas için, Ulukışla'ya itimada değer bir zatın tayini ve temastan sonra Adana hakkında alınacak kararların bu vasıta ile tebliği Kayseri'de bulunan Ali Fuat Paşa'ya yazıldı.

Malatya'nın vaat ettiği ve 350 lirası gönderilen iki bin liradan kalan kısmının gönderilmesi hakkında icap edenlere tebligat yapılması 5. Fırka Kumandanı Kenan Bey'e yazıldı.

Osmanlı hükümetinin geleceğinden emin olmadığından geçici bir zaman vakit kaybedildiği hakkında ötede beride konuştuğu ihbar olunan Malatya Mutasarrıf Vekili Fikri Bey'e lazım gelen tebligaun yapılması ve jandarma tabur ve bölük kumandanları hakkında da muamele icabının yapılması Elaziz Valisi Mumtaz Bey'e yazıldı ve keyfiyet Fikri Bey'in kendisine ve Malatya'da 2. Alay Kumandanı Münir Bey'e cevaben bildirildi.

Hükümet haklarımıza ve milli bağımsızlığımıza Fransızların icra eyledikleri müdahaleleri fiilen önlemede ve karşılık vermede asla tereddüd edilmemesi, cevaben Ayıntap Heyeti Merkeziyesi'ne ve bu heyetle sıkı bir irtibat tesisi Elbistan'da sulh hâkimi Ali Rıza Bey'e ve Maraş telgraf memurlarıyla buluşularak Ayıntap haberleşmelerinin temini Elbistan Telgraf Müdiriyeti'ne yazıldı.

Fransızların, Urfa jandarma binbaşısı ve Suruç Kaymakamı ile jandarma subayı hakkında tatbik ettikleri muamele hakkında şiddetle protesto edilmesi ve Urfa Mutasarrıflığı'na kati talimat verilmesi Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Adana'da yayımlanan *Ferda* gazetesinin serbestçe girmesine engel olunmaması hakkında Dahiliye Nezareti'nden gelen emirler dolayısıyla Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın nazarı dikkati çekildi.

Yozgat Telgraf Müdiriyeti'ne tayin olunan ve evvelce Posta ve Telgraf Müdiri Umumîsi Refik Halit Bey'in hatıyeliğinde bulunmasından dolayı Sivas Telgraf Müdiriyeti Vekâleti'nden çıkarılan Tevfik Efendi hakkındaki maruzatın sırf hükümete yardım kaygusundan başka bir şey olmadığı, Harbiye Nazırı Cemal Paşaya ve adı geçenin kabul edilmemesinin zaruri bulunduğu Ankara Vali Vekili Yahya Galip Bey'e cevaben yazıldı.

[Dört imza.][1]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.69-70.

1 Bekir Sıtkı Baykal, yukarda belirtilen kaynakta, 30 Kasım 1919'dan sonraki kararların altında Mustafa Kemal'in imzasının bulunmadığını belirtmektedir. Baykal'ın kitabında, 1, 2, 3 ve 4 Aralık 1919 tarihli kararların hepsinin altında "Dört imza" olduğu ifade edilmekte, bunların kimlere ait olduğu ise belirtilmemektedir. Yine aynı kitapta yer alan sonuncu Heyeti Temsiliye Kararı, 13 Aralık 1919 tarihlidir. Baykal, 4 Aralık'tan sonrakı kararların müsvedde olduklarının anlaşıldığını ve bunların altında hiçbir imza bulunmadığını yazmaktadır. İmzalanmasa bile Heyeti Temsiliye'nin Mustafa Kemal Paşa'nın oluruyla karar alması nedeniyle ve ayrıca kararların bütünlüğünü bozmamak açısından, bu kararların hepsine yer verilmiştir. (Y.N.)

MARDİN'DE 5. FIRKA KUMANDANI KENAN BEYEFENDİ'YE*

(3 ARALIK 1919)

Şifre
Zata mahsustur.

Sivas
3.12.35 [1919]

Mardin'de 5. Fırka Kumandanı Kenan Beyefendi

C. 29.11.35 [1919] tarih 1370.

Yüksek malumat ve görüşlerinize teşekkürler olunur. İnşallah istila şeklindeki işgallere maruz kalmayız, fakat şüphesiz felaketlerin en büyüğüne göre hazır olmamız zaruridir. Avrupa'ya ve bilhassa Amerika'ya heyetler gönderilmesini biz de çok istiyoruz. Fakat para meselesi boynumuzu büküyor. Bir heyet elli bin lira ile gider. Sağlam istihbaratımıza göre, gayet gizli bir şekilde, hükümet, İstanbul'dan böyle bir heyet göndermek teşebbüsündedir. Heyeti Temsiliye'nin, daha önemli işleri bile görecek parası yoktur. Malatya'nın yüksek hamiyet ve yol göstericiliğiniz ile vaat ettiği (2000) liradan ancak (350) lira geldi, üst tarafını bekliyoruz. İcap edenlere lüzumlu tebligatta bulunulmasını rica ederiz. Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal.

3. Kolordu Kumandanı[1]

* Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, Koleksiyon: İsl., Klasör 255, Dosya 6-2, Fihrist 76'dan fotokopisiyle birlikte aktaran: *Askerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara Genelkurmay Basımevi, Ocak 1997, sayı 103, s.92-93.
Eski yazı belge, Ercümend Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Mustafa Kemal'in imzası şifreye dahil edilmiştir. (Y.N.)

MUŞ'TA HEYETİ TEMSİLİYE ÜYELERİNDEN MİRZA BEYZÂDE HACI MUSA BEY'E*

(3 ARALIK 1919)

Tel

Sivas
3.12.35 [1919]

Muş'ta Heyeti Temsiliye Üyelerinden
Mirza Beyzâde Hacı Musa Bey'e

C. 20.11.35 [1919]

Verilen malumata teşekkür arz olunur. Kürt asil kavminin, mukaddes hilafet makamına dini bağlılığı ve Türk kardeşleriyle ayrılmaz bir yiğitlik kitlesi teşkil eylediği bütün dünyaca malumdur. İstanbul'da vicdan yerine düşman parası tanıyan bazı alçak şahısların, Kürtlük namına, ayrılıkçı vaki olan beyanat ve haber yaymalarının, aşiret reisleri ve Kürt beyleri[1] tarafından Dersaadet matbuatı vasıtasıyla tekzip ve lanetlenmesi siyasete pek uygun olup Heyeti Temsiliye üyelerinden olan zatıâlilerinin ve milli teşkilat şubelerinin aralarındaki resmi haberleşmeleri ücrete tabi değildir.[2]

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk
Cemiyeti Heyeti Temsiliyesi Adına
Mustafa Kemal

* Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Atatürk Özel Arşivi, Klasör 10, Dosya 1335/25-33, Fihrist 29'dan fotokopisiyle birlikte aktaran: *Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler IV*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1996, s.167-168.
Eski yazı belge, Ercümend Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 "Kürt beyleri" sözcükleri yerine, yukarda belirtilen kaynakta hatalı olarak "Kürtlükleri" sözcüğü yer almıştır. (Y.N.)

2 Mirza Beyzâde Hacı Musa, 20 Kasım 1919 tarihli telgrafının üçüncü maddesinde, "Ara sıra icra edilmekte olan haberleşmeler için telgrafhanelerce ücret istenilmekte ise vatan ve milletle alakalı olan mesele olduğundan ücretsiz olarak lazım geleceğinden bu konuda ne yapılmak icap edeceğinin bildirilmesi rica olunur" demektedir. Mustafa Kemal bu soruya cevap vermektedir. Mirza Beyzâde Hacı Mosa'nın telgrafı için bkz. *aynı eser*, s.158-159. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(4 ARALIK 1919)

4.12.335 [1919]

Aydın Mutasarrıflığı'na tayin olunan eski Niğde Mutasarrıfı Cavit Beyin gönderilmesinde ısrar olunursa Aydın'da Niğde'de uğradığı akıbete uğrayacağı Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya cevaben yazıldı.

Adana administratörü Kolonel Bremon'un belediye rüsûmunun artırılması hakkında yaptığı baskılar dolayısıyla Kilikya'da Fransızlar tarafından yapılan zulümler hakkında Cemal Paşa vasıtasıyla merkezi hükümetin nazarı dikkati çekildi.

İngilizlerin baskıları neticesinde Musul vilayetinin kuzey kısmında aleyhlerinde bir cereyan hasıl olduğu Şemdinyan'dan verilen ınalumat üzerine Van Vilayeti'nden bildirilmekle, ulaşması tesis olunarak[1] mümkün olan yardımın icrası Diyarbekir'de K. 13 Kolordu Kumandanı Cevdet Bey'e yazıldı.

İngiliz subaylarının bile bile vukuat çıkarmak için Eskişehir'de yaptıkları mütecavizâne ve haysiyet kırıcı muamcleler hakkında Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın nazarı dikkati çekildi. Ve hükümeti seniyenin meselenin layık olduğu derecede icraatta bulunması istirham olundu.

[Dört imza.][2]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.70.

1 Metinde, "te'sis-i muvâsala olunarak". (Y.N.)

2 Bekir Sıtkı Baykal, yukarda belirtilen kaynakta, 30 Kasım 1919'dan sonraki kararların altında Mustafa Kemal'in imzasının bulunmadığını belirtmektedir. Baykal'ın kitabında, 1, 2, 3 ve 4 Aralık 1919 tarihli kararların hepsinin altında "Dört imza" olduğu ifade edilmekte, bunların kimlere ait olduğu ise belirtilmemektedir. Yine aynı kitapta yer alan sonuncu Heyeti Temsiliye Kararı, 13 Aralık 1919 tarihlidir. Baykal, 4 Aralık'tan sonraki kararların müsvedde olduklarının anlaşıldığını ve bunların altında hiçbir imza bulunmadığını yazmaktadır. İmzalanmasa bile Heyeti Temsiliye'nin Mustafa Kemal Paşa'nın oluruyla karar alması nedeniyle ve ayrıca kararların bütünlüğünü bozmamak açısından, bu kararların hepsine yer verilmiştir. (Y.N.)

PADİŞAH'A*

(5 ARALIK 1919)

5.12.35 [1919]

Numarası: 73
Çıkış yeri: Sivas

Atebei Felek Mertebei Tacidarı Uzmaya[1]

Makamı akdesi hilafetpenahilerine[2] can ve kalpten bağlı bütün İslam âleminin ve sadık tebaları bütün Allah'ın birliğine inananların idrak şerefi ile mesut olduğu ve övündüğü Mevlûdu Nebeviyi Hazreti Risaletpenahinin[3] başta zatı şevketi simat hazreti tacidarileri[4] ve yüce şanlı hanedanları olduğu halde vatan ve millet hakkında mesut ve mübarek olmasını Cenabı Rahimülrahmandan tazarru ederiz. Tebrikatı ubudiyetkâranemizi[5] büyük bir tazim ve hürmetle süddeyi seniyelerine[6] arz eyleriz.

5 Kanunuevvel 35 [5 Aralık 1919]

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'nde bulunan belge için bkz. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Babıâli Evrak Odası (BEO), 345724. Eski yazı belge Ercümend Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur.
Belgenin üst kısmında, farklı bir yazıyla düşülmüş *"Görüşüldüğü üzere cevap yazılması ve fakat gazetelere verilmemesi irade buyruldu"* notu bulunmaktadır. (Y.N.)

1 Padişaha hitap şekillerinden biri. (Y.N.)
2 Mukaddes hilafet makamına. (Y.N.)
3 Hazreti Peygamber'in doğumu. (Y.N.)
4 Padişaha hitap şekillerinden biri. (Y.N.)
5 "Kula yaraşırca tebriklerimizi". (Y.N.)
6 "Yüce eşiklerine". Padişah kastediliyor. (Y.N.)

SADRAZAM ALİ RIZA PAŞA'YA*

(5 ARALIK 1919)

Çıkış yeri: Sivas

Sadrazam Devletlû Fehametlû Ali Rıza Paşa Hazretleri'ne

İdrak şerefi ile övündüğümüz Mevlûdu Nebeviyi Hazreti Risaletpenahinin vatan ve millet hakkında mütemeyyin ve mübarek olmasını Cenabı Haktan tazarru eyler. yüce heyete tebrikler arz ederiz.

5 Kanunuevvel 35 [5 Aralık 1919]

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Fotokopisi Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'nde bulunan belge için bkz. Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, Babıâli Evrak Odası (BEO), 345385. Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur. Telgrafın Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesi'ne gönderilen örneği için bkz. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi Kutu 28, Belge 162. Denizli Müdafaai Hukuk Cemiyeti'ne gönderilen örneği için bkz. Ahmet Akif Tütenk, *Millî Mücadelede Denizli*, Denizli Öğretmenler Yardımlaşma Derneği Yayınlarından, Ahenk-İzmir, 1949, s.71 Bursa'da 56. Fırka Kumandanlığı'na gönderilen örneği için bkz. Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. TİTE ve Bekir Sami Arşivi'ndeki eski yazı belgeler Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(7 ARALIK 1919)

7.12.335 [1919]

Kongreye Adana delegesi olarak gönderilmesi kararlaştırılan delegenin isminin bildirilmesi ile yakında Heyeti Temsiliye İstanbul'a yakın bir mahalle naklolunacağından hareketi için bildirilmesinin beklenmesi ve Dr. Rasim Ferit Bey'e İstanbul'dan ayrılıştan beri hiçbir yazı yazılmadığı, cevaben Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Kararın, Milli Meclis'in Dersaadet'te toplanmasına dair olduğu ve görüşlere ait tafsilatın Binbaşı Ali Rıza Bey'le takdim edileceği, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

İngiliz miralayına, Yunanlıların tamamıyla İzmir vilayetini terklerine kadar mücahedeye devamı olunacağı hakkında verdiği cevabın takdire değer olduğu ve düşmanı bunaltmanın maksada daha uygun olduğu, cevaben Demirci Mehmet Efe'ye yazıldı.

Erzincan'da katledilen Mahfuz Bey'in katli hadisesinde Heyeti Temsiliye ve Cemiyet'in asla alakadar olamayacağının ve takibi zorlaştırmak ve neticesiz bırakmak için çıkarılan söylentinin tekzibi ve takip için vazife ve vicdani icabının tamamen icrası Erzincan Mutasarrıflığı'na, Mevki Kumandanlığına ve Heyeti Merkeziye'ye yazıldı ve merhumun biraderi Yüzbaşı Tevfik Münir Bey'e keyfiyet cevaben bildirildi.

Şile'den vaki olan şikâyet üzerine eşkıyalık halinde olan Yeniköy Rumları hakkında icap eden tedbirlerin alınması İzmit'te 1. Fırka Kumandanı Rüştü Bey'e ve merkezi hükümete de müracaatları, cevaben şikâyetçilere yazıldı.

General Franchet d'Esperey'in aşırı bir Yunan muhibbi olduğu ve tehditlere kulak asılmaması ve Pico heyetiyle vaki olan temasta yanlış anlamaların giderildiği, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Ayıntap'ta Fransızların jandanma ve polise el koymak üzere vaki teşebbüsleri üzerine dahili işlerimize vaki olan bu tecavüzün şiddetle protesto edilmesi lüzumu, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Sivas'ta İtalya delegesinin müracaatı üzerine, Kozlu'da dağa kaldırılan İtalyanın süratle kurtarılması hakkında icap eden kati teşebbüslere girişilmesi Bolu Mutasarrıfı Haydar Bey'e ve Alaplı, Zonguldak, Ereğli heyeti idarelerine yazıldı.[1]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.71.

1 Bekir Sıtkı Baykal, yukarda belirtilen kaynakta, 30 Kasım 1919'dan sonraki kararların altında Mustafa Kemal'in imzasının bulunmadığını belirtmektedir. Baykal'ın kitabında, 1, 2, 3 ve 4 Aralık 1919 tarihli kararların hepsinin altında "Dört imza" olduğu ifade edilmekte, bunların kimlere ait olduğu ise belirtilmemektedir. Yine aynı kitapta yer alan sonuncu Heyeti Temsiliye Kararı, 13 Aralık 1919 tarihlidir. Baykal, 4 Aralık'tan sonraki kararların müsvedde olduklarının anlaşıldığını ve bunların altında hiçbir imza bulunmadığını yazmaktadır. İmzalanmasa bile Heyeti Temsiliye'nin Mustafa Kemal Paşa'nın oluruyla karar alması nedeniyle ve ayrıca kararların bütünlüğünü bozmamak açısından, bu kararların hepsine yer verilmiştir. (Y.N.)

DEMİRCİ EFE'YE*

(7 ARALIK 1919)

Sivas, 7.12.1335 [1919]

Şifre

Nazilli Jandarma Tabur Kumandanı Abidin Bey'e

C. 3.12.35 [1919]

Demirci Efe'ye - İngiliz miralayına evvelce vaki olan beyanatınız ve daha sonra gönderilen cevap, son derece iftihar vericidir. Vatanı kurtarmak için hayatını fedayı göze almış zatıâlileri gibi dindar, hamiyetkâr bir cephe kumandanının kati ifadeleri, milletin azim ve kararını düşmanlarımıza en güzel ispat eder.

Aydın cephesinde bu son zamanda gösterilen yiğitçe[1] mukavemet, siyasi vaziyetimize pek iyi tesirler yaptığını müjdelerim ve Cenabı Hakk'ın yardımıyla inşallah belki de çok kan dökmeden sevgili İzmir'imize kavuşacağız. Dolayısıyla, şimdilik ufak tefek baskınlarla düşmanı bunaltmak ve mevzilerin tahkimatını artırmak ve takviye eylemek, maksada en uygun hareket tarzı olur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Fotokopisiyle birlikte aktaran: *Atatürk'ün Milli Dış Politikası (Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1992, c.I, s.113-114.

1 Metnin aslındaki "dilîrâne" (yiğitçe, mertçe) sözcüğü yerine, yukarda belirtilen kaynakta hatalı olarak "deliranc" sözcüğü yer almıştır. Eski yazı belge Ahmet Hezarfen tarafından okunmuştur. (Y.N.)

15. KOLORDU KUMANDANI KÂZIM KARABEKİR'E*

(7 ARALIK 1919)

Zata mahsustur.

Sivas: 7.12.1335 [1919]

15. Kolordu Kumandanı Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri'ne

Paris Sulh Konferansı'na gitmek üzere Suriye'den hareket eden ve milli emellerimiz ve taleplerimiz hakkında yakından malumat hasıl etmek ve Heyeti Temsiliye ile fikir alışverişinde bulunmak üzere Sivas'a uğrayan Suriye ve Ermenistan Fransız Fevkalade Komiseri Fransuva Jur Piko ile vaki olan özel konuşmada, milletin kati emellerinin ve taleplerinin Sivas Kongresi Beyannamesi'nde yer aldığı izah edilerek; Kilikya, Urfa, Maraş ve Ayıntab'ın, Mütarekename hilafına işgal ve buralarda Ermeniler tarafından yapılmakta olan zulümler, Fransızların Osmanlı hükümeti memurlarına reva gördükleri aşağılayıcı muamele tarzı şiddetle protesto olunmuş ve bu haksız işgallerin bertaraf edilmesini milletin katiyen talep eylediği ve bu maksat uğrunda bütün maddi ve manevi kuvvetlerini sarf etmeye azmetmiş olduğu bildirilmiştir. Adı geçen, cevaben: Daha hareketinden evvel Ermeni kıtalarının yeni işgal olunan mahallerden çekilmesini emreylediğini, Fransızların, Devleti Âliyenin[1] bağımsızlığını tanıdıklarını ve bunun teminini arzu eylediklerini, Adana'da iktisadi menfaat teminine karşılık Maraş, Ayıntap, Urfa havalisi ile beraber Kilikya'nın da Fransızlar tarafından tahliye edilmesinin ve bu konuda Sulh Konferansı'nda diğer devletler işgallerinin kaldırılmasına çalışmalarının muhtemel bulunduğu, sırf şahsi görüşleri olmak ve bir gizlilik kaydı altında bulunmak şartıyla söyledi. Ve bizden, Adana'da ve Urfa, Maraş, Antep'te, milli teşkilatımıza eskisi gibi devam etmekle beraber Fransızlar aleyhine silahlı bir isyan, bir kalkışma çıkarılmamasını rica etti. Biz de buna karşılık, kendileri ve Ermeniler tarafından sebebiyet verilmedikçe İslami ahalinin silahlı tecavüzlerde bulunmamaları vasıtalarına girişeceğimizi ve fakat sebebiyet verdikleri halde mesuliyetin kendilerine geri döneceğini söyledik. Arz edilen tafsilatın son derece gizli tutulması pek önemlidir. Söz konusu konuşmadan hasıl eylediğimiz kanaate göre Fransızlar, Doğu'da, Türkiye lehinde hareketle kendilerini menfaatkâr görmektedirler. Jur Piko'nun teması da, sırf milli düşünceler hakkında kati malumat ile Paris'e gitmek maksadına yöneliktir. Dolayısıyla, işgal edilmiş bölgelerde, eskisin-

* Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1969, s.381. *İstiklâl Harbimiz*'in 1960 basımında (s.399-400) tarih, yanlışlıkla "1.12.1335" iken, 1969 basımında "7.12.1335" olarak düzeltilmiştir. (Y.N.)

1 Osmanlı Devleti. (Y.N.)

den daha büyük bir önemle milli teşkilatımızın şekillenmesine ve yayılmasına gayret edilmek ve fakat sonra bildirinceye kadar silahlı hiçbir tecavüze meydan verilmemek lazımdır. Dahili işlerimize jandarma ve polisle müdahale gibi Mütareke hükümlerine aykırı harekâtlarının, hem hükümet ve hem de ahali tarafından usulü dairesinde şiddetle protesto edilmek suretiyle bir bekleme ve hazırlık vaziyetinde bulunmak, siyasi maksadımıza bugün için en uygun düşecektir.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Selâhattin

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(8 ARALIK 1919)

8.12.335 [1919]

Fransızlar tarafından işgal altına alınan Adana, Urfa, Ayıntap, Maraş ve havalisinin tamamen tahliye olunacağına kuvvetli itimat hasıl olduğundan Ermeni ve Fransızlar tarafından sebebiyet verilmedikçe taraflarından silahlı tecavüzlerde bulunulmaması Urfa Müftüsü vasıtası ile eşraf ve ileri gelenlere cevaben yazıldı.

Son haberleşmelerde, Aydın cephesinde bir İngiliz yüzbaşısının Yunanlılara kumanda ettiği görülmekle icabının icrası Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı. İstanbul'a gidecek olan eski İzmir Telgraf Başmüdürü Vekili Edhem Bey'e kendisi gibi haberleşmede aracılık edecek bir zatın vekil bırakılması yazıldı.

Aydın cephesinde büyük bir taarruzdan ziyade ufak milli kuvvetlerle baskınlar icrası ve genel vaziyete tabi oldukları anlaşılan İtalyanlara fazla kuvvet çıkardıkları takdirde her fırsattan istifade ederek silahlı tecavüzler yapılması ve evvelce yapılan kararlara rağmen İngiliz ve Fransız kamuoyunun hariçten kan dökülmesine rıza göstermediklerinden Aydın cephesine Fransız ve İngiliz askeri gelmeyeceği, Nazilli'de Erkânıharbiye Binbaşısı Nazım Bey'e cevaben yazıldı.

Nazilli'ye bir delege gönderilmesi zaruri olduğu Antalya Heyeti Merkeziyesi'ne cevaben yazıldı.

Yunanlıların taarruzlarına devamları muhtemel olmadığından bu kış mevsiminde cepheye komşu bölgelerde bulunan ahalinin göçe zorlanmaları uygun olmadığı Nazilli'de Jandarma Tabur Kumandanı Âbidin Bey'e cevaben yazıldı.

Batı Trakya'nın Bulgarlara bırakılan kısmında ihtilal ile Bulgarları atmanın uygun görülmediği ve Batı Anadolu'ya nakledilecek silah ve mühimmata ihraç noktaları olarak Bafra ağzının münasip olduğu ve sevkıyatın 3. Kolordu Kumandanlığı tarafından üstlenildiği İstanbul Heyeti Merkeziyesi'ne cevaben yazıldı.

George Picot ile vaki olan özel görüşmede vaziyet meydana çıktığından Amiral Dubon ile Edip Bey'in şahsen temas etmesi pek faydalı olduğu ve adı geçen ile Heyeti Temsiliye'nin hiçbir şekilde teması uygun olmadığı İstanbul Heyeti Merkeziyesi'ne cevaben yazıldı.

Meclisi Mebusan'ın dokunulmazlığını temin mesuliyeti kabineye terk olunarak, zaruri olarak Milli Meclis'in Dersaadet'te toplanması kararlaştırıldığı ve mutlak em-

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.72-73.

niyet içinde ve tam serbestiye sahip olduğu tahakkuk edinceye kadar Heyeti Temsiliye'nin evvelki gibi İstanbul haricinde kalarak her türlü ihtimallere karşı lüzumlu tedbirleri almaya devam edeceği Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.

Mardin'de Beşinci Fırka Kumandanı Kaymakam Kenan Bey'le işbirliği edilmesi lüzumu Siverek'te bulunan Urfa Jandarma Tabur Kumandanı Binbaşı Ali Rıza Bey'e yazıldı.

Hariciye Nezareti'nden evrak çalınarak İngilizlere satılmakta olduğu Dersaadet'ten ihbar edilmekle, Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın nazarı dikkati çekildi.

Batı Anadolu milli harekâtının idare birliği Ali Fuat Paşa'nın uhdei hamiyetine[1] verildiğinden, teferruatla alakalı hususlarda adı geçenle temas edilmesi ve haberleşilmesi lüzumu Salihli Harp Cephesi Kumandanlığı'na yazıldı.

Mösyö George Picot'nun teminatı dolayısıyla silahlı bir tecavüzün yapılmasına imkân olmadığından ertelenmesi ve fırsattan istifadeyle teşkilatın kuvvetlendirilmesi lüzumu Kilikya Kumandanı Binbaşı Kemal Bey'e yazıldı.

1. Fırka Kumandanı Miralay Rüştü Bey'in raporu üzerine Kartal Müdafaai Hukuk Reisi Binbaşı Necati ve Geğbüze[2] Jandarma Yüzbaşısı Nail Efendi'nin kötü halleri hasebiyle haklarında vaki olan şikâyetler ve ihbarlar dolayısıyla değiştirilmeleri lüzumu Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya ve Ali Fuat Paşa'ya ve Dersaadet'te Miralay Şevket Bey'e yazıldı.[3]

1 "Hamiyetinin sorumluluğuna" anlamında. (Y.N.)

2 Gebze. (Y.N.)

3 Bekir Sıtkı Baykal, yukarda belirtilen kaynakta, 30 Kasım 1919'dan sonraki kararların altında Mustafa Kemal'in imzasının bulunmadığını belirtmektedir. Baykal'ın kitabında, 1, 2, 3 ve 4 Aralık 1919 tarihli kararların hepsinin altında "Dört imza" olduğu ifade edilmekte, bunların kimlere ait olduğu ise belirtilmemektedir. Yine aynı kitapta yer alan sonuncu Heyeti Temsiliye Kararı, 13 Aralık 1919 tarihlidir. Baykal, 4 Aralık'tan sonraki kararların müsvedde olduklarının anlaşıldığını ve bunların altında hiçbir imza bulunmadığını yazmaktadır. İmzalanmasa bile Heyeti Temsiliye'nin Mustafa Kemal Paşa'nın oluruyla karar alması nedeniyle ve ayrıca kararların bütünlüğünü bozmamak açısından, bu kararların hepsine yer verilmiştir. (Y.N.)

URFA MÜFTÜSÜ HÜSNÜ EFENDİ'YE*

(8 ARALIK 1919)

Urfa Müftüsü Faziletlû Hüsnü Efendi Hazretleri'ne

Sivas 8.12.35 [1919]

C. 1.12.35 [1919]

Eşraf ve ileri gelenlerin imzalarını ihtiva eden telgrafname okundu.

Urfalıların dini sağlamlıkları, mukaddes hilafet makamına sarsılmaz bağlılıkları ve mübarek vatan uğrunda her fedakârlığı göze alacak hamiyetkârlıkları tarihen bilinmektedir. Mutasarrıflığa da vaki olan tebligatımız gibi, vatanımızı haksız olarak işgal etmiş olan Fransızların vaziyetleri geçici olup, davamızın hak olması yönünden, Cenabı hafızı hakikinin inayeti rabbanisiyle[1] oralarının tamamen tahliye olunacağına kuvvetli itimadımız vardır. Bu konuda, tesirli siyasi teşebbüslerde bulunulmuştur. Dolayısıyla, Ermeniler veya Fransızlar tarafından sebebiyet verilmedikçe, tarafınızdan silahlı tecavüzlerde bulunulmamasını tavsiye eder ve fakat vatan mukadderatının dayanak noktası olan milli birliği sağlamlaştırmaya ve milli teşkilatınızı genişletmeye ve takviye etmeye son derece gayretle çalışılmasını, dinin selameti ve namus namına talep eyleriz. İcap ederse, zamanında icap edenlere özel talimat verilecektir.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Harp Tarihi Dairesi Arşivi, Arşiv 1, Dosya 6, Fihrist 83'ten aktaran: *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s. 132-133.

1 "Büyük hakiki koruyucu Allah'ın yardımıyla" anlamında. (Y.N.)

SALİHLİ HARP CEPHESİ KUMANDANLIĞI'NA*

(8 ARALIK 1919)

Şifre

Sivas
8.12.35 [1919]

C: 4.12.35 [1919]

Batı Anadolu milli harekâtının idaresinin birliği, 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa Hazretleri'nin uhdei hamiyetine[1] verilmiştir. Teferruatla alakalı hususlarda doğrudan doğruya ve adı geçenle temas ve haberleşme yapılması işlerin hızlanmasını temin eder. Bundan sonra tamimler, yüksek talebiniz üzerine, doğrudan doğruya gönderilecektir.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Arşiv 1/105, Dolap 5, Göz 1, Klasör 256, Dosya 5, Fihrist 34'ten aktaran: *Askeri Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, Eylül 1978, sayı 77, s.62.

1 "Hamiyetinin sorumluluğuna" anlamında. (Y.N.)

KİLİKYA MINTIKASI KUVAYİ MİLLİYE KUMANDANI BİNBAŞI KEMAL BEY'E*

(8 ARALIK 1919)

"Çalışmalarınızı takdirle takip ediyorum. Silahlı bir baskın yapamadığınıza üzülmeyiniz. Zira Fransız Komiseri Georges Nicola ile yapılan görüşmemizde, onlar halka zulmetmeyeceklerini ve Ermenileri geri çekeceklerini, biz de buna karşılık silahlı hir tecavüzde bulunmayacağımızı vaat etmiştik. Sizin silahlı bir baskın yapamayışınız hu bakımdan bir isabet olmuştur." "Fakat kazanılan fırsatlardan istifade ederek teşkilatı kuvvetlendirip büyük bir harekete hazırlanmak gayemiz ve ilkemiz olmalıdır."

* Tahsin Ünal, " Atatürk ve Gerillacılık", *Hayat Tarih Mecmuası*, c.4, 1966, sayı 10, s.6. Tahsin Ünal, belgeyi yukardaki şekliyle yayımlamış ve kaynak olarak "Arşiv: Dosya: 6"yı göstermiştir. Ünal, yukardaki belgenin Mustafa Kemal tarafından 8 Aralık 1919'da Sivas'tan gönderildiğini belirtmektedir.
Ayrıca bkz. Sadi Borak, *Atatürk'ün Resmi Yayınlara Girmemiş Söylev Demeç Yazışma ve Söyleşileri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1997, s.334.
Sadi Borak, aynı kaynaktan aktardığı belgenin üzerine, "Kilikya Mıntakası Kuvayi Milliye Kumandanı Kozanoğlu Doğan Bey'e" başlığını koymuştur. "Kozanoğlu Doğan Bey", Binbaşı Kemal Bey'in takma adıdır. (Y.N.)

DERSAADET ÇANAKKALE MEVKİİ MÜSTAHKEM KUMANDANI MİRALAY ŞEVKET BEYEFENDİ'YE*

(8 ARALIK 1919)

Zata mahsustur.

Sivas, 8.12.1919

Dersaadet Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendi'ye

C: 1.12.1919.

1. İhtilal ile esaslaşmak mümkün değildir. Batı Trakya'yı istila etmek istiyen İngiliz, Fransız, Italyanlara arzularını tatmin için bir sebep hazırlanmış olacaktır. Bundan başka Bulgarların bizimle birleşmek arzusunu göstermekte oldukları bir zamanda bu hareketin hayırlı bir netice vereceği de sanılmamaktadır. Bunun Batı Trakya'yı Yunanlılara işgal ettirmek için bir teşvik olması da pek muhtemeldir. Dolayısıyla vaziyetin pek esaslı incelenmesi pek hayati ve mühim bir mesele sayılmaktadır.

2. Batı Anadolu'nun silah ihtiyacı ziyadedir. Bir an evvel nakliyat arzu edilmektedir. İhraç iskelesi olarak biz Bafra ağzını münasip görüyoruz. Fena havalarda takalar, kayıklar barınabilir. Nehir yoluyla da Vezirköprü'ye kadar düz kayıklarla nakliyat mümkündür. Bu işi 3. Kolordu Kumandanlığı üstlenecek, Samsun'daki fırkasına yaptıracaktır. Yalnız vaktiyle kayıkçıların ismi, hareketten evvel silahların cinsi ve miktarı hususunda adı geçen kumandanlığa malumat verilmesi lazımdır. Hatta dahilde tüccar eşyası olarak nakli tasavvur edilmiş olduğundan bu konuda 3. Kolordu Kumandanlığı ile süratle anlaşıldıktan sonra belki de bir arkadaşın Samsun'a gelerek vaziyeti mahallinde tespit etmesi ve kararlaştırması daha doğru olacaktır.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından. *Nutuk*, c.III. Trakya Teşkilâtına Ait Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.348; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika: 299, s.1280.

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(8 ARALIK 1919)

Şifre
Aceledir.

Sivas, 8.12.1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

Kartal ve Gebze havalisinde öteden beri devam edegelmekte olan asayişsizlik son derece dikkat çekici görülmüş ve keyfiyetin araştırılması ve bildirilmesi özel olarak 1. Fırka Kumandanı Rüştü Bey'den rica edilmişti. Adı geçenden alınan cevabi şifrede; Maltepe Endaht Mektebi'nde[1] vazifeli bir memur olduğu halde Kartal Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi sıfatını takınan Binbaşı Necati Bey'in Kuvayi Milliye namıyla başına topladığı Arnavut Küçük Aslan çetesiyle halkı soydurmakta olduğu ve Gebze Jandarma Yüzbaşısı Nail Efendi'nin de adı geçenin suç ortağı bulunduğuna şüphe kalmadığı; Darıca Rum bekçilerinin katli, İstelyanos isminde bir zenginin dağa kaldırılması vakalarının tamamen Aslan çetesine ait olduğu halde hükümeti seniyeye sadık ve milli teşkilatın nezih bir üyesi olan Yahya Kaptan'a adı geçen tarafından bu caniyane vakanın bağlanmakta ve yüklenmekte olmasının ve bu iki subayın hükümet için tehlikeli birer unsur olduğu ve Gebze Kaymakamlığı'nın bu konudaki resmi yazılarının da bu fikri teyit ettiği bildirilmektedir. Necati Efendi'nin bir yerden ara sıra para almakta olması, Sait Molla aracılığı ve İngilizlerin tertibi ile alakadar olduğu hissini vermektedir. Dolayısıyla bu iki subayın bir an evvel mahallerinden kaldırılarak zarar veremeyecek mahallere tayin olunması ehemmiyetle arz olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika: 202, s.234-235; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika: 202, s.1159.

1 "Maltepe Atış Okulu". (Y.N.)

DERSAADET ÇANAKKALE MEVKİİ MÜSTAHKEM KUMANDANI MİRALAY ŞEVKET BEYEFENDİ'YE*

(8 ARALIK 1919)

Şifre
Zata mahsustur.

Sivas. 8.12.1919

Dersaadet Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı
Miralay Şevket Beyefendi'ye

Kartal ve Gebze havalisindeki asayişsizliğin Maltepe Endahi Mektebi'nde[1] memur iken kendisine Kartal Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi sıfatını veren Binbaşı Necati Bey'le, Gebze Jandarma Yüzbaşısı Nail Efendi'nin himaye ve idaresi altındaki Arnavut Küçük Aslan çetesi tarafından yapılmakta olduğu ve Binbaşı Necati Bey'in İstanbul ile haberleştiği ve bir yerden para almakta bulunduğu belgeli olarak istihbar edilmiştir. Keyfiyet büyük bir ehemmiyetle Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya bildirildi. Ve bu subayların hemen mahallerinden kaldırılarak zarar veremeyecek bir mahalle tayinleri istirham olundu. Tarafınızdan da keyfiyetin gizli olarak takip olunması ve bunların Kartal ve Gebze'den kaldırılmasından sonra meşru ve nezih bir tarzda milli teşkilatın o havalide tamamlanması ve yayılması için icabına şimdiden girişilmesi rica olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika: 203, s.235-236; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, Vesika: 203, s.1160.

1 "Maltepe Atış Okulu". (Y.N.)

12. KOLORDU KUMANDANI FAHRETTİN BEY'E MEKTUP*

(8 ARALIK 1919)

Sivas
8 Kanunuevvel 35
[8 Aralık 1919]

Muhterem Kardeşim;

Şemsettin Bey'den sonra, Hüseyin Bey'in de Sivas'a gönderilmesi suretiyle kardeşlik bağlarının teyidinde gösterilen samimi belirtilere teşekkür arz ederim. Şemsettin Bey, son günlerin gerektirdiği kararlar hakkında zatı biraderlerine, malumat arz eylemiştir.

Hüseyin Bey de, Suriye ve Ermenistan Fevkalade Komiseri'yken, İstanbul yoluyla Paris Sulh Konferansı'na giden Fransuva Jorj Piko'nun, Heyeti Temsiliye'yle görüşmek üzere Sivas'a gelmesindeki sebebi izah edecektir. Bu görüşmeye ait bir özet, şifre ile takdim edildiği gibi, bir suret de Hüseyin Bey'e takdim edilmiştir. İtalya'nın İstanbul Fevkalade Komiseri Mösyö Malle, önce bazı görüşlerini mektupla bildirdiği gibi, bu defa Sivas'a özel bir memur göndererek, iki taraf için bir anlaşma zemini araştırmaya girişmiştir.

İngilizlerin Erzurum ve Kars havalisinde temsilcisiyken tanıştığımız ve bu defa Harbiye nazırlarının daveti üzerine Londra'ya giden Kaymakam[1] Rolenson, bu defa İstanbul'a dönmüş ve görüşmek üzere Sivas'a gelmek istediğini, Trabzon'daki temsilcileri vasıtası ile bildirmiştir.

Rolenson Londra'ya hareket edeceği sırada Erzurum'da veda etmek üzere görüşmüş ve "Dönüşümde daha uygun şartlar dahilinde görüşebileceğimizi ümit ederim" demişti. İstanbul'da genel olarak Doğu'daki İngiliz siyasi memurların Türkleri tanı-

* Altı sayfa el yazısı mektubu fotokopisiyle birlikte yayınlayan: *Yeni Tarih Dünyası*, Özel Sayıları Serisi: 1. Atatürk'ün 15. Ölüm Yılı Hatırası (1953), s.22-25. Eski yazı mektup, Ercüment Hüsnü Baki ve Ahmet Hezarfen tarafından okunmuş ve çok sayıda okuma hatası düzeltilmiştir. (Y.N.)
Ayrıca bkz. Fahrettin Altay, "Millî Mücadele Hatıralarım", *Hayat* dergisi, c.1, 1959, sayı 4, s.8-9; Fahrettin Altay, *10 Yıl Savaş 1912-1922 ve Sonrası*, İnsel Yayınları, İstanbul, 1970, s.197-200.
Fahrettin Altay, "Millî Mücadele Hatıralarım" başlıklı yazı dizisinde, mektup zarfının fotokopisini de yayımlamıştır. Zarfın üzerinde:

"Mahsus/ 12. Kolordu Kumandanı Fahreddin Beyefendi'ye takdim. M. Kemal"

yazısı vardı. (Y.N.)

1 Yarbay. (Y.N.)

makta ve Türkiye hakkında takip ettikleri siyasette yanlış yolda gittiklerini ve bunda İstanbul muhitiyle Osmanlı merkezi hükümetlerinin zararlı saik teşkil eylediklerini de ilave etmişti.

Amerika Araştırma Heyeti Reisi General Harbord ile Sivas'ta uzun uzadıya vuku bulmuş olan görüşmemizde, adı geçenin ve Doğu'da bulunan bütün Amerikalıların lehimizde olduğu anlaşılmış ve geçenlerde alınan sağlam malumat, Harbord raporunun lehimizde yazıldığına ait bulunmuştur. Yalnız Amerika ahalisi senelerden beri aleyhimizde işittikleri propagandanın tesirinden kolaylıkla kurtulamayacakları itiraf olunmuştur.

Avrupalıların Türkiye hakkındaki arzuları, memleketimiz üzerinde azami derecede ve daimi ve emin bir surette menfaatlerinin temini merkezindedir. Menfaatlerine uygun zemini hazırlama ve temin için dayanmak istedikleri sebep ve bahaneler; Osmanlı hükümetinin aczi ve azınlıkların korunması için teminat...

Toplanacak olan Meclisi Mebusan, millete dayanarak vakur bir azimkâr tavır alırsa, millet de vekillerine cidden dayanak olabilecek tam bir birlik gösterirse, düştüğümüz yok oluş çıkmazından kurtulabileceğimize emniyetim vardır.

Milletimizi –mevcut ters ve zararlı cereyanlar arasında– sağlam bir kütle halinde tutabilmek, her şeyden evvel zatı biraderileri gibi kıymetli, hamiyetli kumandan arkadaşlarımızın gayret ve fedakârlıklarına bağlıdır.

Mülkiye memurları reislerinin çoğunlukla yanar döner[1] olduklarını tecrübe göstermiştir. İçlerinde en hamiyetli olanlar bile, daima askeri kumandanlara boyun eğmekten başka bir şey yapmamışlardır.

Şükre ve övünmeye değerdir ki, bugün istinasız tekmil kolordu kumandanları arkadaşlarımız, büyük bir iyi niyetle, vatanı kurtarma noktasında görüşlerini birleştirmiş ve milleti şekillenmiş bir hale dönüştürmek için, alicenabane ve azimkârane bir şekilde çalışmaktadırlar.

Benim ve şimdi beraber bulunan Rauf Bey'le Bekir Sami Bey gibi arkadaşlarımızın pek dikkatli olarak çalıştığımız esaslı nokta, bütün çalışmamızın, arkadaşlarımızın görüşlerine uygun ve milli kamuoyunuzun bileşkesine uygun olmasıdır.

Buna rağmen, Hüseyin Bey'in, yoldayken bazı kimselerden bizim hiçbir vakit hatır ve hayalimizden geçmemiş ve geçmeyecek olan zararlı fikirler propaganda eylediğini söylemesi, cidden üzülmemize sebep oldu.

Mesela, diktatörlük gibi... Bu fikrin ne kadar manasız olduğu, izan erbabınca kolaylıkla takdir olunur. Bir de, bu hususta zerre kadar şüphe ve tereddüde düşen namus ve hamiyet erbabı için, Heyeti Temsiliye'ye fiilen dahil olarak işbirliği etmek ve tavır ve hareketi kontrol etmek daima mümkündür.

İstanbul'da bulunan yüksek zevatın serbest olanları, Ahmet İzzet Paşa vesaireyi davet ettim. Fakat bu gibiler, hayatını tehlikeye koymak istemez, huzur ve rahatını feda edemezse ne yapılır?

1 El yazısı metinde "mütelevvin". "Renkten renge giren, bir halde durmayan, kararsız, dönek" anlamlarına geliyor. (Y.N.)

Memleket ve milletin içinde bulunduğu acı akıbetlerin şartları hakkındaki karanlık ihtimaller bir an vicdan huzuruyla düşünülecek olursa, milli birliği... mesai ahengimizi haleldar edecek dedikodulara sebebiyet verenler hakkında ne hüküm verilmek lazım geleceği, kendi kendine meydana çıkar.

Heyeti Temsiliye, yakında Kayseri, Kırşehir üzerinden Ankara'ya ve oradan da Eskişehir yakınında "Seyit-gazi'ye" gidecektir. Bu intikali henüz gizli tutmaktayız. Maksat, Eskişehir'de temin olunacak mebuslar toplantısına temas edebilmektir. Adı geçen mahalle intikal edecek Heyeti Temsiliye, yeniden her liva mebuslarından Heyeti Temsiliye üyeleri olarak davet olunacaktır. Geçici bir toplantı ve kısa bir fikir alışverişinden sonra, Heyeti Temsiliye bir kısım üyesiyle orada kalacak, geri kalanlar İstanbul'a gidecektir. Oralara geldiğimizde, yakınlık hasebiyle, zatıâlii biraderleriyle de müşerref olmayı temenni ederim.

Refet, kendiliğinden İstanbul'a gidivermiş. Cephenin bir an evvel üstlenilmesi hakkındaki yüksek yazınız üzerine kendisine yazdım, hatta habersiz İstanbul'a gidişini biraz da eleştirdim.

Hüseyin Bey, burada gördüklerini, işittiklerini bütün hislerini zatıâlinize arz edecek ve kâfi tafsilat verecektir.

Hürmetle gözlerinizden öper ve diğer arkadaşların selam ve muhabbetlerini takdim ederim kardeşim.

M. Kemal

ADANA MUDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ HAKKINDA AHMET REMZİ BEY'E*

(8 ARALIK 1919)

Sivas'tan, 8.12.35 [1919]

Beyefendi,

Adana Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesi'nin teşkili hususunda gösterdiğiniz vatani gayret şükrana değerdir. Bütün muhterem arkadaşlarımızla sizi tebrik ederim.

Adana'dan gelen mektubun içindekiler merkezi hükümete bildirilmiş ve icraat neticesinin Heyeti Temsiliye'ye bildirilmesi lüzumu da rica edilmiştir. Bu üzücü vaziyetin ehemmiyeti karşısında hükümetin kayıtsız kalmayacağını ümit ediyorum. Bu mektup *İradei Milliye* ile de yayımlanacaktır.[1] Vatani mesainizin devam etmesiyle muvaffakiyetinizin sürmesini temenni ederim.

Mustafa Kemal

* Ahmet Remzi Yüregir, "Milli Mücadelede Çukurova", *Yeni Adana* gazetesi, 23 Ocak 1953, sayı 8393, s.2.

1 Ahmet Remzi Yüregir, Adana'da şiddetlenen işgal baskısı ve Ermeni zulüm ve facialarının dehşeti hakkında mektuplar aldığını ve bu mektupların Heyeti Temsiliye tarafından Sivas'ta çıkarılan *İradei Milliye*'de yayımlanmasını rica ettiğini belirtmektedir. Bkz. *aynı yerde*. (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(9 ARALİK 1919)

Sivas
9.12.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye

Heyeti Merkeziyelerden 15.11.35 [1919] tarihinde talep edilen meblağın, yüksek tarafınızdan süratle gönderilmesine yol gösterilmesi istirham edilmişti. Acil lüzumu dolayısıyla, adı geçen meblağın telgraf poliçesiyle gönderilmesine yüksek yol göstermeleri tekrar rica olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. El yazısı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(10 ARALIK 1919)

10.12.335 [1919]

Prens Sabahattin Beyefendi ile görüşmenin, anlaşmanın uygun olduğu, Batı Trakya'nın Doğu ile birlikte Müdafaai Hukuk Cemiyeti dahilinde girmesine Nizamnamemizin muhalif bulunduğu ve bu konuda büyük sakıncalar da olduğu, Hindistan Cemiyeti İslâmiyesi ile temas için itimat edilir zevat gönderilmesinin uygun olduğu, İngilizlerle tarafımızdan temasın aranması uygun olmadığı, Avukat Refik Bey'in Paris'te Ahmet Rıza Bey nezdine gönderilmesine dair olan görüşlerin Dersaadet'e gelecek zat tarafından izah olunacağı, İstanbul Heyeti Merkeziyesi'ne cevaben yazıldı.

Milli Meclis'in Dersaadet'te toplanması zaruri kabul edildiği, yegâne dayanak noktamızın milletin birlik ve azim ve imanından doğan kuvvet olduğu, Amerika'ya bir beyannamе verilmesi bizce de münasip olduğu, fakat bunun milli kuvvete dayanan bükümet tarafından vukuu talep olunan tesiri hasıl edeceği, Halide Edib Hanım'a cevaben yazıldı.[1]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.73-74.

1 Bekir Sıtkı Baykal, yukarda belirtilen kaynakta, 30 Kasım 1919'dan sonraki kararların altında Mustafa Kemal'in imzasının bulunmadığını belirtmektedir. Baykal'ın kitabında, 1, 2, 3 ve 4 Aralık 1919 tarihli kararların hepsinin altında "Dört imza" olduğu ifade edilmekte, bunların kimlere ait olduğu ise belirtilmemektedir. Yine aynı kitapta yer alan sonuncu Heyeti Temsiliye Kararı, 13 Aralık 1919 tarihlidir. Baykal, 4 Aralık'tan sonraki kararların müsvedde olduklarının anlaşıldığını ve bunların altında hiçbir imza bulunmadığını yazmaktadır. İmzalanmasa bile Heyeti Temsiliye'nin Mustafa Kemal Paşa'nın oluruyla karar alması nedeniyle ve ayrıca kararların bütünlüğünü bozmamak açısından, bu kararların hepsine yer verilmiştir. (Y.N.)

ADANA MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ HEYETİ MERKEZİYESİ'NE*

(10 ARALIK 1919)

Kayseri'de Somaoğlu Hanı'nda,
Adana Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesi'ne

Sivas:
N.182

C. 27.11.335 [1919] yazıya:

Vatanın kurtulmasına, milletin selamet ve kurtuluşuna yönelik faydalı mesailerinde muvaffakiyete nail olmaları, yüce Allah'ın lütfundan niyaz edilir. 10 Kanunuevvel 335 [10 Aralık 1919]

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Ahmet Remzi Yüregir. "Milli Mücadelede Çukurova". *Yeni Adana* gazetesi, 22 Ocak 1953, sayı 8392.

ALİ RIZA BEY'E*

(10/11 ARALIK 1919)

Sivcrek'tc Urfa Jandarma Kumandanı Ali Rıza Bcy'c

Sivas-184-82

C. 6 Kanunuevvel 335 [6 Aralık 1919] tele.

Eski hizmetleriniz Heyeti Temsiliyc'cc malumdur ve tasdik edilmiştir. Fransızların. İstanbul merkezi hükümeti nezdinde bir teşebbüste bulunmalarına mani olmak ve daha emin ve serbest olarak mukaddes gaye uğrunda çalışmak üzere, şu birkaç gün zaman içinde, imzanızla haberleşilmemesini ve yalnız Hayreddin kâfi olacağını uygun buluyorum. Urfalıların telgrafına münasip cevap verdim. Mardin'dc 5. Fırka Kumandanı Kenan Bcy'le temas ederek işbirliği yapılmasını tavsiye ederiz. Adı geçen kumandana malumat verilmiştir.

10/11 Kanunevvel 335 [10/11 Aralık 1919]

Heyeti Temsiliye Reisi
Mustafa Kemal

* Ali Rıza, *Ahfada Yadigar Urfa Mücahedesi*, Sinop Matbaası, 1343 H, 1924 M, s.84-85. Eski yazı metin, Sadık Perinçek ve Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(11 ARALIK 1919)

11.12.335 [1919]

Afyon Karahisarı'nda bulunan eski Kuvayi Milliye kumandanlarından Binbaşı Hacı Şükrü Bey'in derhal Ankara'ya hareket ve orada Heyeti Temsiliye'yi beklemesi; Heyeti Temsiliye üyelerinden Hüsrev Sami ve 23. Fırka Kumandanı Ömer Lütfi Beylerle Demirci Mehmet Efe'nin, adı geçenin oradan uzaklaştırılarak başka bir vazife verilmesi hakkında vaki olan müracaatları üzerine kararlaştırıldı.

Görüşlerinin esaslı olduğu ve birkaç gün sonra ulaşmış olacak arkadaşımızın vaziyet hakkındaki görüşlerimizle hükümet hakkındaki düşüncelerimizi bildireceği, Dersaadet'te Celâl Nuri Bey'e cevaben yazıldı.

Zatı şahanenin tasdik ettiği ve İngiliz delegeleri ile Ferit Paşa arasında imzalanan mukavelename aslının ele geçirilmesine mesai sarf edilmesi İstanbul Heyeti Merkeziyesi'ne yazıldı ve mukavelename sureti kumandanlara tamim edildi.

Heyeti Temsiliye'nin kabine hakkındaki görüşü Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya cevaben yazıldı.

Vaki olan baskı üzerine istifa eylediği haber verilen Biga Heyeti İdare Reisi Mehmet Hamdi Bey'in istifasında ısrarı ve ahvalin incelenmesi için özel bir memur gönderilmesi hakkındaki teklifi üzerine, keyfiyet 61. Fırka Kumandanı Kâzım Bey'e yazıldı.

İşgallere karşı fiilen ve mükemmelen hazırlanılarak Nizamnamc'nin ekinin tatbik olunması, görüşlerine cevaben Isparta Heyeti İdaresi'ne yazıldı.

Bugün düştüğümüz acı şartlar içerisinde bütün hamiyet erbabı rütbelerini atarak vatanı vücutlarını hasrettiği sırada Jandarma Mülazımı Esat Bey'in rütbesinin terfiinden bahsetmenin iyi tesir hasıl etmediği. Burdur Heyeti İdaresi'ne cevaben yazıldı.

Sivas Heyeti Merkeziyesi'nin yeniden seçimle teşekkülü dolayısıyla evvelki heyetin yetersizliği dolayısıyla bağımsız liva heyeti merkeziyesine bağlandığı, alakadarları tebliğ edildi.

Ulukışla ve Ereğli'ye gelen Fransız müfrezelerine yirmi dört saat mühlet verilmesi ve çıkmadıkları takdirde ihraçları hakkında verilen kararın uygun olduğu, 11. Fırka Kumandan Vekili Sefik Bey'e cevaben yazıldı.

Suriye'de teşekkül etmiş olan Yahya Hayati Bey'in riyasetindeki Türk Muhibbi Komitesi ile temas hasıl olmadığı ve Fransızlarla açıktan açığa muharebelere girme-

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.74-75.

mız menfaatlerimize aykırı olduğu ve Suriyc'nin bağımsız bir Arap hükümeti teşkil etmesi ve ardından konfederasyon halinde birleşmemiz esası takip olunmasının delege olarak gelen Mülazım Zeki Bey'e izahı, Dersaadet'te Kaymakam Kemal Bey'e cevaben yazıldı.[1]

1 Bekir Sıtkı Baykal, yukarda belirtilen kaynakta, 30 Kasım 1919'dan sonraki kararların altında Mustafa Kemal'in imzasının bulunmadığını belirtmektedir. Baykal'ın kitabında, 1, 2, 3 ve 4 Aralık 1919 tarihli kararların hepsinin altında "Dört imza" olduğu ifade edilmekte, bunların kimlere ait olduğu ise belirtilmemektedir. Yine aynı kitapta yer alan sonuncu Heyeti Temsiliye Kararı, 13 Aralık 1919 tarihlidir. Baykal, 4 Aralık'tan sonraki kararların müsvedde olduklarının anlaşıldığını ve bunların altında hiçbir imza bulunmadığını yazmaktadır. İmzalanmışsa bile Heyeti Temsiliye'nin Mustafa Kemal Paşa'nın oluruyla karar alması nedeniyle ve ayrıca kararların bütünlüğünü bozmamak açısından, bu kararların hepsine yer verilmiştir. (Y.N.)

HARBİYE NAZIRI CEMAL PAŞA'YA*

(11 ARALIK 1919)

Şifre

Sivas, 11.12.1919

Harbiye Nazırı Cemal Paşa Hazretleri'ne

Kabinenin fikri olmak üzere gönderilen 9 Kanunuevvel 1919 [9 Aralık 1919] tarihli telgrafname heyetimizce okundu. Bu telgrafname içindekiler dahi, bunca izahat ve maruzatınıza rağmen, eski yazılardaki anlayışları tekrar mahiyetinde görülmüştür. Heyeti Temsiliye'mizin gayesi, hükümet nüfuzunu halelden korumak, milli itimadı kuvvetlendirmekten ibaret olduğu, defalarca teyit olunmuştur. Maruzatımızın, maalesef layıkı gibi incelenmeye alınmadığı kanaati hasıl olmaktadır.

1. Anadolu'da fikri intizam ve kalbi emniyetin bozuk olduğu doğru değildir, belki düşük Damat Ferit Paşa kabinesi zamanında husule getirilmiş olan bu fikir bozukluğu ve emniyetsizlik, en sonunda milli birlik sayesinde son bulmuştur.

2. Şahıslar tarafından, kendi başına memur azli ve değiştirilmesi vaki değildir. Yalnız Dahiliye Nezareti, milli harekâta alçıhtarlıklarından dolayı, düşük kabine zamanında, millet tarafından kovulan ve her tarafça isimleri malum olan memurları terfi ve tayindeki ısrarıyla pek manidar bir yol takip ediyor. Dahiliye Nezareti'nin milli emellere külliyen aykırı ve hâlâ eski Nazır Âdil Bey ruhunun Dahiliye Nezareti'nde yaşadığını kamuoyuna hissettiren icraatına, elbette pek haklı ve meşru olarak halkça itaat olunmamaktadır. Aynı müsteşar, aynı İdarei Umumiyeyi Dahiliye, aynı Memurin Müdürü'nün vazife icrada devam eylemeleri, hakikaten hem yüksek heyetlerini ve hem de millete karşı taahhüt altında bulunan Heyeti Temsiliye'mizi pek müşkül bir vaziyete sokmaktadır .... tarihli telgrafname ile arz ettiğimiz Dersim Mutasarrıfı meselesi dikkat çekicidir. Artık bu konuda Heyeti Temsiliye'ce yapılacak bir şey kalmamıştır. Daha sonra da, Dahiliye Nezareti'nin bu gibi icraatı yüzünden meydana gelecek vaziyetlerin ıslahı için, iyi kabul ve itimada mazhar olamadığından, istirhamlarda da bulunulmayacaktır.

Son defa olarak şunu arz edelim ki, hükümeti seniyeleri, milletin emniyet ve itimadını hakkıyla kazanmak ve bu memleket ve millete faydalı olmak arzusunda ise,

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.I, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s.218-220; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.I, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, s.305-307.

ki buna heyetimizin hiç şüphesi yoktur, milletin ruhuna, vaziyetin nezaket derecesine göre bir hareket hattı seçmeli, asıl derdi kendi içinde tedavi eylemelidir. Yoksa, iktidar makamına gelindiğinden itibaren tutulan usul gibi, Heyeti Temsiliye'yi hedef alarak aynı zemin üzerinde üst üste yazı yazmakla maksat temin edilemez.

3. Düşük hükümetin millete düşman, düşmanlara dost olarak takip etmiş olduğu hainane siyasetin mirası olan Aydın cephesinde, para alınmasında, belki bazı uygunsuzluklar olmuş olabilir. Şu kadar ki, Sivas Genel Kongresi ile şekillenen milli birlik ve Harbiye Nezareti'nin vatanperverane gayretleri ve yardımı sayesinde, bu gibi hallerin de önü alınmış demektir.

4. Millet, mütareke halinde bulunduğu düşman devletlerden hiçbirisine tehditkâr vaziyet almış değildir. Yalnız mukaddes ve meşru haklarına müdahaleleri, kati lüzumu hasıl olursa, silahla dahi önlemeye azmetmiştir.

5. Heyeti Temsiliye'nin, temsilcilere telgraf çekmesi bahsine gelince; bu ancak protestolarla sınırlıdır ki, yüce heyetlerinin olurunu da almıştır. Esasen, milli birliğin temsilcisi olmak sıfatıyla Heyeti Temsiliye'nin, millet namına, bu kabil müracaatlarda bulunması meşru bir hakkıdır. Eğer, hükümet de aynı hassasiyeti gösterir ve milletle hemfikir olduğunu bu kabil fırsatlarda ortaya koymaya ve göstermeye önayak olursa, siyasete zarar şöyle dursun, büyük faydalar toplanacağı açıktır. Halbuki yüksek heyetlerinin Adana'nın işgali gibi açık bir haksızlığı bile protesto eylemediğini Fransızlar söylüyorlar. Dolayısıyla Fransız temsilcisinin aleni ifadelerinin hikmetini bu noktada aramalıdır. Kısaca, şunu arz edelim ki Heyeti Temsiliye, ne karamsarlığa ve ümitsizliğe düşmüştür ve ne de mukaddes vazifelerinde millet ve vatan selametine ait icapları idrak edemeyecek şuursuzlukla maluldür. Milletin selameti namına aldığı tedbirler ve icra eylediği bütün muamelelerde vakar ve haysiyeti, miskinlik ve alçaklığa tercih eylemeyi esas kabul etmiştir. Siyaset, uyanıklık ve halin icaplarına uygun hareketin ancak bu yolda olduğuna iman eylemiştir. Dolayısıyla, acı hakikatler karşısında, tetikte ve uyanık olan millet ruhundan ödünç aldığı bu esasların aksini millete tavsiye eyleyemez ve yakında toplanmasını elzem saydığı Meclisi Mebusan'ın da, aynı ruh ve his ile donanmış olacağı ümidini kaviyen besler.

6. Heyeti Temsiliye'mizin görüşü, yukarda arz olundu. Bu gibi hususlarda, delegemiz olmak itibariyle, zatı devletlerinin vekiller heyetini aydınlatması ve vaki olmayan hususları kendilerine izah buyurmaklığımız lazım olduğunu, memleket selameti namına, büyük hürmetle arz eyleriz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

ERZURUM MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ HEYETİ MERKEZİYESİ'NE*

(11 ARALIK 1919)

Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesi'ne

Çıkış yeri: Sivas
Numarası: 1178

Heyeti Temsiliye üyelerinden mebus seçilenlerden bir kısmı, şimdiden, İstanbul'da toplanacak olan Milli Meclis'e katılacaklarından, ayrılacak üyelerin yerine, teşkilat nizamnamesinin yedinci ek maddesi hükümlerine uygun olarak mebus olmayan zevattan talep olunan vasıflara sahip iki zatın seçilmesiyle, isminin süratle bildirilmesi rica olunur. 11 Kanunuevvel 35 [11 Aralık 1919]

Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, Kutu 28, Belge 160. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*. Hazırlayan: Nimet Arsan. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.133-134.

SİVAS MÜDAFAAİ HUKUK CEMİYETİ HEYETİ MERKEZİYESİ'NE

(11 ARALIK 1919)

Sivas
11.12.335 [1919]

Sivas Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyesi'ne

Amasya ve Tokat Müdafaai Hukuk Cemiyeti heyeti idarelerinin yüksek heyetinizle yeniden irtibat kurarak vazife yapmaları lüzumu, mahalline tebliğ edildi. Adı geçen heyeti idareleri lüzumu gibi aydınlatmaları ve iyi yürütmeleri rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi. Kutu 18. Belge 96. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(12 ARALIK 1919)

12.12.335 [1919]

Harput Valisi firari Ali Galib'in hemşehrilerinden olup Elâziz Divanıharbi'nde beraat kazanan Malatya Belediye Reisi Hacı Mehmet Efendi'nin tekrar Belediye Riyaseti'ni üstlenmesi uygun olamayacağından bir an evvel işten el çektirilmesi Malatya'da 2. Alay Kumandanı Münir ve Malatya Mutasarrıf Vekili Fikri Beylere yazıldı.

Ferit Paşa kabinesi zamanında Dersim Mutasarrıflığı'na tayin ve Sivas'tan iade olunan Osman Bey'in Erzincan yoluyla Dersim'e dahil olarak fesatçılığa başladığı ve fesatçılığının fiili neticesi görüldüğü Dersim Mutasarrıflığı Vekâleti'nden bildirilmekle, adı geçenin süratle uzaklaştırılması lüzumu Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya ve Elâziz Valisi Mümtaz Bey'e ve 15. Alay Kumandanı İlyas Bey'e yazıldı.

Ermenilerin tecavüzleri Fransızlar tarafından önleneceğinden kendileri tarafından bir tecavüz vaki olmadıkça silahlı tecavüzden kaçınılması Adana Heyeti Merkeziyesi'ne cevaben yazıldı.

Milli harekât aleyhtarı olduklarından dolayı Eskişehir Mutasarrıfı Fatin Bey tarafından uzaklaştırılmaları teklif olunan Topal Necip ve Seyitgazili Tâip Ahmet Efendilerin Demirci Mehmet Efe'ye gönderilmesi, cevaben adı geçene ve keyfiyet Demirci Mehmet Efe'ye yazıldı.

Şile'nin Yeniköy Rumları hakkında ikinci defa vaki olan şikâyet üzerine keyfiyet İzmit'te 1. Fırka Kumandanı Rüştü Bey'e ve Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı.[1]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.75-76.

1 Bekir Sıtkı Baykal, yukarda belirtilen kaynakta, 30 Kasım 1919'dan sonraki kararların altında Mustafa Kemal'in imzasının bulunmadığını belirtmektedir. Baykal'ın kitabında, 1, 2, 3 ve 4 Aralık 1919 tarihli kararların hepsinin altında "Dört imza" olduğu ifade edilmekte, bunların kimlere ait olduğu ise belirtilmemektedir. Yine aynı kitapta yer alan sonuncu Heyeti Temsiliye Kararı, 13 Aralık 1919 tarihlidir. Baykal, 4 Aralık'tan sonraki kararların müsvedde olduklarının anlaşıldığını ve bunların altında hiçbir imza bulunmadığını yazmaktadır. İmzalanmasa bile Heyeti Temsiliye'nin Mustafa Kemal Paşa'nın oluruyla karar alması nedeniyle ve ayrıca kararların bütünlüğünü bozmamak açısından, bu kararların hepsine yer verilmiştir. (Y.N.)

15. KOLORDU KUMANDANLIĞI'NA*

(12 ARALIK 1919)

Zata Mahsustur.

Sivas: 12.12.1335 [1919]

15. Kolordu Kumandanlığı'na

Zat şahanenin tasdik ettiği ve İngiliz delegeleriyle eski Sadrazam Damat Ferit Paşa arasında kararlaştırılan ve imza olunan 12.9.1919 gizli anlaşma sureti, bu kerre Dersaadet'ten elde edilmiştir. Teyit ve belgelenmesi için aslının ele geçmesine çalışılmaktadır. Adı geçen anlaşma, aşağıdaki 7 maddeyi ihtiva eylemektedir:

Suret

1. İngiltere hükümeti, kendi mandası altında Türkiye'nin bütünlüğünü ve bağımsızlığını üstlenir.

2. İstanbul, hilafet ve saltanat merkezi olacak ve Boğazlar İngiltere'nin gözetimine ve kontrolüne tabi tutulacaktır.

3. Türkiye, bağımsız bir Kürdistan teşkiline engel olmayacaktır.

4. Bunlara karşılık Türkiye, İngiltere'nin Suriye ve Elcezire'deki hâkimiyetini, icabında fiili yardım göstererek temin etmeyi ve hilafete ait manevi kudret ve salahiyetinin, İngiltere'nin gerek Suriye havalisiyle ve gerekse Müslümanlarla meskûn diğer kısımlarda kullanılmasını taahhüt eder.

5. Milli cereyanların önüne geçebilmek için Türkiye'de tesis edilecek olan yarı meşruti idareye karşı vuku bulacak tepkileri İngiltere hükümeti yatıştırmak için bir zabıta kuvveti ayıracaktır.

6. Türkiye, Mısır ve Kıbrıs üzerinde bütün haklarından feragat ederek, özel ve yarı resmi niteliğe sahip olan İngiltere hükümeti, konferansta, Türk delegelerinin bu konudaki arzularını yerine getirmeye eğilimli olacak ve bunun kabulünü üstlenecektir.

* Kâzım Karabekir, *İstiklâl Harbimiz*, Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1960, s.403. Aynı metnin, 13 Aralık 1919 tarihli ve "Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye" başlıklı örneği için bkz. Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

7. Barış şartlarının kararlaştırılmasından sonra, zatı şahane dördüncü maddedeki hususları genişletmek için İngiltere hükümetiyle ayrıca bir sözleşme yapacaktır. Bu sözleşmenin hükümleri gizli tutulacaktır. İşbu sözleşme, Dersaadet'te iki nüsha olarak düzenlenmiş ve imzalayan iki tarafça teati ve kabul edilmiştir.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Selâhattin

HEYETİ TEMSİLİYE KARARI*

(13 ARALIK 1919)

13.12.335 [1919]

11. Alay tabibi Yakova'lı Zeynelâbidin Bey'in milli teşkilatta istihdam edilmek üzere Eskişehir hastanesine tayini Eskişehir Mutasarrıfı Fatin Bey'in teklifi üzerine Ali Fuat Paşa'ya ve keyfiyet Fatin Bey'e cevaben yazıldı.

Kayseri'ye gelmesi muhtemel olan eski Elâziz Valisi Ali Galip Bey'in tevkif edilmesi en münasip olacağı Kayseri Kalemi Ahzı Asker Reisi[1] Emrullah Bey'e cevaben ve keyfiyet Niğde'de 11. Fırka Kumandanı Mümtaz, Ankara 20. Kolordu Kumandan Vekili Mahmut Beylerle Ali Fuat Paşa'ya yazıldı.[2]

* Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, İkinci Basım: 1989, s.76.

1 Kayseri Askerlik Şubesi Kalemi Başkanı. (Y.N.)

2 Bekir Sıtkı Baykal, yukarda belirtilen kaynakta, 30 Kasım 1919'dan sonraki kararların altında Mustafa Kemal'in imzasının bulunmadığını belirtmektedir. Baykal'ın kitabında, 1, 2, 3 ve 4 Aralık 1919 tarihli kararların hepsinin altında "Dört imza" olduğu ifade edilmekte, bunların kimlere ait olduğu ise belirtilmemektedir. Yine aynı kitapta yer alan sonuncu Heyeti Temsiliye Kararı, 13 Aralık 1919 tarihlidir. Baykal, 4 Aralık'tan sonraki kararların müsvedde olduklarının anlaşıldığını ve bunların altında hiçbir imza bulunmadığını yazmaktadır. İmzalanmasa bile Heyeti Temsiliye'nin Mustafa Kemal Paşa'nın oluruyla karar alması nedeniyle ve ayrıca kararların bütünlüğünü bozmamak açısından, bu kararların hepsine yer verilmiştir. (Y.N.)

ANADOLU KADINLARI MÜDAFAAİ VATAN CEMİYETİ'NE*

(13 ARALIK 1919)

Anadolu Kadınları Müdafaai Vatan Cemiyeti
Muhterem Heyeti İdaresi'ne

Muhterem Hemşirelerimiz,

Muhterem Cemiyetinizin teşkilatına ait Nizamname ve buna eklenmiş bulunan tertemiz yazınız Heyeti Temsiliye'ce okundu. Anadolu'nun, bilhassa pek büyük inkılaplara muhtaç olan kadınlık hayatında, gelecekte pek büyük ilerleme ve uyanış eserleri vaat eden bu takdire değer teşebbüs, memleketin her türlü selamet ve saadetini gaye edinmiş olan heyetimizin şükranını hakkıyla gerektirdi. Türk kadınlarının nezaketi ve ümitsizliğinin[1] ciddiyeti, şefkat ve âlicenaplık ile karışmış olan fedakârlıkları bu gibi toplumsal vesilelerle meydana çıktıkça, bütün cihan gözünde, özellikle Avrupa'nın bize muhalif olan kamuoyu karşısında, geleceğin asri bir Türkiya'sına vücut verecek milli kabiliyetimizi ispat edeceğinden, vatani ve milli menfaatlerde hanımefendilerin de ruhi ve fikri ortaklığı, memleket namına iftihar sebebidir. Fazilet ve fedakârlık gibi meziyetlerin manevi ve ahlaki saikleri arasında kadınlığın ve ona ait hissiyatların pek büyük bir mevkii olduğuna göre, hanımlarımızın milli mesaide metanet ve ciddiyetle ilerlemeleri, erkekler için teşvik vesilesi ve gelecek nesiller için de misal numunesi olacaktır. Bundan dolayıdır ki, Sivas hanımlarının gösterdiği şu fedakârlığı, bütün Müdafaai Hukuk Cemiyetleri merkezlerine tamim ederek, bütün Türk hanımlarının da aynı hamiyet eserini göstermeye davet olunmasını uygun bulduk. Bütün Anadolu hanımları tarafından, derhal kabul edileceğine emin olduğumuz bu teşebbüsün birinciliği şerefini kazanmış olmalarından dolayı Sivas hanımlarını candan tebrike layıktır. Toplumsal ve medeni hissiyatımız namına pek mesut gelecekler vaat eden muhterem teşebbüslerinizde, her türlü yardıma ve her türlü emre hazır ve beklemede olduğumuzu arz ile ihtiramlar takdim eyleriz, Efendim.

13 Kanunuevvel 335 [13 Aralık 1919]

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi
Mustafa Kemal

* Aslı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Klasör 2-3, Dosya 1, Fihrist 22'de, bir örneği Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi'nde bulunan belge, Ercümen Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. Prof. Dr. Bekir Sıtkı Baykal, *Millî Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk ve Atatürkçülük Dizisi: 2, s.4-5.

1 El yazısı belgedeki "mefüre" (ümitsizlik, karamsarlık) sözcüğü, Bekir Sıtkı Baykal'ın yayınladığı metinde yanlış olarak "mefkûre" (ülkü) şeklinde yer almıştır. (Y.N.)

Anadolu Kadınları Müdafaai Vatan Cemiyeti'ne.

KİLİKYALILAR CEMİYETİ'NE*

(13 ARALIK 1919)

Harbiye'den

3. Kolordu Kumandanlığı'na

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne

Kilikyalılar Cemiyeti tarafından zatıâlilerine hitaben yazılan beyanname sureti aynen aşağıdadır.

Heyeti Temsiliye toplanma mahalli kararlaştırılınca bu Cemiyet'ten de münasip bir zat gönderilecektir, Efendim. 13.12.35 [1919]

Harbiye Nazırı
Cemal

Rumeli ve Anadolu Müdafaai Hukuku Milliye Cemiyeti Reisi

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri'ne,

Efendim Hazretleri:

Kilikyalılar Cemiyeti, Türk toprağının bütünlüğünü muhafaza için çalışan ve Türk yiğitliğinin mevcudiyetini fiilen ispat eden Cemiyetlerine teşekkür beyan eder. Cemiyetimiz Adana ve havalisinde meydana getirilen meşru olmayan vaziyetin giderilmesi ve Türk ahali hakkında yapılan zulümlerin ve faciaların devamının engellenmesi için çaba göstermekte ve durmadan İtilaf devletleri nezdinde müracaat ve protestolarda bulunmakta ise de, Adana, Maraş, Ayıntap ve Urfa ile son zamanlarda münasebet ve haberleşme teminine imkân bulamadığından vakalardan günü gününe haber alamamakta ve bu müşkülatı ve vazifeyi zamanında yapmaya mani olmaktadır Dolayısıyla, milli teşkilatça o havali ile de münasebet temini ve günlük cereyan eden

* Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi, Koleksiyon: İstiklâl, Klasör 255, Dosya 6-2, Fihrist 107-3'ten fotokopisiyle birlikte aktaran: *Aşkerî Tarih Belgeleri Dergisi*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, Ocak 1997, sayı 103, s.95-97.
Eski yazı belge Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

vakalar ve ahval hakkında Cemiyetimizin haberdar edilmesi hususunda çaba gösterilmesinin emredilmesini arz eyleriz, Efendim Hazretleri.

Kilikya Cemiyeti
(İmza)
13.12.35

C. Cemal Paşa Vasıtasıyla:[1]

Teşekkür. Kilikya dahilinde ve Urfa, Ayıntap, Maraş'ta teşkilata ehemmiyet verilmiştir. Bu konuda irtibat tafsilatı beyanı vardır. Kilikya Kuvayi Milliye Kumandanlığı kurulmuştur. Keşide kumandanlar memur edilmişler.

1 Belgede Mustafa Kemal'in imzası bulunmamaktadır. Ancak, Kilikya Cemiyeti'nin, Harbiye Nazırı Cemal Paşa aracılığıyla Mustafa Kemal Paşa'ya hitaben gönderdiği telgrafın üzerine, Mustafa Kemal tarafından bu cevabın yazıldığı anlaşılmaktadır. (Y.N.)

FRANSIZ GENERALİ QUERETTE'NİN BEYANNAMESİNE NOT*

(13 ARALIK 1919)

Gazeteye.
Üç sancak ahalisinin bu beyannameyi[1] protesto etmeleri.
Mutasarrıfların keza.

M. Kemal

* Belgeyi fotokopisiyle birlikte yayımlayan: *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*. E.U. Basımevi, Ankara, Haziran 1956, yıl 5, sayı 16, Vesika No: 415/a. Eski yazı belge, Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

1 Mustafa Kemal'in bu notu düştüğü "Ayıntap, Maraş, Urfa Sancakları Ahalisine" başlıklı ve "General Querette" imzalı beyanname şöyledir:

> "Suriye ve Kilikya'da Fransa Cumhuriyeti'nin Yüksek Komiseri ve Fransız Yakındoğu Ordusu Başkumandanı olan tümgeneralin emriyle, Ayıntap, Maraş ve Urfa sancaklarındaki Fransız kuvvetlerinin kumandanlığını alıyorum.
> Sultan'la anlaşarak Fransız Cumhuriyeti bugün vesayet icraatını Suriye, Kilikya ve batıdaki topraklara yayıyor. Bütün ahali, ırk ve din ayırımı olmaksızın, gücünü zaferden alan ordularımızın koruması altındadır.
> Dinlere, özel mülkiyetlere ve Osmanlı İmparatorluğu'ndaki kanunlara hürmet edecek ve ettireceğiz. Uzun harp senelerinden sonra barışın ve emeğin hâkimiyeti geldi. Namuslu olanlar Fransa tarafında yer alsın. Ayıntap, 13 Aralık 1919."

Metin, Fransızca aslından Kiraz Perinçek tarafından çevrilmiştir. (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI MİRALAY BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(14 ARALIK 1919)

Sivas
14.12.35 [1919]
15 Gelişi

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Miralay Bekir Sami Beyefendi'ye

C: 7.12.35 [1919] tarih ve 168 numaraya.

28 ve 29.11.35 [1919] tarihli yüksek görüşlerinizin cevabının gecikmesi, Sivas'ı teşrif edebilen 15. ve 20. kolordu kumandanlarıyla 12. Kolordu Erkanıharbiye Reisi'nin de katılmasıyla, belirtilen maddeler hakkında fikir alışverişinde bulunulması ve kararların alınması neticesini beklemekten meydana geldi.

Milli Meclis'in, gerek zatı akdesi padişahinin arzuları ve gerek merkezi hükümetin ısrarı üzerine, bütün sakıncalarına rağmen Dersaadet'te toplanmak bir zaruret olarak kabul olundu. Yalnız, gerek Dersaadet'te ve gerekse hariçte emniyet tedbirlerinin alınması kararlaştırıldı.

Dersaadet'te kuvvetli bir milli teşkilat vücuda getirilmiş ve gittikçe genişletilmekte bulunmuştur. Vilayetlerdeki ve bağımsız livalardaki milli teşkilatımızı da Nizamname ve ekine göre takviye etmek ve düzene sokmak, mülkiye tarafının da vatanperverane yardımlarıyla, doğrudan doğruya kumandanların samimi gayretlerine bırakılmıştır.

Heyeti Temsiliye Sivas'ı terk ederek Ankara istikametinde hareket edecek ve mebus seçiminin tamamlanmasından sonra, Eskişehir civarında mebuslarla bir görüşme yaparak, fikir birliği hususunu temin eyleyecektir.

Milli teşkilat Nizamname'ye göre düzenlenir ve hassaten milli müfrezeler itimada değer şahıslardan teşkil kılınırsa, milli birliğimiz sarsılmaz temellere dayandırılmış olur. Bütün Meclis üyelerinin de hamiyet ve rüyet[1] sahibi olması şüphesiz arzu edilir.

Siyasi vaziyete gelince: İslam düşmanı olan İngiltere hükümetinin en zayıf zamanı olduğuna şüphe olmamalıdır. Fransızlar da artık, Türk milletinin her karara boyun eğmeyeceğini tamamen anlamışlardır. İtalyanlar ise, heyeti umumiyeye[2] bakıyor. İk-

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi 2. Defter. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. *Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler*. Hazırlayan: T.C. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1981, s.109-110.
Belge, *Atatürk Özel Arşivinden Seçmeler* kitabında "13.12.1335" tarihlidir. (Y.N.)

1 Rüyet: Bakma, görme, idare, çevirme, araştırma. (Y.N.)

2 "Genel durumu" anlamında. (Y.N.)

tisadi menfaatlerini temindan başka bir emelleri yoktur. Urfa, Ayıntap, Maraş teşkilatının günden güne kendini göstermesi, Adana'daki Fransızları düşündürmeye başladı. Pek mühim olan şu zamanlarda, millet, birliğini muhafaza azim ve imanını takviye etmeye devam eyledikçe, milli bağımsızlık kurtulacaktır.

Heyeti Temsiliye namına
M. Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

ERZURUM MÜDAFAAİ HUKUK HEYETİ MERKEZİYESİ'NE*

(14 ARALIK 1919)

Erzurum Müdafaai Hukuk Heyeti Merkeziyesi'ne

Şifre çözümü

14.12.35 [1919]

C: 2.12.35 [1919]: Milli Meclis'in Dersaadet'te toplanması zaruretine karşı emniyet tedbirleri alınması hususunda teşebbüslere ve icraata başlanılmıştır. Pek makul tasavvur buyurulduğu gibi, Heyeti Temsiliye'nin eskisi gibi hariçte kalarak milli teşkilatın şekillenmesine ve genişletilmesine çalışması kararlaştırılmıştır. Kâzım Karabekir Paşa Hazretleri, son mühim görüşmelere katılmış olduklarından, tafsilatı kendileri size bildireceklerdir. Arkadaşlara hürmet arz eyleriz.

Heyeti Temsiliye namına
M. Kemal

* Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi: 38/4333'ten aktaran: *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Derleyen: Nemit Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.136.

URFA MUTASARRIFI ALİ RIZA BEY'E*

(15 ARALIK 1919)

Urfa Mutasarrıfı Ali Rıza Bey'e

Sivas 15.12.35 [1919]

C.13.12.35 [1919]

Dedikodulara asla ehemmiyet verilmediğine emin ve rahat olunuz. Gayemiz, her Müslüman gibi, vatanı kurtarmaktır. Vatani ve dini hamiyetinizden şüphemiz yoktur. Osmanlı hükümetinin şeref ve haysiyetini muhafazaya ihtimam buyurunuz. Mütareke'ye, devletlerarası hukuka aykırı en ufak bir hareketi bile protesto etmekten çekinmeyiniz. Milli teşkilatın takviyesine ihtimam buyurunuz. Fransızlar, Müslüman ahaliye asla zulüm ve baskı yapmayacaklarına, Osmanlı hükümeti memurlarının haklarına tecavüz eylemeyeceklerine, Ermeni çetelerini işgal bölgelerinden geri çekeceklerine dair vaat vermiş olduklarından, Müslüman ahali ve milli teşkilat tarafından silahlı bir tecavüz vaki olmamalıdır. Fakat Fransızlar veya Ermeniler sebebiyet verirse, her türlü karşılık meşru ve vatanidir. Bunu ahaliye, ora Heyeti Merkeziyesi'ne böylece anlatırsınız. İnşallah yakında oralarının tahliye edilmiş olduğunu ve Mütarekename hilafına vaki haksızlığın tamirini idrakle kıvanç duyacağız.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Harp Tarihi Dairesi Arşivi: A: 1, Dosya 6, Fihrist 106'dan aktaran: *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s. 137.

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(16 ARALIK 1919)

Sivas
16. 12. 35 [1919]
17 Gelişi

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye

Heyeti Temsiliye 18.12.35'te [1919'da] Sivas'tan hareketle 19'da Kayseri üzerinden 24'te Ankara'ya varacaktır.

Heyeti Merkeziye'ye malumat verilmesi istirham olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi. 2. Defter. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, Türk İstiklâl Harbi Arşivi. Dosya 44. Klasör 310, Fihrist 48'den aktaran: Bayram Sakallı, *Ankara ve Çevresinde Milli Faaliyetler ve Teşkilatlanma*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988, s.81.

TAMİM*

(17 ARALIK 1919)

17.12.1919

Tamim

Meclisi Mebusan'ın İstanbul'da toplanmasından evvel milli bağımsızlığımızın ve toprak bütünlüğümüzün temini esasları gibi mühim meseleleri ehemmiyetle görüşmek ve bu konuda icap eden vasıtalara başvurmak, Heyeti Temsiliye için en mühim vazifedir. Heyeti Temsiliye bu hususların görüşülmesini millet namına salahiyet sahibi olan şerefli mebuslarla takviye olunduktan sonra icra etmeyi milli ve vatani menfaatler lüzumundan sayar. Buna dayanarak, her livâ mebusları mahalli heyeti merkeziye veya heyeti idareleriyle birlikte mebus arkadaşlarından birini teşkilat nizamnamemizin dokuzuncu maddesine uygun olarak Heyeti Temsiliye'ye üye olarak seçecek ve ismini bildirecektir. İşbu üyeler bir iki günlük kısa bir görüşme ve münakaşadan sonra Dersaadet'e Milli Meclis'e hareket edeceklerdir. Adı geçen zevatın Heyeti Temsiliye'nin bulunacağı mahalde toplanma zamanı, isim ve adresleri malum olduktan sonra haberleşilerek kararlaştırılacaktır. Heyeti Temsiliye yakında İstanbul'a yakın bir mahalle nakledilecektir. Belirtilen üyelerin süratle seçilerek isim ve adreslerinin hemen bildirilmesi rica olunur.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* Gazi Mustafa Kemal Tarafından. *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, Vesika: 213, s. 241-242; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.III, Vesikalar, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1961, Vesika: 213, s.1166-1167. Aynı belgenin, "Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye" başlıklı ve 13 Aralık 1919 tarihli örneği için bkz. Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. (Y.N.)

NAZİLLİ'DE HEYETİ TEMSİLİYE ÜYESİ REFET BEYEFENDİ'YE*
(17 ARALIK 1919)

Şifre

Sivas,17.12.35 [1919]

Nazilli'de Heyeti Temsiliye Üyelerinden Refet Beyefendi'ye

1. İstanbul'daki grubumuzdan alınan malumatta aynen böyle deniyor:

a) Kütahya'da, Kuvayi Milliye reisleri sıfatıyla faaliyette bulunan Süleyman, Tahsin, İshak Bey ismindeki zevat, maiyetiyle beraber hiçbir milli teşkilat esası görmeden, kendi başlarına, milletin fertlerinden zorla seksen altı bin lira tahsil eylemişlerdir. Ve bu vergi, bütün Kütahya'ya yayılmıştır. Memleket eşrafı gayet az bir para vermekle beraber, hatta eşraf, Kuvayi Milliye tarafından köylülerden para tahsiline memur edilmiştir. Köylülerin bazılarından az para tahsil edilmek suretiyle, ucuzca, el altından para ile buğday toplanarak ticaret edilmiştir.

b) Tavşanlı ve Ak nahiyelerine musallat olan İshak Bey namındaki ihtiyat subayı, maiyetiyle beraber birçoklarını mahvettiği, haksız yere kollarını ayaklarını kırdığı ve Kütahya Merkez Hastanesi'nde bu adamların tedavi altına alındığı ve birçoğunun bacaksız ve kolsuz kaldığı muhakkaktır.

Yunanlılar Akhisar cephesine taarruz ettikleri zaman, adı geçen İshak Bey'e cepheye hareketi, harbe katılması emrolunduğu halde, adı geçen, yirmi beş kişilik avenesi ile harbe gitmekten geri durduğu ve mahalli Heyeti Temsiliyesi tarafından verilen emre itaat etmeyerek, Heyeti Milliye Reisi'ni ve daha başka zevatı öldüreceğini söyleyerek, maiyetiyle Kütahya'da sarkıntılık eylediği ve bu halin cephede kanlarını vatan uğrunda akıtan Kuvayi Milliye'ye kötü tesir eylemekte olduğu ve milli teşkilatın mukaddes maksatlarının mahal ve nezahetine aykırı olduğu için, bu adamların bir an evvel cepheye sevkleri.

2. Keyfiyet, Afyonkarahisar'daki Fırka Kumandanı Ömer Lûtfi Bey'e de bildirildi. Bu konuda Demirci Mehmet Efe ile münasip bir hal tarzı bulunması ve bildirilmesi rica olunur. Heyeti Temsiliye namına Mustafa Kemal.

3. Kolordu Kumandanı

M. Kemal

* Belgeyi fotokopisiyle birlikte aktaran: *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi.* E.Ü. Basımevi, Ankara, Haziran 1955, sayı 12, Vesika No: 293.
Eski yazı belge Ertümen Hüsnü Baki tarafından okunmuştur. (Y.N.)

BURSA'DA 56. FIRKA KUMANDANI BEKİR SAMİ BEYEFENDİ'YE*

(17 ARALIK 1919)

Sivas
17.12.35 [1919]

Bursa'da 56. Fırka Kumandanı Bekir Sami Beyefendi'ye

Heyeti Temsiliye üyelerinden Bekir Sami, Vasıf Beyler, Dersaadet'teki yüksek zevatla temas etmek, Rumeli'den gelecek ve orada bulunacak mebuslarla fikir alışverişinde bulunmak üzere İstanbul'a gideceklerdir. Adı geçenler, Eskişehir civarındaki toplantıda hazır bulunmak üzere vakit ve zamanında döneceklerdir. Malumat arz olunur.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

3. Kolordu Kumandanı
Salahattin

* Türk Tarih Kurumu Arşivi'nde bulunan Bekir Sami Arşivi, 2. Defter. Eski yazı belge Sadık Perinçek tarafından okunmuştur. (Y.N.)

SİVAS VALİSİ REŞİT PAŞA'YA*

(18 ARALIK 1919)

Sivas Valisi Reşit Paşa Hazretleri'ne

Çıkış yeri: Şehirkışla
Numarası: 154

Vilayetiniz sınırını geçerken, Sivas'ta hakkımızda göstermiş olduğunuz misafirperverliğe ve kıymettar yardımlarınıza bir kere daha minnettarlığımızı arz etmeyi bir vazife sayarak, hepimiz ihtiramlarımızı takdim eyleriz.

18.12.35 [1919]

Mustafa Kemal

* Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşivi, Kutu 18, Belge 97. Eski yazı belge Kemal Şeneoğlu tarafından okunmuştur. Ayrıca bkz. *Reşit Paşa'nın Hatıraları*, Neşreden: Cevdet R. Yularkıran, Tan Matbaası, 1939, s.161; *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.138.

ŞEHİRKIŞLA'DAN SİVAS HEYETİ MERKEZİYESİ'NE*

(18 ARALIK 1919)

Sivas Heyeti Merkeziyesi'ne

Şehirkışla'dan:

Sivas bölgesini geçerken muhterem heyetinize selam ve ihtiramlarımızı takdim eder, vatanın iyiliği, milletin kurtuluşu uğrundaki mukaddes mücahedelerinizde muvaffakiyetler temenni eyleriz.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* *İradei Milliye*, 29 Aralık 1919, sayı 18, s.1. Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*, Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.138.

ADANA'DAN GÖNDERİLEN TELGRAFA NOT*

(18 ARALIK 1919)

Hakkı Behiç Bey'e gösterilecek.[1]

18.12.35 [1919]

1. Cebren Fransız bayrağının astırılması sebepleri Dahiliye'den Vali Vekili Kadi'ya vuku bulan soruya, aslı yoktur, cevabı verildi.

2. Hükümet Konağı'nın Fransız bayrağı ile donatılmış fotoğrafi ve bayrak asmayanlardan alınan para cezasına karşılık belediye makbuzları elde edilmiştir. Bunlar Konya'ya gönderileceğinden, yüksek tarafınızdan getirtilmek üzere gönderilmesi keyfiyeti başkaca arz olunacaktır.

3. Fransızlar lehinde para karşılığında propaganda yapmak üzere kendilerine genel müfettiş unvanı verilip Suriye'den getirtilen Ferid Paşa, Şeyh Garibzade Fuad, Tarsus Müftüsü, Tarsus'tan Kânuil Paşazade Kemal, Selâmi geniş ölçüde propagandaları devamdadırlar. Bu emel kırıcı heriflerin münasip bir vasıta ile korkutulmaları iyi faydalar temin edeceği hatıra gelmektedir.

4. Üç gün evvel, Ceyhan kazasında ava giden bir Fransız subayı ile iki Fransız neferi kayboimuştur. Bunlar ehemmiyetle arandığı halde izleri bulunamadı. Karahasan çetesi tarafından götürüldüğü zannediliyor. Hatta bu konudaki bu gece çekilen telgrafta, adı geçen çetenin payı olduğunun bazı emarelerle delillendirildiği ve kayıp şahısların hayatta oldukları bildiriliyor. Bu çetenin kökünün kurutulması hususundaki bütün gayretleri neticesiz kalmaktadır. Böyle bir çetenin milli olması temennisindeyiz.

5. Fransızlar bir müddettir ara verdikleri zengin soygunculuğuna yine başlayacakları halin gidişinden anlaşılıyor. Servet sahibi bildikleri şahısları, şaki diye hapsettikleri ve üç dört yüz lira para cezası alınarak bir iki ay tutukladıktan sonra tahliye ettikleri, emsaliyle sabittir.

* *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, E.Ü. Basımevi, Ankara, Eylül 1956, sayı 17, Vesika No: 426.
1 Bu cümle Mustafa Kemal'e ait olmalı. (Y.N.)

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine:

Adana'dan namı devletlerine gelen ve fakat yolda bulunduğunuzdan bize verilen işbu iki telgrafı takdim ediyoruz.

İsâ[1]

Not:

1. İcap eden maddeleri Cemal Paşa'ya verilmek üzere Salih Bey'e.
2. Konya'dan soralım.
3. Konya vasıtasıyla aldık diyelim.

M. Kemal

1 Genelkurmay Başkanlığı'nca yayımlanan *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, "İsa" imzasının Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın takma adı olduğunu yazmaktadır. Bkz. *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi*, Haziran 1957, sayı 20, s.24. 518 No.lu vesikanın açıklaması. Mustafa Kemal Paşa ise, Heyeti Temsiliye Toplantı Zaptı'nda (22 Kasım 1919 Toplantısı), "İsa" adının genel olduğunu, bir heyeti (İstanbul Heyeti Merkeziyesi'ni) temsil ettiğini söylemektedir. (Y.N.)

KAYSERİ AHALİSİNE BEYANNAME*

(21 ARALIK 1919)

Kayseri Muhterem Ahalisine

Anadolu'nun iktisadi hayatında ebedi bir yüksek mevkii olan Kayseri'nin Heyeti Temsiliye'ye açtığı samimiyet ve kardeşlik kucağı o kadar sıcak, o kadar gönül alıcı oldu ki, muhterem Kayserililere aleni bir minnet ve şükran lisanıyla hitap etmeye lüzum gördük. Kadın, erkek, çocuk bütün millet fertlerinin genel bir galeyan ve heyecan ile gösterdiği teveccüh ve samimiyet, Heyeti Temsiliye'yi teşkil eden naçiz fertlerin şahısları itibariyle değil, asıl, yönelmiş olduğu mukaddes birlik gayesinde istisnasız her kalbin birleşmiş ve her kuvvet ve şahsiyetin anlaşmış ve irtibat kurmuş bulunması nedeniyle, pek kıymettar ve pek yüce bir mahiyettedir. Heyet etrafında her çehrede ve her Türkten[1] taşan muhabbet ve samimiyet tufanı içinde, hayatını vakfetmiş olduğu mesainin milli emellere tamamen dayandığını görmekle bahtiyar ve memleketin bütünlüğünün yegâne koruyucusu ve milletin selametinin ve kurtuluşunun ilk ve son çaresi olan bu birlik devam ettikçe, geleceğin kayıpları telafi edeceğine mutlaka imkân bahşedeceğinden ümitvar oldu. Bu hissiyatla, milli gayeye daha ziyade kuvvet ve metanetle yürümek için, milletin azim ve imanına dayandığını hissederek müteşekkir kaldı. Anadolu'nun kalpten heyecanına, bu seyahatimizin ilk merhalesinde, Kayseri'de temas ettik. Bu temasın bıraktığı hürmet ve bağlılık hatırasını ve şahsen mütehassis olduğumuz kardeşlik ve nezaket eserlerinin yarattığı şükran hissini, ömrümüz oldukça muhafaza edeceğiz. Gayemize bağlılık şiddetin in yüreklerimize bahşettiği iftihar hissiyle seyahatimize devam ederken, arkamızda, Anadolu'nun bütün vatanperverane coşkusunu nefsinde en güzel temsil ve tecelli ettirmiş; kuvvetli, zeki, muktedir ve samimi bir faaliyet merkezi mevcut olduğunu daima düşünerek iftihar edeceğiz.

Bu hissiyatı ve bu iftihar hislerini bize hissettirdiğinden dolayı Kayseri'nin muhterem ahalisine teşekkürlerimizi alenen takdim ve gayeye yönelik çalışmalarda daima kalben birleşmiş kalarak veda arz ederiz.

Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliyesi namına
Mustafa Kemal

* *İradei Milliye*, 5 Ocak 1920, No: 19, s.3; *İfham*, 6 Ocak 1920, No: 157, s.3. *İradei Milliye*'deki eski yazı metin Kemal Şenoğlu. *İfham*'daki ise Prof. Dr. Zeki Arıkan tarafından okunmuştur.
Ayrıca bkz. *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri IV*. Hazırlayan: Nimet Arsan, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, Ankara, 1964, s.139; *Tarih Vesikaları* dergisi, 1942, c.11, sayı 10, s.246-247.

1 *İfham*'da, "her çehreden ve her yürekten". (Y.N.)

KIRŞEHİR GENÇLER DERNEĞİ'NDEKİ HİTABE*

(24 ARALIK 1919)

Mustafa Kemal Paşa'nın 24 Aralık 1919 tarihinde Kırşehir Gençler Derneği'ndeki hitabesi.

Milletimiz, teşkilat fikrini henüz zihnine sokmamıştır. Çoğunlukla bunu hükümete terk eder. Bu, milletimizin öteden beri ihtiyat ettiği bir ahlaktır. Büyüklere hürmet, iyi bir ahlaktır. Fakat, zaman, hadiseler ve tecrübeler gösterdi ki, kendiliğinden, milletin mütehassis ve mütefekkir[1] olması lazım. Her ne şekil ve vasıfta olursa olsun, başkasına terk etmemek lazımdır, ederse bugünkü netice hasıl olur.

Bakışlarımızı tarihe çevirecek olursak, millet, hakimiyet derecesinden aşağı doğru inmeye başlamıştır. Fakat, düşününüz! Milletimizin her ferdi mütefekkir ve mütehassis bir tarzda yetiştirilmiş olsaydı, muhakkak bu hale gelmeyecekti. Memleketi ve milletin idaresini üstlenmiş olanlar, görüşlerinde hata etmiş olur; fakat bütün bu hataların acı neticelerinden bütün millet zarar görmüştür .

Mütareke'yi takiben milletimiz, teessüfle söylenir, mukadderatına göz yuman bir halde bulunuyor. mevcudiyetimizi imhaya istekli olan düşmanlar, acı darbeler indiriyorlar, memleketimiz parçalanmaya aday bulunuyordu. Teşekküre değerdir ki, bazı ahval, kıymet sahibi olan milletimizi teyakkuz ve uyanışa getirdi. Yer yer millet fertlerimiz yek diğerini aramaya, bulmaya başladı. Bunun neticesi olarak, teşkilat meydana geldi. Devletimizin bağımsızlığını mahvetmeye çalışan yabancılar, milletimizden böyle bir ruhun tecelli edeceğini beklemiyorlardı. Burada yaşayan insanları, hissiz mahlukattan ibaret zannediyorlardı. "Böyle bir milletin süreklilik hakkı olamaz!" kararlarını almada, bir millet mevcudiyeti nazarı dikkate alınmadı, milletimizin hadiseler ve darbeler neticesi olarak yer yer şekillenmesine ehemmiyet vermemişlerdir. Bu ehemmiyet verilmeyen parçaların, müdafaa etmek istedikleri ve verdikleri karar ve bütün milletin kabul ettiği esas nokta:

Kuvayi Milliye'nin esas , milli iradenin hâkim olmasıdır.

Ve teşkilatın ruhu budur. Bu maksatla teşkilatı yaymaya başladığı zaman, yabancılar, nazarı dikkatlerini Türkiye'ye çevinneye başladı, asıl mahiyetine inanamadı; çeşitli memurlar, heyetler gönderdiler; bizde bir hayat hissi keşfettiler ve onu yakından temas ile incelemeye başladılar. Ve neticede anladılar ki: miskin bir millet değildir, altı yüz sene ve daha evvelden beri hakimiyetini ispat etmiş, efendilik yapmış bir

* *Kırşehir* gazetesi, 30 Ağustos 1936'dan iktaran: Faik Reşit Unat, "Atatürk'ün Ankara'ya Gelişi", *Tarih Vesikaları*, c.1, Aralık 1942, sayı 10, s.247-249.

1 "duygulanan ve düşünen" anlamında. (Y.N.)

millet, onların tasavvur ettiği gibi esir bir millet değildir. Dolayısıyla yabancılar, tamamen kani olmalıdır ki: Türkiye ve Türkiye'de yaşayan millet, başlı başına, bütün cihan milletleri içinde, tesirli bir mevcudiyete sahiptir, bu ortadan kaldırılamaz. Elhamdülillah devletimiz ve milletimizin bağımsızlığı, söz konusu olmaktan çok uzaklaşmıştır. bağımsızlığımıza her suretle hürmet edilmesi tahakkuk etmiştir. Bu bizim için kâfi değildir. bu, maksat ve gayemizi temin edemez, maddeten kararlaştırıldığını görmek zorundayız. Tamamen emin olmak, gelecekteki ferahlık ve medenileşmeyi hakkıyla temin edebilmek için, vatan sahibi olarak, görüşmeliyiz.

Bağımsız yaşamak için verimli vatanın temininc muhtacız. Çizdiğimiz bir sınır vardır, bu sınırı yabancılar elinde bırakmayacağız, emniyetimiz pek kuvvetlidir.

Bu teşkilat, henüz bir şekilden ibarettir. Bugün yarın buna bir geometrik şekil olarak bakamayız, buna ruh verebilmek için de milletimizin her ferdinin dimağını geliştirmek, herkesin mukadderatına vuku bulacak taarruz ve tecavüzden, kendilerini muhafaza edebilmek için, teşkilata birlikte girişmek lazımdır.

Vatanın birliğine ait fikirlerimiz kısa oluyor, diğer vatandaşımıza vuku bulacak zarardan mütecessir olmuyoruz. Bütün millet bir vücut gibi bir hale getirilmelidir. Her millette olduğu gibi, bizde de, bir işe müteşebbisler başlar, en son ferde ve yukarıya doğru sirayet ettirilir. Az zamanda talep olunduğu gibi, hakiki istikametine sevk edebilmek için aydınlar daha çok vazifelidir, aydınların vazifeleri gayet büyüktür. Hiçbir millet yoktur ki, ahlak esaslarına dayanmadan ilerlesin. Aydınlarımız, vatan ve millet fikirlerini vermekle beraber, rakip milletlere karşı, mevcudiyetini muhafaza için lazım olan hususları temin ederlerse, vazifelerini daha geniş surette yapmış olurlar.

KIRŞEHİR GENÇLER DERNEĞİ HATIRA DEFTERİNE YAZILAN YAZI*

(24 ARALIK 1919)

Kırşehir gençlerinin, vatanımızda gençliğin kıymetli bir örneği olduklarını ispat edecek, sağlam ve isabetli fikirlerle donanmış bulundukları kanaatiyle imza koyarız.

24 Kanunuevvel 1335 [24 Aralık 1919]

Mustafa Kemal

Ahmet Rüstem Hakkı Behiç Mazhar Müfit Hüseyin Rauf

* Faik Reşit Unat, "Atatürk'ün Ankara'ya Gelişi", *Tarih Vesikaları*, c.1, Aralık 1942, sayı 10, s.247-248; Sırrı Kardeş, *Heyet-i Temsiliye ve Mustafa Kemal Kırşehir'de*, Ankara, 1950, s.28.

TAMİM*

(27 ARALIK 1919)

Telgraf

Ankara
27.12.35 [1919]

Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyelerine
Adres Cetvelinde Yazılı Kumandanlıklara[1]

Sivas'tan Kayseri yoluyla Ankara'ya hareket eden Heyeti Temsiliye, bütün güzergâhında ve bilhassa[2] Ankara'da büyük milletimizin sıcak ve samimi vatanperverane tezahüratı içinde, bugün ulaştı. Milletimizin gösterdiği birlik ve azim eseri, memleketimizin geleceğini temin hakkındaki kanaatleri sarsılmaz bir şekilde sağlamlaştırıcı mahiyettedir.

Şimdilik, Heyeti Temsiliye merkezi Ankara'dadır. Hürmet takdim eyleriz, Efendim.

Heyeti Temsiliye namına
Mustafa Kemal

* Belgenin el yazısı müsveddesinin bir kopyası için bkz. Atatürk'ün Bütün Eserleri Arşivi. El yazısı belge, Ercüment Hüsnü Baki tarafından okunmuştur.
Ayrıca bkz. Gazi Mustafa Kemal Tarafından, *Nutuk*, c.I, Devlet Matbaası, İstanbul, 1934, s. 238; Kemal Atatürk, *Nutuk*, c.I, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, İstanbul, 1961, s.332.

1 El yazısı belgedeki "Müdafaai Hukuk Cemiyeti Heyeti Merkeziyelerine/ Adres Cetvelinde Yazılı Kumandanlıklara" başlığı *Nutuk*'ta yer almamıştır. (Y.N.)

2 El yazısı belgedeki "bilhassa" sözcüğü *Nutuk*'ta yer almamıştır. (Y.N.)

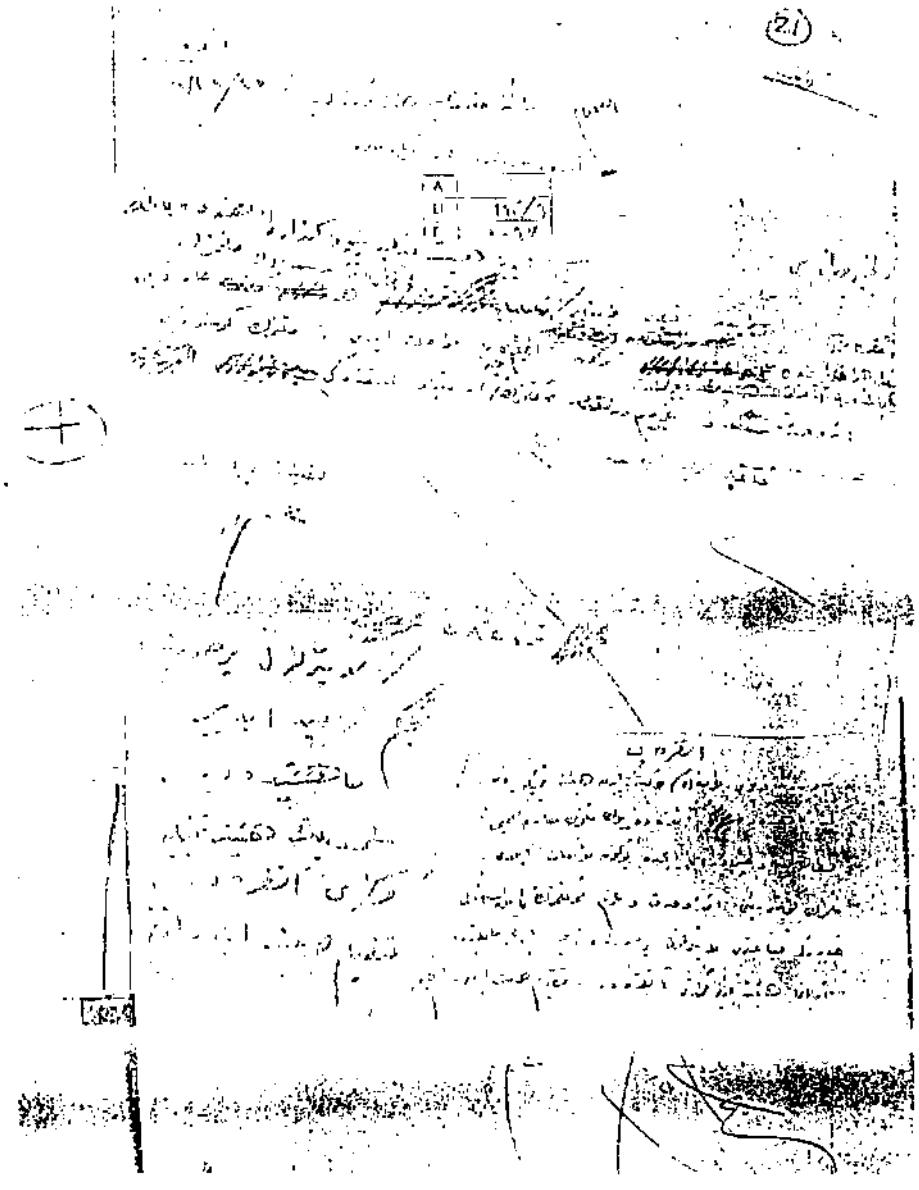

Heyeti Temsiliye nin Ankara'ya geldiğini bildiren 27 Aralık 1919 tarihli Tamim

DİZİN

Abaza, 39.
Abbas Bey (Eskişehir Mıntıka Kumandanı), 146, 165, 253, 312.
Abdullah Cevdet Bey (Doktor), 170.
Abdullah Paşa, 220.
Abdurrahman (Teğmen), 33.
Abdurrahman Bey, 151.
Abdurrahman Şeref Bey, 292, 293.
Abdülhamit, 159, 281.
Abdürrezzak, 156.
Abidin Bey (Nazilli Jandarma Tabur Kumandanı), 334, 337.
Abuk Paşa, 86.
Acemî Paşa, 253, 260, 306.
Adana, 30, 60, 64, 79, 82, 84, 92, 96,126, 129, 130, 133, 140. 142, 151, 152, 170, 173, 205, 236, 243, 244, 248, 257, 271, 282, 294, 305, 306, 307, 308, 311, 327, 330. 333, 335, 337, 348, 351, 356, 359, 365, 369, 378, 379, - Cemiyeti, 82.
Adapazarı, 34, 36, 39, 41, 43, 145, 161, 264.
Aday, 122.
Âdil Bey (Dahiliye Nazırı), 34, 43, 138, 355.
Adıyaman, 271.
Afrika, 113.
Afyon Karahisarı, 114, 148, 178, 276, 277, 353, 374.
Agoş Ali Efendi (Manastırlı Yüzbaşı), 36.
Ahali, 31, 45, 46, 56. 69, 70, 90, 94, 101, 111, 113, 132, 138, 140, 145, 146, 147, 151, 158, 161, 195, 207, 221, 228, 245, 246, 247, 251, 283, 284, 287, 296, 307, 311, 325, 335, 336, 337, 346, 365, 367, 371, 380.
Ahmet Anzavur Bey (İzmit Mutasarrıfı), 35.
Ahmet Ayuk, 85.
Ahmet Cevdet Bey bkz. Cevdet Bey
Ahmet Efendi (Adana seyyar tabibi), 305.
Ahmet Fevzi (Big) Paşa. 75, 96, 97, 111, 163, 164, 165, 166, 170, 219, 220, 222, 223, 228, 229, 233, 274, 275.
Ahmet Hilmi Bey (*Erciyes* gazetesi sahibi), 74.
Ahmet İzzet Paşa, 65, 69, 72, 75, 85, 86, 166, 288, 346.
Ahmet Necati Bey (Kartal Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi, Binbaşı), 269.
Ahmet Nedim Bey (Hicaz Valisi), 36, 292.
Ahmet Remzi Bey (Adana Türk Gücü Reisi), 64, 82, 294, 348.
Ahmet Rıza Bey, 132, 350.
Ahmet Rüstem Bey (Washington Sefiri Kebiri), 137, 163, 168, 183, 189, 191, 192, 197, 198, 202, 203, 216, 219, 221, 231, 232, 242, 251, 258, 273, 280, 281, 282, 292, 302, 304, 305, 306, 319, 383.
Ahmetli, 31.
Ak, 374.
Akhisar, 374.
Alaplı, 333.
Alata, 325.
Aleksandros Sümrafaki (Yunanlı Miralay), 88.
Aleksandros Zahiraki, 88.
Alemdar gazetesi, 26.
Ali Bey, 31.
Ali Efendi (Mülazımıevvel), 229.
Ali Efendi, 63.
Ali Fuat (Cebesoy) Paşa, 24, 26, 54, 60, 73, 80, 83, 93, 115, 116, 122, 155, 163, 164,

165, 166, 168, 170, 184, 186, 187, 190, 192, 193, 194, 197, 199, 201, 204 205, 208, 209, 215, 216, 219, 220, 220, 222, 223, 231, 233, 234, 236, 237, 242, 243, 244, 245, 246, 252, 253, 273, 274, 276, 277, 279, 287, 294, 303, 304, 305, 306, 312, 317, 319, 327, 338, 340, 362.
Ali Galip Bey (Harput/ Elâziz Valisi), 146,161, 359, 362.
Ali Kemal Bey (Dahiliye Nazırı), 34, 43, 122.
Ali Ratip Bey (Kayseri Jandarma Kumandanı, Yüzbaşı, takma adı Tekelioğlu Sinan Bey), 74, 140.
Ali Rıza Bey (Sulh Hâkimi), 35, 45, 106, 327.
Ali Rıza Bey (Urfa Jandarma Kumandanı, Binbaşı), 267, 333, 338, 352.
Ali Rıza Bey (Urfa Mutasarrıfı), 114, 118, 371.
Ali Rıza Paşa (Sadrazam), 23, 332.
Ali Sait (- Saip, Sis Jandarma Kumandanı, Yüzbaşı), 305.
Ali Şevket (Yüzbaşı), 36.
Ali Ulvi Bey (Kayseri Mutasarrıfı), 138, 246, 278, 295.
Allah, 57, 99, 143, 199, 331, 339, 351.
Alman, 93, -lar, 127.
Almanya, 132.
Alpay, 89.
Altay Vapuru, 94.
Amasya, 35, 45, 54, 67, 69, 94, 127, 139, 184, 201, 211, 225, 229, 265, 283, 288, 358 - 2. Protokolü, 127, - Kararları, 260, - Mülakatı, 23, 84.
Amerika, 84, 126, 143, 174, 229, 231, 240, 281, 282, 305, 313, 328, -li, 292, 346, 350 - lılar, 130, 282, 346 -n, 275, - kamuoyu, 90.
Amik ovası, 268.
Anadolu Kadınları Müdafaai Vatan Cemiyeti, 363, 364.
Anadolu ve Rumeli Müdafaa Hukuk, 310, - Cemiyeti, 36, 19, 35, 38, 39, 41, 42, 44, 48, 49, 50, 62, 63, 79, 82, 90, 102, 119, 120, 121, 126, 128, 142, 153, 157, 158, 174, 195, 209, 226 227, 264, 293, 297, 298, 313, 314, 315, 329, 331, 332, 339, 351, 358, 363, 371, 373, 380, - Teşkilatı, 101, 178.
Anadolu, 30, 69, 72, 75, 99, 104, 127, 133, 166, 187, 248, 257, 310, 355, 363, 380, Orta -, 184.
Anarşi, 274, 275, 280, 282, 284.
Anavatan, 135, 136, 256.
Andırın, 262.
Andre (Cebelitarık İşgal Kuvvetleri Valisi), 229, 262.
Ankara, 24, 25, 26, 35, 36, 54, 67, 77, 96, 97, 106, 118, 137, 138, 146, 147, 148, 170, 181, 182, 184, 201, 208, 217, 219, 220, 222, 223, 233, 239, 245, 248, 255, 278, 295, 304, 307, 327, 347, 353, 362, 368, 372, 384.
Anlaşma, 106, 127, 137, 151, 164, 240, 314, 315, 345, 350, 360.
Antakya, 268.
Antalya, 77, 84, 111, 130, 133, 139, 146, 165, 178, 205, 219, 221, 257, 258, 277, 287, 296, 304, 307, 308, 310, 337.
Antep, bkz. Aynıtap
Anzavur Ahmet Bey (İzmit Mutasarrıfı), 34.
Arabistan, 194, 246.
Arap hükümeti, 354.
Araplar, 153.
Arapyan, 70.
Arif Bey (Afyon Karahisarı ve Havalisi Kuvayi Milliye Kumandanı), 114, 325.
Arif Bey (Kavak Mıntıka Kumandanı), 229.
Arif Bey, 99, 100.
Arif Bey, 222, 223.
Arnavut Küçük Aslan Çetesi, 343, 344.
Asaf Bey (Mebus), 292.
Asım Bey, 64.
Asker, 20, 21, 60, 89, 96, 133, 146, 164, 179, 206, 217, 218, 219, 228, 236, 240, 250, 252, 253, 254, 261, 265, 280, 285, 289, 310, 312, 316, 318, 320, 337, 346, -ler, 113, 232, -lik, 206, 299.
Askerî, 118, 186, 223, 228, 229, 270, 310, 346, - kuvvet, 45, - şeref ve namus, 274, - tedbirler, 35.
Askeriye, 103, 129, 177, 179, 220, 221, 262.
Aşiret, 268, 329, -ler, 232, 267.
Atina, 29, 57, 88, 225.
Avni Bey (Kızılkoca Nahiyesi Müdürü), 237.
Avrupa, 28, 29, 53, 84, 90, 143, 174, 240, 328, 363, -li, 56, -lılar, 282, 346.

Ayaklanma, 194.
Âyan, 68, 159, 167, 168, 169, 182, 191, 196, 197, 198, 201, 211, 212, 213, 226, 305, - üyeleri, 94, 95.
Aydın, 30, 75, 117, 120, 132, 139, 142, 145, 146, 155, 158, 170, 172, 173, 177, 178, 179, 180, 204, 208, 240, 248, 260, 265, 266, 270, 278, 284, 287, 296, 308, 313, 325, 326, 330, 334, 337, 356.
Aydınlı oğlu Tufan Bey, bkz. Osman Bey
Ayıntap, 27, 30, 35, 45, 79, 84, 85, 90, 111, 126, 128, 129, 130, 131, 137, 142, 152, 173, 194, 229, 253, 257, 261, 271, 275, 327, 333, 335, 337, 365, 366, 367, 369.
Ayvalık, 310.
Azerbaycan, 287.
Azınlıklar, 189.
Aziziye, 27, 35, 45, 146, 156.
Azmi Bey (Beyrut Valisi), 85, 308.
Azmi Bey, 275.

Babanzade (Kürt Cemiyeti Reisi), 292.
Babıâli, 137.
Bafra, 337, 342.
Bağımsız, 29, 130, 132, 228, 353, 368, 382, -lık, 19, 51, 52, 136, 152, 168, 185, 189, 194, 207, 213, 214, 216, 225, 227, 246, 254, 258, 285, 287, 335, 360, 381, 382.
Bahri Bey (Madenli), 35, 245.
Bakırköy, 89.
Balıkesir, 34, 36, 41, 116, 138, 165, 171, 179, 220, 325.
Bandırma, 34, 36, 39, 47, 73, 100, 110, 116, 156, 166, 185, 227, 261.
Banka, 281.
Banko di Roma, 277, 296.
Barış, 75, 94, 127, 136, 192, 196, 207, 208, 216, 225, 234, 235, 236, 255, 258, 285, 292, 361, 367.
Barın, 228.
Batı Anadolu, 152, 155, 156, 158, 165, 204, 337, 338, 340, 342.
Batı Trakya, 42, 99, 100, 132, 134, 135, 136, 146, 337, 342, 350.
Batı, 137.
Bayezıt, 73, 105, 254, 255, 256, 284.
Bedirhani, 32, -ler, 114, 121.
Bekir Sami (Günsav) Bey (Bursa'da 56. Fırka Kumandanı, Miralay), 48, 53, 55, 59, 67, 100, 116, 123, 124, 125, 129, 130, 160, 166, 177, 230, 240, 241, 253, 261, 270, 289, 290, 310, 349, 360, 368, 372, 375.
Bekir Sami (Kunduk) Bey (Heyeti Temsiliye üyesi), 147, 163, 164, 165, 167, 184, 191, 192, 193, 194, 197, 201, 202, 206, 220, 221, 222, 228, 231, 232, 234, 236, 242, 244, 251, 256, 257, 273, 274, 275, 276, 281, 282, 284, 286, 287, 304, 305, 306, 319, 346.
Bekir Sıtkı (Bandırma Çerkeslerinden), 36, 39, 40.
Bereketlimaden, 140.
Bermon (Kolonel), 27.
Beyanname, 22, 23, 25, 50, 52, 77, 84, 102, 127, 191, 202, 229, 304, 307, 335, 350, 365, 367, 380.
Beylan, 324.
Beyrut, 153, 308.
Biga, 353.
Bilecik, 171, 241, 253, 290.
Bitetelokos (Giritli Yüzbaşı), 89.
Bitlis, 36, 64, 108, 111, 120, 137, 166, 217, 232, 249, 254, 255, 256.
Bizerte, 240.
Boğazlar, 360.
Boğazlıyan, 64, 82.
Bolşeviklik, 288.
Bolu, 36, 40, 146, 184, 216, 237, 333.
Bosfor, 195.
Bozkır, 36, 37, 75, 77, 84, 106, 110, 114, 122, 145, 304, 307.
Bremon (Adana işgal kuvvetleri yöneticisi, Albay), 27, 330.
Briand, 275, 276.
Brilland, 307.
Bristol, 75, 292.
Bulgar, 284, -lar, 337, 342.
Burdur, 64, 111, 138, 146, 178, 179, 278, 353.
Bursa, 23, 34, 41, 48, 53, 55, 59, 67, 81, 85, 100, 101, 104, 113, 116, 117, 123, 124, 125, 129, 130, 156, 160, 166, 171, 177, 184, 185, 205, 211, 213, 217, 226, 227, 230, 238, 240, 241, 253, 261, 266, 270, 289, 290, 292, 310, 332, 349, 360, 368, 372, 375.

Cafer İlhami Efendi (Temyiz Mahkemesi üyesi) 97.
Cafer Tayyar Bey (Edirne'de I. Kolordu Kumandanı, Miralay), 42, 67, 99, 116, 132, 135, 136, 146, 160, 166, 187, 222.
Cami, 56, 94, 313.
Canik, 64, 91, 137, 138, 149, 156, 249, 283.
Cavit Bey (Niğde Mutasarrıfı), 139, 145, 246, 278, 295, 330.
Cebelibereket, 126, 229.
Celal Efendi, (Topçu Mülazımı), 80, 91, 175.
Celal Nuri Bey (*İleri* gazetesi başyazarı), 26, 111, 353.
Celâl Bey (Edirne Valisi), 220.
Celâl Bey (Sobrayna Üyelerinden), 132, 135.
Celâl Nuri Bey, 222.
Celâlettin Arif Bey, 155.
Cemal Bey (Antalya Mutasarrıfı), 307.
Cemal Bey (Erkânıharbiye Yüzbaşısı), 38, 53.
Cemal Bey (Konya Valisi), 36, 103, 139, 220.
Cemal Paşa (Harbiye Nazırı), 23, 25, 27, 28, 31, 34, 35, 36, 37, 43, 46, 47, 51, 52, 56, 60, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 72, 75, 76, 77, 84, 85, 86, 88, 96, 97, 98, 106, 109, 111, 122, 132, 134, 137, 138, 144, 146, 147, 150, 156, 164, 165, 170, 171, 172, 181, 187, 228, 233, 237, 244, 246, 248, 253, 260, 261, 263, 265, 287, 295, 303, 307, 309, 314, 325, 327, 330, 333, 337, 338, 343, 344, 353, 355, 359, 365, 366, 379.
Cemil Bey (Belediye Reisi), 128.
Cemil Cahit Bey (5. Kafkas Fırka Kumandanı, Yarbay), 67, 222, 229.
Cemiyet, 36, 63, 73, 77, 82, 89, 90, 100, 101, 102, 106, 107, 108, 110, 112, 113, 120, 121, 122, 126, 127, 128, 137, 142, 145, 157, 158, 170, 174, 179, 183, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 195, 197, 199, 201, 203, 206, 207, 209, 210, 215, 217, 222, 227, 232, 236, 252, 264, 291, 292, 293, 294, 298, 313, 314, 315, 318, 331, 332, 333, 350, 363, 364, 365, 366.
Cenabı Hak, 123, 135, 173, 332, 334.
Cevat (Cevad) Paşa (Erkânıharbiyei Umumiye Reisi), 106, 109, 155, 288.
Cevdet Bey (Diyarbekir'de 13. Kolordu Kumandanı, Miralay), 24, 35, 54, 67, 84, 85, 114, 116, 146, 170, 228, 232, 267, 268, 275, 330.
Ceyhan, 378.
Ceylanpınar, 232.
Cezayirli, 113.
Cizre, 111.
Clemenceau, 276.

Çanakkale, 53, 56, 64, 80, 86, 120, 148, 170, 175, 176, 262, 263, 342.
Çatalca, 100.
Çerkes, 36, 39, -ler, 229.
Çete, 20, 55, 88, 343, 344, 371, 378.
Çiftçi Derneği, 101, 122.
Çiftehan, 146.
Çine, 250, 270.
Çopur İsmail Hakkı (Bandırma Sevkiyat Reisi, Topçu Binbaşı), 110.
Çorum, 147, 184, 245.
Çürüksu, 195, 196.

Damat Ferit Paşa, bkz. Ferit Paşa
Damat Şerif Paşa, (Dahiliye Nazırı), 301.
Danimarka, 313.
Darende, 45.
Darıca, 343.
Demirci Mehmet Efe, 64, 141, 172, 178, 208, 209, 239, 246, 261, 268, 270, 275, 277, 278, 287, 296, 306, 307, 308, 312, 316, 325, 326, 333, 334, 353, 359, 374.
Demiryolu, 289.
Denizli, 156, 166, 179, 184, 193, 305, 332.
Derâliye, 26.
Dersaadet, 23, 29, 36, 38, 53, 55, 56, 57, 59, 64, 66, 67, 68, 73, 84, 85, 86, 88, 91, 94, 96, 104, 106, 107, 112, 120, 122, 132, 137, 146, 148, 149, 156, 159, 161, 167, 169, 170, 171, 175, 176, 179, 182, 195, 211, 229, 230, 261, 262, 263, 308, 310, 314, 329, 333, 337, 338, 342, 344, 350, 353, 354, 360, 361, 368, 370, 373, 375.
Dersim, 112, 122, 128, 355, 359.
Devlet, 19, 29, 33, 69, 97, 109, 130, 131, 139, 148, 172, 194, 195, 202, 214, 225, 227, 254, 257, 258, 267, 278, 279, 280, 282, 295, 307, 335, 356, 381, 382.

Devleti Âliye, 335.
Deyrizor, 146.
Diktatörlük, 346.
Dimitri (Mülazım) , 89.
Dimitros Tolodidas, 88.
Din, 35, 49, 75, 76, 267, 339, 371, -ler, 367, -dar, 334, -daş, 35, 132, 135, 157, 153, - kardeşlerimiz, 63, - kardeşliği, 114, 121.
Diplomat, 245.
Dirikis Kolokilas (Yüzbaşı), 88.
Dirlik gazetesi, 74.
Divanıâli, 304, 307.
Divanıharp, 316, 359.
Diyarbekir, 24, 54, 67, 77, 108, 111, 116, 118, 122, 129, 137, 146, 161, 165, 166, 184, 217, 221, 228, 240, 246, 249, 254, 261, 267, 285, 330.
Doğan Bey (Kozanoğlu), 341.
Doğu, 165, 217, 335, 345, 346, 350, - Anadolu, 108, 128, 152, 193, 195, 248, 249, 254, 255, - sınırı, 196.
Donanma Cemiyeti, 265.
Dümon (Dubon), (Fransız Amirali), 273, 337.
Düşman, 21, 66, 86, 94, 139, 144, 172, 208, 217, 225, 226, 230, 253, 255, 296, 303, 314, 316, 329, 333, 334, 356, 368, 381 -lar, 69, 94, 95, 117, 270, 299, 301, 326, - parası, 35.
Düyunu Umumiye, 280, 281, 283.
Düzce, 39, 112, 304.

Edhem (Ethem) Bey (İzmir Telgraf ve Posta Başmüdürü), 64, 275, 276, 307, 312, 337.
Edhem Bey (Salihli Cephesi Kumandanı), 35, 147.
Edip Bey, (Kaymakam), 273, 308.
Edip Bey, 337.
Edirne, 42, 67, 85, 99, 100, 116, 132, 135, 136, 146, 160, 166, 171, 184, 194, 202, 216, 220, 227, 318.
Eğridir, 306, 312.
Elazığ, 249.
Elâziz, 79, 106, 112, 146, 161, 327, 359, 362.
Elbistan, 35, 45, 63, 106, 305, 324, 327.
Elcezire, 360.
Emed, 216.
Emin Bey (Sadaret Müsteşarı), 117.
Emir Paşa, 277.
Emrullah Bey (Kayseri Askerlik Şubesi Başkanı, Yb.), 92, 93, 362.
Engizisyon, 70.
Enver Paşa, 287.
Erciş, 216.
Erciyes gazetesi, 74.
Ereğli, 333, 353.
Ermeni, 28, 36, 60, 94, 133, 139, 146, 337, 348, -ler, 56, 63, 70, 95, 113, 128, 130, 142, 170, 173, 195, 211, 216, 232, 245, 256, 284, 292, 335, 339, 341, 359, 371, - çeteleri, 371, - fedaileri, 79, - zulümleri, 170.
Ermenistan, 195, 255, 256, 335, 345, Küçük -, 129.
Ertuğrul, 59, 290.
Erzincan, 36, 170, 237, 249, 333, 359.
Erzurum Kongresi, 69, 120, 154, 195, 248, 254, 285, 293.
Erzurum Müdafaai Hukuk Cemiyeti, 159, 298.
Erzurum, 24, 35, 50, 54, 67, 70, 96, 97, 101, 106, 108, 119, 151, 152, 154, 155, 157, 158, 159, 166, 171, 185, 193, 194, 195, 204, 216, 217, 219, 221, 249, 254, 261, 284, 293, 298, 299, 332, 345, 357, 370, -lular, 183.
Esaret, 33, 167, 173.
Esat Bey (Binicilik Mektebi Müdürü), 64.
Esat Bey (Jandarma Mülazımı), 353.
Esat Paşa (Göz Tabibi), 85, 86, 101, 122, 132, 292.
Esir, 209, 382.
Eskişehir, 17, 35, 36, 60, 101, 146, 148, 156, 165, 170, 171, 183, 184, 193, 194, 202, 204, 205, 209, 210, 216, 227, 239, 242, 243, 253, 276, 306, 312, 318, 330, 347, 359, 362, 368, 375.
Eşkıya, 20, 240, 284, 292, 333.
Eşref, 67.
Ethem Bey, 138, 246.
Everek, 27, 62, 93, 316.
Fahreddin (Fahrettin Altay) Bey (12. Kolordu Kumandanı, Miralay), 24, 33, 67, 83, 84, 85, 103, 106, 112, 114, 122, 151, 163, 165, 220, 229, 268, 277, 312, 316, 324, 325, 345.

Fahrettin Bey, 290.
Fahrettin Hayri Bey (Harbiye Nezareti Kalem Memuru), 59.
Faik Âli Bey (Özansoy, Şair, Diyarbekir Valisi), 35, 165, 221, 228.
Faik Bey, 100.
Fatin Bey (Eskişehir Mutasarrıfı), 276, 312, 359, 362.
Fazıl Arif Bey, 292.
Feke, 92.
Felemenk, 313.
Ferda gazetesi, 324, 327.
Ferit Bey (Kastamonu Vali Vekili, Defterdar), 64, 137, 147.
Ferit Bey (Kütahya Mebusu), 106.
Ferit Bey (Nafıa Nazırı), 53, 85, 86, 122, 155, 301.
Ferit (Ferid) Paşa (Damat), 29, 34, 43, 94, 214, 244, 292, 296, 353, 360, - Kabinesi, 30. 70, 75, 138, 163, 165, 166. 218, 219, 220, 248, 302, 355, 359, 378.
Fethi Bey, 242.
Fevzi Paşa, 243, 287, 288.
Fevzi Paşa, bkz. Ahmet Fevzi Paşa
Fırat, 271.
Fikri Bey (Malatya Mutasarrıfı Vekili), 251, 327, 359.
Firar, 251, 253, 261, 268.
Franchet d'Esperey (General), 333.
Fransa, 276, 313, 367, - Cumhuriyeti, 367.
Fransız, 45, 84, 113, 130, 132, 133, 135, 146, 208, 229, 245, 250, 252, 261, 267, 268, 273, 275, 289, 308, 335, 342, 367, 378, -ca, 281. -lar, 79, 84, 85, 90, 100, 111, 126, 127, 129, 130, 136, 137, 142, 151, 152, 153, 170, 173, 232, 240, 257, 261, 270, 277, 289, 307, 308, 311, 325, 327, 330, 333, 335, 337, 339, 352, 356, 359, 368, 369, 371, - askerleri, 208, - hükümeti, 79, - kuvvetleri, 63, - milleti, 27, - müfrezeleri, 353.
Fransuva George Picot, (Jorj, Jur Piko) (Suriye ve Ermenistan Fransız Fevkalâde Komiseri), 333, 335, 337, 338, 341, 345.
Frew (Robert, Fru, Furov, İskoç asıllı Presbiteriyen papazı), 139, 161, 170, 291, 230.
Galip Bahtiyar Bey, 100.
Galip Bey, bkz. Ali Galip
Garden Bar, 132.
Garzan aşireti, 232.
Gazete, 26, 31, 35, 50, 77, 82, 111, 132, 152, 165, 170, 195, 231, 232, 245, 291, 324, 327, 331, 367, -ler, 206.
Geğbüze (Gebze), 36, 261, 263, 338, 343, 344.
Gelibolu, 100.
Georges Nicola, bkz. Fransuva Picot
Gerilla, 92, 177.
Giresun, 156, 157.
Gizli Komutanlar Toplantısı, bkz. Komutanlar Toplantısı
Göç, 45, 49, 337, -men, 135, 208 -ler, 42, 100, 132, 134, 136, 158.
Göğün, 262.
Gümülcine, 53, 55, 132, 134, 135, 136.
Gürün, 45.

Haber, 365, -leşme, 203, 205, 206, 209, 215, 245, 288, 295, 300, 337, 338, 340, 365.
Hacı Ağa, 267.
Hacı Ahmed Ağa, 216.
Hacı Mehmet Efendi (Malatya Belediye Reisi), 359.
Hacı Musa Bey (Mutki Aşiret Reisi Heyeti Temsiliye Üyesi, Mirza Beyzâde), 120, 156, 329.
Hacı Şükrü Bey (Binbaşı), 353.
Hacı Yusuf, 268.
Hâcım Bey, 35, 36.
Haçin, 92.
Hain, 39, 103, 139, 161, 230, -ler, 219, - ane, 34, 99, 356.
Hakimiyet, 88.
Hakkı Behiç Bey, 163, 167, 168, 185, 186, 190, 191, 192, 194, 197, 199, 200, 204, 218, 231, 234, 236, 241, 242, 257, 258, 290, 301, 303, 306, 319, 378, 383.
Hakkı Bey, 169.
Halep, 32, 152, 153, 246, 253, 255.
Halide Edib Hanım, 350.
Halil Bey (Malatya Mutasarrıfı), 161.
Halil Zeki Bey (Şark gazetesi sahibi), 31.
Halim Efendi (Posta Müdürü), 245.
Halit Bey (13. Kolordu Erkânıharbiye Reisi, Binbaşı), 85, 111, 156.

Halit Bey (Maçka'da Kaymakamı), 96, 111, 272, 324.
Halit Bey (Sağza'da eski mebus), 112.
Halit Bey, 116.
Halit Bey (Torul'da Kaymakam), 67.
Halk, 123, 172, 221, 276, 282, 284, 305.
Hama, 153.
Hamdi Bey (Tokat'ta 9. Alay Kumandanı), 262.
Hamdi Efendi (Eskişehir Kadısı), 312.
Hamdi Paşa, 73, 163.
Hamid (Hamit) Bey (Canik Mutasarrıfı), 80, 137, 149, 156, 166.
Harbord (Amerika Araştırma Heyeti Reisi, General), 346.
Harbord Raporu, 346.
Harekât, 88, 90, 102, 122, 267.
Harput, 108, 122, 128, 152, 217, 254, 304, 359.
Hasan Efendi (Fetva Emini), 97.
Hasan Lami Bey, 292.
Hasan oğlu Mete, bkz. Raşid Efendi
Haşim (Tüccar) Bey, 112.
Havza, 229.
Haydar Bey (Bolu Mutasarrıfı), 39, 40, 333
Haydar Bey (Van Valisi), 35, 111, 122, 137, 163, 164, 165, 167, 183, 185, 186, 187, 189, 191, 192, 194, 197, 198, 199, 200, 203, 212, 213, 214, 215, 216, 220, 221, 222, 251, 273, 274, 275, 278, 280, 281, 282, 284, 293, 302.
Haydar Efendi (Karacadağ Müdürü), 111.
Hayreddin, 352.
Hazım Bey, 23.
Heyeti İdare, 20, 36, 90, 94, 104, 119, 171, 217, 253, 307, 325, -ler, 298.
Heyeti Merkeziye, 23, 31, 35, 36, 41, 42, 50, 53,63, 64, 71, 75, 79,84, 86, 90, 94, 96, 99, 104, 105, 106, 108, 109, 113, 114, 119, 121, 126, 127, 128, 133, 137, 144, 148, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 166, 170, 171, 179, 181, 188, 191, 193, 203, 204, 206, 208, 211, 216, 217, 218, 221, 227, 229, 232, 233, 239, 246, 248, 249, 251, 258, 261, 270, 275, 298, 299, 300, 306, 310, 314, 324, 325, 327, 332, 337, 348, 349, 350, 351, 353, 357, 358, 359, 370, 371, 372, 384.
Heyeti Milliye, 246, 270.
Heyeti Tahkikiye, 31.
Heyeti Temsiliye, 19, 20, 22, 23, 24, 25, 27,30, 32, 34, 35,36, 38, 39, 40, 41,42, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 62, 64, 65, 66, 67, 68, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 91, 95, 96, 97, 98, 99, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 151, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 169, 170, 174, 175, 177, 180, 182, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 199, 200, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 215, 216, 220, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 234, 235, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 244, 248, 249, 250, 251, 253, 254, 259, 260, 261, 263, 266, 267, 268, 269, 270, 273, 275, 279, 289, 291, 292, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 309, 310, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 355, 356, 357, 358, 359, 361, 362, 363, 365, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 377, 380, 384.
Hıristiyan, 20, 64, 225, -lar, 147, - unsurlar, 98.
Hıyanet, 43, 138, 170, 307, -ler, 110.
Hicaz, 292.
Hilafet, 19, 28, 29, 56, 57, 94, 108, 120, 168, 215, 226, 296, 329, 331, 339, 360, - makamı, 29, - merkezi, 168, -penahi, 331.
Hilali Ahmet, 112.
Hilmi Bey (Menteşe Mutasarrıfı), 133, 163, 197, 202, 204, 205, 208, 209, 217, 219, 220, 221, 239, 246, 278, 279, 296.
Himaye, 136.
Hindistan Cemiyeti İslâmiyesi, 350.
Hindistan, 222.
Hint, 190.
Hoca (Raif) Efendi, 151, 163, 197, 292.

Hoca Fevzi Efendi, 155.
Hollanda, 313.
Humus, 153.
Hurşit Paşa (Birinci Ferik), 117, 229, 276.
Hüdavendigâr, 117.
Hükümet, 27, 28, 29, 30, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 45, 47, 49, 52, 54, 64, 69, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 84, 86, 87, 88, 90, 94, 95, 96, 98, 100, 102, 106, 107, 108, 122, 126, 127, 128, 130, 132, 134, 135, 136, 137, 144, 145, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 177, 185, 186, 188, 189, 191, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 205, 206, 208, 211, 212, 213, 214, 215, 217, 219, 221, 223, 225, 226, 232, 235, 237, 240, 246, 252, 254, 256, 257, 258, 261, 269, 277, 279, 280, 281, 282, 284, 285, 286, 287, 288, 292, 295, 296, 301, 303, 304, 307, 309, 312, 314, 319, 327, 328, 330, 335, 336, 343, 348, 350, 353, 354, 355, 356, 360, 361, 368, 371, 381.
Hürriyet ve İtilaf Fırkası, 212.
Hürriyet, 28, 99, 144, 314.
Hüseyin Bey (Eskişehir delegesi), 156.
Hüseyin Bey, 345, 346, 347.
Hüseyin Hüsnü Bey (Binbaşı), 73.
Hüseyin Hüsnü Efendi (Eczacı), 64.
Hüsnü Efendi (Urfa Müftüsü), 339.
Hüsrev (Gerede) Bey, 163, 197, 201, 231, 232, 234, 242, 243, 246, 247, 250, 253, 278, 279, 291, 304, 319.
Hüsrev Sami Bey (Heyeti Temsiliye üyelerinden), 192, 194, 312, 353.

Irk, 367, -taş, 135, 136.
Isparta, 178, 240, 306, 316.

İbrahim Bey (Kastamonu Valisi), 228.
İbrahim oğlu Şahin, bkz. Osman Efendi (Yb.).
İçel, 325.
İdare heyeti, 88.
İhanet, 165, - belgesi, 175, -kârane, 35.
İhsan Efendi (Fabrikatör), 312.
İhsan, 84.
İhtilal, 20, 168, 194, 213, 214, 225, 257, 258, 285, 337, 342, -ci, 20.
İkdam, 101.
İkinci Komutanlar Toplantısı, bkz. Komutanlar Toplantısı
İktidar, 64.
İktisadi, 236, 335, 368-369, 380.
İktisat ve Sosyalist Birliği, 101.
İktisat, 60, 236, 335, 368-369, 380.
İleri gazetesi, 26.
İlhak, 88, 194, 208.
İlyas Bey (15. Alay Kumandanı), 359.
İnebolu, 171, 184, 185, 227, 318.
İngiliz, 32, 128, 132, 147, 162, 208, 225, 232 , 261, 334, 337, 342, 353, 360 -ler, 30, 53, 56, 64, 70, 79, 84, 90, 94, 99, 107, 108, 109, 111, 120, 126, 129, 130, 137, 142, 144, 146, 151, 152, 156, 168, 173, 175, 204, 209, 221, 230, 233, 240, 246, 250, 251, 270, 276, 277, 282, 285, 292, 304, 325, 330, 333, 338, 343, 345, 350, - askerleri, 208, 270, - Fevkalade Komiserliği, 60, - işgal kuvveti, 63, - kuvvetleri, 209, - milleti, 161, 162, - Muhibleri Cemiyeti, 212, 225, 291, - subayı, 161, - subayları, 70.
İngiltere, 88, 161, 313, 360, 361, 368, - hükümeti, 360.
İnkılap, 363.
İradei Milliye, 36, 77, 101, 195, 232, 348.
İsa Bey, 273.
İsa Cengiz, 300.
İsa, 246, 379.
İshak Bey, 374.
İskenderun, 32, 92, 271, 324.
İslam, 34, 35, 46, 47, 56, 65, 94, 95, 111, 113, 135, 140, 151, 152, 161, 187, 226, 368 -lar, 245, - ahali, 70, 111, 158, - âlemi, 29, 56, 331, - düşmanı, 230, - topluluğu, 70, 271, -i ahali, 335, -i hilafet, 28.
İsmail Hakkı (Gümülcineli), 53, 55.
İsmail Hakkı (Yüzbaşı), 10.
İsmail Hakkı Bey (Miralay), 64.
İsmail Hakkı Bey (Samsun'da Fırka Kumandanı), 91.
İsmail Hakkı Bey, 80.
İsmail Hakkı Paşa, 137.
İsmail Hami Bey, 307.
İsmet Bey (Miralay), 53.

İspanya, 313.
İstanbul Rum Mebusları, 88.
İstanbul, 27, 28, 29, 30, 32, 35, 50, 53, 56, 57, 66, 69, 70, 85, 86, 88, 89, 94, 95, 98, 99, 100, 108, 109, 117, 120, 127, 137, 138, 139, 147, 155, 159, 161, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 191, 192, 194, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 204, 205, 206, 208, 211, 213, 214, 215, 221, 225, 226, 227, 233, 235, 244, 245, 246, 251, 257, 258, 259, 276, 281, 283, 287, 288, 292, 300, 303, 304, 306, 307, 312, 314, 318, 328, 329, 333, 337, 338, 344, 345, 346, 347, 350, 352, 353, 357, 360, 373, 374, 375.
İstelyanos, 343.
İstibdad, 23.
İstila, 177, 299, 328.
İstinaf Mahkemeleri, 64, - Müddeiumumisi, 64.
İsveç, 313.
İsviçre, 88.
İsyan, 28, 94, 103, 190, 194, 256, 285, 286, 287, 335.
İşgal, 27, 29, 30, 31, 34, 45, 46, 49, 56, 60, 63, 64, 79, 84, 85, 90, 92, 106, 111, 113, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 135, 142, 151, 152, 153, 158, 173, 178, 201, 208, 211, 225, 240, 250, 252, 257, 262, 267, 268, 270, 271, 289, 296, 303, 306, 325, 328, 335, 337, 339, 342, 348, 353, 356, 371, - kuvvetleri, 28, 56, 94.
İtalya, 132, 147, 240, 257, 313, 333, 345, - lı, 107.
İtalyan, 64, 146, 232, -lar, 46, 85, 111, 130, 277, 296, 337, 342, 368, - subayı, 232.
İtilâf, 99, 142, 143, 144, -çı, 28, -çılar, 29, 56, 275, - Devletleri, 23, 25, 28, 34, 56, 70, 79, 84, 90, 94, 95, 96, 106, 129, 137, 168, 173, 211, 225, 226, 239, 240, 257, 275, 281, 282, 287, 307, 312, 313, 365, - hükümetleri, 229, - kuvvetleri, 80, 142, - memleketleri, 281, - temsilcileri, 46, 151, 158.
İtilafname, 152, 153.
İttifak, 87.
İttihat ve Terakki, 101, 206.
İttihatçılar, 85.
İttihatçılık, 85, 122, 275.
İzmir, 27, 31, 32, 34, 36, 46, 64, 65, 84, 88, 94, 130, 135, 151, 157, 158, 178, 194, 208, 221, 231, 240, 244, 245, 250, 252, 255, 257, 258, 274, 275, 276, 278, 282, 303, 306, 307, 312, 316, 333, 334, 337.
İzmit, 24, 34, 36, 39, 40, 41, 53, 60, 101, 117, 133, 146, 163, 184, 194, 216, 237, 264, 269, 278, 294, 325, 333, 359.
İzzet Bey (Aydın Valisi), 325.
İzzet Bey (İzmir Valisi, Kaimbur), 27, 32, 64, 21.
İzzet Efendi (Jandarma Bölük Kumandanı), 146, 156, 170.
İzzet Paşa, bkz. Ahmet İzzet Paşa

Jandarma, 28, 31, 39, 56, 70, 89, 94, 106, 118, 139, 146, 156, 251, 261, 267, 268, 275, 280, 283, 284, 305, 311, 327, 333, 334, 336, 338, 343, 352, 353.
Jorj Sakliyari, 89.
Jülter, 147.

Kabine, 23, 25, 28, 30, 36, 43, 51, 52, 64, 66, 67, 70, 75, 81, 97, 98, 105, 138, 139, 144, 159, 163, 164, 165, 166, 171, 211, 218, 219, 220, 225, 248, 288, 295, 301, 302, 303, 304, 307, 314, 324, 337, 353, 355, 359, - erkânı, 56.
Kadın, 364, 380, -lar, 113, -lık, 363.
Kâmil Paşa Kabinesi, 97.
Kâmil Paşazade Kemal, 378.
Kâmuran (Bedirhanilerden), 32.
Kanunu Esasi, 215, 258.
Kapitülasyonlar, 258.
Kara Menderes, 250.
Kara Sait Paşa, 219.
Kara Vasıf (Vâsıf) Bey, bkz. Vasıf Bey
Karabiga, 36, 73.
Karaburun, 111.
Karacabey, 145, 161, 171.
Karacadağ, 111.
Karacuvun, 267.
Karaçoruk, 118.
Karahasan Çetesi, 378.

Karahisar, 117, 276, 307, 325.
Karaisalı, 140.
Karakilise, 105.
Karakin Efendi, 232.
Karaman, 103.
Karesi, 36, 117, 171.
Kars, 168, 190, 225, 345.
Karşıyaka mahallesi, 31.
Kartal, 251, 269, 278, 294, 325, 338, 343, 344.
Kasaba, 111.
Kassahı köyü, 151.
Kastamonu, 64, 65, 101, 137, 147, 184, 185, 217, 228.
Kâtipzade Nuh Naci, 74.
Katliam, 63, 65, 86, 288.
Kavak, 229.
Kayseri, 36, 60, 64, 74, 82, 138, 246 271, 292, 294, 295, 297, 312, 327, 347, 351, 362, 372, 380, 384.
Kâzım (Dirik) Bey (Erzurum Müstahkem Mevki Kumandanı, Miralay), 151.
Kâzım (Özalp) Bey (61. Fırka Kumandanı, Miralay), 34, 35, 36, 67, 73, 100, 116, 166, 317, 325, 353.
Kâzım Karabekir, 24, 54, 67, 80, 83, 115, 116, 127, 129, 155, 163, 165, 166, 167, 183, 184, 185, 186, 189, 190, 192, 193, 194, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 212, 213, 214, 215, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 231, 233, 234, 235, 236, 240, 242, 243, 244, 245. 247, 251, 254, 256, 257, 258, 272, 273, 274, 275, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 293, 301, 302, 303, 306, 317, 318, 319, 335, 370.
Kemal (Hamdi Paşa'nın yaveri, Yüzbaşı), 73.
Kemal Bey (Kaymakam), 354.
Kemal Bey (Kilikya Mıntıkası Kuvayi Milliye Kumandanı, Binbaşı), 53, 62, 92, 93, 133, 156, 305, 312, 316, 388, 341.
Kemal Bey, 300.
Kemal, 302, 304, 307.
Kemal Paşa (Jandarma Kumandanı), 139.
Kenan Bey (Mardin'de 5. Fırka Kumandanı, Kaymakam), 67, 85, 156, 260, 267, 268, 327, 328, 338, 352.
Kenan Bey, 306.
Kenan Efendi (*Şark* gazetesi mesul müdürü), 31.
Keşfi Bey (Dahiliye Müsteşarı), 138, 165, 302.
Kıbrıs, 360.
Kırşehir, 347, - Gençler Derneği, 381, 383.
Kızılkoca, 237.
Kızkulesi, 94.
Kilikya, 27, 36, 53, 60, 62, 85, 92, 129, 140, 146, 151, 194, 222, 242, 243, 244, 256, 258, 276, 305, 312, 330, 335, 338, 341, 365, 367, - Cemiyeti, 366, -lılar Cemiyeti, 365.
Kilis, 35, 284.
Kilise, 88.
Kiraz Hamdi Paşa, 66, 67.
Kırmasti, 171.
Komutanlar Toplantısı, 163.
Konferans, 360.
Kongre, 101, 136, 154, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 196, 203, 205, 206, 207, 235, 244, 248, 249, 254, 258, 259, 285, 293, 315, 317, 335.
Konya, 24, 33, 34, 41, 67, 70, 75, 77, 83, 94, 103, 112, 117, 139, 163, 165, 166, 178, 184, 193, 220, 244, 271, 305, 306, 378, 379.
Kozan oğlu Doğan Bey, bkz. Kemal Bey
Kozan, 305.
Kozlu, 333.
Köse Muhittin (Binbaşı), 73, 110.
Kuran, 21.
Kurtuluş, 89.
Kurucu Meclis, 167, 168, 169.
Kuşçalı, 264.
Kuvayi Milliye, 30, 34, 35, 41, 45, 47, 53, 57, 62, 63, 85, 102, 106 , 117, 132, 140, 155, 165, 170, 172, 177, 178, 182, 188, 204, 206, 208, 209, 219, 223, 245, 247, 250, 251, 252, 253, 261, 265, 270, 277, 278, 279, 285, 286, 287, 294, 296, 301, 303, 305, 307, 312, 316, 325, 326, 341, 343, 353, 366, 374, 381.
Kürdistan, 120, 256, 292, 360, - Teali Cemiyeti, 122, 128.

Kürt, 161, 329, - ağaları, 107, 108, - beyleri, 329, - eşrafı, 107, 108, 170, - kardeşlerimiz, 108, -ler, 107, 108, 112, 120, 128, 256, 292, -lük, 216, 256, 329, - Teâvün Cemiyeti, 107, 108, 120.
Kütahya, 101, 178, 374.

Ladik, 147.
Laz, 39.
Lazistan, 272.
Levanten, 147.
Likidas (Yüzbaşı), 89.
Londra, 345.
Luviçi Villari, 107.
Lütfi Bey, 276.
Lütfi Efendi (Polis Komiseri), 106.
Lyon, 127.

Maan Ali Bey, 112.
Maçka, 111.
Mahfuz Bey, 333.
Mahir Sait, 67.
Mahmut Bey (20. Kolordu Kumandanı Vekili, Kaymakam), 96, 106, 182, 312, 362.
Mahmut Paşa (Çürüksulu), 195, 196.
Makri köyü, bkz. Bakırköy
Malatya, 27, 31, 32, 63, 106, 111, 113, 161, 251, 261, 327, 328, 359.
Mali, 135, 136, 249, 285, 325.
Maliye, 280, 285, 286.
Malle (İstanbul Fevkalade Komiseri), 345.
Malta, 70.
Maltepe Endalıt Mektebi, 343, 344.
Mamuretilaziz (Elazığ), 249.
Manda, 360, -terlik, 275.
Manisa, 31, 179, 240, 265.
Maraş, 27, 30, 35, 44, 45, 63, 79, 84, 85, 90, 111, 113, 126, 128, 129, 130, 131, 137, 142, 152, 173, 229, 245, 262, 271, 327, 335, 337, 365, 366, 367, 369.
Mardin, 67, 111, 118, 151, 267, 328, 338, 352.
Marten, 161.
Martin, 93.
Matbuat, 28, 50, 56, 77, 85, 94, 102, 132, 231, 329, - Müdiriyeti, 139.
Mazhar Müfit (Kansu) Bey, 163, 164, 168, 183, 190, 192, 197, 203, 205, 216, 220, 222, 231, 233, 242, 246, 253, 258, 273, 319, 383.
Mebus, 30, 34, 56, 57, 64, 70, 75, 85, 86, 87, 98, 99, 100, 101, 102, 147, 155, 168, 169, 171, 183, 184, 185, 186, 189, 190, 192, 198, 199, 200, 202, 203, 204, 205, 207, 210, 215, 217, 221, 223, 228, 256, 278, 280, 290, 306, 318, 347, 357, 368, - adayları, 102, -lar, 84, 95, 127, 167, 169, 187, 188, 191, 194, 201, 206, 207, 209, 211, 213, 214, 220, 225, 226, 227, 235, 255, 275, 312, 347, 373, 375.
Mebusan, 100, 101, 102, 111, 114, 167, 182, 190, 191, 192, 193, 206, 208, 235, 242, 246, 258, 305, - seçimi, 23, 25.
Meclis, 29, 30, 57, 70, 86, 87, 95, 159, 162, 168, 169, 182, 185, 188, 190, 191, 192, 198, 199, 202, 203, 205, 206, 213, 225, 226, 236, 257, 258, 259, 276, 285, 286, 288, 292, 301, 304, 368.
Meclisi Mebusan, 24, 53, 56, 57, 65, 70, 85, 86, 87, 95, 96, 102, 105, 109, 137, 144, 159, 167, 168, 171, 182, 183, 188, 189, 191, 192, 193, 196, 197, 202, 203, 205, 208, 210, 226, 227, 255, 256, 257, 258, 301, 303, 314, 317, 337, 346, 356, 373.
Medeni, 382.
Medeniyet gazetesi, 31.
Mehib Bey (Merzifon Kaymakamı), 147.
Mehmet Ali Bey, 122.
Mehmet Ali Rıza Bey, 63.
Mehmet Hamdi Bey (Biga Heyeti İdare Reisi), 353.
Mehmet Hayri (Kâtibi Mesul), 128.
Mehmet Hilmi Bey (Heyeti Milliye Reisi), 246.
Mehmet Sultan Bey (Cizre Kaymakamı), 34.
Mektup, 106, 230, 265, 300, 303, 345, 348, -lar, 101, 170, 175, 291, 292, 306.
Memduh Efendi (Bucak nahiyesi müdürlerinden), 312.
Memleket, 26, 29, 30, 56, 57, 66, 69, 70, 74, 85, 90, 95, 101, 103, 108, 128, 130, 136, 139, 144, 145, 146, 159, 161, 173, 181, 189, 190, 194, 202, 206, 207, 213, 214, 217, 218, 230, 236, 254, 255, 256, 269, 281, 318, 346, 347, 355, 363, 374, 381, 384, - bütünlüğü, 236, 380, -iniz, 236.

Memur, 129, 138, 146, 217, 218, 246, 261, 278, 284, 299, 311, 318, 335, 355, 371, -lar, 84, 220, 223, 381, -in Müdiriyeti, 139, -iyet, 317.
Menteşe, 64, 111, 133, 138, 146, 163, 202, 205, 246, 278.
Meriç, 132, 135, 136.
Merkezi hükümet, 29, 163, 165, 168, 169, 201, 215, 218, 219, 228, 285, 289, 368.
Mersin, 126, 140, 152, 240, 244, 253.
Merzifon, 147, 307.
Meşruti, 28, 95, 360, -yet, 28, 56, 95, 285, - hukuku, 29.
Mihaliççik, 312.
Mısır, 360.
Millet Meclisi, 56.
Millet, 19, 20, 21, 23, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 39, 43, 49, 52, 56, 57, 58, 66, 69, 70, 72, 79, 85, 87, 94, 95, 98, 101, 102, 103, 104, 106, 108, 109, 123, 125, 135, 139, 142, 143, 144, 151, 152, 159, 161, 162, 167, 168, 170, 172, 173, 174, 180, 182, 184, 187, 189, 191, 194, 195, 202, 207, 208, 213, 214, 215, 217, 218, 219, 221, 225, 226, 227, 230, 254, 262, 279, 285, 286, 295, 296, 299, 302, 314, 316, 331, 332, 334, 335, 346, 347, 350, 351, 355, 356, 368, 369, 373, 374, 377, 380, 381, 382, 384, - menfaatleri, 30, 57, -vekilleri, 70, 190, -in bağımsızlığı, 57, -in birliği, 101, 102, -lerarası, 170, 311, -taş, 177.
Milli, 35, 85, 138, 149, 168, 178, 199, 202, 206, 214, 217, 218, 226, 267, 277, 313, 318, 320, 335, 337, 346, 350, 355, 363, 373, 378, 380, - Ahrar, 101, - azim ve karar, 195, - azim, 107, 295, - bağımsızlık, 51, 70, 95, 226, 327, 369, 373, - birlik, 36, 43, 51, 52, 77, 84, 95, 103, 104, 111, 114, 117, 121, 123, 128, 129, 131, 135, 139, 144, 152, 156, 228, 237, 270, 295, 296, 299, 311, 339, 347, 355, 368, - cemiyetler, 128, - cereyanlar, 360, - emeller, 34, 35, 74, 165, 218, 219, 228, - emniyet, 190, - Faaliyetler, 181, - fertler, 179, - gösteriler, 96, - hâkimiyet, 57, 95, 161, - harekât, 23, 34, 35, 36, 50, 51, 53, 55, 57, 64, 75, 86, 94, 106, 107, 108, 138, 147, 160, 164, 165, 178, 220, 261, 269, 277, 295, 338, 340, 355, 359, - hareket, 39, - heyet, 138, 168, - icraat, 52, - irade, 19, 161, 187, 190, 221, 319, - İslam Şûrası, 225, - kamuoyu, 64, - karar, 69, - Kongre, 101, 122, 168, 182, 191, 244, - kumandan, 165, - kuvvet, 19, 57, 63, - kuvvetler, 219, - Levazım, 179, - maksad, 168, - maksatlar, 96, - Meclis, 23, 25, 28, 29, 30, 56, 57, 58, 69, 70, 72, 75, 76, 95, 109, 124, 127, 144, 159, 163, 166, 168, 169, 171, 182, 183, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 206, 207, 211, 213, 214, 215, 225, 226, 234, 235, 255, 256, 257, 258, 279, 285, 286, 303, 304, 307, 314, 317, 318, 319, 333, 337, 350, 357, 368, 370, 373, - Mücadele, 103, - müdafaa, 63, - müfreze, 19, 20, 21, 132, 179, 271, - ordu, 271, - reis, 151, - silahlı teşkilat, 19, - takibat, 52, - tarih, 152, - teşkilat, 19, 23, 24, 30, 34, 35, 36, 38, 41, 43, 44, 45, 49, 52, 57, 67, 69, 74, 75, 77, 84, 92, 95, 98, 101, 104, 108, 111, 117, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 144, 145, 152, 155, 156, 159, 171, 187, 188, 196, 206, 215, 217, 218, 220, 221, 223, 228, 229, 230, 233, 234, 235, 236, 237, 265, 267, 271, 274, 279, 284, 285, 286, 295, 299, 316, 317, 318, 325, 329, 335, 336, 339, 343, 344, 362, 365, 368, 370, 371, 374, - toplantı, 70, 168, 213, - vazife, 36, 62, 169, 178, 211, - ve vicdani vazife, 70, - yardım, 106.
Milliyetperver, 30, 34, 139, 169, 179, 210, -ane, 138, 144.
Milne (Sir George) (General), 208.
Miting, 56, 60, 94, -ler, 90.
Mudanya, 252, 289.
Mudurnu, 245.
Muğla, 46.
Muhalif, 304, 350, -ler, 87.
Muhammed, 299.
Muhipler Cemiyeti, 77.
Muhtariyet, 136.

Mumtaz Bey (Elâziz Valisi), 327, 359.
Mustafa (Ratipzade) Bey, 163, 166.
Mustafa Bey (Berazi Aşireti Reisi), 268.
Mustafa Bey (Şahinbeyzade), 267.
Musul, 30, 34, 330.
Muş, 329.
Mutki, 120, 156.
Müdafaai Hukuk, 155, 238, 370, - Cemiyeti, 19, 22, 31, 34, 68, 79, 84, 85, 90, 102, 113, 126, 128, 132, 135, 137, 144, 145, 154, 157, 158, 179, 181, 188, 189, 207, 210, 294, 297, 311, 312, 325, 332, 343, 348, 350, 351, 357, 358, 363, 384, - Heyeti Merkeziyesi, 54, - Merkezi, 152.
Müdafaai Milliye, 232.
Müfreze (milli -), 19, 20, 21, 132, 179, 271, (sabit -), 20, (seyyar ve sabit -), 21, (seyyar -), 20, -ler, 20, 21, 140, 368.
Mümtaz Bahri Bey (Konyalı), 75.
Mümtaz Bey (Niğde'de 11. Fırka Kumandanı), 37, 93, 122, 133, 156, 248, 312, 316, 324, 362.
Münir Bey (Malatya'da 2. Alay Kumandanı), 327, 359.
Müslüman, 20, 31, 47, 57, 60, 112, 113, 117, 146, 296, 311, 371, -lar, 256, 313, 360, - kardeşler, 63, - olmayan unsurlar, 20, 30, 95, 98, 117.
Müşir Fuat Paşa, 68, 159.
Müşir Zeki Paşa, 66.
Mütareke (Mondros), 56, 63, 84, 90, 126, 135, 136, 179, 209, 255, 270, 274, 291, 356, 371, 381, - hükmü, 311, - hükümleri, 28, 142, 225, 336, - maddeleri, 126, - name, 34, 49, 95, 173, 252, 261, 289, 335, 371.

Naci Bey (Seryaver), 293.
Nahcivan, 256.
Nail Efendi (Gebze Jandarma Yüzbaşısı), 338, 343, 344.
Naim Efendi, (Komiser Muavini), 146.
Nazım Bey (Konya Mevki Kumandanı, Binbaşı), 84, 114.
Nazım Bey (Nazilli'de Erkânıharbiye Binbaşısı), 337.
Nazif Efendi, 146.
Nazilli, 85, 106, 133, 179, 222, 278, 279, 296, 312, 316, 334, 337, 374.
Necati Bey (Kartal Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi, Binbaşı), 294, 325, 338, 343, 344.
Necip Efendi (Mıhaliççik Heyeti İdare Reisi), 312.
Nedim Bey, 293.
Nedim Efendi (Ayıntap telgraf muhabere memuru vekillerinden), 261.
Neyazoniki, 89.
Nigehban (Nigâhban, Nigahban) Cemiyeti, 36, 73, 106, 110, 112, 212, - Cemiyetleri, 225, -ci, 64, -lar, 73, 99, 144.
Niğde, 37, 82, 93, 96, 106, 122, 133, 139, 145, 156, 221, 244, 246, 248, 271, 295, 330, 362.
Niksar, 325.
Nizamname, 19, 30, 63, 84, 119, 127, 140, 179, 187, 188, 189, 190, 193, 202, 203, 207, 208, 211, 222, 228, 229, 235, 246, 254, 255, 258, 260, 262, 286, 298, 299, 315, 316, 318, 319, 350, 353, 357, 363, 368, 373, -si, 100.
Novill (Noell, Edward), 161.
Nuh Bey, 80.
Nureddin Bey, 221.
Nurettin Bey (Polis Müdürü), 77.

Ordu, 19, 20, 21, 94, 140, 179, 190, 217, 218, 220, 271, 274, 275, 280, 283, 284, 299, 320.
Orhangazi, 253.
Osman Bey (Belediye Reisi), 216.
Osman Bey (Yüzbaşı), 62.
Osman Bey, 359.
Osman Efendi (Rizeli), 272.
Osman Efendi (Yb.), 92.
Osman Fuat Efendi (Şehzade), 132, 243.
Osman Nuri Bey (Yüzbaşı), 53.
Osmanî Nişanı, 291.
Osmaniye, 92, 271.
Osmanlı, 63, 66, 88, 90, 94, 95, 108, 113, 120, 128, 161, 221, 230, 240, 254, 258, 261, 310, 311, 327, 346, - camiası, 194, - Devleti, 136, 173, - hakimiyeti, 56, - hükümeti, 135, 256, 335, 346, 371, - İm-

paratorluğu, 142, 367, - memleketi, 108. - toprakları, 194, - vatandaşı, 30, - vatanı, 90, 128, 136.
Ovacık, 112.

Ödemiş, 31, 47.
Ömer Lütfi Bey (23. Fırka Kumandanı), 178, 353, 374.
Ömer Lütfü Bey (Temyiz Mahkemesi üyelerinden), 117.
Mümtaz Bey (11. Fırka Kumandanı), 244, 294.
Ömer Mümtaz Bey, 163, 164, 167, 169, 182, 183, 184, 185, 192, 197, 222, 231, 242, 245, 246, 273, 280, 282, 302, 303, 305, 319.
Ömerli, 146.
Örfi idare, 84.

Padişah, 67, 70, 161, 168, 171, 175, 191, 198, 212, 213, 215, 247, 257, 301, 331, 368.
Para, 132, 133, 249, 251, 252, 256, 257, 258, 265, 280, 281, 282, 283, 284, 291, 301, 306, 311, 328, 329, 343, 344, 356, 374, 378, -sızlık, 160.
Paris Sulh Konferansı (Sulh Konferansı, Konferans), 23, 24, 54, 88, 142, 173, 189, 194, 231, 234, 236, 254, 317, 319, 335, 345.
Paris, 88, 291, 335, 350.
Parti, 102, 155, 189, 190, 206, 207, 212, 231, 259, -ler, 208, 300.
Patrikhane, 89.
Payitaht, 28, 29, 57, 70, 85, 94, 102, 108, 134, 168, 314.
Polis, 28, 56, 70, 77, 94, 97, 106, 139, 165, 232, 284, 291, 304, 307, 311, 333, gizli -, 225.
Pontus Cumhuriyeti, 89, - hükümeti, 89.
Prens Sabahattin (Hariciye Nazırı), 67, 350.
Propaganda, 56, 107, 136, 213, 214, 250, 251, 305, 346, -lar, 108.
Protesto, 29, 56, 84, 88, 90, 106, 111, 126, 128, 142, 156, 173, 196, 208, 209, 216, 239, 305, 306, 307, 311, 312, 325, 333, 335, 336, 356, 367, 371, -lar, 90, 356, 365, -name, 173.

Querette (Fransız Generali), 367.

Radikal, 53.
Ramantsuyu, 92.
Ramiz Bey, 147.
Rasim Bey (Tabip, Kaymakam), 84.
Rasim Ferit Bey (Doktor), 36, 333.
Raşid Efendi (Yb.), 92.
Rauf Ahmet Bey, 85, 86.
Rauf (Hüseyin, Orbay) Bey, 37, 58, 163, 166, 168, 184, 185, 186, 187, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 197, 198, 199, 200, 207, 208, 212, 213, 215, 216, 218, 219, 220, 222, 228, 229, 231, 232, 233, 234, 236, 242, 243, 244, 251, 252, 253, 255, 256, 257, 258, 273, 274, 276, 277, 278, 279, 280, 286, 287, 288, 292, 301, 302, 303, 304, 319, 320, 346, 383.
Re'fet (Bele) Bey (Miralay), 37, 58, 85, 106, 111, 114, 133, 156, 170, 172, 178, 233, 251, 265, 275, 277, 278, 325, 347, 374.
Recep, 60.
Reddi İlhak, - Cemiyeti, 120, - heyetleri, 171.
Refik Bey (Avukat), 350.
Refik Halit (Karay) Bey (Posta ve Telgraf Genel Müdürü), 304, 307, 327.
Reşit Bey (Dahiliye Nazırı), 243.
Reşit Paşa (Sivas Valisi), 94, 163, 201, 211, 376.
Reşit Sadi Bey, 229.
Reyhaniye, 324.
Rıza Bey (Urfa Jandarma Tabur Kumandanı, Binbaşı), 112, 268, 303, 307.
Rıza Bey, 222.
Rıza Nur Bey, 65.
Rifat Bey (Kayseri'de Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi), 297.
Rize, 272.
Rolenson (Rawlinson) (Yarbay), 345.
Ruhani, 162.
Rum, 28, 56, 84, 94, 95, 133, 211, 232, 261, 306, 310, 343, -lar, 30, 65, 70, 88, 89, 186, 243, 261, 333, 359, - Patrikhanesi, 88.
Rumeli, 187, 375, - ve Anadolu Müdafaai Hukuku Milliye Cemiyeti, 365.
Rus, 93.

Rüstem Bey, 277.
Rüştü Bey (İzmit'te I. Fırka Kumandanı), 34, 133, 146, 237, 269, 294, 325, 333, 343, 359.

Sabri Bey (Eskişehir Mutasarrıf Vekili), 146, 148.
Sadık Bey, 122.
Sadr Kıraathanesi, 73.
Sadrazam, 34, 66, 67, 150, 332, 360.
Sadullah Bey, 36, 120.
Saffetizâde Hassan Efendi, 156.
Sağza, 112.
Sait Molla, 34, 43, 80, 106, 139, 161, 170, 175, 230, 291, 306, 343.
Salâhaddin (Hüseyin) Bey, (Salahattin, Selahattin, 3. Kolordu Kumandanı), 33, 59, 67, 73, 81, 95, 104, 105, 113, 117, 123, 124, 125, 127, 131, 155, 159, 160, 163, 165, 167, 180, 184, 188, 192, 193, 222, 238, 240, 241, 242, 243, 246, 250, 251, 252, 258, 259, 270, 273, 283, 284, 288, 289, 299, 310, 317, 319, 336, 349, 361, 369, 372, 375.
Salahattin (Yaver), 59.
Salih Abdullah, 151.
Salih Bey (Seryaver), 97, 144, 379.
Salih Paşa (Bahriye Nazırı), 25, 29, 35, 54, 69, 94, 127, 134, 139, 165, 166, 171, 188, 201, 211, 213, 225, 252, 253, 255, 260, 265, 292, 296, 303, 304, 314.
Salihli, 35, 47, 147, 172, 178, 179, 325, 326, 338, 340.
Salim Efendi (Niğde Muhasebecisi), 106
Saltanat, 28, 29, 56, 70, 94, 108, 215, 226, 314, 360.
Sami Bey (Topçu Kaymakamı), 73.
Samih Bey (Çorum Mutasarrıfı), 245.
Samsun, 64, 91, 107, 147, 166, 171, 184, 185, 194, 227, 229, 246, 254, 273, 305, 308, 317, 318, 342.
Sansür, 31, 77, 257.
Sardunya, 146.
Saruhan, 171.
Seçim, 23, 25, 35, 54, 64, 85, 88, 98, 99, 100, 101, 102, 111, 114, 117, 144, 203, 204, 216, 222, 242, 245, 297, 305, 306, 353, 368, -ler, 30, 84, 87, 95, 96, 106, 188, 217.
Selahattin Bey, 287.
Selâmi, 378.
Selanik, 29, 57.
Senegal, 240.
Sermaye, 207.
Servet Bey (Harput/ Elâziz Vali Vekili), 106, 122, 128.
Seyhan, 140.
Seyit Ahmet Hata (Şamlı), 323.
Seyit Bey, 155.
Seyitgazi, 204, 205, 209, 347, 359.
Sınır, 135, 255, 256, 270, 382.
Sırrı Bey, 278.
Siirt, 111, 114, 121.
Silifke, 151.
Sinan Bey (Tekelioğlu), bkz. Ali Ratip Bey
Sinop, 137, 147.
Sis, 92, 126, 271, 305.
Sisam, 133.
Sivas Komutanlar Toplantısı, bkz. Komutanlar Toplantısı
Sivas, 19, 23, 24, 25, 26, 28, 31, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 59, 66, 67, 69, 70, 72, 73, 76, 77, 79, 81, 82, 88, 91, 94, 96, 97, 101, 104, 107, 108, 109, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 137, 138, 139, 144, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 154, 156, 157, 158, 160, 161, 163, 175, 177, 183, 184, 195, 201, 211, 218, 221, 222, 230, 232, 237, 238, 240, 241, 248, 249, 263, 266, 269, 271, 283, 284, 289, 290, 295, 296, 297, 298, 307, 310, 311, 313, 314, 317, 328, 329, 331, 332, 333, 334, 335, 339, 340, 342, 343, 344, 345, 346, 348, 349, 351, 352, 353, 355, 357, 358, 359, 360, 363, 368, 372, 374, 375, 376, 377, 384, - Kongresi, 19, 36, 69, 120, 128, 193, 195, 285, 293, 356.
Siverek, 338, 352.
Siyasi, 122, - parti, 30, 95, 101, -ler, 57, 96, 98, 102.
Sobranya, 132, 135.

Somaoğlu Hanı, 351.
Söğüt, 204.
Sömürge, 135.
Sulh Komisyonu, 195.
Sulh ve Selâmeti Osmaniye, 101, 292.
Sulter, 232, 246.
Suphi Bey, 77.
Suphi Paşa, 244, 248, 327.
Suriye, 129, 151, 153, 245, 255, 320, 321, 322,335, 345, 353, 354,360, 367,378, - İtilafnamesi, 152, 240.
Süleyman Bey, 374.
Süleyman Efendi, 106.
Süleyman Nazif (Şair), 189, 221.
Süleyman Server Bey (Kütahya Kuvayi Milliye Kumandanı), 36.
Süleymanlı, 262.
Süreyya (Yiğit) Bey, 163, 166, 167, 183, 189, 197, 202, 203, 231, 233, 242, 254, 278, 319.
Süreyya Bey (İzmit Mutasarrıfı), 133.

Şakir Efendi (Ulukışla Müdafaai Hukuk Cemiyeti Reisi), 316.
Şam, 153, 323.
Şark gazetesi, 31.
Şarkî Anadolu Cemiyeti, 293.
Şefik Bey (11. Fırka Kumandan Vekili), 353.
Şefik Paşa, 281.
Şehirkışla, 376, 377.
Şemdinyan, 330.
Şemsettin Bey (Konya'da 12. Kolordu Kumandanlığı Erkânıharbiye Reisi), 163, 317, 319, 345.
Şemsi Bey, 273, 277.
Şeref Bey, 100.
Şevket Bey (Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı, Miralay), 36, 53, 56, 80, 84, 86, 96, 120, 122, 132, 137, 170, 175, 176, 187, 243, 246, 262, 263, 300, 306, 308, 338, 342, 344.
Şevket Bey (Sinop Şube Reisi, Binbaşı), 137.
Şeyh Garibzade Fuad, 378.
Şeyh Fevzi Efendi (Hacı), 170, 237, 261.
Şeyh Recep, 232, 233.
Şile, 333, 359.
Şükrü Bey (Salim Efendizade), 228.
Şükrü Nasih Efendi, 156.

Tahir Bey (Adapazarı Kaymakamı), 38, 264.
Tahkik Komisyonu, 313.
Tahsin Bey, 374.
Tahsin Bey (Suriye Valisi), 320, 321, 322.
Tâip Ahmet Efendi (Seyitgazili), 359.
Talât Paşa, 132.
Talon, 307.
Taluyi, 275.
Tan gazetesi, 132.
Tarsus, 140, 378.
Tasviri Efkâr, 195, 101.
Tatavla, 89.
Tavşanlı, 374.
Tayyar Paşa, 73.
Teceddüd Fırkası, 122, 101.
Tekirdağ, 100.
Temyiz Mahkemesi, 97.
Teşkilat, 19, 20, 30, 32, 36, 43, 51, 52, 57, 75, 88, 89, 92, 95, 98, 100, 101, 103, 104, 108, 111, 114, 117, 118, 119, 128, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 144, 145, 146, 151, 155, 156, 159, 170, 171, 178, 179, 187, 188, 190, 196, 207, 215, 216, 217, 218, 219, 221, 223, 233, 234, 235, 236, 242, 254, 262, 264, 265, 271, 274, 278, 279, 284, 285, 286, 287, 292, 295, 299, 300, 301, 304, 305, 316, 317, 318, 336, 338, 341, 357, 363, 366, 369, 373, 381, 382, -lanma, 181, - reisi, 84.
Tevfik Bey (Malatya Mutasarrıf Vekili, Binbaşı), 111.
Tevfik Efendi, 245, 248, 327.
Tevfik Hamdi (Dahiliye Nazırı), 67.
Tevfik Münir Bey (Yüzbaşı), 333.
Tevfik Paşa, 256, - kabinesi, 30.
Tevfik Rüştü Bey (Aras, Dr.), 122.
Tevfik Salim Bey, 155.
Tevkif, 362.
Tire, 31, 47.
Tokat, 138, 184, 234, 262, 275, 283, 325, 358.
Topal Necip Efendi, 359.
Toprak bütünlüğü, 95, 365, 373.
Torbalı, 31.

Torul, 67.
Trablusgarp, 277, 296.
Trabzon, 64, 77, 89, 96, 101, 107, 171, 183, 184, 185, 194, 201, 220, 227, 243, 249, 254, 318, 324.
Trakya, 100, 146, 184, 187, 217, 258.
Trakya-Paşaeli, 166, 171, - Cemiyeti, 120, 222, - Müdafaai Hukuk Cemiyeti, 99, 136, - Müdafaai Hukuk Heyeti, 100, - Müdafaai Milliye Cemiyeti, 100.
Tren, 36, 60, 170, 181.
Tutuklanma, 122, 138, 225, 378.
Türk, 56, 89, 152, 360, 363, 365, 380, - hükümeti, 126, - kadınları, 363, - kardeşleri, 329, - kuvvetleri, 208, -ler, 345, - milleti, 368, - Muhibbi Komitesi, 353, - yiğitliği, 365.
Türk Dünyası, 101.
Türkçe, 106.
Türkiya, 130, 363.
Türkiye, 142, 173, 282, 335, 346, 360, 381, 382.

Ulukışla, 36, 60, 133, 146, 156, 316, 327, 353.
Urfa, 27, 30, 35, 45, 49, 79, 84, 85, 90, 111, 114, 118, 128, 129, 130, 131, 137, 142, 152, 156, 173, 253, 255, 267, 271, 310, 327, 335, 337, 338, 339, 352, 365, 366, 367, 369, 371, -lılar, 170, 339, 352, - Müdafaai Hukuk Cemiyeti, 267.
Urla, 111.
Uşak, 47, 106.

Ülke, 189, 225.

Van, 108, 111, 114, 122, 137, 163, 166, 184, 193, 216, 217, 245, 254, 255, 256, 330, -lılar, 183, - Gölü, 256.
Vapur, 91, 146, 156, 205, -lar, 157.
Vasıf Bey (Miralay, Kara), 75, 85, 86, 99, 100, 112, 122, 132, 155, 159, 163, 164, 169, 187, 222, 229, 234, 246, 287, 291, 293, 300, 301, 319, 375.
Vatan, 26, 30, 33, 35, 39, 43, 49, 52, 57, 58, 70, 72, 75, 76, 87, 90, 95, 98, 104, 106, 121, 125, 130, 134, 139, 144, 151, 152, 159, 162, 173, 177, 180, 194, 225, 254, 255, 256, 295, 296, 297, 299, 316, 331, 332, 334, 339, 346, 348, 351, 353, 356, 363, 364, 371, 373, 374, 377, 382, 383, - birliği, 382, - haini, 95, 139, - hainleri, 35, 38, 52, 121, 161, 170, 230, -a hıyanet, 32, -daş, 30, 36, 98, 382, -ı müdafaa, 179, -ın bağımsızlığı, 57, -ın bütünlüğü, 57, 227, -sız, 120.
Vatani, 123, 149, 202, 225, 226, 313, 348, 363, - emeller, 34, - hıyanet, 138, 170, 307.
Vatanperver, 74, 103, 128, 135, -ane, 26, 74, 114, 117, 118, 159, 161, 228, 265, 299, 356, 368, 380, 384.
Vehbi Bey (Bitlis Vali Vekili, Mektupçu), 111.
Veli Bey (Aydın Mebusu), 155.
Venizelos, 29, 56, 57, 89, 95, 231, 310.
Vezirköprü, 342.
Vilayatı Şarkiye Müdafaai Hukuk Cemiyeti, 36, 120, 292, 293.

Washington, 137, 163.
Weimar, 127.
Wilson (Vilson), 135, 136, - Prensipleri, 132, 142, 173.

Yabancı, 21, 28, 29, 49, 106, 121, 128, 132, 135, 261, - baskı ve müdahalesi, 167, - himayesi, 136, - idaresi, 136, - işgali, 127, - kuvvetler, 192, -lar, 39, 75, 86, 104, 169, 225, 232, 281, 304, 381, 382, - mahfiller, 29, - müdahale, 109, - parası, 38, 114, 121, 128, - parmağı, 39, - silahlar, 191, - sömürgesi, 132, - subay, 261, 270, - taarruzu, 57, - talepleri, 70, - teftiş ve denetim, 94, - temsilciler, 128, - teşebbüsleri, 40.
Yahya Galip Bey (Ankara Vali Vekili), 327.
Yahya Hayati Bey, 353.
Yahya Kaptan (Kaptıdan, Kuvayi Milliye Kumandanı), 36, 133, 264, 269, 294, 343.
Yakova, 362.
Yargı, 28, 94.
Yayın, 175.
Yeni Adana, 82.
Yeni Dünya vapuru, 80, 91.

Yeni Gün, 101.
Yeniköy Rumları, 333, 359.
Yenikslatosma (Girith Yüzbaşı) , 89.
Yenişehir, 48, 171.
Yozgat, 35, 137, 237, 245, 248, 327.
Yumurtalık, 92.
Yunan, 27, 64, 84, 88, 111, 135, 136, 151, 156, 225, 232, 313, 333, - Fevkalade Komiserliği, 31, -i, 88, - işgali, 30, 158, -lılar, 31, 34, 35, 46, 47, 65, 88, 89, 94, 106, 130, 134, 142, 157, 172, 173, 177, 208, 221, 231, 246, 250, 251, 261, 268, 270, 285, 312, 313, 323, 325, 326, 333, 337, 342, 374, - payitahtı, 29.
Yunanistan, 31, 88, 89, 240.
Yunus Vehbi Bey (Doktor), 31.
Yusuf Ağa, 267.
Yusuf Bey, 239.
Yusuf İzzet Paşa (Balıkesir'de 14. Kolordu Kumandanı), 81, 100, 116, 165, 220, 252, 261.
Yusuf Kemal Bey (Adliye Müsteşarı), 297.

Zalpili, 89.
Zatışahane, 213, 286, 292.
Zeki Bey (Mülazım), 354.
Zeki Paşa (4. Ordu Müşiri), 67.
Zeynelabidin Efendi, 103, 112, 122.
Zeynelâbidin Bey (II. Alay Tabibi, Yakova'lı), 362.
Ziraat Bankası, 281, 283.
Ziya Efendi (Merkez memuru), 146, 148.
Ziya Efendi, 103, 112.
Ziya Paşa (Ankara Valisi), 25, 35, 77.
Zonguldak, 333.

KİTAP